

ספר

גם אני אודך

תשובות שקיבלתי מהגאון הנפלא

רבי אדיר כהן שליט"א

מו"ס "ויען הכהן" ו"ילקוט כהונה" ועו"ס

חלק ב'

בעניני הקורונה

על שאלותי ששאלתי

בחמלת ה' עלי

גמליאל הכהן רבינוביץ

בן אאמו"ר הגה"ח רבי אלחנן יד, שליט"א

שנת

תש"פ לפ"ק

© כל הזכויות שמורות

יו"ל ע"י

מכון "גם אני אודך"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה
להרב גמליאל הכהן רבינוביץ

ת.ד. 539

בני ברק

טל: 052-7128536

7128536@gmail.com

ציאוד: י"ח

**מו"ר ועט"ר גאון עוזנו ותפארתנו מאיר עינינו ומגיה חשכנו.
מרחן ראש הישיבה הגאון רבינו מאיר מאוזז שליט"א**

Institutions Yeshivat KISSE RAHAMIM

של

בניסאות רבותני שבאי:

מן האון האירי הראשון לעון הרב עובדיה יוסף שליט"א
ולחבריהן מן הרב רפאל ב. עבאן ועל,
רב תיבות, וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

מוסדות ישיבת

נסא רחמים ספרדית (ע"י)

של

על שם מן האון

רבי רחמים חי חיותה הבון ז"ל, ראב"ד או גראב
(מסדה בסמל התשכ"ג ע"י תלשדו האון הקדוש
רבנו מצליח מאזוז ז"ל הרב ראב"ד ברוגס)
עמותה רשומה מס'
580006589

**מוסדות
הישיבה:**

מוסות בני ילדים

ת"ח לבנים

קו"ב"ס לבנות

מחביתא ו"ח

ישיבה קטנה

ישיבה גדולה

סמיר לבנות

כולל אברכים

בני-ברק

בגבעתיים

תחיבות, ועוד

בד"ץ "שטפט גודק"

ירחון "אור תורה"

"סבון הרב מליח"

לחוצא ספרים

כולל ערב

לחבית שית'

"יוען סמסל"

מכון לבחון בסמכות

"זכור תורת משה עובדי"

מכונים בהלכות שבת ועוד...

ק"ח גמ"ל ומועקים

מכון ה"ס' הספרדי

"יד רפאל"

ועוד...

מפעלי התורה הקדושה

בני-ברק, יום

שבת אחר בעון אדם אפ"ק

ראה ראית ספר לזאת אור"ח החכם מהרה"ג י

גמליאל הכהן רבינו יצחק שליט"ה, מלך ישראל יקרא

אשרינו הכה"ג כך היצין דנש"ק י אדני כהן שליט"ה

ועינתו זו כפיה מלכות ודנה בבניו מלכות

מדע ומלכות חכמה ודנה, עכ"פ לאס"א שואמר

זאת הכה"ג בב"ר ארבעה (ועכ"פ שגמל האמת)

חכמה כחם מלכות הספרות) כך אפ"ק כד"ב

אברהם, אסמ"ק מלך ואסמ"ק

יושר כחם מלכות אסמ"ק

בכ"כ כחם

לח"ה

המרכז: רחוב הרב עוזיאל 26 ת.ד. 2750 בני ברק מיקוד 51127 טל. 03-6767163 פקס. 03-6774060 פקס למזכירות. 03-5747261
26, Harav Ouziel St. P.O. Box 2750 Bney Brak ISRAEL Zip code 51127 Tel:03-6767163 Fax: 03-6774060
אתר הישיבה www.ykr.org.il דוא"ל kise4@zahav.net.il

הסכמת
הגאון האדיר ציס"ע בעל משנת יוסף שליט"א

יוסף ליברמן

ראש ישיבת "כולל שומרי החומות"
ורב דקהל סדיגורא ירושלים ת"ו
מח"ס "משנת יוסף"
רח' אבינודב 3 ירושלים תובב"א

בס"ד, י"ד כסלו תש"פ

מה נכבד היום בהגלות נגלות הספר החדש גם אני אודך הכולל בתוכו תשובות שכתב הרב הגאון המופלג, החריף ובקי, מו"ה רבי אדיר כהן שליט"א, מח"ס 'ויען הכהן' וילקוט כהונה, לידידי הרה"ג המפורסם בשערי הלכה, מיחוסי כהונה, מו"ה גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, והוא מלא וגדוש במשא ומתן בענינים שונים, דברים עמוקים וברורים, בטוב טעם ודעת נאמרים, וכמעין המתגבר בתורה, ירד לעומקה של הלכה, כיד ה' הטובה עליו.

חיבור זה בודאי יתקבל ברצון אצל לומדי התורה, ויעלה על שולחנם של מלכים, מאן מלכי רבנן, שיהנו ממנו ויברכו עליו ברכת הנהנין.

יהא רעוא שיפוצו מעיינותיהם חוצה, ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה, ולהרבות תורה וקדושה בישראל, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא יחד עכב"ב הי"ו, לאורך ימים ושנים אכ"ר.

ובאעה"ח למען התורה הק' ולומדיה

תוכן העניינים

הקדמה	א
אקדמות מלין	ג
ד' דרושים מאותה תקופה	ה
סימן א	
לבישת מסכה צד ימין תחילה, ואם נחשב למקומות המכוסים	טו
סימן ב	
צירוף מנין דרך המרפסות, ברכת כהנים, קריאת התורה, על ידי רמקול, ברכת כהנים, עניית אמן לעובר ושומע	כב
סימן ג	
תפלה דרך המנין שבערוצי הקודש	נה
סימן ד	
מעלת עשרה ראשונים כשאסור להתאסף יותר מעשרה	סד
סימן ה	
נסיעה לעיר להתפלל במנין	סו
סימן ו	
תפלה וברכת כהנים ולהיות לפני רבו עם מסכה וכפפות, והפיכת המסכה	סח
סימן ז	
עיטוש מלמעלה בזמן המגיפה	עד
סימן ח	
הליכה באמצע התפלה כשהתקרב אליו אדם	עו
סימן ט	
אם אפשר לעשות נשיאת כפים במנעלים ברחובה של עיר	פג
סימן י	
טלטול ספר תורה לצורך מנין שלם שאנוסים מלבוא לבית הכנסת	פו
סימן יא	
קריאת התורה בזמן שאי אפשר להתקרב אחד לשני	צה

סימן יב

קריאת התורה עם כפפה ומסכה צח

סימן יג

השלמת הפרשות שהחסירו בקריאת התורה ק

סימן יד

צירוף לזימון בתקופה זו שאין אוכלים אחד מהשני קז

סימן טו

מי שמריח לבדוק עצמו אם מריח אם יברך קט

סימן טז

אם מי שיצא מבידוד צריך לברך הגומל קיא

סימן יז

אם צריך לייחד מסכה לשבת ויציאה עמה לרה"ר קיג

סימן יח

ברכת מעין שבע בליל שבת בחוץ קיח

סימן יט

להזיז אהל עראי בשבת קכא

סימן כ

עניני ברכת האילנות בזמן המגיפה, להביא ענף לנמצא בהסגר, ואם יברך שוב על ענף שלם, אם עדיף לברך ביחידות מחשש הדבקה, אדם בבידוד אם צריך לברך, אם עדיף להמתין עד אחר המגיפה לברך ברוב עם, לברך על אילן ערלה סמוך לביתו, ללכת למקום ב' אילנות ויש חשש הדבקה קכד

סימן כא

מכירת חמץ בעין בתקופה זו קכג

סימן כב

סיום מסכת בטלפון בתענית בכורות קלה

סימן כג

לעשות הסדר דרך מסכים אלקטרוניים קלז

סימן כד

אם מברכים על ההלל בליל פסח ביחיד קלט

סימן כה

בענין תספורת בימי העומר למי שלא הסתפר לפני כן קמד

סימן כו

קנית מסכות בתשעת הימים קמו

סימן כז

צום תשעה באב בתקופת המגיפה קמוח

סימן כח

תקיעת שופר עם מסכה קנא

סימן כט

עניני פורים לנמצאים בהסגר, פרשת זכור, קריאת המגילה, משלוח מנות, ומתנות
לאביונים קנד

סימן ל

הקנאת כלים לגוי באמצעות האינטרנט קנז

סימן לא

גילוח זקן לעובדי מד"א קנח

סימן לב

כיבוד הורים וחינוך ילדים לנמצאים בהסגר קנט

סימן לג

תפלת פיטום הקטורת בלילה קסא

סימן לד

אם האם יכולה להיות סנדק בשעת המגיפה קסג

סימן לה

ביקור חולים למי שנמצא בבידוד קסה

סימן לו

בענין נישוק ספר תורה ומזוזה וידי רבו קסו

סימן לז

להתחפש לחולה אם יש בזה משום לא יפתח פיו לשטן קסט

סימן לח

לדחות חתונה עקב המצב, ואם יש חילוק דעת בין החתן והכלה
להוריהם קעא

סימן טל

דחיית טבילה בתקופה זו נשים וגברים קעה

סימן מ

לדון בביהכ"נ בתקופה זו קעז

סימן מא

בענין אכילה במרפסת או בשוק בזמן המגיפה קפ

סימן מב

השבת אבידה במסכה קפג

סימן מג

תשלום ההורים לתלמודי תורה בתקופה זו קפד

סימן מד

תשלום לגנות שפתחה שערי הגן וחלק מההורים חוששים לשלוח את
הילדים קצא

סימן מה

אם אפשר לבטל שיקים ששלמו לחוג עקב המצב קצג

סימן מו

למסור מי שיוצא נגד ההוראות קצו

הקדמה

ישתבח הבורא ויתהלל היוצר אשר זיכני להגות בתורה הקדושה ותוך כדי לימודי בטור ושו"ע ונו"כ חנני בשאלות נחוצות ומעשיות, ולהעלותן על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, ותהילה לק-ל הנני זוכה לעמוד בקשר רצוף עם תלמידי חכמים וגדולי הדור שליט"א אשר משיבים על ספקותי בעין יפה.

והנה בס"ד זכיתי לקבל תשובות נפלאות מהגאון הבהיר רבי אדיר כהן שליט"א מח"ס "ויען הכהן", ו"ילקוט כהונה".

וכדי שלא למנוע טוב מבעליו אמרתי מיגו דזכי לנפשיה, זכי נמי לחבריה, ויש בזה תועלת להראות איך שבכל סעיף בשו"ע אפשר להתעמק ולחדש היכי תמצוי ונפק"מ להלכה, ולחקור בשורש טעם שבכל הלכה והלכה, וקוב"ה חדי בפפולא דאורייתא, ותן לחכם ויחכם עוד, שיהיה לסיוע גדול לעיין בהלכה היטב, שכל איש מישראל חייב להתנהג כפי ההלכה על כל צעד ושעל בכל עת ובכל שעה.

וזכיתי בזכות שאלותי שחנני השי"ת ברחמיו העצומים, שנתחדשו הלכות, והנהגות רבות וישרות בדקדוק ההלכה, וזה חלקי מכל עמלי. והנני מודה מאד מאד לקוב"ה שנתן חלקי בתורתו לעולם ועד. והנני בתפילה אליו, אנא אל תעזיבני לנצח, ואזכה תמיד להיות מאלו שמזכים את הרבים, ומגדילים תורה להאדירה לשם שמים. אכ"ר.

וקראתי שם החיבור "גם אני אודך" כשאר החיבורים שהוצאתי לאור בס"ד משום ששמי גמליאל, ואני אומר זה הפסוק בפסוקים לשמות אנשים בתהלים (ע"א, כ"ב): "גם אני אודך בכלי נבל אמתך א-לקי אזמרה לך בכינור קדוש ישראל".

וביאורו שגם אני אודה לה' על החידושים שחנני ברוב רחמיו וחסדיו.

ואסיים בתפילה "יוצרי הבינוני מורשה להנחיל" שאזכה להנחיל מורשה זו תורה לדורות עולם, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ויתקיים בנו מקרא שכתוב "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", אמן כן יהי רצון.

בברכת כהנים באהבה, כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גם אני אודך"
ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

אקדמות מלין

י'שתבח ה'בורא וי'תעלה ה'יוצר ארץ ומלואה השמים ושמי השמים בורא רוח ויוצר הרים. על כל חסדיו העושה עם בריותיו לדור דורים. ואחרון הגדיל בעת החל להשתולל נגיף הקורונה (בשנת תהיה שינת פדות) בכל רחבי תבל ונסגרו המעברים. דבר שלא נשמע מעולם אשר כל יושבי תבל בין המצריים. ובעוה"ר רבים וטובים כרעו ונפלו במי מים המאירים. ואף לארצנו הקדושה הגיע נגיף זה סמוך לחג הפורים. ומחמת חשש להתדבקות ניתן צו לסגור אף את הישיבות ובתי הכנסיות דבקו שערים. ואמרו איש אל יצא מפתח ביתו עד בוקר בליל שימורים. ובאותה תקופה מלבד הנספים והחולים רבים מאחינו בית ישראל אבדו פרנסתם חדשים לבקרים. וכל העם זועקים ומתחננים אל אל בשמים איש איש ממקומו לצאת ממסגרים. עד השקיף ה' לטובה ושלח קרן אור ויוציא עמו בשמחה וששון זקנים עם נערים. ברוך רופא חולים ומתיר אסורים. ועדיין נשאר פרט ועוללות אף באה"ק ובפרט בשאר הארצות יה"ר שה' יאמר די ויצא העולם ממסגרים.

באותה תקופה התעוררו שאלות רבות לשומרי התורה המדקדקים במצוות זכים וברים. שאלות חדשות בעקבות המצב החדש שלא הובאו בספרים. וגם אנכי הצעיר שבכהונה פעמים רבות נשאלתי בהם והשבתי כפי שהורוני מן השמים דברים ארוכים וקצרים. ולעיתים העליתי עלי גליון אלה הדברים. וגם נשאתי ונתתי בחלק מהדברים עם תלמידי חכמים חשובים ויקרים. וה'ן נוסף עוד חקירות מעניינות שישאל וחקר ידידנו היקר גברא רבא ויקרא שואל ומשיב שומע ומוסיף הרב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו ה' יוצר המאורים. ובחלק גדול מהם נתתי לבי לעיין בהם ולהשיב אמרים. וכך בתקופה קשה זו (ניסן-אייר) בתוך המסגר עסקנו בעניני הלכה פקודי ה' ישרים. וכתבנו עשרות תשובות פעמים בארוכה ופעמים בקצרה ויאמר ה' לקוצרים. וגם אחר שייצאנו כתבתי עוד תשובות על השאלות שנתעוררו עקב ההתגבלות חדשים לבקרים. וכבר רב כהנא הנו' מה שהתקבץ אצלו ממה שהשבתי בעבר הוציא ספר גם אני אודך חלק ראשון מתשובותנו מסודרים. והן עתה עלה בלבו לקבץ מה שהשבתי על חקירותיו במה שקשור לתקופה קשה זו יחד עם מה שהשבתי בזה לאחרים. למען יהיו התשובות בנושא זה במקום אחד סדורים. וכבר השרישונו רבותינו להודות לה' על הנסים שגמלנו על ידי הוצאת ספרים^(א). והיה זה לפנינו לריח ניחוח כקרבת אישה ופדרים. ולכן כדי לסדרם להדפסה עברתי בין הבתרים. ואף שידעתי שבכמה מקומות יש עוד לסלסל ולפלפל עוד חזון למועד בעה"ו ובלי נדרים. ויהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל בפני רבנן ותלמידהון קדושים וטהורים. ולא נכשל בדבר הלכה לדורי דורים. וירחם ה' על עמו ועל נחלתו ויראנו

א. עיין למהר"י ניניו בהקדמת ספר אמת ליעקב, ולמז"ק מוהר"ח"ך בהקדמת ספר תקפו של נס, ולמדו כן מרשב"י (שבת דף ל"ג ע"ב). וע"ע בהקדמה לקונטרסנו אראלי מעלה.

ד - גם אני אודך

בקרוב ממש בגאולת עולם בשמחה ושירים. וארמון על משפטו ישב נכון יהיה כבוד
בית ה' בראש ההרים.

כל זה כתבתי בשלהי אייר בפתחת בתי הכנסת בשמחה ושירים. ושוב אחר זמן
מועט בהגיע ימים קשים ימי בין המצרים. הגיע "גל שני" בין אחינו הכשרים.
והוספתי מאז עוד כמה תשובות בענינים אלו שנשאלנו מת"ח חשובים ויקרים. סך
הכל מ"ו תשובות ובראשם ד' מאמרים. יחדיו עולים כמנין חמשים שערי בינה הגדולה
בשערים. וב"ה אחר תשעה באב ה'ן מזל לישראל והתחיל שיפורים. יהי רצון שיטיב
אחריתנו מראשיתנו יוצר המאורים.

הכותב וחותם בהודאה לה' יתברך אשר קרן לעמו ירים.
ביום טוב ט"ו באב התש"ף
ע"ה א"ך ס"ט פה בני ברק עיר שבתורה מאירים.

ד' דרושים מאותה תקופה

א

ראיתי בתחילה להביא כאן מה שדרשתי בה' אייר התש"ף, במסגרת יום שכולו תורה "דרך האתרים" (אתר ישיבת כסא רחמים). ובתחילה אמרתי הדברים דלהלן, הקשורים למצב של המגיפה שהיתה בעוה"ר משתוללת באותו זמן, ולאחר מכן הארכתי בס"ד בדין היתר צירוף המרפסות (ואת זה השמטתי אחר שהדברים מובאים להלן בתוך התשובות סימן ב').

מורי ורבותי, אנחנו נמצאים בפתחו של יום העצמאות, בו רבים מאזרחי ישראל ששים ושמחים על שזכינו למדינה. ובאמת כך דרך כל מדינה ומדינה לחגוג ולשמוח בזמן שקבלה עצמאות, בין אם זה תהיה אמריקה או תוניסיה או כל מדינה אחרת. אבל עלינו לדעת שעם ישראל שונה הוא משאר העמים, עם ישראל הוא עם גם בלי המדינה, מאז קבלת התורה, כמו שכתוב בתורה הקדושה בפרשת כי תבוא (דברים כ"ז ט') היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך. וכמו שאמר רבינו סעדיה גאון "אין אומתנו אומה אלא בתורתה". לא בשפה העברית דוקא, או בצבא חזק, אלא עם כל חשיבות שאר הדברים עיקר קיומנו כעם תלוי בשמירת התורה. ולכן גם אחר אלפי שנות גלות, כשלכל אחד תרבות אחרת ושפה אחרת צבע אחר וסגנון אחר, זה בצרפת וזה בעירק, באו ממזרח ממערב כולם נקבצו באו לך, לחיות יחדיו בארץ הקודש כאחים שלא ראו זמן רב אחד את השני, והקשר היחיד הוא שכולנו מהעם הנבחר עם ישראל. נכון אין ספק שעלינו להודות ולשמוח שהסתלקו מעלינו התורכים והאנגלים, וזכינו שכל יהודי יכול לחזור לארץ אבותיו, אבל זה לא העיקר, אלא העיקר לשוב לציון ברינה יחד עם המטען הרוחני הגדול שקבלנו מהר סיני, ששמרו עליו אבותינו במסירות נפש בהיותם באדמת הנכר, ולשמור על כל מצוות התורה בארץ הקודש. ובאמת כל הכיסופים שלנו ושל אבותינו בכל שנות הגלות לארץ הקודש נבעו ממה שאנחנו בני העם הנבחר שקבלנו את התורה הקדושה. וממנה ינקו ושאו עידוד ודרכון לעלות אל ארץ הקודש לזכות להיות במקום קדוש ולקיים את המצוות התלויות בארץ. גם אבותינו באי הכהנים ג'רבא, מיד כשנפתחו שערי הארץ לרווחה (וחלקם הצליחו עוד לפני כן, ביניהם סבי מצד האמא שעלה כמה שנים לפני קום המדינה, וכן סבי וסבתי מצד האבא עלו באניית מעפילים זמן מועט לפני קום המדינה) מיהרו לעלות ארצה, ובראשם צעד בגאון ראש רבני ג'רבא מר זקני מרן סבא קדישא הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל, אשר בכתביו הרבים לא הסתיר התרגשותו הגדולה ממה שנפתחו שערי ארץ ישראל לרווחה והתחיל קיבוץ גלויות, אך בד בבד הזהיר והתריע, שלא

העיקר שפה עברית ועיתונים באותיות עבריות, אלא העיקר לשמור על הגחלת להמשיך את שלשלת הזהב מהר סיני ועד ביאת גואל צדק, שלא נהיה חלילה החוליה האחרונה שבשרשרת הדורות, אלא להמשיך את שרשרת הזהב הלאה גם לדורות הבאים. אמנם לצערנו יש כאלה שעדיין לא זכו לטעום טעם התורה, וככל הגויים ביום זה העיקר אצלם לראות את הזיקוקים הצבעוניים ולהתפרק בכל מיני הוללות, אבל ברוך ה' רבים וטובים יודעים שאין זה עיקר ההודאה לה' יתברך, אלא ביום זה שעל פי החוק אי אפשר לעבוד, הולכים לבתי כנסיות ובתי מדרשות לשמוע שיעורי תורה ביום שכולו תורה, ובכך בנוסף לבחורי הישיבות ואברכי הכוללים שעוסקים בתורה, עוד רבים וטובים שעובדים לפרנסתם מצטרפים ביום זה לשמוע שיעורי תורה, ובכך יום זה הפך ליום הגדוש ביותר בשיעורי תורה. ואין ספק שזה ההודאה הגדולה ביותר לה' יתברך. אשריהם ישראל.

אמנם השנה יום העצמאות זה שונה מכל קודמיו, אנחנו כעת בתקופה קשה שלא זכורה לנו מימות עולם, בעקבות נגיף הקורונה המשתולל בכל רחבי העולם, וכמדומה שמימות עולם לא היה דבר כזה, אמנם ראינו בספרות התורנית ובסיפורי הצדיקים על מגיפות שונות במהלך ההיסטוריה, מגיפת הכולירא וכיוצא, אבל גם היא כל פעם היתה באיזור מסויים בלבד, במדינה מסויימת ואולי פשטה גם למדינות הסמוכות ולא יותר. אבל עתה שרחוקים נעשו קרובים, ובטיסה של כמה שעות אפשר להגיע מקצה העולם ועד קצהו, חידק קטן שהתחיל להתפשט בסין תוך תקופה קצרה הגיע לכל מקום וכל העולם השתתק, אין טיסות אין עבודות, אין כלום, כולם מסוגרים בבתייהם. חידק קטן שאינו נראה לעין אדם כלל, בקושי עם מיקרוסקופ אפשר לראות אותו, והוא כבש את העולם. הגמרא בגיטין (נ"ז ע"ב) מספרת על טיטוס שהתריס כלפי הקב"ה, ויצאה בת קול ואמרה רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע, בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה (ונקראת בריה קלה כיון שנכנס אוכל לגופה ואפילו אין מקום שיצא הפסולה), עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה. עלה ליבשה בא יתוש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו שבע שנים, עד שלבסוף מת. ובדורנו שלח ה' יתברך בריה בהרבה יותר קלה וקורונה שמה, ולמה נקראת קורונה, כי בלועזית פירושה כתר, שהיא בצורת כתר, אבל גם כי היא המושלת עתה בכל העולם, השתיקה את כל העולם, וכל הצבאות החזקים ביותר בעולם שהתפארו תמיד ב"כחי ועוצם ידי" לא מצליחים להתמודד מול נגיף קטן זה. ובכל יום ויום שומעים דיווחים מכל העולם איך שהפיל חללים רבים, יש מדינות שכל יממה מתים בסיטונאות כמה אלפים בעוה"ר. ואמנם בארץ ישראל ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה המצב ב"ה בהרבה יותר טוב, אבל גם כאן בעוה"ר יש אלפי חולים, ה' ישלח דברו וירפאם, וגם למעלה ממאתיים חללים בעוה"ר, וכל יהודי ויהודי עולם מלא, ובהם גם תלמידי חכמים חשובים, כגון הראשון לציון הגאון רבי אליהו בקשי דורון ע"ה ועוד. ובעוה"ר עדיין הבתי כנסיות והישיבות הקדושות והכוללים סגורים, ואנחנו תפלה שה' ירחם על עמו

ועל נחלתו ועל כל יושבי תבל, ויעצור את מלאך המשיחית ויגאלנו גאולת עולם. אמנם בזכות זה נעצרו כל ההוללות הנעשית בתערוכת ביום זה, אבל גם את שיעורי התורה לא יכולים לקיים כסדרן, אולם ב"ה שאפשר לקיים את שיעורי התורה באמצעות כלי התקשורת וכל אחד מביתו ישמע.

במגיפה זו חוץ מכל הדברים הגשמיים שהתעוררו אצל הכל, מה עם העבודה והטיסות והלימודים בבתי ספר וקניית דברים נחוצים וכיוצא, אצל ציבור שומרי התורה התעוררו עוד שאלות רבות, אשר לא כל כך מבוארים בפוסקים עקב שהמצב הזה כמעט ולא היה בנמצא בעבר. כידוע שבעקבות המגיפה, מיד אחרי פורים החלו הגבלות מסויימות, וכבר בסוף חודש אדר נאסר להכנס לבתי הכנסת והותרה תפלה רק בחוץ ובמרחק שני מטר אחד מהשני, ומתאריך ו' ניסן נאסר כל התכנסות עד כ"ה ניסן, וגם אז הותר רק באופן חלקי התקהלות בחוץ במרחק ועם מסכות. ורבים שואלים שאלות שונות בעקבות המצב החדש, כבר מאז פרוץ המגיפה לפני פורים החלו לשאול אלו שישבו מחו"ל והיו בהסגר בית מה יעשו עם קריאת המגילה ועם פרשת זכור, ועם התרחבות ההסגר התעוררו שאלות חדשות מה יעשו בענין טבילה במקואות, גברים נשים וטבילת כלים, ואם אפשר להתפלל עם מסכה על הפנים ומה הדין לצאת עמה בשבת לרחוב, ועוד שאלות רבות ומגוונות. וחכם אחד שלח לי כשמונים שאלות בענינים אלה. אבל כמדומה מכל השאלות השאלה הנפוצה ביותר לפי מה שנשאלתי ולפי מה ששמעתי גם מאחרים, הוא הענין של צירוף למנין דרך המרפסות. אשריהם ישראל שגם כשאינם יכולים לקיים מנין לא בבתי כנסיות ולא בחוצות העיר, מתאמצים למצוא איזה דרך להתפלל במנין. בגמרא (עבודה זרה דף ג' ע"א) מסופר, שלעתיד לבא אומות העולם שואלים מה אתנו, גם הם רוצים את התורה ולקבל שכר. אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת, אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה. והם עושים סוכה, והקב"ה מקדיר עליהם חמה כתקופת תמוז וכל אחד מבעט בסוכתו ויוצא. מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהם שנאמר יושב בשמים ישחק. ואף שהמצטער פטור מן הסוכה, אומרת הגמרא מכל מקום למה בועטים בה. ואילו עם ישראל הפוך ממש, לא רק שלא בועטים במצוות, אלא להיפך, גם מתי שלא יכולים להכנס לבתי הכנסת, מביאים את הבית כנסת לבית, ומחפשים איך להתפלל במנין. יש כאלה שלא יכולים לארגן מנין, אז לפחות משתדלים להתפלל בשעה שהצבור מתפללים, שאמנם לפי דעת רבים מהראשונים אין זה תפלה בצבור ממש, אבל עדיף מכלום. בפרט אם זה דרך הרדיו בשידור חי שיכול גם לענות אמן על קדיש וקדושה. אבל בחלק גדול מהמקומות, בפרט היכן שיש רבים מהשכנים שומרי מצוות, רוצים הם להתפלל כל אחד ממרפסת ביתו ולהצטרף יחדיו, והשאלה היא האם מועיל צירוף באופן שכל אחד נמצא ברשות אחרת. ונחלקו בזה חכמי הדור, אלו אומרים כך ואלה אומרים כך, ורבים וטובים

עושים כך, וכהכרעת מרן ראש הישיבה שיחיה, ואמנם עכשיו כבר אפשר להתפלל בחוץ, אך יש עדיין כאלה שממשיכים במנין המרפסות מכמה טעמים, או שהם עדיין בהסגר, או שאין להם אפשרות למצוא מקום בחוץ עם הזהירות הנדרשת על פי הבריאות, ולכן ממשיכים עדיין במנינים אלו. ולכן רציתי להרחיב היריעה בנושא זה ולבאר את צדדי ההיתר בדבר. [ומכאן הרחבתי צדדי ההיתר בשפת הדיבור, והשמטתים, אחר שערכתי הדברים בזה בתשובה, והיא להלן].

ב

עוד ראיתי להביא כאן מה שדברתי במקהלות מענינא דיומא לפני ציבור החרד לדבר ה' בפסח שני התש"ף

אנחנו נמצאים כעת בימי ספירת העומר, העולם רגילים לחשוב שימי הספירה הם ימי אבל של צער, לא מסתפרים בגלל הספירה, לא שומעים שירים בגלל הספירה, לא מתחתנים בגלל הספירה, אבל זה לא מדויק, וימי הספירה במהותם הם ימים מאד קדושים ומיוחדים, והרמב"ן (בפירושו על התורה, פרשת אמור) הפליג להשוות את ימי הספירה בקדושתם כימי חול המועד, המקשרים בין חג החירות הגשמי (חג פסח) לחג החירות הרוחני (שבועות), עם ישראל שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה בצאתם ממצרים, בכל יום במ"ט ימי הספירה, יצאו משער לשער, עד שהתקדשו והטהרו. ובכל זאת אנו מתאבלים בימים אלה על עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא שבעוה"ר נפטרו בתקופה זו מפני שלא נהגו כבוד זה בזה (עיין ביבמות דף ס"ב ע"ב). ונשאלת השאלה, וכי עד עתה נהגו כבוד זה בזה, למה רק בתקופה זו נפטרו. אלא הדבר יבואר, דרך משל, עתה בתקופה זו על פי חוק חייבים לשים מסכות במרחב הצבורי, ואסור להתקרב אחד לשני, מחשש הדבקה חלילה, אם אחד יתקרב קצת לרעהו גם אם איזה שוטר ישים לב לכך מרחוק, לא בהכרח שיקפוץ עליו. אבל אם אחד ילך לראש הממשלה ולעיני כולם יתקרב אליו ללחוץ את ידו, אין ספק שישר כולם יקפצו עליו עוד טרם יספיק ללחוץ יד ראש הממשלה, ויקנס על כך. שאין הדבר דומה לעבירה כנגד המלך בעצמו לעבירה שנעשתה בריחוק. אותו דבר כאן, בימים האלה, אנו עולים במעלות ארמון המלוכה, כדי לקבל מידי מלך מלכי המלכים הקב"ה את התורה הקדושה, ואין ספק שמולו ממש כל עבירה ואפילו הקטנה ביותר נחשבת לגדולה. ולכן בימים האלה של ימי הספירה צריך להזהר ביתר שאת מכל נדנדוד עבירה, כדי לקבל את התורה בקדושה וטהרה.

והנה בימים אלה, מידת הדין מרחפת על העולם, אמנם ב"ה אחר כל התפללות והתחינות לאבינו שבשמים, מאחר הפסח התחילה קצת הקלה אצלנו באה"ק, ומשנכנס אייר עוד יותר הוטב (אייר ר"ת אני י"י רופאך כידוע), וכך הולך ואור עד עתה בפסח שני, יומא דהילולא דרבי מאיר (אף שאין לזה מקור קדום, כך קבעו בדורות האחרונים,

וע"ע בספר ה' נסי חלק ב' סי' נ"ב אות ג'), אלהא דמאיר עננו, אבל זה לא מספיק, ועדיין יש חולים וגם נספים בעוה"ר, אף כאן באה"ק, וכל שכן בשאר המדינות, ואנו תקוה שעד ל"ג לעומר יומא דהילולא דרבי שמעון תפסק המגיפה לגמרי כמו שפסקה בזמנו.

אמנם עלינו להתבונן, על מה עשה ה' לנו ככה, ובודאי שלא עשה שום דבר בחינם, ובפרט אנחנו הצבור החרד לדבר ה', שכמדומה לפי הנראה ממודעות העיריה (ברשימת הנספים) ולפי הנשמע, לקה באופן יחסי יותר משאר המגזרים בכמות. וגם באיכות נסתלקו בחטף כמה ת"ח גדולים ובעלי חסדים. ואם כן אין זה רק מחמת עבירות כלליות שאירעו בארץ בתקופה האחרונה (נסיעה תחבורית בשבת בחלק מהערים ומצעד הגאווה וכיוצא), אלא עוד דברים השייכים בעיקר בצבור שומרי התורה והמצוות, ועלינו לפשפש בתוכנו על מה ולמה אירע לנו הדבר הזה. אין לנו רוח הקודש ולא נביא בקרבנו שיודיע לנו בדיוק למה, אבל חובת החיפוש מוטלת עלינו. יתכן בגלל שנאת חנם שבעוה"ר לעיתים גואה בתוך הצבור שלנו (בפרט בתקופות הבחירות אשר נכפו עלינו כמה פעמים בתקופה האחרונה) וזה פוסל דיינו של זה וכו'. ולעיתים מבזים תלמידי חכמים בראש כל חוצות. ואם על שלא נהגו כבוד זה בזה נענשו תלמידי רבי עקיבא, על אחת כמה וכמה בביוזי ממש. ואף שבודאי שמותר לחלוק כדרכה של תורה, אבל חלילה להשמיץ ולבזות. ובתקופה זו שכולם עסוקים בבעיות של ההתגוננות מהנגיף, כמעט ונעלמו הבזיונות. ואולי צריך להתחזק יותר בשמירת העינים, ובמלבושי צניעות, שגם בצבור החרד לדבר ה' הותרה הרצועה במקצת, פאות מסולסלות וחצאיות קצרות וכיוצא, ובתקופה זו שכולם נוהרים לא לצאת יציאות מיותרות מהבית מחשש הדבקה, וגם כשיוצאים יוצאים במהירות ולא מתקרבים אחד לשני והפנים מכוסות במסכה, גם בזה כמעט וכל אחד שומר עיניו. ואולי צריך להתחזק יותר בתפלה ובאמונה וביטחון בבורא עולם, שלעיתים חושבים לסמוך על זה ועל זה, ובתקופה זו שכל מעצמות העולם וגדולי הרופאים לא מצליחים להתמודד מול הנגיף הקטן שרואה ואינו נראה, כולם הבינו שאין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים והרבו בתפלות ותחנונים לבורא עולם אשר רק הוא יכול להושיענו. ואולי צריך להתחזק בתורה ותפלה, שלעיתים מבטלים תורה ללא צורך ומקצרים בתפלה בתחילתה או בסופה (או בשניהם גם יחד), ועתה בתקופה זו שכל אחד ספון בביתו ואין לאן ללכת, וגם האדם רוצה להתחזק מחמת הפחד פן תדבקנו הרעה חלילה, משתדל עם כל הקשיים ללמוד תורה ולהתפלל, וקשה למצוא מנינים רק בתנאים מסוימים שהתיר החוק, והאנשים מתאמצים למצוא מנין, דרך המרפסות בזמנו, או בחצרות רחבות וכיוצא. ואולי מסיבות אחרות בא לנו דבר זה, ועל כל אחד לפשפש במעשיו, נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה', וזכותם של התנאים הקדושים רבי מאיר בעל הנס ורבי שמעון בר יוחאי תעמוד לנו ולכל ישראל אחינו, ויאמר ה' למשחית הרף, ונבוא לחג השבועות ששים ושמחים לקבל את התורה בטהרה, וניזכה לגאולה השלמה במהרה. אמן ואמן.

ולסיום חלק הדרוש של אותה תקופה, ראיתי כי טוב להעלות על הכתב מה שדרשתי כשזכינו לחזור להתפלל בבתי הכנסת בכ"ז אייר התש"ף

היום במנחה לא אמרנו תחנון, כפי הוראתו בקודש של רב בית הכנסת מרן ראש הישיבה שיחיה (כך הוראתו בקודש החל משנת התשע"ב), כיון שהיום ערב יום ירושלים, יום גדול בו זכינו שה' יתברך נתן לנו את הכותל המערבי, קברי האבות וקבר רחל אמנו, יחד עם כל האיזור. ועל פי הוראתו בקודש אומרים אחרי שחרית "נשמת כל חי". ויש לכון בנשמת כל חי על שהנגיף כמעט נעצר, וזכינו שרגלינו עומדות יחדיו בבית מקדש מעט. יום זה יום גדול ומסוגל. גם על פי הקבלה כל שבוע זה הוא ב"יסוד", ויום זה הוא "מלכות שביסוד" (כל אחד יכול לראות זאת בכוונות של ספירת העומר). וכנראה בהשפעתו של יום מסוגל זה, כשם שבזמנו לפני למעלה מזיבל שנים (שנת תשכ"ז) זכינו שיגיע לידינו שריד בית מקדשנו, כך זכינו עתה לשוב ברינה אל בית-מקדש מעט, הוא בית הכנסת, אחר כחודשיים ימים שהיה אסור על פי חוק להתפלל במנין בתוך הבית כנסת מחמת הנגיף בעוה"ר, וב"ה עתה המצב הולך ומשתפר מאד בארצנו הקדושה ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה (אחר שעשו גם את הנצרך מצד ההשתדלות), עד שזכינו עתה להכנס אל בית ה'. ובשאר רחבי העולם כפי הנשמע עדיין יש מקומות שהמצב קשה. יום זה גם יום פטירת שמואל הנביא אשר נולד בזכות אמו חנה שהתפללה במקום המשכן להפקד בבנים ונענתה, וכשהגיע לגיל שנתיים הניחתו בבית ה'. וביום זה אנו זוכים להכנס לבית ה'.

בגמרא (עבודה זרה דף ג' ע"א) מסופר, שלעתיד לבא אומות העולם שואלים מה אתנו, גם הם רוצים את התורה ולקבל שכר. אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת, אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה. והם עושים סוכה, והקב"ה מקדיר עליהם חמה כתקופת תמוז וכל אחד מבעט בסוכתו ויוצא. מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהם שנאמר יושב בשמים ישחק. ואף שהמצטער פטור מן הסוכה, אומרת הגמרא מכל מקום למה בועטים בה. ואילו עם ישראל להיפך ממש, גם בתקופה קשה זו, כחודשיים ימים השתדלו לעשות מנינים בחוץ, חוץ מהתקופה של ו' ניסן עד כ"ה ניסן שהמצב החמיר והיה אסור לקיים מנינים בחוץ, וגם אז מצאו דרכים לעשות מנין דרך המרפסות, אף שהדבר לא כל כך פשוט להתיר, אבל אין לך שעת הדחק גדולה מזו, וכדברי מרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' נ"ה ס"ק י"א) לגבי מה שהיה מקובל בזמנו בשער מקומו, באיטליה, אשר היא מדינת נמל מרכזית, להסגיר את הבאים ממדינת הים במקום מיוחד למשך ארבעים יום, מחשש שהביאו עמם ממדינתם איזה מחלה מדבקת, ופעם הסגירו שם ארבעים יום עשרה יהודים, ששה בבית זה וארבעה בבית זה, ונסתפקו אם יכולים להצטרף כשרואים אלו את אלו,

ושלחו לשאול את רבינו החיד"א על כך, ואף שדעתו האישית באופן כללי להחמיר בזה, כתב שבשעת הדחק כזו להשאיר עשרה יהודים ארבעים יום בלי מנין יש לסמוך על הסוברים שכשרואים אלו את אלו נחשב צירוף. וכל שכן בנדון דידן שלא שייך להשאיר את כל עם ישראל בלי מנין. וכשאדם היה נאלץ לצאת לרחוב, מכל מקום שמע קדישים וקדושות. ואלו שלא יכלו לעשות מנינים, התפללו בשעה שהצבור מתפללים, וענו אמינים דרך ערוצי הקודש (אף שגם זה לא כ"כ פשוט להתיר, אבל ההכרח לא יגונה). וכשרק הותר לקיים מנינים בחוץ, חזרו להתפלל תחת כיפת השמים. אך בשונה מתחילת המגיפה בשלהי אדר שזה היה תקופה יחסית נוחה להיות בחוץ מבחינת מזג האוויר, אך בתקופה שלאחר פסח היו ימים בהם ירד גשם זלעפות, כאילו היה אמצע החורף, ואף על פי כן לא נמנע עם ישראל מתפלה במנין בחוץ תחת כיפת השמים, גם בשבת קודש שאי אפשר להיות עם מטריות. ובמהלך השבוע הזה, וכן בסוף שבוע שעבר בערב שבת ובשבת קודש, וביתר שאת בימים אלו, הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה יותר משיא הקיץ, ואף על פי כן לא רק שלא בעטו כאותם גוים חלילה, אלא המשיכו להתפלל תחת כיפת השמים עם כל הקושי שבדבר, בפרט בתפלות שבת הארוכות. ואחר שניסה אותנו הקב"ה גם בנסיון של גשם חזק וגם בנסיון של הוצאת חמה מנרתיקה, ובכל זאת עם ישראל לא בעט, אלא המשיכו במסירות עילאית המיוחדת לעם ישראל להתפלל במנין, למרות שזה לא "חובה" מהתורה להתפלל במנין, וכל שכן במקום צער כזה שהחמה קופחת על ראשי המתפללים. וכיון שגם בזה עמד עם ישראל להמשיך להתפלל במנין, מיד זכינו לפתיחת בתי הכנסת לרווחה.

עכשיו שאנחנו נכנסים לבית הכנסת אחר תקופה ממושכת שהיה אסור להכנס לבתי כנסיות מחשש סכנה, אנחנו יותר ויותר מעריכים את המתנה הטובה שניתנה לנו לזכות להתפלל במנין בבית ה'. צריך להמשיך לראות זאת כזכות עצומה ולבוא תמיד להתפלל בבית ה' בשמחה תפלות מלאות מראש ועד סוף, ולא תפלה חטופה או קטופה כמצות אנשים מלומדה. אלא לכוין ולדקדק בתפלה. ובד בבד לשמור על מורא מקדש, וגילו ברעדה.

וכשם שזכינו לכך, כך נזכה להכנס במהרה לבית המקדש בגאולה השלמה במהרה בימינו אמן. [מכאן הארכת עוד בס"ד בעניני הלכה הקשורים לזה וכבר כתבתם במקומם].

ואל ארבעה ל'ו אשיבנו, דברים שאמרתי לפני בני תורה בכמה הזדמנויות (בנוסף לעניני הלכה) בזמן "הגל השני" של המגיפה בין המצרים התש"ף

אנחנו נמצאים בימים של צער, ימי בין המצרים, והשנה מלבד הצער על חורבן ביהמ"ק, יש צער גדול שבתקופה זו המצב לא פשוט, ונגיף הקורונה משתולל ביתר שאת בעוה"ר ברחבי העולם, ואף בארצנו הקדושה, ואמנם ב"ה היתה הטבה גדולה וכמעט פסקה המגיפה כאן בארץ, ושוב החל "גל שני", ועלינו להתבונן, על מה אבדה הארץ. מדוע קרה לנו כך. הרי בגל הראשון למרות שהיה בהפתעה, ובימי פורים כולם היו יחדיו, וביניהם מקומות שנתוועדו כמה אלפים יחדיו, ללא מסכות הגנה רק אולי עם מסכות של פורים, ובחסדי האל, למרות הצער על כל יהודי שנספה וכל יהודי שנחלה, אחר כחודשיים כמעט ופסקה המגיפה, ובשלהי אייר נפתחו בתי הכנסיות ובתי המדרשות לרווחה. ואילו עתה עם כל האזהרות המוקדמות, והתקנות שתקנו לשמור מרחק בין איש לרעהו וללכת עם מסכות וכו', בעוה"ר קצב ההדבקה גדל יותר ממה שהיה אז, ועלינו להתבונן על מה ולמה אירע כך?!

אמנם אין לנו נביאים שיאמרו לנו תשובה, אך נראה שיש לדבר כמה סיבות. סיבה ראשונה הזמן שאנחנו נמצאים בו זמן לא טוב, ובתקופת בין המצרים אין מזל לישראל, ואמרו רבותינו (תענית דף כ"ט ע"א, ובש"ע ר"ס תקנ"א) מי שיש לו דין עם גוי ישתדל לדחות אותו עד לתקופה מאוחרת יותר (וכנראה נגף זה הוא גוי). ונפסק בשלחן ערוך (סוף סימן תקנ"א) שבזמן זה צריך לזהר לא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות, וכן לא יכו את התלמידים בימים אלו כלל. משא"כ בתקופה של אדר ניסן אייר סיון, יש מזל טוב לישראל (ואמרו בגמרא שם משנכנס אדר מרבין בשמחה, ומבואר ברש"י שגם ניסן בכלל). וידוע מה שכתב ריש גלותא דבבל הרב בן איש חי זצ"ל (שנה א' ראש פרשת דברים), שיעקב אבינו לקח חלקו, ניסן אייר סיון, ועשו לקח תמוז אב אלול, ונתגבר יעקב וחטף את אלול, ונשאר בידו תמוז ואב. ולכן בתקופה זו מידת הדין שולטת על ישראל, ואם תמיד צריך לזהר, בתקופה זו על אחת כמה וכמה. [ומט"ו באב יש מזל לישראל אחר שלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויוה"כ (תענית דף כ"ו ע"ב), וכיון שעלה המזל שוב לא ירד בימים שאחריו (בן איש חי שם סעיף א'). ואכן מאז הוטב המצב יחסית].

אך לא זו בלבד, אלא בתקופה הראשונה, אחרי פורים, שהחל להתפשט הנגיף ביתר שאת בעוה"ר, והחלו להגיע שמועות ממה שקורה בחו"ל, שם מתו כל יום כמה אלפים מנגיף זה, אימת מות ריחפה בחלל, וכל העם היושב בציון המסוגר בתוך ביתו החל לעשות חשבון נפש עם עצמו, בראותם כי סכנת מות מרחפת בחלל ולא מצאו כל אנשי חיל (הרופאים) ידיהם, ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, וכל אחד השתדל להתחזק בתפלה בכוונה ובקריאת תהלים מעומקא דליבא, וכן בשאר המצוות שאדם דש בעקביו, כל אחד והחשבון שלו, ואף אלו שלא כל כך שומרי מצוות, הבינו שאין במי לבטוח אלא בבורא עולם, ושמו כולם מבטחם בה' יתברך, וגם כולם קיוו וייחלו לחזור לבתי מקדש מעט ולשמור על קדושתם ביתר שאת, ותהלות לאל יתברך כי לא עזב חסדו ואמיתו, ובאופן מהיר החלה השתפרות רבה,

תשובות הגר"א כהן / ד' דרושים מאותה תקופה ————— יג

עד כי בחודש אייר כמעט ופסק הנגף, כשכולם מחוזקים. משא"כ אחר זמן, הרגל נעשה טבע, והחל לכהות הרגש, וכשישבו החיים כמעט למסלולם, לאט לאט עניני החיזוק שכל אחד קיבל על עצמו, החל לדעוך במקצת. ואז החלה ההתפרצות ביתר שאת. ועלינו לחזור לאותה רמת ביטחון באל אחד, ונוכה לנסים ונפלאות.

סיבה נוספת, שכידוע שאף שהכל מבורא עולם, מכל מקום חובת ההשתדלות לא בטלה, והכל בידי שמים חוץ מצינים פחים (ב"מ דף ק"ז ע"ב), ובודאי שאין הכוונה דוקא לקור וחום, אלא לכל כיוצא בזה, ואם בפרוץ המגיפה בשלהי אדר כולם מרוב פחד השתדלו שלא לצאת יציאות מיותרות מהבית וכו' פן תדבקם הרעה ומתו, מכל מקום עתה אחר שעבר זמן, ובפרט בקרב הצעירים שראו שעל פי רוב גם אם נדבקים אין זה כל כך מסוכן, ורק המבוגרים והחולים ואלו שברמת סיכון גבוהה בעיקר בהם יש חשש גדול, והחלו לזלזל מאד בהוראות משרד הבריאות, ואף שעכשיו יש הנחיות יותר ברורות מאז, בשמירת מרחק ושמירת הגיינה וחבישת מסכה וכו', רבים וטובים בעיקר מהצעירים החלו לזלזל בהוראות מאד, ולא שמו לבם על חובת ההשתדלות. ואם מעצמם לא אכפת, מכל מקום בודאי שעליהם להזהר מחמת אחרים בפרט המבוגרים וכו'. וכבר כמה מחכמי הדור דנו את אלו שמזלזלים מאד בהנחיות משרד הבריאות כספק רודף חלילה.

על כן עלינו לחזור ולהתחזק בעיקר ברוחניות, מלבד ההשתדלות בגשמיות, ובכך נצלח תקופה זו לחיים טובים ולשלום, ובפרט לקראת ט"ו באב שלא היו ימים טובים לישראל כיום זה, ומאז צריך להוסיף יותר בלימוד התורה הקדושה איילת אהבים ויעלת חן, ויראה ה' בעוניינו, וימהר ויחיש גאולתנו, ונראה בבנין בית מקדשנו. אמן.

סימן א

לבישת המסכה צד ימין תחילה, ואם נחשבים הפנים למקומות המכוסים

בס"ד ג' תמוז התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת ידידנו הדגול והנעלה.
לו נאווה תהלה. כש"ת הרה"ג רבי גמליאל
הכהן רבינוביץ ישמרהו צורו אמן סלה.
אחדשה"ט!

חיוב יציאה בתקופה זו עם מסכה

א. מאי דבדיק לן אודות מה שהחוק
(החל מחוה"מ פסח"א התש"ף)
מחייב בתקופה זו בכל יציאה מהבית
לשים מסכה על הפנים, שלא ידבקו ח"ו
אחד מהשני מהנגיף. וכך נמצאים בחוץ
וכן במרחבים הצבוריים לרבות בבתי
הכנסת ובבתי המדרש. ושאל הן לענין
לבישת המסכה אם צריך להקדים צד
הימני לצד השמאלי, והן לענין מקום
הפנים המכוסה במסכה אם כשנוגע שם
בשעת התפלה והלימוד יחשב כנוגע
במקומות המכוסים. ובתחילה הנני
להבהיר בעיקר דבר זה של לבישת
מסכה בתקופה זו, אחר שלצערי ראיתי
כמה וכמה יראים ושלמים שמזלזלים

בזה מאד, שצריך לדעת שאין אנחנו
שמים מסכות בתקופה זו רק מחמת
אימת המלכות וחשש לקנס וכו', אלא
אחר שהמבינים ברפואה אמרו שכך
ימנע בעה"ו הדבקה של נגיף מסוכן זה,
כן צריך לעשות על פי ההלכה, וכמו
שסומכים על הרופאים אף לענין חילול
שבת ואכילה ביום הכפורים, הוא הדין
והוא הטעם בזה, וכל שכן בזה שאין
בדבר שום מניעה הלכתית ושום חשש
איסור. וכל זה בבחינת השתדלות
טבעית ומכאן והלאה עינינו נשואות
לבורא עולם שיבטל מעלינו ומעל
ישראל אחינו כל גזירות קשות ורעות.
וכבר התריעו על כך רבים מגדולי דורנו.
והם בעצמם נוהגים זאת בעצמם כאשר
יראה כל רואה. [וביניהם מו"ר ועט"ר
מ"ן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן
יחשל"א, שמתריע על כך בדרשותיו
רבות, וחלקם נדפסו בגליונות בית
נאמן, וכן הוא מקפיד על כך (מלבד
בזמן שהוא מאחורי מחיצה), וכמה
פעמים ראינו בבית מדרשו איך שטורח

א. ורמז לדבר הנאמר בפרשת כי תשא (ל"ד י"ז) אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמך ליה את חג המצות
תשמוור (ידידנו היקר בנש"ק הרה"ג רבי דוד גדעון מאזוז הי"ו). לרמזו שלא העיקר מסכות אלו, אלא
שמירה על חג המצות, מצה דאסוותא (מצת רפואה) ככתוב בזה"ק (מר בריה הרב מנחם משה מאזוז
הי"ו).

הקפידו בזה בעוה"ר היו כמה וכמה שנדבקו. ועל כן אין נכון לזלזל באזהרות משרד הבריאות, גם היכן שאין פיקוח מצד הממשלה. ונזכה לבשר ולהתבשר בשורות טובות בעה"ו.

לבישת המסכה בצד ימין תחילה

ב. ועתה הבוא נבוא לעיקר שאלותיו. הנה בגמרא (שבת דף ס"א ע"א), אמר ליה רבי יוחנן לרב שמן בר אבא, הב ליה מסנא, יהב ליה דימין, אמר ליה עשיתו מכה, ודילמא כחייא בר רב ס"ל והכי קאמר עשית של שמאל מכה, ואזדא ריו"ח לטעמיה דאמר ריו"ח כתפילין כך מנעלין, מה תפילין בשמאל אף מנעלין בשמאל. מיתבי כשהוא נועל נועל של ימין ואח"כ נועל של שמאל. אמר רב יוסף השתא דתניא הכי ואמר רבי יוחנן הכי, דעבד הכי עבד ודעבד הכי עבד. אמר ליה אביי דילמא ריו"ח הא מתני' לא הוה שמיע ליה, ואי הוה שמיע ליה הוה הדר ביה. ואי נמי שמיע ליה וקסבר אין הלכה כאותה משנה. אמר רב נחמן בר יצחק ירא שמים יוצא ידי שתיהן, ומנו מר בריה דרבנא, היכי עביד סיים דימיניה וכו'. ת"ר כשהוא נועל נועל של ימין ואח"כ של שמאל, כשהוא רוחץ רוחץ של ימין ואח"כ רוחץ של שמאל, כשהוא סך סך של ימין ואח"כ של שמאל וכו'. ע"כ. וכן פסק הטור אורח חיים (סימן ב'). וכתב מרן בבית יוסף דהפוסקים השמיטו הך דינא דס"ל דהלכה כרב יוסף דעבד הכי עבד ודעבד הכי עבד,

בעצמו להעיר למי שרואהו בלי מסכה שילך לשים ולא יסכן את הציבור]. ועוד שיש בדבר חילול ה' בעיני המון העם, שרואים אנשים ת"ח ויראי שמים שלא מקפידים בזה, ופותחים פיהם שלא אכפת להם מעצמם וגם לא אכפת להם אם ידביקו אחרים וכו'. והיכן ציווי התורה ונשמרתם מאד לנפשותיכם. וכאשר שמעתי באזני בעוה"ר. ולכן בפני עמי הארץ צריך ליזהר בדבר ביתר שאת. ואף אם כולם ת"ח נכון ליזהר בזה מצד השתדלות וכנוזר. וגם לאלה המתעקשים לאמר "תא ספר ונחזי" וכל זמן שלא ראו בספר לא מאמינים, וכמו שכתב בשו"ת איש מצליח ח"א (חאו"ח סי' כ"ג): שדרך ההמון כשמראים להם איזה דבר בספר מפורש, אז שותקים ומקבלים ברצון טוב ואין מתנגדים כלל. אך כשאומר להם איזה תלמיד חכם שהדין כך לא ישמעו לקולו ויהיו כאיש לא שומע עד אשר יראה להם הדין ההוא בספר. ולפי האמת טועים הם וכו'. ע"ש אמריו כי נעמו. לזה אביא להם מה שכתב הרב משנה ברורה בביאור הלכה (סימן תקנ"ד סעיף ו') בשם ספר פתחי עולם בזה"ל: ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעם ח"ו, יש ליועצו ולהזהירו שלא ילך מפתח ביתו כל היום, ולהכריחו כשיצא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפע"ר וכו'. עכ"ל. הרי שכבר בזמנו לפני למעלה ממאה שנה הזהירו לעשות כן. ובפרט שלפי הנשמע במקומות שלא

מדאמר רב אשי דחזינא לרב כהנא דלא קפיד, וכיון דרב אשי בתראה הוא הכי נקטינן. ומכל מקום בשלחן ערוך (שם סעיף ד') פסק כדברי הטור בזה שינעול מנעל של ימין תחילה (וכן דעת רבינו יונה בספר היראה כפי שציין בב"י). ע"ש. ונראה טעמו דכיון שבזה יוצא יד"ח כולם הכי אית לן למיעבד. וכעין מה שמצינו למרן בבית יוסף או"ח (סימן תרע"א) שהביא מחלוקת ראשונים אם מצוה להניח נר חנוכה למעלה מעשרה, שיש שכתבו כן, והרי"ף והרמב"ם השמיטו הך מימרא ומשמע דס"ל שאפשר לכתחילה להניח אף למעלה מעשרה. וכתב מרן: ומ"מ לענין מעשה נראה שצריך להניחה בתוך עשרה, כיון דלהנך רבוותא מצותה בתוך עשרה, ולהרי"ף והרמב"ם מצותה בין בתוך עשרה בין למעלה מעשרה, הילכך למיעבד כמצותה אליבא דכ"ע עדיף דהיינו בתוך עשרה. ע"כ. וכן פסק בשלחן ערוך שם (סעיף ו'). וע"ע בספר ברכת ה' חלק ב' (פ"ה סוף הערה 101) ובמ"ש בס"ד בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סימן י"ד אות ג' וסימן ט"ו סוף אות י"ב) ובספר זוהר הרקיע (סוף סימן ה'). והכא נמי דכוותה. וכ"כ בנ"ד הגאון מהר"א הכהן זצ"ל בספר שלחן אברהם (שם). ע"ש. וכ"כ קרוב לזה הגאון מלבי"ם בארצות החיים (שם, המאיר לארץ ס"ק כ"ז), ועיין שם מה שכתב עוד בזה. ומהגמרא חזינן דלאו דוקא מנעל, אלא בכל דבר יש להקדים של

ימין תחילה. וכן כתב הרב משנה ברורה (סימן ב' ס"ק ה'). ע"ש. ואם כן פשוט הדבר דבנ"ד נכון לשים צד ימין תחילה. איברא דחזי הוית להגרוב"צ לכטמאן בספר בני ציון (שם סוף ס"ק ה') שכתב דכל זה הוא דוקא בדבר ששייך בו חשיבות, כמו מנעלים שאמרו (שבת דף קכ"ט ע"א) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו, ומהאי טעמא נתקנה ברכת שעשה לי כל צרכי כשנועל מנעליו, וכן ברחיצה וסיכה היה להם בזמן הגמרא חשיבות, משא"כ בשאר מלבושים. אלא שהאחרונים כתבו שה"ה שאר מלבושים ולא הביאו שום ראיה. ונשאר בצ"ע. ולפי דבריו יתכן ובנ"ד אין צריך להקפיד לשים את הצד הימני תחילה. אלא שאין הדבר מוכרח, ויתכן ואף שאין למסכה שם של חשיבות, מ"מ לבישתה חשובה מאד בתקופה זו. ועכ"פ האחרונים לא חילקו בזה ובכל אופן אמרו להקדים את הצד הימני. וכן נכון לעשות, בפרט שאין בדבר זה לא טורח ולא הפסד.

אם מקום זה יחשב כמקומות המכוסים

ג. ומה ששאל אם החלק המכוסה יחשב כמקומות המכוסים. באמת שרבים שואלים בזה, ורגיל אני להשיב בס"ד בכחא דהיתרא (אא"כ רואים במוחש שיש שם מלמולי זיעה). ואבאר שיחת. הנה כתב הרשב"א בתשובה (חלק א' סימן קצ"ג) וז"ל: ומה ששאלת אי זה מקום יקרא מקום טינופת לדבר זה.

תשובה. מסתברא שלא מקום טינופת ממש אלא אפילו שוק וירך ומקומות המכוסין שבאדם לפי שיש שם מלמולי זיעה, וכן מחכך בראשו. אבל מקומות מגולין בפניו ומקום מגולה שבזרועותיו אין זה מקום טינופת שאין שם מלמולין צואה וזיעה. וכך אנו נוהגין. ע"כ. והובא בבית יוסף או"ח (סוף סימן ד'). וכן הוא בתשובות הרשב"א המיוחסות להרמב"ן (סימן קצ"ה). והובא בב"י (סי' צ"ב). וכן פסק בשלחן ערוך (סי' ד' סעיף כ"א וסי' צ"ב סעיף ז'). הרי שהפנים אין נחשבים למקום הטינופת. אלא דטעמא טעים "מקומות מגולין בפניו". ומכלל הן אתה שומע לאו, שאם המקום מכוסה, וכמו בתקופה זו שמכסים במסכה חלק מהפנים (האף והפה ומצידיהם), אם כן יתכן ויחשב למקומות המכוסים. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח' (סי' ב') ובספר נתיבות החיים (סי' ד' סעיף כ"א).

ד. אולם עין הרואה להרב מגן אברהם (ס"ק כ"ג) שכתב וז"ל: מותר ליגע בידו עד הפרק הנקרא קובד"ו, ובצוארו עד החזה (ב"י סי' צ"ב בשם כל בו, ספר היראה). ע"כ. ומשמע מדבריו דבכל אופן אין צריך ליטול ידיו אם נוגע שם אף אם המקום מכוסה. והמחצה"ש (שם) כתב על דבריו: ולענ"ד דהכל לפי המדינה ודרך לבושיהן, דבמקום שיש להם כתונת שרחב בית היד, וכן אין כורכין סביב הצואר, א"כ נשאר עד השיעור שכתב

המג"א ע"פ הרוב מגולה וליכא שם מלמולי זיעה. אבל במקום שכורכים מטפחת סביב צוארם ובית יד של כתונת שלהם קצר, א"כ גם אלו מקומות על פי הרוב מכוסים ויש גם שם מלמולי זיעה. ע"כ. וכן הסכים הרב כף החיים (ס"ק צ"ט). וע"ע בשו"ת יצחק ירנן ח"ב (חאו"ח סי' ג'). ומבואר יוצא מדבריהם שאף אם פרק היד מכוסה, כל שבית היד רחב ומאוורר, ליכא שם מלמולי זיעה, וחשיב כמקומות המגולים. אולם פשט לשון המג"א דבכל אופן אין צריך ליטול ידיו (וכן משמע מלשון המחצה"ש שחולק על דבריו). וראיתי להגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סימן צ"ב) שאף שלגבי צוארו עד החזה כתב שכיון שאצלם בבני מדינת אשכנז מקפידים מאד על כיסוי החזה, ולא עדיף משאר מקומות המכוסים דשכיח בהו זיעה, מ"מ לגבי פרק היד כתב וז"ל: איברא בזרוע עד הקובד"ו, נראה דלדידן נמי ליכא קפידא בהא, ולית דחש לה, אע"פ שבתי יד שבכתונתנו ג"כ מצומצמים ומכוונים מאד לסוגרן כל היום, אעפ"כ אין שם זיעה מצויה כמו בצואר המעולף וצנוף בבגד הדוק היטב מעל הכתונת, על כן הזיעה רבה שם יותר מבשאר מקומות מכוסים, משא"כ בבתי יד כנראה לעין, ובזה מצאנו ידינו נקיים להנחת תפלין. ע"כ. ויתכן ובמקום המג"א אין המקום מהודק היטב אף בצואר. ועכ"פ שמעינן מדברי המחצה"ש שכל שהמקום רחב

ליכא מלמולי זיעה וחשיב כמקום מגולה, ולהיעב"ץ אף אם המקום מצומצם כל שאינו מהודק היטב ליכא למיחש למידי. ויתכן ולא פליגי, והכל לפי הענין, שכל שאינו מצומצם עד שיש מלמולי זיעה, חשיב כמקומות המגולים. והנה בנ"ד נראה דלכ"ע שפיר דמי, אחר שאין המסכה מהודקת כל כך, ובפרט שהמסכה עשויה מבגד דק או נייר וכיוצא, וכמדומה דליכא שם מלמולי זיעה יותר מאשר אם לא היה שם מסכה.

ה. ועוד שהרי דרך בני אדם במסכה זו להיות מוליך ומביא מעלה ומוריד, וכשנמצאים בביתם מורידים אותה לגמרי, וכן בבית מדרש וכיוצא כשהם לבדם, ואף בהיותם בחוץ לעיתים חם להם ומורידים אותה קצת לכיוון הסנטר, וכן בעת אכילתם, וכן אם רואים שלא שומעים אותם היטב מגלים פיהם ומדברים קצת ממרחק, ועוד סיבות לדבר. וכיון שכן לכאורה הדבר פשוט דחשיב כמקומות המגולים. דעינא דשפיר חזי להגאון הרי"ח הטוב זצ"ל בספר בן איש חי (שנה א' פרשת תולדות סעיף י"ז) שכתב וז"ל: ויד שמאל אפילו אם נוגע בפרק הסמוך לזרוע שמניח שם תפלין, עד אחר שני שלישי הפרק ההוא חשיב בכלל מקומות המגולים ואין צריך רחיצה כלל. אבל יד ימין וכו'. וכן הדדין בזמן שמינקת את בנה שדרכן להיות מגולין תמיד, אם נגעה בהם אין צריכה רחיצה

וכו'. עכ"ל. והביא דבריו הרב כף החיים (סי' ד' ס"ק צ"ט). וקרוב לזה כתב בספר מאורי אור (חלק באר שבע דף כ"ח ע"א), והוב"ד בארחות חיים ספינקא (סי' צ"ב סק"ו). ע"ש. הרי דחשיב לאיש במקום הנחת תפלין, ולאשה מינקת במקום ההנקה כמקומות המגולים, כיון שהדרך לגלותם לפרקים. ואף שדבריו צריכים ביאור, וכי בשביל שעה אחת שמניח שם תפלין יחשב כל היום למקום מגולה. ושור"ר למור"ר ועט"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו במכתבו הנדפס בשו"ת יצחק ירנן חלק ב' (חאו"ח סי' ד') שגם כתב לתמוה על הבא"ח בזה, וכתב שלא הביא הבא"ח שום ראיה לסברתו, ולכאורה מפני שעה אחת ביום שלבוש תפלין לא מסתבר לחושבו כמקום המגולה כל היום. ועוד שגם בשעה שלבוש תפלין הוא מכסהו בחולצה או בטלית. וכן ראה בשם החזו"א שהיה נוטל ידיו אחר הנחת תש"י, ואף שאין אנו נוהגים כן, היינו לפי שאין אנו מברכים על תש"ר, ואחר הנחת תש"ר מקנחים ידינו בכותל. ע"ש. וכן ראיתי להגאון רבי יצחק חזן זצ"ל בשו"ת יחיה דעת חלק א' (חאו"ח סימן ג') ולהגאון רבי בנימין יהושע זילבר זצ"ל בספר בית ברוך על ספר חיי אדם חלק א' (כלל ב' ס"ק נ') ולהגר"י רצאבי בשו"ת עולת יצחק חלק ב' (חאו"ח סימן ד'), שהשיגו בזה על הבא"ח. ע"ש. וכן הגר"ש דבליצקי זצ"ל בספר זה השלחן ח"א (סי' ד' סעיף כ"א)

השיג בזה על הבא"ח, וכתב שאפשר שכוונתו למי שהולך עם תפלין כל היום וממשמש שם תדיר, אבל לשונו אינה מורה כן. ע"ש. וכן ראיתי בשו"ת חיי הלוי ח"ג (סי' א') דצייד דהבא"ח בהכי איירי. ע"ש. ואין נראה כן וכנ"ל. וראיתי בספר אבן חי ח"א (פר' תולדות ס"ק כ"ד) שכתב בשם ספר עטרת משה (עמ' קנ"ה) דהבא"ח איירי באלה שמניחים תפלין כל היום. והעיר על דבריו שדוחק הוא, ובפרט שענינו הרואות שרוב העולם אין נוטלים ידיהם אחר הנחת תפלין אפילו כשמניחים רק שעה ביום. אלא כוונת הבא"ח שא"צ ליטול ידיים כמ"ש הגר"ח פלאג'י בכף החיים (סי' ד' ס"ק פ"ה) שאם רחץ גופו היטב ולא נשאר בו שום טינוף א"צ נט"י. וגם הבא"ח איירי בהכי שהתרחצו היטב ולא שכח במקום תפלין מלמולי זיעה. עכ"ד. וגם זה דחוק, דאם משום שרחץ ואין שם מלמולי זיעה, א"כ גם בנגע בימינו באותו מקום לא יצטרך נטילה. ועוד דטעמא טעים דא"צ נט"י דבכלל מקומות המגולים יחשב, וכפי שכתב לענין דדי אשה מינקת שהביא בהמשך. וכן בשו"ת יחו"ד חזן הנז' הבין דהבא"ח לא עומד בשיטת הגר"ח פלאג'י בזה. ע"ש. וע"ע בספר מנחת גדעון חלק א' (פרק ח' סעיף ג'). ושו"ר למרן הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יחיה דעת חלק ד' (סימן ח') שאחר שהב"ד הבא"ח, כתב שכן כתב היעב"ץ במור וקציעה (סי' צ"ב)

שהבאתי באות הקודמת. ע"ש. ונראה שהבין דטעמו של הבא"ח שכיון שמניחים שם תפלין א"כ גם כיסוי היד אינו בחוזק והמקום מאוורר ובכה"ג חשיב כמקום מגולה, וכמו שביארנו לעיל. אלא שיש בו מן הדוחק, דמסתמא שרוול יד ימין ושרוול יד שמאל שוין הם לענין זה, והבא"ח היקל רק ביד שמאל שמניח בה תפלין. וע"ע בספר בירור הלכה תניינא חאו"ח ח"א (סי' ד' עמ' כ"ח) מה שכתב בזה. ע"ש. וראיתי בירחון אור תורה (שבט התש"ף סוף סימן נ"ח בהערה) שכתב עורך הירחון ידידנו הרה"ג רבי ישראל הכהן נר"ו, דכוונת הבא"ח שרק באותה שעה שמניח תפלין חשיב כמקום מגולה, וכן רק באותה שעה שמינקת את בנה חשיב כמקום מגולה, ודקדק כן מלשון הבא"ח שכתב וכן הדין "בזמן" שמינקת את בנה וכו'. ע"ש. ואחמה"ר מה שכתב בזמן שמינקת את בנה, אתא לאפוקי אשה בזמן שאינה מינקת, וכמו שהמשיך אבל אם אינה מינקת שדרכן להיות מכסות אותן לגמרי אז הם בכלל מקומות המכוסים וכו'. ולפי דבריו לפלוג וליתני בדידה, אבל בשעה שאינה מניקה אז הם בכלל מקומות המכוסים. ועוד, דמעיקרא כשנוגע האיש בפעם הראשונה בבוקר כשמניח תפלין, וכן האשה בפעם הראשונה באותו בוקר שמניקה, תצטרך ליטול ידיה, ורק אח"כ בשעה שהתפלין עליו (ובשעה שהיא באמצע ההנקה) לא נצריך נט"י.

ומלשוננו מבואר דבכל גוונא חשיב מקום מגולה וא"צ נט"י. ושו"ר בירחון אור תורה (ניסן התש"ף סימן ע"ו מכתב צ"ו) שהה"כ הרה"ג רבי יחזקאל מועלם החזיק במעוז בפירוש הרב העורך הנז', וחיליה מדברי הבא"ח גופיה (פר' בא סעיף י') שכתב וז"ל: וי"א כיון דהאשה דרכה לגלות דדיה בזמן היניקה הרי הדדים נחשבים אותו זמן כמו כפות הידים וכו'. ע"כ. הרי דאיירי בשעה שמינקת דוקא. ע"ש. אלא שמלבד דשאני התם שביאר שזו כוונתו (ובלא"ה לא סמך שם על סברא זו רק בשעה"ד, כנראה דשאני עריות מהכא), עוד בה שאין ביאור זה יקשה מזור למה שהקשנו דעכ"פ תצטרך בפעם הראשונה שמגלה אותם באותו זמן (וכן האיש בפעם הראשונה בבוקר כשמגלה זרועו) ליטול ידיו, אחר שהיה המקום מכוסה זמן ארוך. ועדיין דברי רבינו בן איש חי טעונים ביאור. ועכ"פ לענין נ"ד שבמציאות הדרך להוריד מידי פעם את המסכה, או לגמרי או באופן חלקי, וגם כשהיא מכסה את הפנים עדיין המקום מאוורר, נראה שאין צריך ליטול ידיו כלל אף באמצע התפלה והלימוד. אלא אם כן המסכה עבה ומהודקת ורואה בחוש שיש שם מלמולי זיעה, מה שאין

מצוי במסכות המצויות כעת (וכיו"ב כתב מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו לגבי שעון אם הוא מהודק היטב ולא מזיזו כלל נחשב למקומות המכוסים, ואם מזיזו אין נחשב למקומות המכוסים, הוב"ד בספר מנחת גדעון ח"א פ"ח הערה י"ז, וכן דעת הגר"א גרינבלט שם הערה י"ח).

ומכל האמור מתבאר, שבשעת לבישת המסכה נכון להתחיל מצד ימין. ומקום הפנים המכוסה במסכה, אין נחשב בכלל מקומות המכוסים אחר שהמקום מאוורר, וגם הדרך להוציאה מידי פעם.

וע"ע לקמן (סימן ו') בענין לבישת המסכה בשעת התפלה וכו'. ולקמן (סימן י"ב) בענין קריאת התורה עם מסכה. ולקמן (סימן י"ז) בענין יציאה עם מסכה בשבת.

ויהי רצון שה' ירחם על עמו ועל נחלתו ויסיר מעלינו כל נגע ומחלה, ויזכנו לרוב ששון ושמחה, ונזכה במהרה לראות בגאולת עולם ברוב הרווחה. אמן.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן ב

צירוף מנין דרך המרפסות

דעת מרן והאחרונים

א. כתב מרן בבית יוסף או"ח (סימן נ"ה) וז"ל: תנן תו בפרק כיצד צולין (פסחים דף פ"ה ע"ב) החלונות ועובי החומה כלפנים וכו', וכתב רבינו ירוחם שג"ל שבכל זה הוא הדין לבית הכנסת. [עכ"ד רי"ו]. ומשמע לי דהאי דחלונות ועובי הכתלים כלפנים כשראשו ורובו בחלון או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית. ומצאתי שכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם גאון, דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם למנין עשרה ולא חילק בכך. וכן כתב בארחות חיים וז"ל, כתב רבינו הא"י מי שעומד אחורי ביהכ"נ וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה. עכ"ל הב"י. ובשלחן ערוך (סעיף י"ד) כתב וז"ל: מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה. ע"כ. ולכאורה מסתימות לשונו משמע דסגי במראה להם פניו אף שלא מכניס ראשו. אך מלשונו בב"י שהשוה דעת מהר"י אבוהב לדעת האו"ח, משמע דמפרש דמראה להם פניו היינו שמכניס ראשו.

בס"ד ז' ניסן התש"ף [בתוספת נופך מרובה בג' דחזה"מ פסח. התש"ף בגימטריא "המרפסת".

מרן ראש הישיבה]

לכבוד מעלת רב כהנא, ידידנו היקר ממנו יתד ממנו פנה, הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו צור שוכן מעונה. שאלותיו בענין צירוף המרפסות הגיעוני (בצירוף השאלה מבנו המלך שלמה), והנני להביא לפניו מה שכתבתי בענין זה, ובסוף הדברים התייחסתי גם לחקירותיו בעניינים אלה.

בענין צירוף דרך מרפסות, אשר בעוה"ר בעקבות נגיף הקורונה, מיום ו' ניסן התש"ף בהוראת משרד הבריאות צדו צעדינו מלכת ברחובותינו מחשש התדבקות, וכמעט אי אפשר לקיים מניינים אף בחוץ, וכל שכן בבתי כנסיות אשר הם שוממים משלהי אדר, ורבים שואלים אם אפשר להצטרף למנין דרך המרפסות. וכיון שרבים שואלים למעשה כיצד ינהגו בזה, והדבר נחוץ ביפה שעה אחת קודם, אחר העיון בזה כמסת הפנאי, הוריתי להקל בזה בס"ד, ובפרט שכן הסכים מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן יחשל"א, והיו הדברים דלהלן לנגד עיניו הטהורות.

וכן נראה לכאורה ממה שלמד תחילה מרבינו ירוחם שצריך שראשו ורובו בחלון. וא"כ גם לשאר שיטות צריך שיהיה עכ"פ ראשו בחלון. וכן הבין הרב מאמר מרדכי (ס"ק י"ד). וע"ע לו בדברי מרדכי (סק"ג). ובודאי שיש לנו לפרש דברי מרן בשולחנו הטהור על פי היוצא מהבנתו בבית יוסף, וכמו שכתב הגאון מהר"י ג'רמון בתשובה שהובאה בספר אברהם אזכור (מערכת ת', דף ס"ג ע"ד): והנה אחרי שביארנו שמרן ז"ל [בב"י] פירש וכו' א"כ איפוא היאך נוכל לפרש דברי מרן ז"ל בש"ע שהם לעיכובא, והרי ידוע לכל באי עולם ולכל פותח ספר כי דברי מרן בש"ע שרשם פתוח אלי מים מדבריו ספר בית יוסף ומשם חפר אוכל וקיצר וכו' וקבעו בספרו ש"ע כי איננו רק קיצור מדבריו לדבריו וכו'. ע"כ (וע"ע בשו"ת ויען הכהן חלק א' סימן א' אות ג', וכן בראש הספר שם בפתחי תשובה עמ' כ"ג). אלא שקצת קשה שיסתום לשונו בש"ע כל כך, ולשון "מראה להם פניו" שכתב בש"ע משמע דא"צ כלל להכניס ראשו. ויתכן שמרן הבין דלשון מהר"י אבוהב בשם גאון ומכניס ראשו לאו דוקא, אלא סגי במראה פניו כלשון האו"ח בשם רה"ג, אלא שאם הוא במקום גבוה מאד בשביל שיראו פניו במציאות צריך להכניס ראשו בחלון. ואף שבתחילה הבין מרן מרי"ו דבעינן שיכניס ראשו ורובו בחלון, לדידהו א"צ אף בהכנסת הראש. אלא שהראוני

בדברי מהר"י אבוהב עצמו (שם) שבתחילה הביא דברי רבינו ירוחם, ועל זה הוסיף, ומכאן יראה וכו'. ע"ש. ומשמע להדיא שצריך להכניס ראשו בדוקא שיחשב כחלק מהם רק שלא צריך ראשו ורובו. אלא שאין זה מוכרח כ"כ, בפרט שאם צריך שיהיה עמם ממש, אם כן גם בראשו לא סגי ובעינן ראשו ורובו. וכמו בהא דפסחים (וכן בשאר דיני התורה כמו בסוכה וכיוצא). ועל כרחק דהדימוי לפסחים אינו דימוי גמור רק סמך בעלמא. ועוד שאפשר שמה שצריך להכניס ראשו הוא במקרה שלא רואה את הנמצאים בפנים, דומיא דהאי סוגיא דפסחים, אבל אם מראה להם פניו שפיר דמי אף שלא הכניס ראשו. אלא שיש להבין הסברא במראה להם פניו, שהרי לא נמצא עמהם. ושורר להגרי"מ אפשטיין בספר ערוך השלחן (סי' נ"ה סעיף כ') שכתב שכיון דכל בי עשרה שכינתא שריא, ועיקר השראת השכינה היא על הפנים כדכתיב כי קרן עור פניו. ע"ש. ועיין בשו"ת הרה"ז חלק ב' (סימן תר"נ) שאחר שהביא לשון האו"ח בשם רה"ג, וכתב: ולא הצריך הגאון להראות להם פניו אלא להצטרף עמהם לעשרה, אבל לענין להתחשב כשמתפלל עם הצבור בביהכ"נ אפילו שלא יראה להם פנים אלא שיעמוד בחלון או שיכניס ראשו בחלון סגי וכו'. ע"כ. ומוכח דלהראות פניו עדיף מאשר להכניס ראשו ואין רואים אותו (אף שאין נראה שהרדב"ז

די"ל דמדמי לברהמ"ז בסי' קצ"ה. ע"ש. וכן דעת הגאון פרי חדש (שם), וכתב דמאי דכתב בש"ע (סעיף י"ט) לגבי תיבה שהש"צ מצטרף מפני שהיא בטלה לגבי ביהכ"נ, איירי אפילו בשאינם רואים זה את זה. ע"ש. וכן דעת עוד כמה מגדולי האחרונים, בשו"ת מטה יוסף ח"ב (סי' י"ג), ובשו"ת בית דוד (חאו"ח סי' ל"ג), ודקדק כן גם מלשון מהרימ"ט (חיו"ד סי' ד'), וכן העלו בפרי מגדים (אשל אברהם אות י"ב), ובש"ע הגר"ז (סעיף ט"ז), ובספר אורח נאמן (ס"ק כ"ז), ובשו"ת מנחת שי חלק א' (סוף סי' ח"י), ובספר בני ציון (סי' נ"ה ס"ק ט"ז). וכן בספר טוב עין (סי' ח"י אות ל"א) הביא אחד קדוש דבראיה תליא מילתא. ע"ש. וכן הסכים הרב משנה ברורה (ס"ק נ"ז) להקל עכ"פ בשעה"ד. [ונמשכו אחריו כמה אחרונים, ובהם הראשון לציון הגר"א בקשי דורון זצ"ל (אשר נתבשרנו עתה ליל ד' דחומ"פ התש"ף, שנלב"ע בעקבות הנגיף בעוה"ר), בשו"ת בנין אב ח"ג (סי' ט"ז). ע"ש]. ונוסף לכל זה, מציינו למהריק"ש בערך לחם (שם) אחד תירוצא דכל שאין יכולים להכנס בלי טורח שפיר מצטרפים ברואים. וכן בספר אהלי יהודה (מערכת צ') כתב שכל שהלך ועמד בחלון ומראה להם פניו כדי להצטרף עמהם, מש"ה אמרינן שמצטרף. ע"ש. ואמנם רבים מגדולי האחרונים ס"ל להחמיר בזה. מכל מקום

יקל בנ"ד). ואם כן יתכן ולמרן סגי בלהראות פניו כדי להצטרף וכפשט לשונו בש"ע. וילפי לה מדין זימון (וכמו שאת הדין שכתב הטור בהמשך בשם הרא"ש, שאם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וש"ץ עומד בתוך הפתח הוא מצרפן. וכתב בב"י שלמד כן מדין צירוף שאם המברך יושב על מפתן הבית הוא מצרפן כמו שיתבאר בסי' קצ"ה). אלא שדוחק לומר כן אחר שסתם לשונו בבית יוסף מאד. אלא שכך פשט לשונו בש"ע. וכן הבין הט"ז (ס"ק י"ב) שמסתימת הש"ע ושאר הפוסקים משמע דכיון דמראה פניו בכל ענין מצטרף כמ"ש בסי' קצ"ה. ע"ש. וכן כתב מרן החיד"א במחזיק ברכה (סק"ז) בדעת מרן, ודחה מה שכתב הרב מלכי בקודש (דף ק"י ע"ד) דכוונת מרן דמראה להם פניו "משם" הכוונה דמכניס ראשו, דאין דרך הפוסקים לסתום בעיקרו של ההיתר ולהניחו ברמז. ע"ש. (ואמנם לא ראה החיד"א דברי מהר"י אבוהב במקורן, אחר שהיו בזמנו בכת"י [וכן כתב הה"כ בקובץ יעלה הדס חלק ג' (סי' כ"ו עמוד רכ"ט)] שאם היה רואה דברי מהרי"א במקורן לא היה מסתפק בזה. ע"ש]. מ"מ גם אחר שראינו דברי מהרי"א במקורן אין הכרח להבין אחרת וכמו שביארנו לעיל. ובפרט שכן פשט לשונו בש"ע, ועל מי יסמוך שנבין אחרת). וכן בביאור הגר"א (שם) כתב על דברי מרן דלכאורה בעי שיהא ראשו ורובו בתוך החלון, אלא

כבר בא חכם מרן הגה"ק רבי מצליח מאזוז זצ"ל הי"ד בשו"ת איש מצליח חלק א' (חאו"ח סימן י"ג אות י"ב) שאחר שהביא דברי המחמירים כתב, מכל מקום הנה מצינו להחיד"א במחזיק ברכה סימן נ"ה, דבסוף אות ח' (בתרא) הסכים עם המחמירים, ואפילו הכי באות י' וי"א הסכים להקל אם יש איזו סיבה קלה דהוא טורח קצת עפ"ד מהריק"ש וכו'. והביאו הרב שלמי צבור והרב שערי תשובה. והרב משנה ברורה שכתב ובמקום הדחק אפשר שיש להקל וכו'. ורק הרב חקרי לב סוף סי' כ"ט נראה שחולק בכל הענין וכו'. וסיים הרב איש מצליח בהאי לישנא: ומעתה במאי דקמן, לענין מי שעומד במפתן שיש בו ארבעה טפחים אם יצטרף לעומדים בעזרה, הנה אם יכול ליכנס, הא ודאי למשכוני נפשינא אספיקא למה לן. אך אם יש איזו סיבה שאי אפשר ליכנס, אמינא בס"ד דכיון שלדעת יותר מעשרה אבירי ישראל אפילו הוי רשות בפני עצמו שפיר מצטרף רואים זה את זה, ורק החק"ל מחמיר, כיון דבהא החק"ל גופיה מספיקא ליה, לא שבקינן פשיטותיהו דכל הנך רבוותא משום ספיקיה דהחק"ל. ואפילו אם כל הפוסקים המחמירים יאמרו כהחק"ל שגם בשעת הדחק אין להקל, שמא יודו בזה שאינו רשות בפני עצמו. באופן דלהמקילים ודאי מצטרף ולמחמירים ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. עכ"ל. [ואמנם יש לעיין בדב"ק עכ"פ בחלק

מדברי המחמירים, שמטעמם משמע שלא שייך לצרף בכל גוונא, וכן מצאתי בשו"ת שער שלמה זוראפה (סי' ס"ו, דמ"ט רע"א) שכתב בפירוש דס"ל שאין להקל אף בשעת הדחק והטורח. ומ"מ בחלק גדול מן האחרונים אפשר להעמיס כדברי הרב איש מצליח שידו להקל בשעה"ד, וכמו שמצאנו לחלק מהאחרונים שהיקלו בפירוש. ומה גם שרבים מהראשונים והאחרונים סבירא להו להקל בזה מעיקר הדין, וכמבואר לעיל ולקמן]. ואף שהטעם השני שידו בנדונו שאינו רשות בפני עצמו, לא שייך בנדון דידן, וידוע מה שכתב הרדב"ז בתשובה (חלק ד' סוף סימן ע') שפוסק שכותב כמה טעמים להתיר אין לסמוך על טעם אחד לבדו בדין אחר. והביאו דבריו הפוסקים ומכללם הרב איש מצליח גופיה בכמה מקומות (באי"מ ח"א חאו"ח סי' מ' וחאה"ע סי' כ"ח דף ט"ל ע"א ועוד). מכל מקום בדרכנן סומכים גם על טעם אחד לבדו, כמו שכתב הגאון חכם צבי בהגהותיו לטור חו"מ (בהשמטות לסי' י"ז), והביאו דבריו החיד"א בספר עין זוכר (מע' א' אות פ"ט) ומז"ק מוהרח"ך זצ"ל בספר זכרי כהונה חלק א' (מע' ט' אות כ"ד) ובעוד מקומות רבים בספריו (ועיין מה שציינתי בזה בספר ילקוט כהונה חחו"מ בכללים שבסופו הערה 6). וכן הסכימו עוד רבים מהאחרונים כמבואר בשו"ת מעולפת ספירים ח"ב (סימן כ"ד עמוד שצ"ו). ע"ש. ואמנם

אין זה פשוט שהוא דרבנן, שהרי יש מחלוקת אם ברכה לבטלה דאורייתא או דרבנן, ומה גם שהוא בענין ברכות ואף בדרבנן נאמר שב ואל תעשה עדיף. וכמו שטענו כמה חכמים הי"ו. מכל מקום בנדון דידן המדקדק היטב בלשון הרב איש מצליח יראה שהטעם הראשון הוא טעמו העיקרי. ובכה"ג בודאי דסמכין על טעם אחד כשהוא העיקרי. ואמנם גם הוא ז"ל לא היקל רק היכן שיש סיבה שאי אפשר להכנס, ולכן בתחילת ימי המגיפה שהיה מותר על פי חוק לצאת ולהתפלל בחוץ, יראתי להקל לאלה שפחדו להתפלל בחוץ. אבל אחר שבעוה"ר התפשט הנגיף וע"פ חוק כמעט ולא שייך להתפלל במנין, לכאורה יש מקום להקל בזה. ואם מרן החיד"א במחזיק ברכה שם היקל בשביל שלא להשאיר עשרה אנשים ללא קדיש וקדושה במשך ארבעים יום (וראה לשונו לקמן אות ח'), כל שכן בנדון זה שהוא דבר כללי לכל עם ישראל לתקופה לא ידועה, ובפרט בימי חג הפסח הקדוש. וראה למז"ק מרן מוהר"ח זצ"ל בשו"ת שמחת כהן מהד"ב חאו"ח (ר"ס ע"ט) שכתב על עצמו לגבי נדון יציאה בכסא גלגלים בשבת וז"ל: אך הימים הנוראים קרבו ויאתיו ועלבון גדול יש לי להתפלל

ביחיד בבית. ע"כ. ולכן התאמץ לחפש צדדי היתר ליציאה לרה"ר בכסא גלגלים. ודן בזה עם גדולי חכמי דורו. והעלה בכחא דהיתרא. עיין שם באורך. והוא הדין והוא הטעם בימי חג הפסח חג הגאולה שקשה לומר שיתפללו ביחיד בבית. ושוב הקו"ל נשמע מפי קדשו של מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן יחשל"א להקל בזה עפ"ד רבי אבה"ו הגאון איש מצליח הנז' [וכן ראיתי שנהג למעשה]. וכן בדברי בזה עם אחיו רב חמ"א הגאון רבי רחמים מאזוז נר"ו הסכים להקל עפ"ד רבי אבה"ו באיש מצליח. וכן הורו עוד כמה רבנים חשובים. ובשיפולי גלימיהו נקיטנא להורות כן לשואלים.

דעת הראשונים

ב. ובמש"ם חפשי בדברי רבותינו הראשונים אשר המה לנו לעינים, חזי הוית לחד מן קמאי, רבינו סעדיה גאון בסידורו (עמ' ק"ו-ק"ז) שכתב וז"ל: וכל זמן שאנשים רואים זה את זה מצטרפים לברכה ולתפלה. עכ"ל. הרי שדימה תפלה לזימון לענין צירוף. [וכבר זכו במציאה זו, בשו"ת בני בנים ח"ב (סי' ז' עמ' כ"ט), ובקובץ ויען שמואל דלקמן]². ואשר על ידו השני ראבי"ה (סימן קל"ד) כתב וז"ל: שתי

ב. ושוב הופיע קובץ ויען שמואל כרך כ"ג, וראיתי שם (סי' ל"ו עמוד רצ"ט) לידידנו הרה"ג רבי אביה שמריה חדוק נר"ו שהביא מה שכתב מ"ד הגר"ד עידאן בוען שמואל כרך כ"ב דברי רס"ג אלו, וכתב שכיון שדבריו תורגמו מערבית לא ברור ללמוד מדבריו ואולי כפל הדבר במלות שונות ולא נתכוין לצירוף עשרה לתפלה בצבור. ואחריו באה הערת הרה"ג העורך ידידנו ש"ב רבי אלעד עידאן נר"ו, שכיו"ב כתב איהו גופיה בוען שמואל חלק כ"א (סי' צ"ו בהערה) גבי ענין אחר. ע"ש. ומ"מ לגבי נ"ד שגם הנוסח

כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין. ודומיא דזימון של ברכת המזון דתנן שתי חבורות שהיו בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו וכו'. עכ"ל. הרי שמדמה תפלה לזימון. וכבר ידוע תוקף גדולתו של רבינו הרשב"א ז"ל, מעין המתגבר עמוד העולם אשר באורו נראה אור (ב"י יו"ד סי' ק"י), ונהירין ליה שבילי רקיעא (ב"י שם סי' קי"ב). וכשאין לנו גילוי בדעת עמודי ההוראה עליה קא סמכין, בפרט שעמו מהגאונים והראשונים. וכבר כתב הרדב"ז בתשובה (ח"א סי' תמ"ד): וידעתי שאין אני כדאי לחלוק על הראשונים וכל שכן להקל, על הרשב"א ז"ל אני סומך שהוא רב בקי ומובהק וגדול בדורו. עכ"ל. (אלא שהרשב"א בלשון אפשר אמרה וכמו שהעיר בזה בביה"ל סי' נ"ה סי"ג. וע"ע בשכנה"ג סי' נ"ה הגהב"י אות ו' מה שביאר בדעתו. וכבר ידוע מה שנחלקו בעלי הכללים בלשון אפשר אם הוא משום שמסופק או דרך ענוה וכיוצא, ועיין באורך להגרי"ח סופר בחיבורו יודוך סלה הנדפס בסוף ספר כל החיים הנד"מ (סימן א') באורך, ובמק"א כתבתי עוד בזה. ומ"מ כמדומה ולשון "עוד אומר אני שאפשר לומר" יותר מוחלטת מלשון אפשר דעלמא, ויתכן וכוונתו

חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, בזמן שמקצתן רואים אלו את אלו הרי אלו מצטרפים לזימון, ואם לאו אלו מזמנים לעצמן ואלו מזמנים לעצמן וכו'. וכמו דשרי הכא לצירוף כך הדין נמי אם השליח צבור עומד לבד והצבור עומדים לבדן דבעינן שיעמדו יחד, דאם רואים זה את זה הרי הם כבית אחד, ולכך הורגלו שהש"צ לבדו עומד על המגדל ואומר קדיש וכו' כיון שרואים זה את זה. עכ"ל. וכן הרשב"א בתשובה (חלק א' סימן צ"ו) נשאל על מה סמכו שהש"צ עומד בתיבה שהיא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה ושיש לה מחיצות גבוהות. והשיב וז"ל: כל מה שאמרו בפרק כל גגות בקטנה שנפרצה במלואה לגדולה לא אמרו אלא בבתים מוחלקים לפי שזה בפני עצמו לתשמישו וזה בפני עצמו לתשמישו, ואפילו הכי כל שנפרצה הקטנה במלואה לגדולה אנו רואין כאילו הקטנה פתחה של גדולה ורגלי הגדולה בקטנה. וכל שלא נפרצה במלואה זו בפני עצמה עומדת לתשמישה וזו בפני עצמה. אבל התיבה עם היותה גבוהה ורחבה ובעלת מחיצות לא לתשמיש בפני עצמה עומדת אלא לתשמיש ביהכ"נ ורגלי ביהכ"נ בתיבה וכו'. עוד אומר אני שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו

בערבית בידינו בתוך סידור רס"ג ושם כתב "פי ברכה ופי צלוה", ותיבת "צלוה" ברורה שהכוונה גבי תפלה הן בערבית והן בארמית, קשה לפקפק בזה. ועוד שמעתי מהגר"א עידאן הנז', בשם רבי אבהו הגר"ד, שאחר שיש בראשונים כמה רבנותא דס"ל הכי, ואינה דעה מחודשת, אם כן אין לנו להוציא דבריו מידי פשוטן.

לאפשרות נוספת מהדרך שהזכיר לפניו. וכן הבינו חלק מהאחרונים בפשיטות דהכי סבירא ליה להרשב"א. ושוב שמעתי גם מכמה ת"ח מובהקים שגם הם הבינו כן, וכן ראיתי לכמה חכמים שכתבו כן, עיין בהערה בשולי היריעה בהמשך התשובה). ועוד מצאתי בס"ד לאחד מראשוני האחרונים, העומד בגבול דור אחרוני הראשונים, מני"ר מהר"א אבן טאווה, בספר שו"ת נופך (הוצאת מכון ירושלים, תשע"א, סוף סי' מ"ח), שכתב וז"ל: מאחר שהש"ץ רואה אותם כולם או מקצתם והוא רואים אותו יוצאים יד"ח. הא למה זה דומה להא דתנן בגמ' ברכות פרק שלושה שאכלו שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואים אלו את אלו הרי אלו מצטרפין וכו', וההיא דגגות אפשר דלא ברואין עסקינן. עכ"ל.

ג. אמנם חזי הוית להרב אור זרוע ח"א (סי' ה') כתב וז"ל: אמנם ראיתי בתשובות הגאונים וכו' אבל להשלים לעשרה אותם שבחוץ אינם מצטרפין וכו' וכיון שאינם בבית אחד אינם נראים כעשרה כדתנן פרק שלושה שאכלו שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין, משמע אבל בשני בתים אע"ג דרואין זה את זה אין מצטרפין, והוא הדין לענין

תפלה, דמאי שנא. עכ"ל. וכן בחידושי הרמב"ן (פסחים דף פ"ה ע"ב) וז"ל: שמחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, אבל בשתי בתים ודאי אין מצטרפין לדברי הכל. ואי קשיא לך הא דתנן בפרק שלושה שאכלו שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין לזימון וכו', איכא למימר ההיא כיון שנכנסו מתחילה להיות רואין אלו את אלו ולהיות בחבורה אחת כגון שאמרו ניזיל ניכול נהמא אדוכתא פלן הוקבעו בכך לאכילה, אבל לענין תפלה בית אחד בעינן שאין בתפלה קביעות חבורה. עכ"ל (והעתיק דבריו המאירי שם). וכן כתב הרשב"ש בתשובה (סי' ל"ז) וז"ל: פעמים שהצבור באים לביהכ"נ יע"א ואינם משלימים לעשרה ובעזרת ביהכ"נ יש קצת בני אדם, ואמר לכם מורה אחד דכיון שאותן שבביהכ"נ רואים את אלו שבעזרה משלימין לעשרה. תשובה. נראה שהמורה בזה סמך על אותה ששינונו בפ"ג שאכלו שתי חבורות שהיו בבית אחד בזמן שאלו רואין את אלו מצטרפין. וטעה בזה בשתים, הא' שאלו אמר ה' שהיו אוכלים בבית זה וה' בבית אחר בזמן שאלו רואים את אלו הרי אלו מצטרפים היתה ראיה לזה, אבל המשנה לא דברה אלא בשתי חבורות ובכל חבורה יש כדי

ג. רוב האחרונים ייחסו להרשב"ש, אולם בתחילת התשובה מבואר שהיא להרשב"ץ. אלא שראיתי למהר"א אבן טאווה בשו"ת נופך שהזכרתי בפנים שכתב בפשיטות שהיא להרשב"ש, והוא נכד להרשב"ש ונין להרשב"ץ, והיו דבריהם לפניו בכתב יד ובקי במיליהו טפי מינו.

לברך בזימון או בשם וכל חבורה היתה חייבת בפני עצמה בלי שום צירוף ואלו רצו לברך לעצמם וכל אחת היתה יכולה לברך לעצמה, אבל אלו החבורות רצו שא' יברך לשתייהן. ויש הפרש בין צירוף של תפלה ששאלתם לצירוף של ברהמ"ז, שצירוף של תפלה ששאלתם עליו הוא שאתם רוצים להשלים מנין עשרה שבחוץ. וצירוף ברהמ"ז הנז' במשנה הוא שבכל מקום יש כדי הצורך אלא שרוצים לפטור עצמם בברכה א' מן החבורות ובזה צירוף כל דהו סגי, משא"כ בצירוף של תפלה שאנו צריכים עשרה במקום אחד וליכא וכו'. עכ"ל. וכן בתשובות הר"מ ריקאנטי (סי' כ"ח) כתב שהעומד בחוץ אין מצטרף עד שיכנס, ודוקא בזימון מצטרפים ברואים זא"ז. ע"ש. ורמזו הגר"ח פלאג'י בכף החיים (סי' ט"ו סעיף פ"ד). וראיתי להגר"ד יוסף נר"ו בספר הלכה ברורה חלק ד' (סי' נ"ה בירור הלכה אות ל') שכתב להחמיר בזה עפ"ד חלק מהראשונים הנ"ל. ע"ש. ואחמ"ר הראיה מהאו"ז בשם הגאונים אדרבה היא עזר כנגדו, דהא כתבו שאין מצטרפים בתפלה דומיא דזימון. ואם כן לדידן דקי"ל דמצטרפים בזימון כמ"ש בש"ע (ר"ס קצ"ה), א"כ הוא הדין בתפלה. וכבר תפס עליו בזה מ"ד הגר"ד עידאן נר"ו בקובץ ויען שמואל כרך כ"ב (סי' כ"ז עמ' רצ"ט). ועיין מה שהרחיב היריעה בזה. [ואף שהעלה שם בסוף דבריו להחמיר מספק, יתכן והוא

רק בעלמא, לא כן בשעה"ד גמורה כנדון דידן אם מעיקר הדין יש להקל, כן יש להורות. וכן אמר לי בתורה שבעל פה, ושכן נהג למעשה בתקופה זו]. ואמנם שמעתי באומרים לי, דהא האו"ז גם לפני שהביא דבריהם, כתב שאין להקל ביש להם דיורים זה על זה. אולם יתכן וכל זה דוקא לפי מה שסבר הכא שאף בזימון אין מצטרפים ברואים זה את זה בשני בתים. ואין מזה ראיה לדידן כלל. ועוד שהאו"ז גופיה לקמן (הלכות סעודה אות ר"ד) פסק לגבי זימון דהוא הדין בשני בתים. ואם משהו תפלה לזימון א"כ יש להקל בנ"ד אף בשני בתים, וצריך עיון מה משנתו האחרונה לגבי זימון. ודוחק לומר שבהלכות תפלה רק הביא דברי הגאונים וליה לא סבירא ליה. אחר שהביאם בסתמות ובאחרונה, וגם משמע שהסכים עם עצם טעמם שתפלה דומה לזימון. וע"ע בספר הלכה ברורה חלק י' (סי' קצ"ה בירור הלכה אות א') ובקובץ ויען שמואל הנז'. ועכ"פ לדידן דפסק מרן בזימון שמצטרפים, גם בתפלה הדין כן אף להאו"ז. וכן הרשב"ש העמידו בשו"ת איש מצליח דאיירי דוקא היכא דאפשר. (וכן יש לומר לגבי הריקאנטי). ועוד דבביה"ל (ר"ס קצ"ה) הביא שהרשב"א חלק על עיקר סברתו של הרשב"ש, וס"ל דאף דבשלא היה בכל חבורה זימון יכולים להצטרף (וע"ע שם בהגהות איש מצליח הארוכות שבסוף הספר). וכן ראיתי

למהר"א אבן טאוה בשו"ת נופך הנז' שכתב לתמוה מאד על הרשב"ש שאין נראה מהסוגיא כדבריו וגם הרמב"ם לא כך פירש וכו'. ע"ש. ועוד העירני ידי"ן הרה"ג רבי אביחי נחום נר"ו מדברי ספר הבתים (בית תפלה, שערי תפלה שער תשיעי סעיף י"ח) שכתב וז"ל: כתבו קצת הגאונים, הבימה של ביהכ"נ שגבוהה עשרה חלקה רשות לעצמה, ושליח ציבור המתפלל אם [צ"ל שם] אינו מוציא העומדים בביהכ"נ וכו'. ויש מי שאמר שכיון שהיא כולה באויר ביהכ"נ [הרי היא] כחצר קטנה שנפרצה לגדולה, והוא שאין מחיצה עשרה. וכן נראה. ע"כ. הרי שדוקא באופן זה מצטרפים, ולולא זה אין מצטרפים אפילו ברואים זה את זה. עכ"ד. ולענ"ד אחר העיון יש לדחות, דמלבד שיש לומר שאמר טעם זה לרבותא אפילו היכא דאין רואים זה את זה. וכמו שכתבו הפר"ח (סי' נ"ה) והרב מטה יוסף ח"ב (סי' י"ג) ובשו"ת פרי הארץ ח"ב (סי' א') כיו"ב ממש להסביר דברי הרשב"א ומרן. עוד בה, שאפשר לומר שספר הבתים סבירא ליה הכי גם לגבי זימון שדוקא בבית אחד מצטרפים ברואים זה את זה, וכמו שנראה מלשונו לעיל (שערי ברכות שער ששי סעיף י"ג) שדין זה של רואים זה את זה הוא דוקא בבית אחד. וכן דקדקו מלשון הרמב"ם (פ"ה מהלכות ברכות הלכה י"ב) בספר קובץ (שם) ובקובץ ויען שמואל חלק כ"ב (סי' כ"ז עמ' ש'). וספר הבתים

דרכו לילך בשיטת הרמב"ם כידוע (אמנם מסיום דברי הבתים בשם ספר ההשלמה מתבאר שה"ה אף בשני בתים, אולם אין הדבר מוכרח אחר שהשמיט עיקר דברי ההשלמה שם שה"ה אף בשני בתים, ועוד שדרכו לפסוק כהרמב"ם שהעתיק לשונו בתחילת דבריו בסתמות). משא"כ לדידן שפסק מרן עפ"ד רוב הראשונים לגבי זימון שמצטרפים ברואים זה את זה אף בשני בתים, הוא הדין גם לגבי תפלה. וגם יש לצרף דעת רש"י (פסחים דף פ"ה ע"ב) שנראה שמפרש הא דאמר ריב"ל אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, הוא אף לענין צירוף. וכן כתב בשמו בפסקי הרי"ד (שם).

ד. ועכ"פ אחר שכן מפורש ברס"ג ובראבי"ה וברשב"א ובדברי מהר"א אבן טאוה, וכן מורה פשוט לשון האו"ח בשם רב האי גאון שהביא בב"י, וכן דעת רש"י, ואפשר שכן דעת מהר"י אבוהב בשם גאון, וכן משמעות לשון מרן בש"ע, והסכמת רבים מגדולי האחרונים, ואף החולקים יתכן ועכ"פ חלק גדול מהם יודו להקל בשעה"ד, לכאורה הכי נקטינן. ומה גם שכן דעת הני תרי רברבי הרב פרי חדש והחיד"א. וידוע מה שכתב הגאון מהר"י נבון בשו"ת נחפה בכסף חלק ב' (פרי מפרי הל' פסח עמ' ט"ז), דבירושת"ו נוהגים כדברי הפר"ח היכן שאינו חולק על מרן. וכן בשו"ת ישיב משה שתרוג חלק

א' (סי' ל"ד) כתב משם הגאון מהר"י בסיס, שבדבר שלא נתבאר בדברי מרן יש לילך אחר דעת הפר"ח אשר כל דבריו סולת נקיה. (וכן הובא בשמו בכללים שבראש ספר שבת אחים אות ו', ובספר הלכה למשה מערכת פ' אות א', ובספר זכרי כהונה מהדורא בתרא, כללי ש"ס ופוסקים אות ל"ה). וכן אנחנו רגילים להגרר אחר הוראות מרן החיד"א (עיין בישי"מ ובהלכה למשה שם ובמע' ח', ובזכר"כ שם, ובשו"ת יחיה דעת ח"ו סוף סי' מ"ח, ובספר מגדולי ישראל ח"א עמ' ק"צ). ואמר זקננו הגאון רבינו שאול הכהן זצ"ל ראב"ד ג'רבא, כאילו יצאה בת קול ואמרה הלכה כרב אזולאי בכל מקום (כמ"ש בשמו בספר וידבר משה חאה"ע סי' ח"י). וכל שכן בנדון דידן שהם הבינו שכן דעת מרן, דבודאי דהכי נקטינן עכ"פ בשעה"ד.

ה'. ואמנם שמעתי באומרים לי, שיתכן ועד כאן לא אמרי הכי הרשב"א ודעמיה, אלא היכן שהם התקבצו במיוחד לשני המקומות וכוונתם מראש על מנת להצטרף יחדיו (כמ"ש בש"ע ר"ס קצ"ה). משא"כ בנ"ד שכבר נמצאים בלאו הכי בביתם, ולא יוצא איש מפתח ביתו אשר גר בו כלל ועיקר. ולענ"ד אין מקום לחלק בזה, שהרי גם בנ"ד ניכר הדבר במה שמכין עצמו לתפלה, ובא במיוחד בשעה היעודה שקבעו יחד עם השכנים, למרפסת ביתו, כשהוא מוכן לתפלה במלבושו (טלית

ותפלין בשחרית, וכן במנחה וערבית בכוזע וחליפה וכיוצא), וסידורו בידו, וכל אחד מראה ראשו ורובו לשכניו, ומחכים שכל העשרה יבצבצו ממרפסותיהם. וניכר לכל המניין שבאים במיוחד לשם כדי להתפלל יחדיו בצוותא. וכן כתב הרב אהלי יהודה הכהן (ירושלים תר"ג, מע' צירוף לתפלה, דף קי"ז ע"א) שכל שהלך ועמד בחלון ומראה להם פניו כדי להצטרף, כיון שמראה להם שרוצה להתפלל ולהצטרף עמם, משום הכי מצטרף. ודקדק כן גם מדברי מהרימ"ט (חיו"ד סי' ד'). ע"ש.

אם חוששים לסב"ל

ו. ואף דלכאורה ספק ברכות להקל, כבר עמד בזה בשו"ת איש מצליח שם בסוף התשובה, וכתב, והנה לא ראיתי מי שנשתמש בדין אגף משום ספק ברכות, דקי"ל להקל אפילו נגד מרן ונגד הרוב וכיוצא. ונראה הטעם דלא מבעיא לדעת הרדב"ז בחדשות ח"א (סימן רכ"ט), דכשהמחלוקת אינה בברכה עצמה אלא בגוף המצוה, כיון דנקטינן להכשיר במצוה, גם הברכה נגזרת אחריה ושפיר מברכין. דהשתא כמו כן בענין צירוף כיון ששורת הדין נותנת להצטרף, גם בברכות חייבים. אלא אפילו להחולקים, הכא מודו משום דלענין קדיש וקדושה אין להקל דליכא משום לא תשא, וממילא גם בברכות החזרה חייבים דלא ליהו תרתי דסתן. עכ"ד. וע"ע בשו"ת ויען הכהן חלק א'

(סי' ט"ו) מה שהארכתי בס"ד לחזק כלליה דהרדב"ז ולסקל מעליו כל אבני נגף, וכל הקושיות שהקשו עליו מדברי מרן בש"ע בכמה מקומות הוא רק לפי מה שחשבו שהרדב"ז סובר שכל שאין לנו הכרעה אז כל מי שעושה כאיזו דעה יש לו לברך, ועל זה הוכחנו בס"ד בשו"ת ויען הכהן שם מלשון הרדב"ז בכמה מקומות דלא איירי אלא היכא שנראה לנו להכריע כאחד מהחולקים, אף אם המחלוקת שקולה וההכרעה לא מוחלטת מצד רוב מנין ורוב בנין, ולזה אין כל סתירה לכללו מהראשונים והש"ע. ובנדון זה, לכאורה מדברי רוב הראשונים ומשמעות מרן להקל, וכן דעת כמה מגדולי האחרונים (ובראשם הפר"ח והחיד"א שרגילים להגרר אחר הוראותיהם היכן שאין ברור לנו דעת מרן), ואף חלק גדול מהחולקים יתכן ויודו בשעה"ד. וא"כ הכי נקטינן. ועוד הנני להוסיף, שיתכן ואף החולקים על סברת הרדב"ז יודו בכה"ג, וכמו שכתבתי כיו"ב בשו"ת ויען הכהן שם (אות כ"א) שאם נפל ספק באיזה דבר מחמת המציאות, ויש לו השלכה לענין קיום המצוה שחיובה מדברי סופרים, שנראה פשוט דבכה"ג מותר לקיים את המצוה ולברך לכ"ע. ושכן כתב בספר ברכת ה' חלק א' (פ"ב הערה 23) ולמד כן מהתוספות (מנחות דף ס"ו ע"א) ועוד. ועל פי זה למדתי לענין ברכת האילנות על פירות שהתחילו לגדול ועדיין אינם ניכרים, שאם הכרעתי שזה

בכלל ניצנים, שפיר דמי לברך עליהם. ע"ש. והכא נמי דכוותה שהכרענו שבכך השכינה שורה ביניהם שפיר דמי לברך ברכות החזרה וכו'. אף שיש מקום לחלק. ומה שטענו נגדי, הרי כאן המחלוקת בברכה עצמה אם לעשות חזרה בברכות או לא. הנה מלבד שיש הסוברים שגם אם המצוה היא הברכה עצמה שייך כלל הרדב"ז, כיון שנחלקו אם מקיים בכך המצוה, וכמו שסבר מרן הגאון רבי כלפון משה הכהן זצ"ל בשו"ת שואל ונשאל חלק ב' (חאו"ח סימן ח') לגבי סומא בברכת הלבנה, ובשו"ן שם (סי' ל"ה) לגבי נר שלא שבת במוצאי יוה"כ, ובשו"ן חלק ט' (חאו"ח סי' כ"ג) לענין ברכת ההבדלה עד יום ג'. ע"ש. וכן תפס בשו"ת מגיד תשובה חלק ז' (חאו"ח סי' ט"ל וחיו"ד סי' קנ"א), וכן נראה ממה שכתב בספר מנוחת אהבה ח"א (פ"ט הערה 110). ע"ש. אלא אף לדעת מרן הגר"ע יוסף זצ"ל שחולק על דברי השו"ן בכל הנדונים הנז' ושאינן זה דומה לכלל הרדב"ז, דשאני הכא שהברכה היא המצוה, וכמבואר בשו"ת יחיה דעת ח"א (סי' ס"ג עמוד קפ"ו), ובספרו חזון עובדיה — ימים נוראים (עמוד שפ"א), ובחזון עובדיה — חנוכה (עמוד ש"ע), ובשו"ת יביע אומר חלק ט' (חאו"ח סי' צ"א עמוד קס"ו). וכן עיקר אחר שכן מפורש בדברי הרדב"ז גופיה (ח"ב סי' תרמ"ב), וכמו שהארכתי בזה בס"ד בשו"ת ויען הכהן חלק ב' (סימן ל"ז

אות ד'). ע"ש. מכל מקום שאני הכא שלא נחלקו אם לעשות חזרה או לא, אלא נחלקו בעצם המצוה אם מצטרפים למנין, גם לענינים שאינם ברכה, קדיש וקדושה וכו'. ובהא בודאי דשייך כלליה דהרדב"ז, ותנא דמסייע לן מני"ר הרב איש מצליח הנז'. וכל שכן לפי מה שהוסיף באי"מ, שאפילו החולקים על כלליה דהרדב"ז, הכא מודו משום דלענין קדיש וקדושה אין להקל דליכא משום לא תשא, וממילא גם בברכות החזרה חייבים דלא ליהו תרתי דסתורן וכנז'. וגם יש לצרף בזה דעת הגר"ח פלאגי בשו"ת חקקי לב ח"א (חאו"ח סי' ד', דף ג' סוף ע"ד) והשד"ח (אס"ד, מערכת ברכות סימן א' אות י"ח סק"ג) שכתבו, דבברכה דהוא ברי בחיובא והמחלוקת היא אם יוצא בסדר ובאופן זה, כל דאיפסיקא הלכתא כהאומרים שיכול לברך הכי נקטינן. ע"ש. ואחר שכן עיקר להורות בשעת הדחק גמורה כהאידנא שמצטרפים למנין ומותרים בכל דבר שבקדושה, אם כן הוא הדין גם לשאר הדברים ברכת כהנים וקריאת התורה וכו', ואין לחוש לסב"ל. ובפרט שכן הורה מרן החיד"א אף דחייש טובא לסב"ל. וכבר כתב מוה"ר שואל ונשאל חלק א' (חאו"ח סי' ל"ב) ונכפלה גם חלק ג' (סי' ק"ב), לגבי נדון אחר, בהאי לישנא: מסקנת האחרונים דמברך, ומהם החיד"א ראש המדברים בסב"ל גם הוא דעתו לברך וכו'. ע"כ. ומינה לנדרון דידן.

[ועתה (ד' חוהמ"פ), הביאו לי העתק מתשובת הראשון לציון הגר"י יוסף להחמיר בזה (זמנה ה' ניסן), וטעמו שהאחרונים כתבו כמה חילוקים בדעת מרן בזה. דמרן איירי שרק העשירי מראה פניו, ולא שנמצאים חצי כאן וחצי כאן, ובכה"ח (סי' נ"ה ס"ק ע"ט) כתב בשם הרב מחזיק ברכה שמועיל רק כשיש רוב במקום אחד ואז גוררים את השניים, אבל לא כשמספרם שווה. עכת"ד. ואחמ"ר לא מבואר כן במחב"ר שכן צריך להיות, אלא שהמעשה שבא לפניו כך היה, וכבר הבאתי לשונו לקמן (אות ח'). עוד כתב שהאחרונים העמידו דברי מרן במכניס ראשו וכו'. עכת"ד. ומ"מ באיש מצליח כתב שבשעה"ד שאי אפשר להכניס ראשו כ"ע יודו שמצטרפים. עוד כתב שאין לעשות ס"ס שמא כרש"י דאין מחיצה מפסקת ושמא כהפר"ח דמהני רואין זא"ז, שהרי גם המחב"ר מודה שהנכון לפרש במרן דאף ברואין זא"ז לא מהני, ורוב האחרונים ובפרט הספרדים פירשו דדעת מרן דבודאי אף ברואין זא"ז לא מהני, ושלדעת מרן אף בשעה"ד שכזו אין לסמוך על סברא זו, והו"ל ס"ס נגד מרן. עכת"ד. ובאמת שמלבד שרבים מגדולי האחרונים, גם הספרדים, פירשו בדעת מרן שא"צ להוציא ראשו, ועכ"פ כמעט ולא מצאנו שיכתבו שאף בשעה"ד לא מצטרפים, ובשו"ת איש מצליח כתב בפירוש שגם הם יודו להקל בשעה"ד. ומי לנו גדול

ממרן החיד"א דאדוק טובא בפסקי מרן וחייש טובא לסב"ל, ואפ"ה בשעה"ד כתב שמצטרפים. ומה שכתב שיש הפסק טינופת בין הבתים. אין הדבר מוכרח והכל לפי המקום, פעמים שאין, ופעמים שהפחים בחדר סגור. ובפרט שדין זה שלא יהיה מפסיק דבר שאינו נקי, הביאו מרן בש"ע (סי' נ"ה סעיף כ') רק בשם יש מי שאומר, ויש סוברים דלא פסיק"ל כ"כ (עיין משנ"ב שם ס"ק ס"ב). וגם שאם יש הפסק רשויות יש מקילים בזה וכמבואר בשו"ת יחווה דעת ח"ב סי' ס"ח (וכבר נרגש בזה הגר"י יוסף בסוף דבריו). וראה מה שהארכתי בזה קצת לקמן סוף סימן הבא. ועל כן בשעה"ד גמורה כזו יש לסמוך להקל מאשר שכל עם ישראל כמעט יהיו תקופה ממושכת ללא מנין חלילה.

מקצתם רואים אלו את אלו

ז. אלא שכמה מהשואלים, ובהם תלמידי חכמים, העלו ספק מה הדין כשלא כולם רואים אלו את אלו, אלא מקצתם במרפסת זו ומקצתם במרפסת זו ומקצתם בחצר זו, וביחד הם עשרה ויותר, ורק חלקם רואים אלו את אלו. והנה אם היו עשרה שרואים אלו את אלו, פשוט דחשיב מנין גם לאלה שהצטרפו אליהם ולא רואים את כולם. אך אם אין עשרה שרואים כולם אלו את אלו יש מקום להסתפק. ולכאורה ממה שהמקילים דימו זה לזימון (כמבואר באיש מצליח שם), יש לפשוט זה לקולא, שהרי בזימון

מצטרפים לזימון אף שרק מקצתן רואים אלו את אלו, כמבואר בש"ע (ר"ס קצ"ה). והנה הרב משנה ברורה בביאור הלכה (שם בד"ה שתי) כתב דמחידושי הרשב"א מוכח דאף בחבורה אחת של שלושה, ששתיים הסבו על שלחן אחד והשלישי הסב על שלחן אחר, כל שרואים אלו את אלו מצטרפים. אכן הרשב"ש כתב דדוקא בשתי חבורות שבכל חבורה יש בה כדי לזמן ולא בעינן כי אם לצרף שיוציא האחת את השניה, להכי מהני רואין אלו את אלו, משא"כ בשלא היה בכל חבורה כדי לזמן אלא ע"י צירוף בזה לא מהני שום תקנה, וכן דעת הגר"א, ודהכי מסתברא. ע"ש. ולעומתו מוה"ר הגר"מ הלוי זצ"ל בספר ברכת ה' חלק ב' (פרק ו' הערה 54) חלק על דבריו, ושגם הרשב"ש והגר"א יודו בכה"ג שאין מספיק מקום בשלחן אחד שמצטרפים ברואים אלו את אלו. ע"ש. אולם בהגהות איש מצליח שעל המשנ"ב (בסוף הספר), אף שהביאו כמה ראשונים שכן מוכח מהם, מכל מקום העלו להחמיר בזה. עיין שם באורך. ולכאורה נדון דידן תליא בהך פלוגתא. אלא שאין הכרח לזה, וכמו שציידו בהגהות אי"מ שם, דבזימון שלושה שאכלו כאחת תנן, משא"כ בתפלה לא בעינן שישבו כאחת שהרי כל שהם בבית אחד, אע"פ שכל אחד בזוית אחרת מצטרפים, דשכינה שריא ביניהו, מצטרפין ע"י ראייה בכל גוונא. ע"ש. ואם כן לכאורה יכולים להקל

בנ"ד אף שרק מקצתן רואים אלו את אלו.

אם דרך הרבים מפסקת

ח. אלא שיש להסתפק היכן שיש דרך הרבים מפסקת ביניהם, וכמו שמצוי שיש בין הבנינים שבילים למעבר, ולעיתים יש גם כביש ביניהם. דהנה לגבי זימון כתב מרן בש"ע (סי' קצ"ה סעיף א') וז"ל: שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או בשני בתים, אם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפות לזימון, ואם לאו אינם מצטרפות. ואם יש שמש אחד לשתיהן הוא מצרפן וכגון שנכנסו מתחילה על דעת להצטרף. ויש מי שאומר שאם רשות הרבים מפסקת בין שני הבתים אינם מצטרפין בשום ענין. עכ"ל. והיש מי שאומר הוא דעת רבינו יונה כמבואר בב"י. ולכאורה הוא הדין לענין תפלה, אחר דמהתם הוא דילפינן לה. וכן כתב הרב פרי מגדים (סי' נ"ה אשל אברהם אות י"ב). וכן ראיתי במודעות שפורסמו משם הגר"ש הכהן ראש ישיבת פורת יוסף, ויתכן וטעמו עפ"ד האחרונים האלו. וע"ע להט"ז (סק"ב) שם שכתב, נראה דלאו דוקא רה"ר ממש שהוא י"ו אמות אלא אפילו שביל היחיד מפסיק ביניהם כדתנן ריש פאה ומייתי לה בחזקת הבתים דף נ"ה

דזה מפסיק בין הרשויות לפאה ולשבת, וא"כ הוא הדין נמי כאן דחד טעמא הוא עם רה"ר. ע"כ. ונמשכו אחריו הרב יד אהרן (הגהב"י) והרב אליה רבה (שם) והמשנ"ב (סק"ז) והכה"ח (סק"ט). ואם כן לכאורה הוא הדין לענין תפלה, ואף שבילים שבין הבנינים מפסיקים. וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' (סי' מ"ד). אולם חזי הוית למרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' נ"ה ס"ק י"א) דפשיטא ליה איפכא, וזה לשונו: בלאזאריטוי שנוהגים בערים האל אם יש ב' כיתות שם שאינם יכולים ליגע זה בזה, ויש ששה בבית אחד וארבעה בבית אחר, והם חלוקים במספרם כמשפט, שמעתי מרב אחד אהובנו נר"ו שנסתפק הן בעודנו שם, אם הד' יכולים להיות לפני פתח הבית ויצטרפו לעשרה כיון שרואים זה את זה וכו', נראה לפי מה שכתבנו דמצטרפים דהרי אלו אינם יכולים לבא בבית והשומר עמם בשדה לפני הפתח, וגם אשר בבית לא יוכלו לצאת כי המקום צר בחוץ וגם הוא מעבר לרבים. ובכה"ג דאינם יכולים להיות ביחד מטעם המלך ושרי המדינות, וכבר השתדלו לבא נגד הפתח ומראים להם פניהם הו"ל כמראה פניו דרך החלון דמצרף, וה"נ דכוותא, וכ"ש הוא כי לא אפשר בשום פנים להיות

ד. תיבה זו שגורה בספר מעגל טוב להחיד"א (עיין שם עמ' 4, 53, 65, 66, 178, 180), והכוונה שהבאים מחוץ למדינה שמים אותם בהסגר ארבעים יום לראות שאין בהם מחלה מדבקת. כן שמענו ממו"ר הגאון הנאמן נר"ו. [וכן הוא בדבריו בשיעורו הנדפס בגליון בית נאמן (מס' 204 הערה 7). ע"ש. ובירחון דעה את ה' (שבועות תש"ף, עמ' פ"ג) כתב שהוא הסגר בשעת מגיפה. ולא דק].

יחד ולא קרב זה אל זה, וכיון דאיכא כמה פוסקים נראה לסמוך עליהם ולא יתבטלו ארבעים יום מלהתפלל בצבור ולא ישמעו קדיש וקדושה וכו'. עכ"ל. ומי לנו גדול מהחיד"א הנאמן לפסקי מרן ז"ל, וחייש טובא לסב"ל אפילו נגד מרן, כנודע וכמפורסם בכל ספריו, ואפילו הכי במקום צורך גדול כתב להקל בזה אפילו מעבר הרבים ביניהם. ועל פי זה אמרתי להקל בנ"ד, ואם לעשרה אנשים חשש החיד"א שלא יתבטלו ממנין במשך ארבעים יום, כל שכן כמעט לכל עם ישראל שלא יהיו בטלים ממנין בימים אלו, ובהם חג הפסח. אולם שוב שמעתי מיד"ן הרה"ג רבי ליאור הכהן נר"ו, שהראו דברי הרב מחזיק ברכה לפני מי שגדול, מר חמיו מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן יחשל"א, ואף על פי כן אמר שאין ברור שכוונתו לרה"ר, שכתב "מעבר לרבים", וכמו שמצינו בריש פאה שיש דרך הרבים, ויש שביל

הרבים. שהרי לא יחלוק על מרן שאסר (לגבי זימון) אם רה"ר מפסקת. ואעפ"כ דעתו נוטה להקל שמצטרפים ברואים ושכן הפשט הפשוט בדברי החיד"א. עכת"ד. ועכ"פ לכאורה ברור שהחיד"א לא ס"ל כהט"ז והפמ"ג שהחמירו אפילו בשביל היחידה. ושוב שמעתי דוחים הראיה מדברי החיד"א, דהא קבוצה אחת נמצאת בשדה כנגד הפתח. ואין ראיה גם אם כל אחד נשאר בבית אחר. ומ"מ כמדומה והמדקדק היטב בלשון החיד"א יראה שהם בשדה שליד הבית שלהם (וכלשונו שהד' לפני פתח הבית, היינו פתח הבית שלהם), אך הקבוצה השניה לא יוצאת מהבית, ויש מעבר לרבים ביניהם, והמעבר הוא לא השדה בו הם נמצאים (שהרי הם בבידוד ואין יהיה מעבר לרבים, ועכ"פ מבואר שלא יכולים לצאת ולחסום את הדרך לרבים. ואין לפרש כמו ששמעתי כמה ת"ח מפרשים שהארבעה באים עד לפתח הששה ורק הששה לא יכולים

ה. שוב נדפס בשלהי אייר התש"ף, קונטרס "קרן אור פני משה" לדידנו היקר הרה"ג רבי משה שמואל דיין נר"ו, ושם (סימן א') האריך למעניתו בהאי עניינא, איישר חיליה לאורייתא, ורוב אריכות דבריו לאסור איסור בזה אף כשאין רה"ר מפסקת ביניהם, וכפי שכבר פרסם במאמר בקובץ "מה טובו אהליך יעקב", אך שוב (מאות ז' והלאה) כתב ששב לעיין בזה וראה שיש מקום להקל בזה עפ"ד החיד"א אלו. ולאחר מכן (אות ח') הביא משם גיסי הגרא"ב מאדאר להחמיר בזה אחר שהחיד"א לא איירי אלא שהם סמוכים זה לזה ורק הפתח מפריד ביניהם. ושוב (אות י') הביא משמי שהחיד"א כתב בפירוש שאפילו יש ביניהם מעבר לרבים. ע"ש. ויתכן ומר גיסי ראב"מ ס"ל כפירוש שהבאנו בהמשך (ושוב נודע לי שכן הוא האמת, וראה להלן בסוף התשובה), אלא שלענ"ד עדיין יש מקום ללמוד מדבריו להקל וכמו שביארנו בפנים. ושוב הגיע לידי ירחון אור תורה (סיון התש"ף סי' פ"ז פ"ח) ושם כתבו להחמיר בזה. וע"פ דברינו יש לעמוד בדבריהם. ואכמ"ל. ושוב האיר לנגד עינינו קובץ "דעה את ה'" (שבועות תש"ף), וראיתי שם (עמ' ע"ב והלאה) להרה"ג רבי דוד בירדוגו נר"ו שהאריך בזה, ובכמה דברים כיוונו לדעה אחת (ביניהם גם בהבנת אפשר שכתב הרשב"א לעיל אות ב', ושכן פירש הגר"א ווייס בקונטרס בענין הקורונה (סי' י"ח). ובעוד דברים). ע"ש.

לצאת ולהיות עמם בחצר כי רבים עוברים שם. שמלבד שפשט דבריו בתחילה שהארבעה יוצאים לחצר שלפני פתח הבית שלהם, עוד בה, הרי אם מותר להם להיות ביחד ממש, א"כ שיכנסו לבית בו הששה נמצאים, ובודאי שיש שם מקום לעוד ארבעה עכ"פ בעמידה ויתפללו יחדיו. אלא ודאי שכל אחד בא ממדינה אחרת, וממילא יתכן והוא חולי אחר, וצריך להיות בבידוד בבית נפרד (וכן מפורש בדברי החיד"א גופיה בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' כ"ב, אלא דהתם איירי שיש להם חצר משותפת, וע"ע לו בפתח עינים יומא דף י' ע"ב. ודו"ק). ועוד שאם מותר להם להיות ממש במקום מעבר הרבים, לא מובן אם כן למה הניחום בבידוד עם שומר עליהם. אלא ודאי שלכל אחד יש בית ורשאים לצאת מעט לחצר ממש סמוך לפתח הבית ולא להתערב עם הרבים. והארבעה יוצאים לחצר כיון שיש להם אפשרות כזאת, ואילו הששה לא יכולים לצאת כיון שסמוך אליהם יש שביל הרבים, והארבעה יצאו עד להיכן שיכולים כנגד הפתח של הששה ומראים להם פניהם ומצטרפים. וכמדומה שהדברים ברורים וכן ביאר מו"ר בגליון בית נאמן מס' 207 אותיות ז'-ט'), ואם כן יש רה"ר מפסקת בין הרשויות ואעפ"כ היקל. ובאמת שדברי הט"ז לכאורה קשים, וכמו ששמעתי מהגר"ל הכהן הנז', דהא אפילו בשני בתים נפרדים וחומה של

קיר מפרדת ביניהם מצטרפים, כל שכן שהוא שביל היחיד. ומכל מקום גם מרן לא פסיקא ליה הך מילתא לאיסור וכתבה בשם יש מי שאומר (וע"ע בשו"ת אמרות טהורות ח"ב סי' כ"ח), ועוד, שיתכן ודעת הסתם חולקת על היש מי שאומר. וידועה מחלוקת הרב בית דוד והרב ערך השלחן בענין שהסתם הוא דין מוסכם והיש מוסיף על דבריו (וע"ע בשו"ת שמחת כהן חאה"ע סי' נ"ט, ובשו"ת איש מצליח ח"ב חאו"ח סי' ז'), ובפרט שבב"י הביא דברי ר"י בלשון "ומיהו", ומשמע ששאר הראשונים שהזכיר לפני כן לא ס"ל כוותיה, וכן בשאר הראשונים שנדפסו מאז ועד היום כמדומה ולא מצאנו שיביאו חידוש זה (מלבד בספר הפרדס עמ' רצ"ד בלשון יש מי שאומר, ובאו"ח הל' ברהמ"ז סי' ל"ד ובכל בו סי' כ"ה בלשון לכאורה ומוכח שלא היה ברור בעיניהם). ועוד, שיתכן ולענין תפלה קיל טפי, שאף שזימון קיל טפי לענין כמה דברים כגון שמצטרפים קטן וכו', מכל מקום תפלה קילא טפי לענין שבתפלה בבית אחד אפי' אינם רואים זה את זה מצטרפים משא"כ בזימון בעינן רואים זה את זה, וכמ"ש הפר"ח (סי' נ"ה). וכן מצטרפים בתפלה אפילו שכל אחד בזוית אחרת, משא"כ לענין זימון. ויתכן והוא הדין גם לענין אם רה"ר מפסקת ביניהם דלענין זה בתפלה קיל טפי. [ושו"ר גם להגרמ"מ קארפ בקובץ דעה את ה' (שבועות התש"ף

עמ' קכ"ד) שגם כתב לחלק בין זימון דבעינן קביעות סעודה לבין שאר דברים ובפרט דברים שבקדושה דקיל טפי. ע"ש]. ואחר שגם לגבי זימון לא אסר מרן בפירוש (רק בשם יש מי שאומר וגם שיתכן והסתם חולק), והחיד"א היקל בפירוש בנ"ד בדרך הרבים הכי נקטינן. ואמנם יש מקום לחלק בין הנדון של החיד"א שנמצאים בחצר כנגד הנמצאים בבית, ואין זה דומה להיכן שב' הקבוצות כל אחת בבית בפני עצמו עם מחיצות גמורות (וכעין מה שחילק בערוה"ש סי' נ"ה סעיף כ' בין העומד מאחורי ביהכ"נ לאם יש מחיצות גמורות). ולכן אם אפשר שעכ"פ החזן (ואולי עוד מקצת מהמתפללים) יהיה למטה במקום המעבר המחבר בין הרשויות (וכמו שכן הדרך), הכי עדיף, דומיא למה שכתב מרן בש"ע (סי' נ"ה סעיף ט"ו): אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, וש"ץ תוך הפתח, הוא מצרפן. והכא נמי דכוותה. וע"ע בספר בני ציון ליכטמאן (שם ס"ק ט"ז). ודו"ק.

ט. ועוד שעל פי רוב בנדון דידן, אין זה ממש רשות הרבים, אלא שביל בין הבנינים וחניות וכיוצא. ואפילו אם יש איזה כביש, אין הכרח שזה רה"ר, שבודאי שאין עוברים שם ששים ריבוא, ולדעת הי"א בש"ע (סי' שמ"ה ס"ז) אין זה רה"ר. ורבים הסוברים שכן דעת מרן (וע"ע בשו"ת יביע אומר חלק ט' חאו"ח סי' ל"ג). ועוד, שהרחובות שלנו

מוקפות במחיצות הבתים מג' עבריהם, ודעת החזו"א (סי' ק"ז אות ה') דלא חשיב רה"ר (וע"ע ביבי"א שם ובשו"ת ויברך יעקב ח"א חאו"ח סי' ל"ג). ואף דלמעשה מנהגנו כרבים מעדות המזרח להחמיר לענין שבת החמורה שלא לטלטל ברחובותינו, מ"מ צירופא מיהא להוי. ושמעתי שהגר"מ שטרנבוך פירסם מכתב להקל במרפסות אף אם רה"ר עוברת ביניהם, כל שהם בגובה של יותר מעשרה טפחים שלענין שבת האויר שביניהם הוי מקום פטור (עיין בש"ע סי' שמ"ה סעיף י"ב). ובעניותי אין הנדון דומה לראיה, דשאני לגבי שבת דהוי מקום פטור. משא"כ לענין זימון ותפלה בכוונת הלב ביניהם תליא מילתא, וכל שיש רה"ר ביניהם, איך נאמר שלגבי הדרים למטה שיש יותר קשר ביניהם ויכולים לילך זה לזה, רה"ר מפסקת ביניהם ולא מצטרפים, ולגבי העליונים נאמר שיצטרפו. [ושוב שמעתי שמו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו גם אמר להקל במרפסות שרה"ר מפסקת ביניהם, ע"פ הסברא שלמעלה הוא מקום פטור. ושלחתי אליו דבריו בתשובה זאת, ואעפ"כ אמר שאין הכרח לדחות דבריו בזה, ויתכן ודוקא אלו שלמטה יש עוברים ושבים מפסיקים ביניהם, משא"כ העליונים אין עוברים ושבים ביניהם. ולמד כן ממאי דתנן (עירובין דף פ"ט ע"א) כל גגות העיר רשות אחת וכו'. וכן נפסק בש"ע (סי' שע"ב ס"א). ולענ"ד יש מקום לחלק בין

עירוב לבין צירוף לתפלה. והדבר תלוי בשיקול דעת וסברא. ובחפשי בדברי הפוסקים מצאתי בשו"ת נוה שלום שולאל (סי' ט') שכתב להקל בזה לענין מנין וחיליה מההיא דעירובין, וכתב דאפילו השכנה"ג שהחמיר בבית ועליה יודה בכאן דמצטרפין, דכל הגגות רשות אחת ומצטרפים ברואים אלו את אלו. ע"ש. ולעומתו בשו"ת שער שלמה זוראפה (סי' ס"ו) כתב שאין לדמות זה לזה, ולא אשתמיט לשום פוסק או מפרש מהראשונים או מהאחרונים לאשמועין מלתא כדנא דבר חידוש גדול דה"ה לתפלה. ע"ש. ומו"ר בשיעורי השבועי במוצ"ש חוהמ"פ הזכיר סברתו ושיש מקום לדחות. (ונדפסו דבריו בגליון בית נאמן מס' 206 אות י"ט. וע"ע לו בשיעור שלאחר מכן בגליון בית נאמן מס' 207 אות ז', ושם רמז לדברינו אלו). ועכ"פ לא ראינו להני תרי רברבי הרב נוה שלום והרב שער שלמה שיעירו שאם יש שביל ביניהם שיפסיק, ויתכן וסבירא להו שלא מפסיק וכסברת החיד"א. זכר לדבר שמעתי מש"ב הגר"ח קבלן, מה שאמרו בגמרא (זבחים דף קי"ח ע"ב), רואה שאמרו רואה כולו ולא המפסיק בינו לבינו, אמר ליה רבי שמעון בן אליקים לרבי אלעזר אסברא לך כגון בי כנישתא דמעון. וזאת אף שהיו רשויות הרבים מפסיקות ביניהם (ושוב כתב בזה מאמר בקובץ יעלה הדס חלק ג' (סי' י"ב), והביא סמך זה. ע"ש). ושוב מצאתי

למהרש"ם בדעת תורה סי' נ"ה שהביא סמך מגמרא זו דבמראה להם פניו סגי. ע"ש]. אם כי מסברא יש להקל לצרף אף ברה"ר דידן. ובפרט שעל פי רוב הדרך לעשות המנינים בצדדים היותר שקטים שאינם כבישים ממש, אלא שבילים וחנויות, שיש להקל בכל זה בשעה"ד אשר אנו נמצאים בו ולא נבטל תפלה במנין זמן רב. וכאשר הורה גבר מו"ר הגאון הנאמ"ן, וכן הסכים אחיו מו"ח הגאון הרא"ם נר"ו. [ותלי"ת במקומנו היה גם מנין ממש במקום אחד באיזו חניה, ועמדו רחוקים זה מזה כל שנים שלושה סמוך לבנין אחד. ובהא שהם ברשות אחת שפיר דמי לכ"ע]. והשי"ת ישקיף לטובה על עמו הרוצה להתפלל בכל מאודו אליו יחדיו בבית מקדש מעט וישמע קול תפלתנו ברצון וברחמים. ונזכה לגאולת עולם ובנין ביהמ"ק במהרה באמת ובתמים. אמן. [ואכן אחר י"ט יום שכמעט ולא התקיימו מנינים סדירים, רק דרך המרפסות, בליל מוצ"ש שמיני, ליל כ"ה ניסן התש"ף, הוטב המצב, וכבר הותר לעשות מניינים בחוץ תלי"ת].

ברכת כהנים דרך המרפסות

י. ואחר שבמקום צורך גמור יכולים להצטרף למנין דרך המרפסות, אם כן הוא לכל מילי, לקדיש וקדושה, ואף ברכת כהנים וקריאת התורה (ושמעתי שיש מורים שמחמת שההיתר דחוק עדיף למעט בכל זה ודיינו בתפלה עצמה. ולא זכיתי להבין החילוק, שאם

אנו חוששים לחולקים, א"כ גם תפלה במנין אינה חיוב ממש כידוע. וע"ע בשו"ת איש מצליח ח"ב חאו"ח סי' א'). וכמבואר לעיל. וכן הורה מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו [וכן הנהיג בביתו למעשה]. ואף שכתב בש"ע (סי' קכ"ח סעיף כ"ד), עם שאחורי הכהנים אינם בכלל הברכה. וכאן פעמים רבות שהנמצאים במרפסת זו הם מאחורי הכהנים, מכל מקום סיים מרן וכתב, אם הם אנוסים כגון עם שבשדות שהם טרודים במלאכתן ואינם יכולים לבא הם בכלל הברכה. ע"כ. ואין לך אונס גדול מזה שאינם יכולים מטעמי בריאות לבא ולעמוד לפני הכהנים ומצדיהם. וע"ע בשו"ת שבט הקהתי חלק ג' (סימן ס"ה) אודות ברכת כהנים בציון רשב"י, שהכהנים עומדים על המרפסת מבחוץ ואינם נכנסים לפנים משום קדושת כהנים, הרי הכהנים יכולים לישא כפיהם משם, בתנאי שיש עשרה אנשים בחוץ, דאין נשיאת כפים פחות מעשרה. ברם כיון שיש שם דלת וחלונות, יעמדו הכהנים נגד הציון והחלונות הפתוחים, והעם ג"כ יעמדו שם כמה דאפשר, ואז שפיר הוי פנים כנגד פנים, וכשרואים זה את זה אין צריך מדינא שיהיו עשרה. ע"ש. וע"ע בספר ברכת אהרן בוארון (עמוד רל"ח). והוא הדין והוא הטעם בנ"ד. אלא שצריך להקפיד שיאמרו ברכת כהנים בקול רם כמ"ש בש"ע (סי' קכ"ח סעיף י"ד), שיוכלו כל העשרה לשומעם. ואם קולו חלוש, ועקב ריחוק

המרפסות לא כל העשרה יכולים לשומעו, לא יכול לישא כפיו, רק אם יש כהן אחר שעולה, יכול הוא לישא כפיו ללא ברכה, ויבקש מחבירו שמברך בקול רם שיכוין להוציאו יד"ח, על הצד שאפשר להוציאו בזה יד"ח (עיין בספר מאור ישראל ח"א בחדושו למגילה דף כ"ד ע"א).

ספר תורה דרך המרפסות

יא. ולגבי ספר תורה, אחר שברבים מן המקרים אין שבעה אנשים במקום אחד (ועם המפטיר צריך שמונה), נסתפקו רבים כיצד יעשו. וחכם אחד (בערב שבת הגדול התש"ף) אמר לי שבמקומו רוצים שהקורא יקרא לבדו עליה אחת גדולה כל הפרשה. ונומיתי לו שלכאורה נראה שעדיף יותר שהקורא בתורה יעלה שבע פעמים רצופות. וכמו שכתב מרן בש"ע (סי' קמ"ג סעיף ה') וז"ל: בית הכנסת שאין בהם מי שיודע לקרות אלא אחד, יברך ויקרא קצת פסוקים, ויברך לאחריהם, וחוזר לברך תחילה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם, וכן יעשה כמה פעמים כמספר העולים של אותו היום. ע"כ. [ואין צריך לשבת בין עליה לעליה, עיין בקובץ ויען שמואל כרך כ"ג (סי' ל"ז)]. אלא שהמשנ"ב (ס"ק ל"ג) כתב דמרן אזיל לשיטתיה (סי' קל"ט ס"ב) שמי שאינו יודע לקרות (אפילו בלחש עם השליח ציבור) לא יעלה, אבל לדעת מור"ם (שם סעיף ג') שנהגו לעלות סומא ולע"ה שאינו יכול

לקרות אחר המקרא, לעולם צריך לקרות שבעה קרואים ויברכו והש"ץ יוציאם בקריאתו, וכן משמע בביאור הגר"א. ע"ש. וכן פשט המנהג גם בחלק ממקומות הספרדים (עיין להכה"ח סי' קל"ה ס"ק ט"ז). ובמקומות שאין מנהג להקל יש להחמיר כדעת מרן (וע"ע בספר הלכה ברורה חלק ז', קונטרס אוצרות יוסף סי' ג' באורך. וכן המנהג אצלנו להחמיר, עיין בספר ברית כהונה או"ח מע' ס' אות ט'). וראיתי במודעות משם הגר"ש הכהן נר"ו, שהורה בשעה"ד לסמוך על הגר"א בזה. וכן ראיתי בקובץ עץ חיים (ניסן התש"ף עמוד רכ"ד) שכן הורה הגר"מ שטרנבוך (ועיין שם מה שהעירו על דבריו). ולפענ"ד גם אלו שנהגו להקל בזה, הוא דוקא בכה"ג שהע"ה עולה לתורה, ועומד ליד הקורא ותופס בס"ת בידו עם מטפחת וכו'. אך בכה"ג שהס"ת ברשות אחת, והעולה ברשות אחרת, ובפרט אם נמצא מהצד האחורי של הס"ת ולא רואה כלל את גוף הס"ת (רק את הנרתיק), כמו זר נחשב לומר להקל בכה"ג. ולא ניכר כלל שעולה הוא לס"ת זה, רק כקורא ברכות התורה לאויר העולם. וכל שכן לדידן דבתר מרן גרירן שאין להקל בזה, אלא יעלה הקורא שבע פעמים וכל פעם יברך לפני ואחרי הקריאה. [ובקובץ ויען שמואל כרך כ"ג (סוף סימן ל"ד) הרה"ג רבי בן ציון הכהן קוק נר"ו כתב בפשיטות כדברי הגר"מ שטרנבוך בזה. וכבר העירו

הרה"ג העורך בשולי היריעה דלדעת מרן אין לעשות כן. וציין לדברינו אלו (שפורסמו בקובץ שם סי' ל"ה). וכן עיקר עכ"פ לדידן]. וכן במנין שהתפללתי בו בשבת הגדול עשו כן (והיה הקורא מר גיסי הג"ר יעקב הכהן נר"ו). אך בודאי שאם הדבר אפשרי יעלו שבעה עולים שונים, וישמרו מרחק סביר ביניהם, ועל הצד היותר טוב יכסו פיהם בטלית. או שכל אחד יקרא עלייתו בעצמו (עיין בש"ע סי' קמ"א ס"ב, ובשו"ת ויען הכהן ח"א סי' י"ג. וע"ע לקמן סי' ח'). ואף אם אין אפשרות אלא שהם מאותה משפחה אב ובנו וכיוצא שפיר דמי (אחר שאין הדבר אסור, רק נהגו כן מצד עיה"ר, כמ"ש בש"ע סי' קמ"א ס"ו. וכן הורה בנ"ד מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו). ורק היכן שאין שבעה עולים במקום אחד ינהגו כנ"ל. ומן האמור השבתי (כ"ה ניסן התש"ף) לידידנו היקר הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו, אודות שאלתו אם עדיף להעלות לעליה ראשונה כהן שבמרפסת אחרת או ישראל שבאותה מרפסת שבה הס"ת, דלא מבעיא לדעת מרן דודאי שהישראל שבאותה מרפסת יעלה ראשון, אלא אף לנוהגים כמור"ם הכי עדיף למיעבד. ומהיות טוב יודיעו לכהן שבתחילת הברכה יכנס פנימה לביתו ולא יראה פניו לנמצאים שם (עיין בש"ע סי' קל"ה ס"ו). אך מעיקר הדין גם זה אין צריך, אחר שניכר הדבר לכל למה לא מעלים את הכהן, ובכה"ג שפיר

שימוש ברמקול

יג. עוד נשאלתי מידידנו היקר אוהב תורה ולומדיה ה"ר עידן משה יקותיאל הי"ו, אשר במקום משכן כבודו (בגבעת שמואל) יש בנינים גבוהים מאד, כעשרים קומות, והחזן נמצא בחצר הבנין, ובקומות הנמוכות שומעים את קולו, אך בקומות הגבוהות (מקומה עשירית והלאה, וכמובן שהכל תלוי בגובה קולו של החזן, וברעש שסביב וכו') לא שומעים מאומה, אם יכול להתפלל ברמקול. והשבתי שדעת מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בענין הרמקול בקריאת המגילה (בחזון עובדיה – פורים עמ' נ"ז, ובחזו"ע – שבת ח"ה עמ' רמ"ב), שהיושבים סמוך לרמקול באופן שגם אם ינטל הרמקול יוכלו לשמוע מהשליח ציבור, ואין הרמקול אלא מסייע להגברת קול השליח ציבור, יוצאים יד"ח. אבל היושבים רחוק מהש"ץ שבלעדי הרמקול לא היו יכולים לשמוע את הקריאה מהש"ץ לא יצאו יד"ח. ע"ש. והביא שם גם דעת הרב אגרות משה ועוד דס"ל שיש להחשיב את הרמקול לקולו של האדם ואף הרחוקים יוצאים יד"ח. ע"ש. והנה אף שבודאי לגבי קריאת המגילה כל היכא דאפשר עדיף שלא להשתמש ברמקול (אשר כידוע רבים מהאחרונים מחמירים בזה). מ"מ מעיקר הדין דעת החזו"ע להקל, ואף את סברת האג"מ הביא בשתיקה (ואף שבגוף ההלכה לא כתב כן, מ"מ הראה לה פנים, ויתכן ובמקום

דמי, כמו שמצינו כיו"ב בספר חזון עובדיה – סוכות (עמ' תע"ז), וכן בדברי מו"ר נר"ו בגליון בית נאמן (מס' 183 אות ז'), עיין שם שבשפלנו זכר לנו.

יב. אולם כיון שכל היתר זה של צירוף דרך המרפסות, הוא רק לשעת הדחק, אם כן היכן שאין צורך להזקק לו אין להתיר לחינם. ולכן מתי שהיה מותר להתפלל עכ"פ במרחבים פתוחים לא רציתי להתיר בזה. ולכן לענין השאלה ששאל הרב הנז' היכן שיש חופה בחצר בית, ואחד הקרובים נמצא בבידוד במרפסת, ורוצה לברך משם אחת הברכות, אין נכון ליתן לו לברך, אחר שאינו אתם. אלא יכבדוהו בקריאת הכתובה וכיוצא. ובלא"ה אין נכון לחלק הברכות (עיין בשו"ת בית נאמן חלק א' חאה"ע סי' ג' הערה 14). ושוב אחר זמן נדפס קונטרס קרן אור פני משה לידידנו הרה"ג חו"ב רבי משה שמואל דיין נר"ו, וראיתי לו שם (סי' ט"ז) בתשובה אל השואל הנז' שהרחיב בהאי ענינא, וכן העלה. ע"ש. [וכן אחר זמן כשהותר בס"ד לחזור לביהכ"נ, והגבילו כמות האנשים, ויש שעשו מחיצות בתוך הביהכ"נ לכל האורך, הוריתי בזה שיקפידו לפחות שיהיו עשרה במקום אחד. אחר שאין בזה שעה"ד. ויותר טוב שלא יעשו מחיצה גמורה לכל האורך, וישאירו מקום פתוח (וללא צורת הפתח, וכגון שהמחיצה לא עד התקרה), ויחשב הכל למקום אחד, ובהא שפיר דמי בלא"ה].

צורך סומך עליה. כן שמעתי ממו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו, ולכן סמך על כך בליל פורים התשע"ט והתש"ף לקרוא המגילה בבית מדרשו ברמקול). ובנ"ד דאיירי בתפלה, קדיש וקדושה, קיל טפי, שאין הוא מוציאם יד"ח בשמיעה כמו במגילה, אלא הם שומעים קולו ועונים אמן וכו'. וכן ראיתי בספר ברכת אהרן בוארון (סעיף ד' ובהערות שם) לחלק בזה. עיין שם באורך. לכן אפשר להשתמש ברמקול כדי שגם העליונים יוכלו לשמוע את החזן ולענות אמן. [ושוב הופיע קובץ בית אהרן וישראל (סיון-תמוז התש"ף), ושם (עמוד קכ"ד והלאה) האריך הרחיב הה"כ בהאמילתא והעלה להקל. ע"ש].

עשרה ראשונים במרפסות

יד. ומן האמור השבתי (כ"ה ניסן התש"ף) עוד להרב גמליאל רבינוביץ הנז', אודות מאי דבדיק לן, בדבר היתר צירוף המרפסות, היאך נחשבים עשרה ראשונים לתפלה, האם מי שקם ראשון מהמטה, או מי שהתחיל להתפלל בביתו, או רק מי שיצא למרפסת להתפלל, או מי שהציץ החוצה לחלון לראות עוד ראשונים. ולפי האמור השבתי שרק כשיושב במרפסת ביתו במקום שיכולים לראות שאר השכנים אנשי המנין זה את זה נחשב לאחד מעשרה ראשונים, דהנה מאי דאפליג רבי יהושע בן לוי (ברכות דף מ"ז ע"ב) דמי שנמנה עם עשרה ראשונים אפילו מאה באים אחריו מקבל

שכר כנגד כולם, היינו טעמא דכל בי עשרה שכינתא שריא, והם העשרה ראשונים שהביאו השכינה לביהכ"נ, וכמו שפירש שם מהרש"א. וע"ע בבן יהוידע (שם). ולפי האמור שעיקר צירוף המנין שתשרה שכינה ביניהם היא דוקא באופן שרואים זה את זה, וכמו שהסביר הערוה"ש (סי' נ"ה סעיף כ') שהבאנו בריש מילין, שעיקר השראת השכינה היא על הפנים כדכתיב כי קרן עור פניו. ע"ש. ואם כן רק מאז שיושב במרפסת ביתו במקום שיוכלו שאר השכנים המצטרפים למנין לראותו יחשב לעשרה ראשונים.

השומע מנין מהמרפסות אם יענה אמן

טו. אתאן לסיפא, מה ששאל בשם בנו יקירו וה' נתן חכמה לשלמה, באדם שעובר ברחוב, ושומע מנין ממרפסות שאין רואים אחד את השני, אולם יתכן שיש אחד או שנים שמצליחים לראות אחד את השני, אולם כולם שומעים את החזן, אם יענה אמן. עכ"ד. הנה על פי האמור מבואר שגם המקילים בצירוף מרפסות לא הקילו אלא ברואים זה את זה, אבל אם אין רואים זה את זה אינם מצטרפים, ואם אין מנין ממילא אין לענות אמן על הקדיש והחזרה וכו'. אלא שכל שאין הדבר ברור, יש לענות אמן, דמסתמא יש לתלות שעשו כהוגן, שפעמים רבות לעוברים מלמטה נראה שאין יכולים לראות זה את זה, ולקושטא דמילתא אכן רואים זה את

זה. ועוד שפעמים שיש מנין שלם של גדולים מעל גיל מצוות בן פורת יוסף מבני המשפחה בבית אחד, כאשר ידעתי שעשו מנינים כאלה בכמה בתים, ובזה המנין כולו במקום אחד, ואין אנו רואים אותם כלל, והשכנים מהמרפסות שומעים הקדיש והחזרה וכו' ועונים אמן. ובפרט לפי הציור שצייר שיש מעט מרפסות שאכן יכולים לראות אחד את השני, ויתכן ובכל מרפסת כזו יש כמה אנשים וביחד מגיעים לעשרה. ורק היכן שברור הדבר שאין רואים אלו את אלו לא יענה אמן. ודע, שהיכן שמצטרפים למנין על ידי ראייה, גם לדעת הסוברים להחמיר בזה, יכולים לענות אמן אחר שהנוהגים כן עושים על פי דעת רבותיהם וממילא בודאי שאין ברכותיהם לבטלה ח"ו (ועיין בשו"ת בית נאמן חלק א' חאו"ח סימן א' באורך, וכעת אכמ"ל בענין זה), וממילא לכולי עלמא יכולים לענות אמן, וישאו ברכה מאת ה'.

טז. ושוב אחר כמה ירחים (בתחילת תמוז התש"ף), הגיע לידי תשובה ערוכה בכל ושמורה כתיבת ידי מר גיסי הגאון המופלא מהר"ר אליהו בנימין מאדאר נר"ו, בה האריך הרחיב לאסור איסור בזה, ובסוף דבריו בשפלנו זכר לנו מתשובה זו, ושנשאר בדעתו. ואכן בעוברי בין בתרי אמרותיו ראיתי שעמד בכמה מהדברים שעמדנו וכתב אחרת. ואחר העיון בדב"ק כפי מסת הפנאי

ראיתי שאף שדבריו ברורים וישרים ואין להקל בזה לכתחילה, מ"מ בשעה"ד גמורה כנ"ד, במקומי אני עומד, אחר שמעיקר ההלכה יש מקום רב להקל בזה. וכבר הביא לנו בסוף דבריו דברי הרמב"ן בהקדמתו למלחמות, שאין בראיות תלמודנו הוכחות מכריחות וכו'. ולכן לא ראיתי עוד להאריך בזה, ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה, והמעיינים בדברינו ובדבריו (ששניהם יודפסו בעה"ו באכסניה נפלאה בקובץ ויען שמואל כרך כ"ג) יעינו ויכריעו. ואין אני אומר קבלו דעתי. רק שראיתי לו שבתחילה כתב שאף שלדעתו אין מצטרפים ברואים זה את זה, מ"מ אם נדון דידן הוי דמי ממש לנדון מרן החיד"א, מי יבוא אחר המלך, ובפרט בשעה"ד גדולה כזו, ואף שהדבר נוגע לברכות מ"מ לרוב הראשונים ברכה לבטלה אינה אסורה אלא מדרבנן. ושוב האריך להסביר המקרה שכתב החיד"א כמו שנראה לו, ושאם יש הפסק שביל ביניהם לא מצטרפים, ושהוא פשוט, ובעניותי פשיטא לי איפכא. וגם מו"ר ועט"ר אביר המעיינים מרן ראש הישיבה בשיעורו השבועי (שנדפס בעלון בית נאמן גליון 207 אותיות ז' ח' ט') הקריא כל לשון החיד"א והסבירו תיבה בתיבה, והוא כהסבר שכתבנו. לכן הוספתי לעיל (אות ח') לבאר את החיד"א ביתר שאת והקורא ישר יראה ויכריע כוונתו. וליתר שאת אומר אני

ו. ראה שם סי' ל"ג שנדפס מאמרו, ובסי' ל"ה מאמרנו, וע"ע שם סי' כ"ט ל"ד ול"ו מה שכתבו בני"ד.

שהרוצה להחמיר יכול לעשות תנאי של תפלת נדבה עכ"פ בימות החול (וראה עוד במכתבי להלן בסוף סימן זה). ויהי רצון שהשי"ת יראה בעוניינו, וכל גזירות קשות יבטל מעלינו, וימהר לגאלנו, ונראה בבנין בית מקדשנו. אמן.

והנה תשובתנו זו נתפרסמה באותה תקופה אצל כמה ידידים וחברים מקשיבים, ת"ח חריפים ובקיאים, והעירו לי כמה הערות, וכפי שרמזתי בפנים. ושוב הגיע לידי המכתב דלהלן בו העיר בזה על דברינו.

בס"ד

לידידי ש"ב הרה"ג רבי אריה מאוזו שליט"א **קבלתי** את השאלה ותשובה של ידידנו הדה"מ הרה"ג רבי אדיר הכהן שליט"א על ידי בנך שיחיה, ומצורף לזה ב' הערות אם תוכל להעביר לידידנו הנזכר שיחיה, ותודה רבה על הכל.

(א) מה שדחה ראייתי רבי אביחי נחום שליט"א מספר הבתים שאמר דבריו לרבנותא אפי' היכא דאין רואין זה את

זה וכו', לפום ריהטא לא ראיתי שספר הבתים דיבר שאין רואים זה את זה אלא אדרבה בימה של ביהכ"נ גבוהה רואים כולם את החזן מחמת גובהו.

(ב) מ"ש בענין הפסק טינופת בין הבתים שאין הדבר מוכרח והכל לפי המקום וכו'. לענ"ד בעיר צפופה כמו בני ברק הדבר מצוי מאד שיש פחי זבל על המדרכות, והמורים היתר להתפלל ברחוב או במרפסות צריכים להדגיש בפירוש שזה דוקא אם אין לנגד עיניהם פח זבל ברחוב שעל פי רוב הוא מסריח מאד. ועיין בש"ע סימן צ' סעיף כ"ו שכתב וכשם שמרחיקים מצואה וכו' לק"ש כך מרחיקין לתפלה. ובסימן ע"ט ס"א כתב מרן שלק"ש צריך להרחיק מלפניו מלא עיניו אפי' בלילה שאינו רואה וכו' ע"ש. וא"כ לפ"ז מה שכתב מרן בסי' נ"ה סעיף כ' והביאו כת"ר שצריך שלא יהא דבר שאינו נקי מפסיק בתפלה, הוא דין מוסכם אליבא דכ"ע ודו"ק.

בברכה רפאל משה קבלן

וזה מה שהשבתי על דבריו

מחיצות, שזה המקרה שמופיע ברשב"א שהזכרתי. ובלא"ה הבאתי עוד דחיה אחרת לראיה מספר הבתים, דאיהו אזיל בזימון בשיטת הרמב"ם שלא מצטרפים מבית לבית אפילו ברואים זא"ז.

(ב) בענין הפסק טינופת. מה שהעיר שבב"ב הצפופה מצוי מאד שיש פחי זבל על המדרכות לנגד עיני

בס"ד ה' אייר התש"ף.

קראתי בכל לב דברי ידידנו ש"ב הרה"ג רמ"ק נר"ו. והנני להשיב בס"ד.

(א) בענין ספר הבתים. כתבתי שכתב טעם זה לרבנותא אפי' באופן שאין רואים זה את זה, וכגון בימה שיש לה

המתפללים מהמרפסות. מלבד שאין הדבר כן בכל העיר, ויש שכונות כמו בשכונתנו שיש פח אחד מרכזי לכל הרחוב מעבר לכביש במקום צדדי, ויש כאלה שהפחים באיזה חדר, עוד בה, שהפחים גבוהים עשרה ורחבים ארבעה טפחים, ולהראש שפיר דמי, וגם להרשב"א שפיר דמי כל שלא רואה הטינופת. עיין בש"ע (סימן ע"ט ס"ב). ועכ"פ אדם הנמצא בביתו במרפסת כנגד מרפסת חבירו על פי רוב לא אמור לראות הפח שלמטה. רק שיש מקום לדון מצד מה שכתב בש"ע (סי' נ"ה סעיף כ') בשם י"א שצריך שלא יהיה מפסיק דבר שאינו נקי ביניהם. וזה אף אם אינו רואה. אלא שאין זה מוסכם

שהי"א לא חולק על מרן. וגם שהגר"א סובר שאם לא רואה הטינופת שפיר דמי לכ"ע. וגם י"א שאם מחיצות מפסיקות ביניהם שפיר דמי. ראה כל זה בשו"ת יחווה דעת ח"ב (סי' ס"ח) ובשו"ת יצחק ירנן ח"ב (סי' ז') ובקובץ יוסף חיים (סי' כ"ח) ובספר ברכת אהרן בוארון (עמ' ר"ח). וכל שכן לדעת מהר"ש אבובב והרב דברי מרדכי שכל שנמצאים במקומות גבוהים והטינופת ביניהם בקרקע המפסקת, דשפיר דמי, שטעם זה שייך ביתר שאת במרפסות הבתים. ובמק"א הארכתי קצת בזה בס"ד [היינו בסוף סימן הבא].

בברכה רבה

ע"ה א"ך ס"ט

עוד ראיתי לצרף מכתב שכתבתי לבחור יקר בענין הנז'.

בס"ד י"א סיון המקודש התש"ף לפ"ג.

יעלה ויבא לכבוד הבחור היקר והשקדן בתורה. ומעוטר ביראת ה' טהורה. ה"ר רפאל עמיחי חדאד הי"ו
מתלמידי ישיבתנו הקדושה כסא רחמים פה עי"ת ב"ב ת"ו
אחדשה"ט!

תשובתו היקרה בענין מנין המרפסות אשר שלח קמיה דמו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה יחשל"א הגיע לנכון, ולרוב העומס המוטל על כתפיו לא יכל לעיין בה והשאירה בידי לעיין בה ולהשיבו דבר בס"ד.

והנה בעיקר הדין כבר גילה דעתו מו"ר בכמה הזדמנויות (חלקם

בשיעוריו במוצ"ש שפורסמו בגליונות בית נאמן) שדעתו שבשעה"ד כזו אפשר להצטרף למנין גם אם יש שביל ביניהם וסמך סמיכה בכל כחו על דברי מרן החיד"א בזה, אחר דרב גובריה וחייש טובא לסב"ל. וראיתי שגם כת"ר דרך קסת'ו והאריך הרחיב בהאי עניינא בראשונים ואחרונים. איישר חיליה לאורייתא. ועוד יעלה מעלה מעלה לגאון ולתפארת, כגפן אדרת, עד מהרה נזכה לראות בגאולת עולם ובעשן הקטורת.

ובקוראי אמרותיו צצו לי כמה הערות קטנות ואין הפנאי מסכים להאריך, רק ראיתי להעירו הערה אחת

כללית, שראיתי שהאריך בדברי הראשונים והאחרונים, אלו לכאן ואלו לכאן, ולבסוף הסיק שאחרי ככלות הכל הדבר ברור להלכה ולמעשה שרשאים להצטרף למנין דרך המרפסות. ואחרי שקראתי כל דבריו פעם ושתיים לא זכיתי להבין איך הגיע למסקנא זו, וברור לו הדבר, אחר שהדבר שנוי במחלוקת בראשונים ובאחרונים, וספק ברכות להקל כל שאינה סברא יחידאה. אם כי יש דרכים לסוברים שאפשר להצטרף למנין, וכמו שכתב בשו"ת איש מצליח ח"א (חאו"ח סי' י"ג) שלא ראיתי שהזכירו כת"ר, שכתב שגם החולקים יודו בשעה"ד, וגם ע"פ הכלל הידוע של הרדב"ז ח"א (סי' רכ"ט), ושגם החולקים יודו בנדון זה. ע"ש. וגם אני בענייני הארכת בזה קצת בתשובתי אשר כתבתי בזה לפני כחודשיים ימים. ויכל גם לפטור עצמו בדרך קצרה (כלי אריכות מהראשונים והאחרונים), ולסמוך בכל כחו על מרן החיד"א שעל פי רוב אנו הולכים אחריו מצד אחד, ומצד שני חייש טובא לסב"ל כנודע, ואפ"ה סבר שמצטרפים בשעה"ד (וכידוע שיש ב' דרכים בדרכי ההוראה, כפי שהגדיר מרן זקני מוהרח"ך בדרכי ההוראה שלו (שנדפסו בכמה מקומות ובהם בשו"ת שיירי כהונה חיו"ד סי' צ'), או להורות ברגל אחת שאין זמן לערוך תשובה מקיפה, וללכת אחר כללי ההוראה, דהיינו לסמוך על מרן ואם אין גילוי במרן אחר הפוסקים המפורסמים

כמו הפר"ח והחיד"א וכו'. ודרך שניה לברר הדבר מפי ספרים ומפי סופרים). ודבר זה לא נתבאר בתשובתו, אף שבעיקר מסקנתו שבשעה"ד מצטרפים למנין דרך המרפסות לענ"ד יפה דן יפה הורה.

וכפי שהקדמתי אין סיפק בידי להעיר על שאר דבריו בתשובתו, רק אנקוט נפשאי בקצירי מעט מזעיר, מה שהביא משו"ת מהר"ש לניאדו החדשות (סי' ו') שהוכיח מהב"י שצריך להכניס ראשו, וכתב על דבריו: במחכ"ת אינו כן, ונראה מדבריו דאישתמיטתיה דמ"ש מרן בב"י ומשמע לי דהאי חלונות וכו' כשראשו ורובו בחלון, דמפרש דברי רי"ו ולא מדדיה קאמר ע"ש ותווכח. עכ"ל כת"ר. ובמחכ"ת מיהר להשיג על מי שגדול, שהרי בודאי שמהר"ש לניאדו ראה דברי מרן בב"י ועליה קאי, וידע שכתב זאת בדעת רי"ו, אלא שסבר שממה שרי"ו דימה ביהכ"נ לההיא דפסחים, ומזה מרן למד תחילה שצריך שראשו ורובו בחלון. א"כ גם לשאר שיטות שהזכיר בהמשך צריך שיהיה עכ"פ ראשו בחלון. וכן הבין הרב מאמר מרדכי (ס"ק י"ד). וע"ע לו בדברי מרדכי (סק"ג). ובפרט שהראוני במקור דברי מרן בהמשך בשם מהר"י אבוהב, במהר"י אבוהב שנדפס בדורנו ע"י מכון ירושלים, שגם הוא למד דבריו מרי"ו שדימה ביהכ"נ לההיא דפסחים, וקצת משמע שעכ"פ צריך להכניס ראשו בפועל. אף שכמובן יש מקום לדחות.

כמו כן בענין אפשר שכתב הרשב"א, שהביא מה שנחלקו בעלי הכללים אם אפשר הוא כמסתפק או דרך ענוה, וכתב שנראה שכל המחלוקת במקום שכתבו הפוסקים לשון אפשר בלבד וכדמוכח מראיית הרב פרח מטה אהרן ח"א (סי' ק"ו), משא"כ הכא הביא הרשב"א ראיות לדבריו מילתא בטעמא, ובכה"ג כתב אפשר לא מחמת דמספיקא ליה בהכי. עכת"ד. ובאמת שבנדונו של הרב פרח מטה אהרן עצמו הרשב"א כתב לשון אפשר והביא ראיה לדבריו, ואעפ"כ נחלקו בעלי הכללים בזה, הן בר פלוגתיה בפמ"א שם, והן הבאים אחריו, וכנראה כוונתם שאף שהביא ראיה לדבריו מ"מ יתכן ואינה מוכרחת, וכמו בנ"ד שאף שהביא הרשב"א ראיה לדבריו מזימון אינה מוכרחת וכמו שהרמב"ן ודעמיה חילקו בין זימון לתפלה. ומ"מ בתשובתי הנז' כתבתי דלענ"ד כאן שהרשב"א כתב "עוד אומר אני שאפשר לומר" יתכן וכוונתו לאפשרות נוספת מהדרך שהזכיר לפניו, ולא שמסופק בדבר. ובשבוע זה הגיע אלי קובץ "דעה את ה'" (שבועות תש"ף), וראיתי שם (עמ' ע"ב והלאה) להרה"ג רבי דוד בירדוגו נר"ו שהאריך בזה, וגם כתב כן בדעת הרשב"א, ושכן פירש הגר"א ווייס בקונטרס בענין הקורונה (סי' י"ח).

כמו כן מה שהביא שמבואר ברוקח (סי' שכ"ד, כצ"ל) דאם שומע קול בכל מקום מצטרפים. לכאורה הלשון שם

בכל מקום יוצאים. דהיינו שיש מנין והוא שומע מרחוק. אך אין כל הכרח שהוא מצטרף להיות מתוך העשרה.

כמו כן חלק מהאוסרים מניני מרפסות טעמם כיון שיש שבילים בין הבנינים, ובמקור הדברים בזימון יש אומרים דלא מהני בכה"ג. וכיון שבמניני מרפסות על פי רוב כן היא המציאות. מן הראוי לכותבים בענין זה להתייחס גם מצד זה.

והנני מצרף תשובתי שכתבתי לפני כחודשיים ימים [היא התשובה דלעיל], וממנה יראה ממה שיש עוד קצת לפלפל ולסלסל בדבריו, ומשנה ראשונה לא זוה ממקומה. ומיניה ומנאי יתקלס עילאה.

בברכת חזק ואמץ
ע"ה א"ך ס"ט

וזה מה שכתב להשיב

בס"ד י"א סיון תש"ף לפ"ג.

לכבוד הגאון א"ך טוב לישראל נר"ו
שלום וישע רב!

תשובתי הרמתה הגיעתני, ובכל מלה מאמרותיו נהנית, אך לא יכולתי להשאיר גליוני הדפים ריקים ולחסוך קסתי מהעיר אם מעט ואם הרבה, כחומר ביד היוצר, וידעתי גם ידעתי עומס כת"ר, לכן בלבי אמרתי אקרא על עצמי ויאמר לקוצרים ה' עמכם, כי הלא הוא השולח אתכם.

(א) תחילה וראש טען על אשר לא דנתי בענין סב"ל. ויפה כתב ויפה העיר.

אכן לפום קושטא כבר קדמו אחד מדידי הי"ו בכך, ואעפ"כ לא נסוגתי אחור, אלא נתתי טעמים נחמדים להקל לברך. ומלבד תשובת הרדב"ז שזכר כת"ר (שהעדפתי לא להשתמש בה, יען כי ראיתי לא אחת ולא שתיים בתשובות הגר"י ברכה נר"ו שגמגם הרבה בכלל זה, אך מאידך לא יכולתי שלא לראות תשובת כת"ר בספרו. ומחמת שאין דרכי לומר זה אומר בכה וזה אומר בכה, אלא ליכנס בעובי הקורות, והזמן לא סיפק בידי לעשות כן, אמרתי לכשאפנה אשנה פרקי בס"ד), בלבי אמרתי שיעשה הש"ץ תנאי בתפלת החזרה, דאע"ג דקי"ל בתשובת הרא"ש (כלל ד' סי' י"ג) שצריך שיהיה זריז ונשכר בכוונה באותה תפלת נדבה. ומחמת טעם זה שאין נזהרים הוסיף לכתוב הרשב"ץ בחידושיו לברכות (דף כ"א ע"א) שהלואי ויכנונו בתפלות המוטלות עלינו כחובה ומסיק דאין להתפלל נדבה כל עיקר. ע"ש. מ"מ נ"ד דמי למ"ש האחרונים דבמקום דאיכא ספק אם צריך לחזור ולהתפלל אין לחוש לכך ועליו להתפלל נדבה וכמ"ש בשלמי צבור (דף שכ"ד ע"א) ועוד רבים וטובים קבצם כעמיר גורנה הגר"ד יוסף נר"ו בהלכה ברורה (ח"ו עמ' ו' שער הציון סק"כ). ע"ש. ואין נראה לחלק בין חזרת הש"ץ לתפלת נדבה דיחיד דמאי שנא. ואדרבא דעת מרן בש"ע (סי' ס"ט) שאפילו התפללו כולם ביחידות כל אחד בפני עצמו רשאים

לומר חזרת הש"ץ כשנתאספו יחד וע"ש בב"י. ואף כי ראיתי בשו"ת רב פעלים (ח"ב חאו"ח סי' כ"ו) שחלק על מרן, ואסיק דסב"ל כדעת הרדב"ז דס"ל שכבר פרח מינייהו דין קדיש וקדושה. ע"ש. מ"מ העיקר כדעת מרן. ועיין בכף החיים שם (סק"ז) שפסק כדעת הש"ע וליכא לחוש לסב"ל כדעת האר"י החי דאיכא חשיבות גדולה בחזרת הש"ץ ולא אמרינן סב"ל נגד האר"י (ויש אתי אריכות דברים על כך ואכמ"ל). וכן העלה מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בילקוט יוסף (ח"א עמ' קכ"ד והלאה) ומר בריה דרבינא בהלכה ברורה (שם סי' ס"ט) ועוד. ודון מינה ואוקי באתרין. ויש לסלסל.

פ"ש גבן לברורי במ"ש מרן דמוספים ושבתות וימים טובים ליכא תפלת נדבה כלל, מ"מ עיין שם להרב ערך השלחן (סי' ק"ו סק"א וסי' ק"ח סק"ז) שהעלה שבמקום שמסתפק בשבתות וימים טובים יחזור ויתפלל נדבה מכח ס"ס. ע"ש. וכן לגבי מוסף מייתי בהלכה ברורה (ח"ו עמ' י"ב בהערה) ס"ס להקל. ע"ש. ואף שהוא לא סמך עליו כמבואר התם בדבריו מ"מ בנ"ד יש טעמא רויחא להקל בכל אלו. ונודע מ"ש בשו"ת זכור ליצחק (סו"ס כ"ד) שבתפלה מהני ס"ס. ע"ש. ולא אחכש כי בהא נמי איכא דפליגי עליה מ"מ מכל הני טעמי תריצי פשיטא לי דליכא למיחש לסב"ל בנ"ד וכדעת גדולי האחרונים. וכבר ביארתי בתשובתי שכן

דעת מרן להקל במנין המרפסות ותיצתי כל קושיות האחרונים בזה. ע"ש. והנלע"ד כתבתי. ואם לא יועיל לא יזיק.

ושוב אחרי כותבי ראיתי לכהן הגדול מאחיו במשנ"ב (סי' קכ"ד ס"ק י"ט) שכתב על אודות אנשים המשיחים בשעת החזרה והם בכלל העשרה שנ"ל דבכגון דא יתנה הש"ץ בינו לבין עצמו בתפלת החזרה שאם לא יכוונו תשעה עונין לברכות תעלה אותה תפלה בתורת נדבה וכמ"ש בספר שלחן שלמה. ע"ש. והוא כדכתיבנא בס"ד. ואמנם ראיתי בפסקי תשובות שהביא מספר אורח נאמן (סי' קכ"ד אות י"ב) שפקפק על דבריו, חדא, דכשיודע תנאי זה מש"ץ לש"ץ המשיחים יתרבו על סמך היתר זה, וגם מה יעשו בשבתות וימים טובים, ותו הלא אין צבור מתפללין נדבה, ותפלת ש"ץ תפלת ציבור היא. ע"ש. אכן קושייתו האחרונה ובנ"ד היא עיקר כבר השיב עליו בן המחבר (בהערות למטה) דכיון דאין ט' עונים אין כאן תפלת צבור, א"כ כאן תפלת צבור, א"כ זהו התנאי אם לא ישיחו והוי תפלת צבור ואם ישיחו ואין כאן צבור יהיה תפלת ש"ץ לעצמו נדבה. ע"ש. וזה ברור. וראה בהגהות איש מצליח על המשנ"ב שם. ובעיקר דבריו לא פליגי אלא הנכון יותר לעשות כמו שכתבו באותו נדון. ע"ש. וכן עיקר. ושמעתי שיש כמה חכמים שהורו כן, ולא ידעתי מי הם.

ב ובענין אשר העיר על מאי דכתיבנא על תשובת מהר"ש לנייאדו, גם בהא קדמו בן דודי היקר ר' משה ישראל כהן נר"ו (ובע"פ אמר לי אותה והוסיף כי תשובתו בנדון תודפס באו"ת סיון. ושו"ר כי כת"ר ציין לכך בהערה בתוך תשובתו). עוד אדברה בענין לשון "אפשר" שכתב הרשב"א, דלמענין בראיות שהביאו האחרונים יראה שהביאו מלשון אפשר בלבד בלא ראיות שהוסיף על כך אותו פוסק, כי לא דבר מאומה מלבד אותו אפשר. ומה שהעיר דהא הרשב"א גופיה כתב אפשר והביא ראיה ואעפ"כ נתחבטו על כך האחרונים, לדבריו אלו אע"פ ואומר כי שאני התם דהרשב"א גופיה סתר עצמו, ולהא איכא למיחש דמספקא ליה במ"ש אפשר, ובנ"ד הא ודאי דליכא למיחש אליבא דהרשב"א למ"ש הרמב"ן דלא שמיצא ליה, כלומר לא ס"ל דבריו כלל וכלל. ובנ"ד אין סתירה בדעת הרשב"א כמו שחשב בשו"ת חקרי לב אחה"ר כמו שהערתי בפנים התשובה. ואודות המבואר ברוקח (סי' שכ"ד) שהעיר כת"ר דלשונו שם יוצאין ולא מצטרפין. עכ"ד. הנה מהמאירי שהבאתי משמע שמבאר הפלוגתא לענין צירוף, אך ודאי לכ"ע אם שומע יוצאין יד"ח, והוא נראה כדברי כת"ר. מ"מ שמענין דמפרש הסוגיא לענין צירוף כדעת רש"י ז"ל. ע"ש. ושכמ"ה על הערתו.

ג עברתי על תשובתו הרמתה אחת ושתים, והנאני מאד, ואולי אוסיף

אני הצעיר לדון ביני ביני במה שהוסיף לדבר ואנא זעירא נמנעת, אך סיבתי ברורה לפניו ולאחריה, כי אין ענין להאריך בשאר דברים כל עוד הטוענים להחמיר סוברים דהוי ס"ס נגד מרן, והלכך ובהתאם לזאת, טרחתי יגעתי ומצאתי ליישב קושיות האחרונים בזה, וצרפתי סניפים נחמדים להקל. וכל אשר האריך בקבלת הוראות החיד"א והפר"ח, דברים אלו למפורסמות, וראה במבוא לאגרות והסכמות לרבינו חיד"א (עמ' מ"ה והלאה) מה שהביא העורך מפי סופרים ומפי ספרים. ע"ש. ולגדולת הפר"ח ראה למרן החיד"א בשם הגדולים (גדולים מע' ח' אות ג') שכתב עליו וכהיום הזה כל חכמי ישראל שותים בצמא את דבריו. ע"ש. ואין לי עסק במפורסמות אלא לחקור בנסתרות והבן.

בידידות נאמנה ובריאיות איתנה

נע"ר ס"ט

שיבת כסא רחמים תכב"ץ פה ב"ב ת"ו

וזה מה שהשבתי:

בס"ד כ' סיון המקודש התש"ף לפ"ג, עש"ק יושב בסדיר טובה הארץ מאד מאד.

לכבוד מעלת האי צורב, דעסיק בחוקי חורב, ה"ר רפאל עמיחי הדאד הי"ו שלום וברכה!

מכתבו היקר הגיעני. והנני להשיבו בקצירת האומר.

א) בענין כלל הרדב"ז שכתב שהגר"י ברכה גמגם הרבה בכלל זה.

כמדומה ובכל ספריו (בשו"ת ברכת יהודה ח"א חאו"ח סי' ו' אות ז' ובעוד מקומות שצויינו במפתח הכללים שבסוף חלק ז') רק הביא כמה אחרונים דלא ס"ל הך כללא. ותו לא. ולענ"ד כלל זה אמת ויציב כמו שהארכתי בס"ד בשו"ת ויען הכהן ח"א (סי' ט"ו ט"ז) ובעוד מקומות. ועכ"פ בנ"ד כתב הרב איש מצליח ח"א (חאו"ח סוף סי' י"ג) שגם החולקים על הרדב"ז יודו שיכולים לברך, וחזקתי דבריו בתשובתי בענין זה.

ב) בענין להתפלל התפלות במנין המרפסות בתפלת נדבה מחמת הספק. כך הורו בזמנו כמה ת"ח. וגם כמה ת"ח בזמנו שדברו עמי בענין זה הציעו לעשות כן. והשבתי שאין הדבר פשוט כ"כ, אחר שאם נתפוס שאין מצטרפים למנין אין פשוט לעשות תפלת נדבה אפילו בחול כל שלא ברור לו שיכוין היטב בתפלתו מראש עד סוף (עיין בש"ע סי' ק"ז ס"ג), וכל שכן בשבת שבכל אופן לדעת מרן אין מתפללים נדבה (בש"ע שם סעיף א'). וגם תפלת מוסף ומעין שבע. ואף שמרן התיר להתפלל נדבה ביום חול היכן שמסופק אם התפלל, אין הכרח ללמוד ממנו גם לענין חזרה אחר שאינה הכרחית כמו עיקר התפלה. וגם לענין שבת אף שדעת העה"ש (ר"ס ק"ו וסי' ק"ח סק"ז) שרשאי מכח ס"ס. קשה לסמוך על זה אחר דהוי ס"ס בברכות (עיין בשו"ת יחו"ד ח"ה סי' כ"א

בהערה). ולכן הנכון לעיין בגוף הדבר אם מועיל צירוף מנין דרך המרפסות. ובענייתי אחר העיון בכל זה בזמנו ראיתי שהעיקר להלכה שהם מצטרפים למנין וכמו שהארכתי בס"ד בתשובה הנז', וכיון שכן אין צורך לעשות תפלת נדבה. ואם ירצו מי ימחה בהם. רק שחלק הציעו לגבי שבת שאין ברור כלל שאפשר להתפלל נדבה, שיעשו תפלה בלי חזרה, ואמרתי שקשה לנהוג כן באופן קבע כמה שבתות, וגם יראה בעיני האנשים שאינו ממש מנין, וכן ברכת כהנים יקשה לעשותה כשאין חזרה (אף שיש דרכים לזה, וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ג חאו"ח סוף סי' ד' ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ז חאו"ח סי' מ"ד שאלה ה'). ושוב קבלתי בשלהי חודש אייר התש"ף מידידנו הרה"ג חו"ב רבי משה שמואל דיין (שהוא אחד מהת"ח הנזכרים שדן אתי בזמנו על כך) קונטרס "קרן אור פני משה", וראיתי לו שם (סי' א') שכתב להקל בצירוף מנין מרפסות, אלא שיעשו תפלת נדבה, ובשבת שאין מתפללים תפלת נדבה יעשו תפלה קצרה ללא חזרה. ע"ש. ושוב הביאו לי קובץ "דעה את ה'" (סיון התש"ף), וראיתי להרה"ג הדה"מ רבי דוד בירדוגו (בעמ' פ"ט) שאחר שהאריך הרחיב שמצטרפים למנין דרך המרפסות, כתב שמהיות טוב עדיף שיעשו תנאי נדבה, ובשבת תפלה קצרה. וכן כתב כיו"ב הגרמ"מ קארפ (שם עמ' קי"ט). ואחריהם נשלח אלי

קונטרס "אור פניך" מרבה של נשר, ידידנו הרה"ג חו"ב רבי יצחק לוי, וראיתי לו (סימן ה') שהעלה שאין מצטרפים למנין, וכתב שממילא גם אין נכון לעשות תפלת נדבה אפילו בחול וכ"ש בשבת. ע"ש. וכבר מה שנלע"ד בזה כתבתי. [חזר והשיבני הה"כ הנז' (בג' תמוז התש"ף) על דברינו אלו שאין הכרח ללמוד ממנין לגבי נדבה גם לענין חזרה אחר שאינה הכרחית כמו עיקר התפלה וכו'. שכבר נודע בשערים המצוינים בהלכה מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות (דרוש א' לחזרת העמידה) שמעלת החזרה גדולה יותר מתפלת לחש. ובעניני תפלה אזלינן בתר האר"י ז"ל, וגם יש הסבורים שנגד האר"י לא אמרינן סב"ל וכו'. עכת"ד. והשבתיו בו ביום, דאעיקרא דמילתא היכן ראה שהאר"י אמר לעשות חזרה היכן שאין מנין (על הצד שלא מצטרפים ברואים זא"ז)!! ואם נתפוס שמצטרפים ברואים זא"ז, ממילא עושים חזרה אף ללא האר"י וללא צורך בנדבה, כך שדברי האר"י לא מעלים ולא מורידים בזה. רק אם לפי הפשט נראה שמצטרפים הרי מצטרפים ועל הצד היותר טוב יכולים לכוין לנדבה. ע"כ השיבותיו. ועל מה שכתבנו לענין נדבה בשבת, שאף שהעה"ש סובר שרשאים מכח ס"ס, קשה לסמוך על זה, העיר דהכי ס"ל לעוד אחרונים, ואף שיש חולקים חזי הך סברא לאצטרופי וכו'. והשבתיו דלכן לא שללתי זה

לגמרי רק דקשה לסמוך על זה, רק חזי לאצטרופי היכן שיש לנו בסיס חזק בלאו הכי].

ג) בענין "אפשר" שכתב הרשב"א, שכתב שאם הביא ראיה לדבריו אין זה בגדר אפשר. והעירותיו שהרי בתשובת הרשב"א (חלק ג' סי' י"ח) שעליה נחלקו הרב פרח מטה אהרן והבאים אחריו אם הוא מסופק או לא, כתב בלשון אפשר והביא ראיה לדבריו, ואפ"ה נסתפקו בזה בעלי הכללים. והשיב דשאני התם דהרשב"א גופיה סתר עצמו. הנני לבאר, שאם אחרי שהרשב"א כתב אפשר כך וכך וראיתו כך וכך ושוב סתר ראיתו, היה מקום לדבריו. אבל בזה הרשב"א לא סתר ראיתו באותה תשובה, אלא שבמקומות אחרים בתשובותיו (ח"א סוף סי' תקט"ז וח"ב סוף סי' י"ח) כתב אחרת, מנא ליה להקורא שבתשובתו בח"ג כתב לשון "אפשר" אף שהביא ראיה לדבריו, משום שהוא מסופק, כיון שאחר כמה שנים כתב הרשב"א אחרת בתשובות אחרות. ועל כרחך שגם בתשובתו הראשונה בח"ג כתב אפשר משום שהסתפק, ואף שהביא ראיה לדבריו, יתכן ויש לה דחיה, וכמו שאחר זמן חזר והתבונן יותר וכתב אחרת ודחה את אותה הוכחה. וגם מרן בבדק הבית בחו"מ (סי' קצ"א) אחר שהביא תשובת הרשב"א דחלק ג', הביא שיש חולקים על כך ושראיתו אינה מכרעת, וסיים: וקרוב הדבר לומר שמפני החולשות

שראה בראיתו כתב בדרך אפשר. ע"כ. הרי שהבין שהרשב"א כתב בדרך אפשר בגלל שראיתו אינה מכרעת (ולא הזכיר כלל מתשובות הרשב"א בח"א וח"ב). ומלתא דמסתברא הוא שפעמים רבות אדם מביא ראיה לדבריו אך הראיה לא מוכרחת ולכן כתבה בדרך אפשר. ויתכן וה"ה בנ"ד שהראיה שהביא הרשב"א אינה מוכרחת, וכמו דהרמב"ן ודעמיה חילקו בין זימון לתפלה. ולא שהרשב"א יחשוש לדעת הרמב"ן, ולעולם לא כתבתי כן, והראשונים לעיתים רבות ברור להם הדבר ללא ספק ואין הדעה של זולתם חשובה להצטרף אפילו לספק (עיין למז"ק בשו"ת שמחת כהן מהד"ב חאו"ח (סוף סימן ק"ד), ובשו"ת יביע אומר חלק ט' (חיו"ד סי' כ"ח אות ד'), ולמו"ר בשו"ת בית נאמן ח"א (חיו"ד סי' כ"ח עמוד ש"פ) ובספרו לא תשיך (ב"מ דף ס"ו ע"ב, עמוד מ"ה), ובמ"ש בשו"ת ויען הכהן ח"ב סי' כ"ב אות ה'). אלא שיתכן וכתב אפשר מחמת שאין הדימוי ברור וכמו שהרמב"ן כתב שאין לדמות בין הנדונים. ולכן נלע"ד שגם כשהפוסק הביא ראיה לדבריו כל שכתבה בדרך אפשר, לסוברים שהיא לשון מסופקת, הוא גם בכה"ג. אלא דבנ"ד לענ"ד לשונו מורה ובאה שכוונתו לאפשרות נוספת ולא שמסופק בדבר, ושוב מצאתי עוד חכמים שכתבו כן כמו שכתבתי בחולף. [חזר והשיבני הה"כ הנז', להעמיד דבריו שאם הפוסק כותב אפשר

ומביא ראייה לדבריו לכ"ע הוא לשון ודאית, שמרן בבדק הבית רק כתב "וקרוב הדבר לומר", ולא הכריע כן, ובבית יוסף היה פשוט וברור לו שכן דעת הרשב"א, ורק בבד"ה לא פסיק"ל. עכת"ד. והשבתי דלא דק כלל בזה, וגם בבית יוסף הביא לשון הרשב"א כדמותו וכצלמו בלשון "אפשר", ומנין לומר שהדבר ברור ולא בגדר אפשר. וגם בבד"ה שכתב "קרוב אני לומר" מוכח שכן דעתו נוטה. ומה שכתב דגם לדברי מרן בבד"ה שאני נ"ד גבי צירוף ברואים זא"ז שהרשב"א הביא ירושלמי בהדיא כוותיה. וא"כ הדבר בגדר ודאי. עכת"ד. לא דק כלל, דהירושלמי שהביא בהדיא כוותיה, היינו לענין זימון שמבואר שם שהוא הדין בשני בתים. אך עיקר הדימוי בין תפלה לזימון לא מוכרח וכמו שהרמב"ן כתב לחלק ביניהם. ומה שכתב עוד שאין ראייה מהרמב"ן אחר שהוא דחה מעיקרא הירושלמי שאינו הולך על דרך גמרתנו. עכת"ד. גם לא דק כלל, כי עוד לפני כן כתב הרמב"ן לחלק בפירוש בין תפלה לזימון, ורק אח"כ כתב דהירושלמי לא הולך על דרך גמרתנו. ופשוט. אלא שבדברי הרשב"א אלו בני"ד כתבתי בגוף

התשובה שנראה שלשונו "עוד אומר אני שאפשר לומר" יתכן וכוונתו לאפשרות נוספת מהדרך שהזכיר לפניו, ולא שמסופק בדבר. ובפרט שמכל הלך דבריו לא נראה שאמרה כמסתפק. והוא יחד עם שאר הראשונים והאחרונים שהזכרנו אילנות גדולים לסמוך עליהם בשעה"ד בצירוף כלל הרב"ז וכו' כמו שהארכנו למעלה בס"ד].

כל זה כתבתי בנחיצה רבה פסקי פסקי למיעוט הפנאי, ואיני יכול עוד להאריך בזה, רק אדרוש בשלומי ושלום תורתו כל הימים, בשובע שמחות באמת ותמים, עד מהרה נזכה לבנין בית עולמים. אמן.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

וזאת למודעי, שחזר הה"כ הנז' להשיבני במכתב (מג') תמוז (התש"ף), ולמיעוט הפנאי השבתי בקצרה על הגליון בו ביום. ובשעת ההדפסה למען יהיו הדבריו מסודרים, שלבתי עיקרי דבריו בקצרה עם מה שהשבתי בתוך המכתב דלעיל בין סוגריים מרובעים.

סימן ג

תפלה דרך המנין שבערועי הקודש

הנה בתקופה זו החל מערב ראש חודש ניסן התש"ף, בהיות ולא הותרו לעשות מנינים בבתי כנסיות, מחמת חשש הדבקה, ובחלק מהזמן (ו' עד כ"ה ניסן) אף בחוץ נאסר לעשות מנינים, ורוב אחינו בית ישראל אשר נכספה נפשם להתפלל במנין ולשמוע קדישים וקדושות וברכות החזרה וכו', חלקם עשו מנינים מצומצמים של בני המשפחה בתוך הבתים, וחלק עשו מנינים בצירוף השכנים שרואים זה את זה דרך המרפסות (ועיין מה שהארכתי לעיל בס"ד בהיתרא דהאי מילתא), וחלק שהדבר לא התאפשר להם, רצו להתפלל באמצעות ערוץ קודש מסויים, שקיבל אישור מיוחד לקיים מנין באיזה מקום, ומשם יוכלו בשידור ישיר לשמוע מהבתים את הקדיש והקדושה והחזרה ולענות אמן וכו'. וכידוע נחלקו בזה חכמי הדור אם יש לענות אמן בכהאי גוונא. ורבים וטובים הורו שאפשר ובראשם מרן מלכא הגר"ע יוסף זצ"ל, וכן הורו בתקופה זו כמה מחכמי הדור ובראשם מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן יחשל"א. ובהיות והוראתו בקודש כבר פירסם לפני כשנה ומחצה על ענין הסליחות שעשו בזמנו בבית מדרשו באמצעות

הלויין (מוצ"ש נצבים התשע"ח). וחכם אחד ערער על כך במכתב למו"ר, מצד שעברו כמה שניות מזמן האמירה האמיתית, והשבתיו. ראיתי להציג בזה את המכתבים בזה. ויש להדגיש שכל זה דרך לויין, אך בערועי הרדיו כפי הנשמע השידור ישיר בהפרש של עד שתי שניות (אך יש מכשירים מסויימים שהקול מתעכב קצת, ובהם צריך לדון בזה). ובסוף הסימן דנתי גם מצד הפחים המפסיקים בין הבתים.

לכבוד מרן ראש הישיבה שליט"א

זחלתי ואירא להעיר בדברי תורתו אך תורה היא וללמוד אני צריך, בפרט שהדבר נוגע לצבור כולו והוא מעשים שבכל יום.

הנה כת"ר שליט"א במוצ"ש נצבים תשע"ח (ונדפסו הדברים בעלון בית נאמן מס' 129) שמותר לענות אמן ששומעים דרך הלויין אע"פ שיש הפרשי זמן של כמה שניות (בהערה שם הובא שיש הפרש של 20 שניות) מזמן אמת, כי לא ניכר שעבר תוך כדי דבור, וכיון "שבאותו רגע ששומע הוא עונה מיד, אם כן אין בזה חשש". ע"כ.

ובמחכת הדבר קשה לענ"ד שהרי הטעם שהעונה אמן אחר

כדי דבור הוי אמן יתומה, כיון שאין לאמן על מה לחול. וא"כ בנ"ד כיון שבמציאות עברו כמה שניות מה יושענו שלא ניכר שעבר הזמן של תכ"ד, הרי סוף סוף כיון שבאמת כבר עבר הזמן של תכ"ד אין לאמן על מה לחול והוי אמן יתומה.

והדבר דומה להקלטה שכתב ביחוד"ד (ח"ב סי' ס"ח עמ' רנ"א) שאין לענות אמן, אע"פ שבאותו רגע ששומע הוא עונה מיד, והטעם כיון "שהקול של המדבר נפסק כבר ופנים חדשות באו לכאן, כשהוא שומע מהתקליט". וא"כ גם בשידור חי שמועבר דרך הלויין או הרדיו שיש הפרשי זמן של כמה שניות, על כרחך שהדברים מושהים (מאיזה סיבות) באיזה מכשיר ואח"כ נשמעים לצבור, שאל"כ איך אחרי כחצי דקה הצבור שומע את הדברים, וא"כ מה לי הקלטה מלפני כמה שעות או כמה שניות. ושור"ר בספר פסקי תשובה (ורשא תרצ"ג ח"ב עמ' 12 בתחילת המפתחות וההערות) שהעיר, שברכה הנשמעת ברדיו נשמעת רק לאחר כדי דיבור, וא"כ הוא אמן יתומה. ע"כ.

זאת ועוד שכתבו האחרונים שחזן הממשיך "אתה גיבור" לפני שהצבור ענו אמן על "מגן אברהם" לא יענו אמן כיון שהחזן המשיך כבר (כה"ח סי' קכ"ד אות מ"ט). והכא נמי כבר המשיך החזן באמירת הקדיש או בשאר קטעי הסליחות ואינם עונים על השבח בשעת סיומו ממש. וא"ת שאינו

ניכר שהוא המשיך, הנה מצאתי בקול גדול (לרבי משה בן חביב תחילת סי' מ') שגם באופן שהקהל אינו שומע שהחזן המשיך "אתה גיבור" אין לענות יותר אמן שסוף סוף הוא התחיל בברכה אחרת. ע"כ (וכן הוא פשט דברי האחרונים שהובאו בכה"ח הנ"ל שאם כבר התחיל ברכה אחרת כבר עברה הברכה הראשונה). ומכאן סיוע גם להאמור לעיל שגם כשאינו ניכר שעבר תכ"ד אין לענות.

ומה שהסתייע (בבית נאמן שם) ממרן הראש"ל זצ"ל ביחוד"ד (ח"ב סי' ס"ח). הנה הדברים ביחוד"ד הנ"ל נכתבו בשנת תשל"ח! כשחשבו ששידור חי משדר בזמן אמת ממש, כמו הטלפון. תדע שביחוד"ד (שם) לא התייחס כלל לבעיה זו שעונים אחר כדי דיבור, אדרבא כתב שם (עמ' רנ"א) לחלק בין הקלטה לשידור ישיר ברדיו, שבהקלטה הקול נפסק כבר, ועתה הוא עונה על תקליט, משא"כ ברדיו בשידור חי, סוף סוף ברור "שבאותה שעה" הצבור עומדים במקום מסוים ואומרים קדיש. ובאמת שכן פסק כת"ר שליט"א במקור נאמן (ח"א סי' שט"ו) וכ"פ בברכת יצחק (ברכה, שבת ח"ג עמ' תק"ל) ובדברי דוד (טהרני ח"ב סי' מ' אות ה') וביוסף לקח (פרץ מועדים סי' ב') ושכ"ד הגר"מ הלוי זצ"ל. ועכ"פ כיון שחז"ל אמרו דבר קשה על העונה אמן יתומה כידוע, ולא מילתא פשיטא לענות, לכאורה יש לזהר בזה. כנלע"ד

אחר בקשת המחילה כראוי. אשמח לקבל תגובת מרן שליט"א.

בברכת כתיבה וחתימה טובה
תלמידו המתפלל לרפואתו השלמה
ברוך צבאן, צפת

וזה מה שהשבתי

בס"ד י"ב אלול ה'תשע"ט לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת הרה"ג רבי ברוך צבאן
נר"ו

איתן מושבו בעיה"ק צפת"ו

יקרת מכתבו אשר שלח לידי מו"ר
ועט"ר מרן ראש הישיבה
יחשל"א הגיע לנכון, ונמסר בידי לעיין
בו ולהשיבו דבר.

וראיתי שדן בענין עניית אמן בשמיעת
הסליחות דרך הלויין, שמו"ר
נר"ו אשתקד הורה להקל לענות אמן
(ונדפסו דבריו בגליון בית נאמן מס'
129), וחזר בו ממה שכתב בספרו מקור
נאמן ח"א (סי' שט"ו). ולמען הדיוק גם
עתה לא הכריע לענות בסכינא חריפא,
אלא שאפשר לענות ושכן יותר טוב
לנהוג, אבל הרוצה לחשוש שלא יענה.

וראיתי לכת"ר שמקשה על כך שכיון
שעברו כמה שניות מאמירת
הסליחות עד שמגיעים לאוזני
השומעים, א"כ מה יושיענו טענת מו"ר
דשאני הכא שבאותו רגע ששומע הוא
עונה מיד, והלא סוף סוף במציאות
עברו כמה שניות, והדבר דומה להקלטה
שכתב בשו"ת יחיה דעת ח"ב (סי' ס"ח)

שאינן לענות אמן אע"פ שבאותו רגע
ששומע הוא עונה מיד כיון שהקול של
המדבר נפסק כבר ופנים חדשות באו
לכאן כאשר שומע מהתקליט, וגם
בשידור חי שיש הפרש של כמה שניות
על כרחק שהדברים מושהים באיזה
מכשיר ואח"כ נשמעים לצבור, ומה לי
הקלטה מלפני כמה שעות או מלפני
כמה שניות. עכת"ד. ובמחכ"ת לא דמו
אהדדי, וכמו שאבאר. ואמנם בזמנו
הרה"ג רבי צגייר עשוי זצ"ל בספרו
עצי המערכה חלק ב' (מערכת א' אות
י') כתב, שאף שכתב לו הגר"ע הדאיה
זצ"ל שלא לענות אמן דרך רדיו כיון
שהקול הולך במקומות מטונפים, מ"מ
יש להסתפק בברכות הנשמעים ע"י
תקליט במכונה דלא שייך בו העברה
במקום מטונף. ע"כ. והיה זה בשנת
תשכ"ו. אולם שוב שלח דבריו למערכת
ירחון אור תורה (אב התש"ל סי' כ"ה),
וכתב להשיבו מרן הגר"ע יוסף זצ"ל,
שהדבר פשוט שאין לענות אמן בזה,
כיון שאינו שומע הברכה מפי בר דעת.
אלא כאבן מקיר תזעק וכפיס מעץ
יעננה. ע"ש. והדברים פשוטים וברורים.
משא"כ בנ"ד, שאף אחד לא עצר את
הקול ואחר זמן השמיע תקליט, אלא
מיד שהמברך מברך גלי הקול הולכים
דרך מכשירי הלויין ומגיעים תוך כמה
שניות לשומעים הנמצאים במרחק רב.
ואין זה הקלטה עם פנים חדשות אלא
זמן מה שלוקח לגלי הקול להגיע לאוזני
שומעיהם. וכן ביאר בשו"ת יצחק ירנן

חלק ז' (סי' י"ג), ודימה זה לקול הרעם שבא יחד עם הברק רק התעכב כי מאירות האור מהירה יותר ממהירות הקול. ואף שהרוצה לדחות דשאני התם שכך הוא הטבע, מ"מ יש סברא גדולה לומר שגם כאן כך הוא הטבע בשמיעה דרך אמצעי זה, ולא שמעכבים הקול ועושים הקלטה, אלא רק המתנה עד שגלי הקול יגיעו לאוזני השומעים.

ומה שהוכיח כת"ר כדבריו מדברי האחרונים שחזן שהמשיך אתה גיבור לפני שהצבור ענו אמן לא יענו אמן כיון שהחזן המשיך. והכא נמי החזן באמירת הקדיש או בשאר קטעי הסליחות. ואף שלא ניכר שהמשיך, הנה כתב בשו"ת קול גדול (סי' מ') שגם באופן שהקהל לא שומע שהמשיך אין לענות אמן אחר שהתחיל בברכה אחרת. עכת"ד. במחכ"ת לא דמי הא להא, והרב קול גדול איירי באופן שהחזן והם באותו מקום, וכבר הקול הגיע הגיע אליהם עד כמה שיכל להגיע, והם במרחק שלא מצליחים לשמוע ועונים על סמך הידיעה שעכשיו הוא גמר את הברכה, שלא יענו אם כבר יודעים שהחל את הברכה הבאה. משא"כ כאן רק עתה הגיע לאוזנם שמיעת הברכה הראשונה, ועדיין לא הגיע לאוזנם שמיעת הברכה השניה, ועתידה היא להגיע אליהם, וכל שעדיין לא הגיע אליהם הברכה השניה, הרי עדיין הם אווזים בשמיעת סיום הברכה

הראשונה. והולכים בכל זה אחר השומע ולא אחר המשמיע.

אתאן לסיפא, מה שתמה איך מו"ר הסתייע מדברי מרן הגרע"י בשו"ת יחיה דעת חלק ב', שהרי הדברים שם משנת תשל"ח כשחשבו שאין הפרש של כמה שניות בין האמירה לזמן שמגיע שלומעים. באמת שאיני יודע מה חשבו אז. אך עכ"פ גם בספרו חזון עובדיה — ימים נוראים (עמ' כ"א) שיצא בשנת תשס"ה כתב כן. ואף בשנותיו האחרונות נהג כן בלויין המרכזי, לעיני כל ישראל. ומעשה רב הוא.

בברכת כתיבה וחתומה טובה
ע"ה אדיר הכהן ס"ט

וזה מה שהשיב

ז' חשון תש"פ

לכבוד מעלת הרה"ש הרה"ג רבי אדיר הכהן שליט"א
חתנא דבי נשיאה הרא"ם שליט"א ושרביטו של מלך מרן שליט"א
שלום וברכה וכט"ס.

בענין מה שהשיב לי כת"ר בדין ענית אמן דרך הלויין. ראשית יישר כחו שטרח לענות באורך וברוחב ושכמ"ה. אמנם האמת אומר במחכ"ת שלא מצאתי כלל מרגוע בדבריו, ואבאר דברי.

הנה מה שכתב כת"ר שאינו דומה לתקליט שעצרו את הקול ואח"כ

השמיעו אותו, אלא זמן מה שלוקח לגלי הקול לאוזני שומעיהם. וכך הוא הוא הטבע בשמיעה דרך אמצעי זה ולא שמעכים הקול ועושים הקלטה, רק המתנה עד שגלי הקול יגיעו לאוזני שומעיהם. עכ"ל בדילוג.

הגה בלוי'ן שמשודר מהשיעור של הגר"י יוסף שליט"א לוקח כשלוש שניות וברדיו אחר חצי דקה, ובאחר דקה וכן הלאה כל אחד זמן אחר (כפי שבדקתי בזמנו), וא"כ חזינן שאין זה הטבע בשמי דרך אמצעים אלו, שא"כ היה צריך להיות זמן אחד לכולם, אלא על כרחך שבמכשירים מתקדמים הזמן מועט ובמכשירים פחות מתקדמים הזמן ארוך, ואין זה מן הסברא כלל שנלך לפי כל מכשיר ומכשיר ונימא שזה הטבע, אלא החיסרון בהעברת הדברים נובעת מהמכשירים, תדע שבמכשירים מסויימים הטבע מעביר את הדברים בשלוש שניות. בפרט שעיקר דבריו שסברא גדולה לומר שגם כאן כך הוא הטבע בשמיעה דרך אמצעי זה (אע"פ שאינו דומה לרעם שהוא טבע נטו), במחכ"ת לענ"ד היא סברא קשה דאטו אם יקח למכשיר שעה להעביר הדברים ג"כ נאמר שזה הטבע בשמיעה דרך אמצעי זה, אתמהא. ועוד דמנ"ל לחדש מסברא יותר מהטבע עצמו (כמו ברעם) ולהכניס עצמנו לספק אמן יתומה. ועוד שכבר ציינתי לכמה רבנים ובראשם הפסקי תשובה (ורשא תרצ"ג ח"ב עמ' פ"ו בתחילת המפתחות

וההערות) שכתב בפשיטות שהוא אמן יתומה, ומבואר דלא שמיע להו הסברא הנ"ל כלל.

עוד הבאנו ראייה שאין לענות אמן כיון שאותו חזן כבר המשיך, וכתבו האחרונים דבכה"ג שהחזן המשיך "אתה גיבור" אין לענות על "מגן אברהם". והבאנו מהקול גדול שגם אם הציבור לא שמעו את ההמשך אין לענות, וכת"ר כתב לחלק דשאני הנדון של הקול גדול דקאי על מעשה דאלכסנדריה שלא שומעים כלום ולכן לא יענו כיון שהחזן המשיך, משא"כ בנ"ד ששומעים את הברכה הראשונה ואת ההמשך עדיין לא שמעו והולכים בזה אחר השומע ולא אחר המשמיע. עכ"ד. ובמחכ"ת הא מנא ליה לכתוב בפשיטות שהולכים אחר השומע ולא אחר המשמיע, דלענ"ד הסברא הפוכה שהולכים אחר המשמיע שהרי עונים אחריו והוא כבר המשיך, א"כ על מה עונים. ועכ"פ יש להביא ראייה לזה שהולכים אחר השומע.

ועכ"פ איני יודע למה להכניס עצמנו במשעול הכרמים בחילוקים ובסברות בלי שום מקור ברור, וכי חסר מניינים, וכי אי אפשר להעמיד חזן בביהכ"נ (כשיש מנין וישמעו מכאן ומכאן) וינצלו מספק, בפרט שחז"ל אמרו שכל העונה אמן יתומה יתיתמו בניו ב"מ. וא"כ לגודל הסכנה האם לא כדאי להורות ששב ואל תעשה עדיף.

וראה בהליכות עולם (ח"א עמ' קצ"ה) שבמחלוקת מרן והרמ"א בגדר אמן יתומה פסק לחשוש לרמ"א כיון דחמירא אמן יתומה. ע"ש.

נא להחזיר תשובה ל...

בברכת חורף בריא
ברוך צבאן

וזו מה שהשבתי

בס"ד כ"ב חשון התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת הרה"ג רבי ברוך צבאן
יצ"ו ה' אתו את הברכה.
מעיה"ק צפת אמת תיכון לעד.

יקרת מכתבו הגיעני זה עתה. והסתפקתי אם לענות על דבריו אחר שכתב שלא מצא מרגוע בדבריו, ומסתמא גם עתה לא ירוו את צמאונו. והם חילוקים בסברא. ומ"מ אחר שכתב בסוף מכתבו שרוצה תשובה על מכתבו, אמרתי אכתוב בקצרה אולי הדברים יתבארו יותר.

בענין הטענה הראשונה. החילוק בין תקליט לבין לוין ברור מאד. בתקליט כבר נפסק הקול מזמן (יכול להיות גם לפני עשרות שנים). משא"כ בלוין וכיוצא, בשידור ישיר, מכשירים אלו מעבירים את גלי הקול מהתם להכא, מבני ברק לצפת, או למקום אחר, ולא כל כך הבנתי תמיהתו עתה, דאטו אם יקח למכשיר שעה להעביר הדברים ג"כ נאמר שזה הטבע דרך אמצעי זה וכו'. דאין הכי נמי לסברא זו,

כל שהמכשיר מעביר את גלי הקול ממקום זה למקום זה ללא הפסק שפיר דמי, ולא משנה כמה יקח, וכמה שהמכשירים יותר חדישים כמדומה שמצליחים להעביר את גלי הקול יותר מהר, בשניות אחדות. ואף שאין זה דומה לגמרי לרעם ששם הטבע הביאו עד אלינו באיחור של כמה שניות ללא התערבות מכשירים מעשה ידי אדם, מ"מ אין זה דומה כלל לתקליט, וסברא גדולה יש לענות.

בענין הטענה השנית. לכאורה כמו שברעם אני מברך אף שעבר זמן רב מאז שנעשה, ורק עתה הגיע לאוזני, וכן אני עונה על ברכה שהגיע לאוזני בשידור ישיר אף שעבר זמן מאז שנאמרה (עכ"פ יותר משיעור שלום עליך רבי), כי נחשב שרק עתה אמרה, ממילא גם ברכה הבאה רק מתי שתגיע נחשב [לגבי השומע] שרק אז נאמרה. ובכל הברכות עונה כששומע. ואין זה דומה כלל למה שכתב הרב קול גדול כמו שכתבתי בחולף.

ומה שהביא מהליכות עולם להחמיר מלענות בכיו"ב. הנה בנדון זה עצמו מרן הגרע"י בעל הליכות עולם, הורה לענות אמן, וזאת אחר דמשמ"ל בדעתו הגדולה דשפיר דמי. וכבר הורה זקן. ואף מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה יחשל"א, אף שהורה בעבר (במקור נאמן) בקצרה לא לענות, לא הוה פסיק"ל מילתא לאסור, וכמה פעמים

בעבר שמעתי ממנו שיש פנים לדברי הגרע"י בזה. וכן בשנים עברו בין מנחה לערבית בתקופות אלו, דרכו לקרוא הלכות מחזור"ע בתוספת נופך ספיר ויהלום, וראיתיו קורא הלכה זו בפשיטות ורק מוסיף שאין זה מוסכם ויש חולקים בזה. ואשתקד שנדרש לזה למעשה אף הוא הורה לענות כמו שביאר בשיעורו מילתא בטעמא. אף שאין הדברים מוכרחים כל כך, וסייג דבריו שכך יותר טוב לנהוג, והרוצה לחשוש שלא יענה. ואם ירצה יפרסם הדברים והמעיינים יחוו דעתם.

וכעת שלום רב וברכה לכת"ר ולכל אשר באהלו

ע"ה א"ך ס"ט

והנה בכל זה דנתי מצד הפסק הזמן בין הברכה לשמיעה ועניית אמן. אך יש לדון בדבר מעור כמה צדדים, ולא רציתי להאריך בזה, אחר שכבר עמדו בהם חכמי דורנו לכאן ולכאן הלא בספרת'ם. רק ראיתי כעת בזמן הכנת הדברים לדפוס (בחודש אייר התש"ף) לעמוד בקצרה מצד אחד, ששמעתי רבים טוענים לחוש מצד שיש הפסק פחים בין מקום המברך למקום השומע. וזה מה שהעלתה מצודתנו בזה בקצרה והיה הקצ'ר אמיץ.

במסכת סוטה (ל"ח ע"ב), אמר רבי יהושע בן לוי אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. ופירש"י (בפסחים

דף פ"ה ע"ב), שאין הפסק לפני המקום, שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו. והתוספות (פסחים שם ובראש השנה דף כ"ז סע"ב) הסבירו, שאין הכוונה לענין צירוף למנין, אלא לענין לענות עם הצבור קדושה וקדיש. ע"ש. וכן כתב הטור (סוף סימן נ"ה), וכתב מרן בבית יוסף, שכן דעת התוספות והר"ן והמרדכי והרשב"א והראב"ד. ושוב הביא דברי מהר"י אבוהב, דאיתא בירושלמי (ולפנינו לא נמצא), שהשומע בביתו קדיש אין לו לענות אם יש באמצע מקום מטונף. ובשם רב אחא כתב והוא דליכא טינוף מפסיק בהדיה, והוא דליכא גוי מפסיק בהדיה, כך כתוב בא"ח. ע"כ. וכן כתב בשלחן ערוך שם (סעיף כ') וז"ל: היו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות. ויש אומרים שצריך שלא יהא מפסיק טינוף או עבודת כוכבים. ע"כ. וכתב הרב לבושי שרד (שם), משמע דדעה ראשונה עיקר מדכתב דעה זו בלשון יש אומרים, וכן משמע דס"ל למור"ם (סי' ע"ו סעיף א') כמ"ש המג"א שם (סק"ג), ומ"מ ראוי להחמיר, אבל בשעת הדחק העושה כדעה ראשונה לא הפסיד. עכ"ד. וכן נוטה דעת הרב משנה ברורה (ס"ק ס"ב). ע"ש. אולם הרב כף החיים (ס"ק צ"ה וצ"ו) כתב דמרן סבירא ליה כהיש אומרים, שהיא הלכה פסוקה ומוסכמת, אלא שכן דרך מרן לכתוב בלשון כזו בדין חדש שלא מצאו בשאר פוסקים.

ע"ש. וכן הסכים בשו"ת איש מצליח ח"ב (חאו"ח סי' ז' עמוד ל'). ע"ש. ולפי זה לכאורה בנ"ד שהקול עובר ממקום למקום, ויש באמצע פחים, יהיה אסור לענות עמהם. ובשו"ת מנחת אלעזר חלק ב' (סימן ע"ב) כתב לדון בשומע ברכה דרך הטלפון שלא יענה אמן עפ"ד יש אומרים אלו, ולבסוף הסיק להתיר כיון שחוטי הטלפון למעלה באויר והוי רשות בפני עצמו מדרבנן, ולכן אפילו בריחוק גדול אפשר לענות דרך הטלפון. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שער שלמה זוראפה (סימן ק"ה) בענין בית כנסת שיש כנגדה ביכ"נ אחר, יכולים לענות אמן על הברכות ששומעים מהביכ"נ השני, אף אם יש מבוי מטונף ומלוכלך מפסיק ביניהם, כיון שיש מחיצות המפסיקות בינם ובין הצואה, והו"ל כמי שאין רואה את הצואה וכמאן דליתא דמיא ולא מפסקת ביניהם, וסיים שהדבר ברור ופשוט, נכון אמת ויציב, ודלא כדאמרי איפכא. ע"ש. וכיו"ב מבואר בספר מעשה רב (סימן מ"ז) שדעת הגר"א, שמבית לבית השומע קדיש וקדושה ואמן יכול לענות עם הצבור אפילו כשיש בינתים הפסק של טינופת או עבודה זרה כיון שאינו רואה. ע"ש. וכן כתב בשו"ת בגדי יום טוב קריספין (חאו"ח סוף סי' ז') שכל שהצואה ברשות אחרת ואינו רואה אותה אתיא לכ"ע. אלא שדקדק כן מהש"ע (סי' ע"ט ס"ב). ולכאורה י"ל

ע"ד בזה (וע"ע בדברי הה"כ בקובץ יוסף חיים דלקמן). ע"ש. ועל פי זה העלה מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יחווה דעת חלק ב' (סימן ס"ח) לענות אמן על הסליחות ששומעים בשידור חי דרך הרדיו. ע"ש. וכן כתב ש"ב הגר"י ברדא נר"ו בשו"ת יצחק ירנן חלק ב' (סימן ז'). ע"ש. אולם חתנו ידידנו הגר"י פרץ נר"ו בספר יוסף לקח — מועדים חלק א' (סימן ב') הקשה על כך מלשון הירושלמי שהובא בב"י, שהשומע "בביתו" קדיש אין לו לענות אם יש באמצע מקום מטונף. וא"כ מוכח להדיא שאע"פ שיש מחיצות המפרידות בין הצואה לבינו אסור לו לענות. וע"כ אי אפשר לומר שנמצא בביתו שאני. וא"כ כל הסמיכה להיתר היא נגד המבואר בירושלמי הנ"ל, ואפשר שכוונת הגר"א לא לפסוק כהי"א. ע"ש. ובאמת שהגר"ש שבדרון בהגהותיו לספר דעת תורה (סי' נ"ה) גם הבין שהגר"א פוסק כדעת הסתם. וכן בשו"ת אבני ישפה ח"א (סי' ט') כתב שהעיר בזה להגר"ע יוסף שהגר"א תפס כהסתם, ולא קיבל הגרע"י דבריו כיון שמבואר באחרונים שהי"א לא חולק על דעת הסתם. ע"ש. אלא שעומד לנגד עינינו הקושיא מלשון הירושלמי. אלא דעינא דשפיר חזי לידידנו ש"ב הרה"ג רבי מנחם מאזוז נר"ו במאמרו הנדפס בקובץ יוסף חיים (סימן כ"ח) דנפק דק

ואשכח מרגניתא בלשון מהר"י אבוהב גופיה הנד"מ (בסוף הטור הוצאת מכון ירושלים), שם סיים בהאי לישנא: והנה סברת הירושלמי ורב אחא איני יודע איזה דרך תפסו להם כמו שאמרתי. עכ"ל. ויתכן וכוונתו לומר דאינהו כשיטת הרמב"ן ודעמיה שלא פסקו כריב"ל. ולדידן דנקטינן כרוב הפוסקים שפיר דמי לענות. ויתכן ומשום הכי נקט לה מרן בשם י"א. ואפשר דאילו הוה חזו הכה"ח ודעמיה למקור הדברים במהר"י אבוהב היו תופסים כדעת הסתם. אלא שסיים שכיון שאין זה ברור עדיף להחמיר. ע"ש. ועוד ראיתי לידידנו הרה"ג רבי אהרן בוארון נר"ו בספר ברכת אהרן ח"א (עמוד ר"ח) שכתב ליישב הקושיא דהירושלמי איירי ברוואה את הטינוף, והגר"א היקל דוקא בשאינו רואה. ועיין שם עוד שהאריך והרחיב בכל ענין זה מכמה צדדים. ע"ש.

ואחר שיש אומרים שדעת הסתם חולק על הי"א, ויש סמוכות לזה מדברי מהר"י אבוהב מקור דין זה וכנ"ל, וגם בדעת היש אומרים יש שכתבו להקל באופן כזה שנמצאים ברשות אחרת, או כשאין רואה הטינוף, יש מקום רב להקל מצד זה. וה'ן נוסף עוד מה שראיתי למהר"ש אבוהב בשו"ת דבר שמואל (סי' קפ"ט) שכתב שהדעת נוטה שכל דין זה דוקא בממלא כל החלל באורך וברוחב. ע"ש. והחזיק החזיק אחריו מהר"מ כרמי בספר דברי מרדכי (סימן נ"ה סק"ד) שכל שהמקומות שעומדים שם העונה והמברך גבוהים ממקום הטינוף, אע"פ שיש טינופת בקרקע המפסקת בין הבתים לית לן בה. ע"ש. ולדבריהם אפשר להקל לכ"ע. ואם כן בודאי שאפשר לסמוך להקל ולענות אמן בכהאי גוונא. בפרט בשעה"ד שאין לו מנין אחר כמו שמצוי בעוה"ר בתקופת ההסגר מחמת הנגיף. ויה"ר שהשי"ת יקבל תפלותנו ברחמים וברצון. אמן.

סימן ד

מעלת עשרה ראשונים כשיש רק עשרה

בס"ד ד' ניסן התש"ף לפ"ג.

יעלה ויבא לקראת מעלת ותהלת ידידנו
הדגול והנעלה. לו נאווה תהלה. הרה"ג רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו
אחדשה"ט!

בענין שאלתו, בתקופה זו שעל פי החוק
מפאת סכנת הדבקה ח"ו, מותר
להתפלל בדיוק עשרה אנשים במקום
פתוח, אם יש גם בזה מעלת עשרה
ראשונים.

גרסינן בגמרא (ברכות דף מ"ז ע"ב),
אמר רבי יהושע בן לוי, לעולם
ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה
וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו
מאה באים אחריו קיבל וכו' שכר כנגד
כולם. ע"כ. וכ"פ בטוש"ע או"ח (סימן
צ' סעיף י"ד). והיינו טעמא כיון דכל בי
עשרה שכינתא שריא, והם העשרה
ראשונים שהביאו השכינה לביהכ"נ,
והבאים אח"כ אינם עושים כלום בזה,
רק מתפללים עם העשרה שהביאו לשם
את השכינה, וכמ"ש מהרש"א. ואם כן
העיקר שהוא מהעשרה ראשונים והביא
את השכינה, וגם אם לא יבואו אחר כך
עוד אנשים, כבודו במקומו מונח שגרם
לשכינה שתשרה באותו מקום. וביותר
יתבאר לפי מה שכתב הגאון רבינו יוסף

חיים זצ"ל בספר בן יהודע (ברכות
שם), דבמצוה רבה כזאת ודאי עושים
הכרזה, כי אלו העשרה ראשונים על ידם
תשרה שכינה. וא"כ בראשון יכריזו הבו
יקר לפלוני שהיה ראשון מעשרה
ראשונים, ועל השני יכריזו שהיה שני,
ועל השלישי עד סוף העשרה, וכיון
שמכריזים על השני שהיה שני גם
הראשון מתברך עמו, יען שאם לא
הקדים זה להיות ראשון איך היה זה
נעשה שני, וכן על זה הדרך נמצא הוא
נמנה עם כולם. ע"ש. ואם כן גם כשיש
עשרה ראשונים יש ענין להשתדל למהר
לבוא כמה שיותר מוקדם, להשתדל
להיות ראשון, או לפחות שני וכו', וכל
הקודם עדיף על הבאים אחריו. ועוד,
דעין הרואה להרב עטרת זקנים (ע"ד
הש"ע שם) שכתב, ולעולם ישתדל אדם
להקדים אדם לביהכ"נ אפילו אם לא
יהיה מעשרה ראשונים, שכל המקדים
הוא יותר קרוב אל שורש הקדושה,
ואחרונים מענפי ענפים. ע"ש. ואם אף
הבאים אחר עשרה ראשונים יש ענין
להקדים כמה שיותר, כל שכן בתוך
עשרה ראשונים שיש ענין להקדים כמה
שיותר אף אם אין שם רק עשרה אנשים.
וכל זה כתבתי בהנחה סוברת שיודעים
בודאות שלא יהיו שם אלא עשרה

אנשים בלבד. ואפילו הכי יש מעלה
חשובה באותם עשרה ראשונים, וגם
מעלה פנימית ביניהם שכל המקדים
עדיף מהבאים אחריו. אבל לקושטא
דמילתא בלאו הכי אין ברור לנו שלא
יהיו שם יותר מעשרה ראשונים, שאף
שהחוק מתיר לעשות מנין בעשרה
אנשים בלבד, מכל מקום קשה לצמצם
הדבר, ולעיתים יש מעט יותר, ואי
אפשר לדקדק בדבר כל כך (אחר שאינו

חוק ההלכה). וכל שכן להאמור שיש
ענין להשתדל להיות מעשרה ראשונים,
ובתוכם כל הקודם עדיף מחבירו. [ושוב
כשהחמיר המצב גם להתפלל בחוץ
בעשרה אסרו, רק דרך המרפסות וכו'.
וכשהוטב המצב וחזרו להתיר בשלהי
ניסן להתפלל בחוץ, התירו עד י"ט
אנשים, ובהא מעיקרא אין מקום
לשאלה].

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן ה

נסיעה לעיר להתפלל במנין

בס"ד י"ד אייר (פסח שני) התש"ף לפ"ג.

נשאלתי מאת ידידנו היקר הרה"ג רבי אהרן הכהן נר"ו, אודות מה שהותר להתפלל במנין בתקופה זו בזהירות הנדרשת, בשטח פתוח ובמרחק בין אחד לחבירו, ויש שחוששים עדיין לצאת מביתם לתפלות, ועקב כך בשובים קטנים לעיתים אין מנין, אם חייבים הם לנסוע לעיר הסמוכה נסיעה כעשר דקות כדי להתפלל במנין.

והנה הלכה פסוקה בידינו בשלחן ערוך (סימן צ' סעיף ט"ז): ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללים בעשרה צריך לילך שם, ולאחריו צריך לחזור עד מיל כדי להתפלל בעשרה. ע"כ. וכתב הרב משנה ברורה (ס"ק נ"ב), והיושב בביתו דינו כמלאחריו. ע"כ. ואם כן זה האיש אשר הוא בביתו, דינו כמלאחריו וצריך לילך עד מיל להתפלל במנין. ואמנם המרחק בין מקומו למקום המנין מסתמא הוא בהרבה יותר ממיל, ומ"מ מסתברא שעכשיו שיש כלי תחבורה, ורחוקים נעשו קרובים, הרי הם נחשבים לתוך שיעור מיל, והכל לפי הזמן, שכל שהוא זמן נסיעה של עד שיעור מיל

(דהיינו ח"י דקות, וי"א כ"ד דקות, ובדרבנן אזלינן לקולא) צריך לנסוע להתפלל במנין. וכן כתב המשנ"ב בביאור הלכה (סימן קס"ג) לענין נט"י לסעודה דמסתברא שהוא לפי חשבון הזמן. ע"ש. והכי סבירא להו בנדון דידן בשו"ת שרגא המאיר חלק ז' (סי' י"ז) ובשו"ת תשובות והנהגות חלק א' (סי' צ"ח) שמשערינן ליה בזמן. ע"ש. וכן מבואר יוצא ממה שכתב בשו"ת אז נדברו ח"ו (סי' ס"ו). ע"ש (והם דברי בנו). ואמנם בשו"ת שבט הלוי חלק ח' (סי' י"ט) אזיל בתר איפכא. והניף ידו שנית בחלק ט' (סי' ל"ז). ע"ש. מ"מ יותר נראה כדברי האחרונים הנ"ל. וכן הסכים בספר פסקי תשובות ח"א (ע"ד הש"ע שם). ע"ש. ועל כן צריך לנסוע לעיר למנין. ואף שיש מהראשונים שפירשו הך דצריך לחזור מיל לענין נט"י קודם התפלה או לענין טבילה (עיין בתוספות בחולין דף קכ"ב סוף ע"ב), ובצירוף סברת הרב שבט הלוי היה מקום להקל. מ"מ נראה עיקר שצריך לנסוע, אחר שמרן פסק שהוא לענין תפלה במנין, ומסתברא שהוא לפי חשבון הזמן. [ושוב נדפס קונטרס "קרן אור פני משה", ושם (סי' י"ח אות ב') הביא שכ"כ בספר פניני תפלה (עמ'

ק"כ) בשם הגרי"ש אלישיב שבשביל תפלה בצבור צריך לנסוע ח"י דקות. וכן העלה שם. ע"ש. ואמנם היה מקום לפוטרו אחר שצריך להוציא הוצאות הדלק לנסיעה, ואם מפסיד ממון ע"י תפלה בצבור יכול להתפלל ביחיד (עיין במשנ"ב שם ס"ק כ"ט), מכל מקום אחר שעל פי רוב היא הוצאה קטנה ומוציאה עבור צרכיו הפרטיים כל פעם שרוצה לנסוע לעיר לקניות וכיוצא, הנכון שיוציאה גם כדי להתפלל במנין (וכ"כ בתשובות והנהגות שם), ומאת ה' ישא ברכה, ובכל עסקיו ההצלחה תהיה ממשיכה, ובארמונותיו תהיה השלוח נסוכה, ונזכה בקרוב לביאת המשיח והיתה לה' המלוכה. אמן.

סימן ו

תפלה וברכת כהנים ולהיות לפני רבו עם מסכה
וכפפות, והפיכת המסכה

בס"ד אסרו חג הפסח התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו הדגול והנעלה. לו נאווה תהלה.
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו
צורו אמן סלה.

א. מה ששאל אודות מה שהחוק (החל
מחווה"מ פסח התש"ף) מחייב בכל
יציאה מהבית לשים מסכה על הפנים,
שלא ידבקו ח"ו אחד מהשני מהנגיף
(וראה לעיל ראש סימן א' בחשיבות
הדבר מבחינה גשמית ורוחנית). אם
מותר להיות כך בתפלה. הנה כתב מרן
בש"ע (סימן צ"א סעיף ה') וז"ל: לא
יעמוד באפונדתו, ולא בראש מגולה ולא
ברגלים מגולים אם דרך אנשי המקום
שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבתי
רגלים. ע"כ. וכתב הרב משנה ברורה
(ס"ק י"א): באפונדתו. הוא איזור חלול
שמשימין בו מעות, ואינו דרך כבוד
לעמוד כן לפני השי"ת. וכן אין נכון

להתפלל בקאפטיין [מעיל בית] ובגד
התחתון או בשלאף ראק [מעיל שינה].
ע"כ. ומקורו מהרב חיי אדם. ועוד
הוסיף (ס"ק י"ב) בשם הב"ח, שאין
ללבוש בעת התפלה בתי ידים (כפפות)
כדרך עובדי דרכים, ועליהם נאמר אל
תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני.
ושוב כתב דמהח"א משמע דאפילו
בבתי שוקיים של צמר לבד ג"כ אין
נכון, וסיים, והכל תלוי במנהג
המקומות. ע"ש. וע"ע בשו"ת הלכה
למשה נסיר חלק א' (סי' ה') וחלק ב'
(סי' ז'). והנה בנדון דידן אחר שבימים
אלה בעוה"ר מפני טעמי בריאות כן
דרכם של בני אדם לילך ברשות הרבים,
ובפרט שהחוק מחייב ללבושם, וממילא
גם לפני גדולים כך עומדים, ואף
האנשים המכובדים עצמם בתקופה זו
לובשים מסיכה זו, ואין הדבר נראה זר
ומוזר, נראה שיכולים להתפלל כך,

ז. שוב אחר זמן (שלהי סיון התש"ף) חזר לשאול הרב השואל הנזכר בפתח תשובתנו, שהתפרסם מקרוב
שבאיזה בית משפט הופיע אחד הנשפטים עם מסכה כנדרש, וצעק עליו השופט שיוריד את המסכה
מפני כבוד בית המשפט. וא"כ אין דרך לעמוד עם מסכה לפני גדולים. עכת"ד. ונומיתי לו, דאעפ"כ מותר
להתפלל בתקופה זו עם מסכות, ושופט זה לרוב יהירותו לא ללמד על הכלל כולו יצא. אך לפני שאר
גדולים בין גדולים בתקדיהם ובין הגדולים האמיתיים הם גדולי ישראל, הדרך בתקופה זו להיות עם
מסכה, הן בבית מדרשם כך מורים הם למתפללים אתם, והן כשבאים לדבר עמם, וכמה פעמים דברתי
בד"ת בתקופה זו עם מו"ר ועט"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו עם מסכה, ואין פוצה פה ומצפצף. וכל שכן שיש
חשש סכנה אם לא ישימו. וחמירא סכנתא.

ובפרט דחמירא סכנתא. ומכל מקום אם אפשר לו להתפלל ללא מסכה עכ"פ בתפלת העמידה (ובפרט שע"פ הקבלה צריך שהפה לא יהיה מכוסה בשעת התפלה וכדלקמן), ואין סכנה בדבר, כגון שעומד רחוק משאר המתפללים (או במנין המרפסות עומד בתוך ביתו), נכון שלא יחבוש המסכה. וכן בתפלת שחרית יכול לכסות פיו בטלית אם מכסה ראשו בטלית, וכמו שכתב מרן בש"ע (סי' ח' סעיף ב') וז"ל: ונכון שיכסה ראשו בטלית. ע"כ. ובפרט לנוהגים על פי רבינו האר"י ז"ל לכסות גם את התפלין כמובא בשער הכוונות (ענין הציצית דרוש ה' ו') ובכה"ח (שם ס"ק י"א). וע"ע בבן איש חי (שנה א' פרשת וירא סעיף י"ח) ובשו"ת איש מצליח ח"א (חאו"ח סי' ט' ובמילואים שבסוף הספר) ובירחון אור תורה (סיון התשנ"ד ס"ס ק"ג). וכן מנהגנו. שבזה בנקל יכולים לכסות פניהם בטלית וממילא א"צ בכיסוי במסכה. אך מעיקר הדין בתקופה זו יש להקל בדבר. וכבר דברו כמה מאחרוני זמננו בענין מסכות של פורים אם מותר להתפלל בהם (ונדפסו דברי חלקם בגליונות פנינים), ובמקום אחר כתבתי שהנכון שלא להתפלל עמם כל שהוא משונה, ולא דרך כבוד וגם גורם להסחת דעת. אבל בנ"ד שרוב בני האדם שמים מסכות בתקופה זו, בודאי שאינו משונה ולא גורם להסחת דעת. ויש צורך בריאותי בדבר. ושפיר דמי להתפלל כך מן הדין.

[וכן פסק הגר"י זילברשטיין במאמרו הנדפס בקובץ דעה את ה' (שבועות התש"ף עמ' צ"ח). ע"ש]. אלא שנכון עכ"פ בשחרית לכסות פניו בטלית, וכן במנחה וערבית אם יוכל להתפלל בריחוק מקום מהאנשים ללא צורך במסכה עדיף. ואם לא נמצאים כ"כ במרחק, בודאי שעדיף שישימו מסכות גם בתפלת העמידה, ולא יכנסו לחשש סכנה ח"ו.

ב. והוא הדין והוא הטעם גם לענין כפפות, שרבים וטובים שמים בתקופה זו, כדי למנוע הדבקות, שאף שנתבאר לעיל שאין ללבוש בעת התפלה בתי ידיים (כפפות) כדרך עובדי דרכים, ועליהם נאמר אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני. מכל מקום בזה שאינו עושה כן דרך גאווה ובוז, ואדרבה כפפות נילון אלו לא נוחות כל כך ושם אותם כדי שיוכל לילך לתפלה עם שמירת הבריאות, שאין בזה כל חשש.

ג. ומה ששאל ע"פ מה שידוע שעל פי הזהר אין לכסות אוזניו בשעת התפלה, אם הפה והאף מותר לכסות עם מסכה בשעת העמידה. הנה בתיקוני הזהר (תיקון ע' דף קכ"ב ע"א) כתוב בהאי לישנא: ובגין דא צריך לבערא שערא מעל אודנין, דלא יהון סתימין תרעין דשמיעה דצלוחתא, דבהון שמע צלותין ההוא דאיתמר ביה שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו. ועיין שם עוד מה שכתוב בזה. אך לגבי הפה לא מוזכר

שם ולכאורה שפיר דמי לכסותו. אולם הרה"ק בעל ראשית חכמה בספרו תוצאות חיים (אות כ"ט) אחר שהב"ד הזוה"ק, כתב וז"ל: שמעתי ממורי נ"ע שגם כן צריך לבער השער מעל השפתים בשעת התפלה לבל יסתמו הפה, שתיקון הפה שהשער נפנה מכל הצדדים. ע"כ. וכן הרב יפה ללב ח"א (קונטרס יושר לבב סימן צ"ב אות ג') בשם מהר"י סרוק שיבער השער מעל אוזנו ומסביבות פיו בעת התפלה. ע"ש. וכ"כ הכה"ח (סי' צ"א סק"ב). ע"ש. ואם כן מצד זה אין נכון להשים המסכה. אלא שאחר שבזוה"ק אין מפורש אלא רק האוזן, וכן בדברי האר"י לא מבואר בפירוש דבר זה (אף שראינו לרבינו האר"י ז"ל שהיה מקצץ שפמו מה שמעכב האכילה, וע"ע בשו"ת תורה לשמה סי' שצ"א שביאר טעמו ע"פ הקבלה). במקום צורך יש להקל להתפלל עם מסיכה, ועדיף לוותר על חסידות זו מאשר להכנס בחשש סכנה, וחמירא סכנתא מאיסורא. אלא שאם אפשר לו להוריד המסכה בשעת תפלת העמידה, אחר שאז על פי רוב אין חשש שיעברו לידו אנשים, כיון שכולם עומדים בעמידה ולא זזים, עדיף שיורידה בשעת העמידה, אך אם עלולים לעבור לידו אנשים, חמירא סכנתא, וישימה אף בשעת העמידה, ובפרט שיתכן ולא יהיה מרוכז מחשש פן יעברו לידו אנשים וידביקוהו ח"ו. ואשרי השם ארחותיו.

ד. ומעתה מה ששאל אם מותר לברך ברכת כהנים עם מסכה, אחר שנתבאר הדבר שמותר מן הדין להתפלל כך במקום צורך, אם כן הוא הדין גם בברכת כהנים. ואף דמצינו בש"ע (סי' קכ"ח סעיף ל') שכתב, מי שיש לו מום בפניו וכו' לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלים בו. ע"כ. הנה מלבד מה שסיים מרן דאם היה דש בעירו דהיינו שהם רגילים בו ומכירים הכל שיש בו אותו מום ישא כפיו וכו', וכל ששהה בעיר ל' יום מקרי דש בעירו. ואמנם בנ"ד אינו דש בעירו, שהרי לא היה כן שלוש ימים, ורק בחוה"מ פסח התש"ף החוק חייב לשים מסכות (ולפני כן רק חלק שמו מסכות), מכל מקום אחר שעתה דרך רוב ככל האנשים כך, ממילא אין הדבר משונה ובודאי דלא גרע מדש בעירו. ועוד דהא מרן המשיך וכתב (סעיף ל"א): אם מנהג המקום לשלשל הכהנים טלית על פניהם אפילו יש בפניו ובידיו כמה מומין ישא את כפיו. ע"כ. וכן המנהג כמעט בכל תפוצות ישראל. ואם כן בלא"ה שפיר דמי. [נשוב הגיע לידי קובץ "דעה את ה'" (שבועות התש"ף), וראיתי שם (עמ' צ"ז) להגר"י זילברשטיין שכתב שאין לברך ברכת כהנים עם מסכה על הפנים, כיון שבש"ע (סי' קכ"ח סעיף י"ד) פסק לברך בקול רם, וכתב המשנ"ב (ס"ק נ"ג), דהיינו בקול בינוני לאפוקי בלחש, ומי שקולו צרוד לא ישא כפיו וטוב שיצא קודם רצה. וכיון שכן, עם המסכה

חסרה המעלה של קול רם, כיון שלא ישמעו את קולו. ע"ש. ולענ"ד לפי המציאות שראינו, אף שעל ידי המסכה אולי הקול נשמע פחות, בודאי שהקול נשמע עכ"פ בגדר של קול בינוני, וגם הרב הנז' שם סיים שאם יש עשרה שישמעו את קולו אף עם מסכה יכול לברך ברכת כהנים. וכן עיקר. וע"ע לעיל (סי' א' אות י'). אלא שאם אין לו צורך כל כך במסכה, אחר שגם פניו מכוסים בטלית, והוא רחוק מהשאר, אין כדאי שישאירנה, אלא אם כן עדיין יש מקום לחשש סכנה ח"ו.

ה. ואם שם גם כפפות, ושאל אם יש בזה בברכת כהנים משום חציצה. הן אמת דאיתקש ברכה לשירות (סוטה דף ל"ח ע"א), ובשירות כהאי גוונא הוי חציצה, מכל מקום לא בהכרח דדמוה נמי להא מילתא. ובכה"ח (סימן קכ"ח ס"ק פ"א) דן בענין כהן הנושא כפיו בחול אם צריך להסיר הכריכות של התפלין אשר באמה משום חציצה, שבשו"ת מטה יוסף (סי' ב') הביא תשובת הר"י הכהן דראוי שלא לחולצן, אבל הוא ז"ל כתב דיפה כח המנהג שנהגו לחולצן. ושהרב עיקרי הד"ט כתב דלא ידע מה דמות יערכו לעבודה ובגדי כהונה ולולב, דאילו התם יש לחוש לחציצה בין בשרו או ידו לבגדיו או לכלי שרת או לקדשים או ללולב ומינוי וכדומה, אבל בנשיאת כפים אינו נוטל בידו שיחוצו הרצועות בינו לבין

אצבעותיו. וסיים הכה"ח, וכן הדעת נוטה דלא שייך איסור חציצה בזה ואדרבה טוב שיהיו כרוכים על האצבע בעת נשיאת כפים כיון שיש בכריכות אלו טעם ע"פ הסוד. ע"ש. אבל המנהג היותר פשוט שלא להחזיר הרצועות עד אחר ברכת כהנים, וכן מבואר בשו"ת הרי"ף (סי' ש"ח) ובשו"ת הגאונים שערי תשובה (סי' י"א). וכן העלה בספר ויען עמוס ח"ב (סימן ב'). וכן העידו שנהג מז"ק הכהן הגדול מרן מוהר"ח זצ"ל. וכן העלה מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו בירחון אור תורה (כסלן התש"ן סוף סימן כ"ט). ע"ש. ועכ"פ בודאי שאין בדבר משום חציצה. וכן העלה בשו"ת יביע אומר חלק ח' (חאו"ח סוף סימן י"ג), דכהן שיש לו תחבושת על כף ידו אין בדבר משום חציצה, והביא דברי האחרונים שכתבו שאין להתפלל עם כפפות דהוי כיוהרא ובזיון, מ"מ ברטיה ותחבושת לית לן בה, כיון שהוא אנוס ומוכרח בהן וההכרח לא יגונה. ע"ש. וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי ח"א סי' ע"ז. והובא בספר פסקי תשובות ח"ב (סי' קכ"ח אות ט"ל). ע"ש. והוא הדין בנ"ד ששם את הכפפות משום הכרח בריאותי וההכרח לא יגונה. וע"ע בספר גמי אני אודך תשובות הרה"ג רבי כפיר דדון (חאו"ח סי' ק"ה) שהשיב לכת"ר להקל לברך ברכת כהנים עם כפפות אם לובשם מחמת הצינה. ע"ש. וכל שכן בנ"ד שלובשם מחמת חשש סכנה.

ו. ומה ששאל אם ראוי לעמוד לפני רבו כך. אף שבודאי אם היה אפשר להיות ללא מסכה עדיף. מכל מקום אין ספק שרצון רבו שיהיה עם מסכה, ולא יסכנו חלילה אחד את השני. אלא אם כן הוא עומד במרחק הנדרש מרבו ואין חשש סכנה. אך שמתקרב בתקופה זו הדרך להיות כן אף בפני גדולים. ומזה כתבנו להתיר אף בתפלה אשר נלמדה מהצורה שהדרך לעמוד בפני גדולים.

ז. ומה שהוסיף לשאול אם אדם המגיע עם מסכה על הפנים נקרא פנים חדשות בחתונה. כבר הדגיש ששאלתו "דרך צחות", אחר שלא מצינו בשום מקום בהלכה שהלבוש והצורה משנה לענין זה. אבל זאת חזיתי ואספרה, שהייתי בחתונה בשלהי אדר השתא (שאז רובא דעלמא עדיין לא לבשו מסיכות) ובאו שנים עם מסכות אל מעגל הריקודים ושימחו את החתן במראיהם. ומצד זה יש לצדד שאף אם מגיע אחד שאין החתן מכירו, על ידי שבא עם מסכה יחשב שמשמח הוא את החתן.

ח. ודע, שכידוע יש כמה סוגי מסכות, וחלק מהאנשים מעדיפים לשים מסכות של בד מחמת נוחות. ובמסכות בד הנמכרות יש להם בצד סמל של החברה ושם החברה באותיות באנגלית. ולכן רבים וטובים, בעיקר ת"ח, מעדיפים להופכה שסמל זה יהיה בצד הפנימי שאינו נראה. בפרט בעת התפלה. ואף שלכאורה קשה על זה

דהא ת"ח צריך ליזהר שלא יהפוך חלוקו כדאיתא בשבת (ק"ד ע"א). מכל מקום בזה שכן הרגילות שפיר דמי. וכמו שמצינו בספר סדר היום (הנהגת יום הששי) שכתב: ואם אין לו בגדים להחליף יעשה איזה שינוי או ינקה אותם היטב או יהפוך אותם או ישלשל אותם כל אחד כפי מנהגו. ע"כ. ואירי בבגדים שהדרך גם להופכם. ובקונטרס לקט שדה (שבסוף ספר גם אני אודך להרה"ג ר"מ חליוה חלקים ט"ו-ט"ז, סימן ה') הקשה על דברי הרב סדר היום דהא איהו גופיה כתב (בריש ספרו): ולא יהפוך חלוקו מה שהוא לצד פנים לצד חוץ על שום דבר שבעולם וכו'. ע"כ (ובאמת שהיא גמרא ערוכה לגבי ת"ח וכנ"ל). והשיבו הגר"ש דבליצקי דאולי לכבוד שבת מותר. ע"כ. ובספר גם אני אודך מתשובתינו חלק א' (סימן ב') דנתי בדב"ק, וכתבתי שיותר נראה לתרץ דהרב סדר היום איירי בסוגי בגדים שאין בהם הבדל בין הצד הפנימי לצד החיצוני מבחינת התפירות, ואין בהם גנאי (ועיין להרב טהרת השלחן בסי' ב' שם, שכתב: וא"כ עכשיו שתופרין במכונות, שכמעט אינן ניכרות, ומכ"ש דאינן מגונות, אולי אין חשש בזה. ע"כ. ויש בגדים שכלל לא ניכר ההבדל בזה ובהם מותר בפשיטות, ובפרט בזמנם שהיה בגד המכסה את הגוף הנקרא ברנוץ בערבית ללא שרוולים שאין בו כל כך הבדל לצד זה או לצד זה). שאותם יש להפוך בשבת

כדי שיהיה איזה שינוי בין מה שלבוש בשבת למה שלבוש בחול. וכן ראיתי בספר בירורי הלכות להרב ישראל רובין (עמ' רל"ט ורמ"ז) שכן השיבו הגאונים רבי יצחק יוסף ורב"צ מוצפי בענין זה. ע"ש. והוא הדין והוא הטעם בנ"ד גבי מסכה שכמעט ואין היכר אם הופכה, דשפיר דמי מה שנהגו רבים וטובים להופכה כדי שלא יראו את האותיות והסמל של החברה.

ולענין ייחוד מסכה לשבת ויציאה עמה לרה"ר בשבת, ראה לקמן (סימן י"ז) מה שכתבנו בזה בס"ד.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן ז

עיטוש מלמעלה בזמן המגיפה

בס"ד ער"ח אייר התש"ף לפ"ג.

יעלה ויבא לקראת מעלת ידידנו הדגול והנעלה. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו צורו אמן סלה.

מה ששאל על הכתוב בגמרא המתעטש מלמעלה סימן יפה לו, אם גם בזמן מגיפת הקורונה שכל אחד שמתעטש זה מדאיג את כולם, האם זה גם סימן יפה לו.

הנה בגמרא (ברכות דף כ"ד ע"ב), אמר רב זירא הא מילתא אבלעא בי רב המנונא, ותקילא לי כי כולי תלמודאי (שקולה עלי וחביבה לפי שהיה רגיל להתעטש. רש"י), המתעטש בתפלתו סימן יפה לו, כשם שעושים לו נחת רוח מלמטה (שהעיטוש נחת רוח לאדם. רש"י) כך עושין לו נחת רוח מלמעלה (מן השמים למלאות שאלתו. רש"י). וכן נפסק בטוש"ע (סימן ק"ג ס"ג). וע"ע ברבינו יונה (דף ט"ו ע"ב מדפי הרי"ף) שביאר טעם הדבר, כשם שעושים נחת רוח לגופו שהעיטוש מחזק האיברים, כך עושין לו למעלה בענין תפלתו

שתהיה מקובלת. ע"כ. ובמאירי (שם) כתב וז"ל: נתעטש מלמעלה דרך החוטם אין בכך כלום, ולא עוד אלא נוח לו שיתנקה מוחו. ע"כ. והנה רואים מפירש"י ור"י והמאירי שהעיקר בזה שיש נחת רוח לאדם עצמו. ואם כן אף שבתקופה זו כולם נזהרים לא להיות אחד ליד חבירו פן ינתזו מפיו איזה רסיסים, וכל שכן שנוזהרים מלהתקרב למתעטש, מכל מקום הסימן הוא לאדם עצמו לפי הנחת רוח שנגרם לעצמו. ואם כוונת השאלה שגם לאדם עצמו שמתעטש יש חשש פן חלה, לכאורה אין חשש אחר שעיקר התסימינים היא חום ותסמיני הצטננות, ואם זה רק עיטוש בודד בזמן התפלה דוקא ולא לפני התפלה ולא לאחריה, ואין לו שאר תסמינים, אין בזה כל תסמינים שנדבק חלילה. וסמוך לבו לא יירא, ואדרבה סימן יפה הוא לו. וביותר יש להסביר הדבר לפי מה שראיתי לידידנו הרה"ג רי"ד הופמן נר"ו בספר העיטוש בהלכה (עמוד ל"ו) בשם האדמו"ר מהר"ש מליובוויטש בספר ליקוטי תורה — תורת שמואל (ח"ב סי' תרל"ה, עמוד שפ"ה),

שכאשר מתעטש בתפלתו הוא סימן שהגיע לבחינת ומעלת הקטורת, ואז הוא סימן שעושים לו נחת רוח. ע"ש. וידוע שסגולת הקטורת מועילה נגד המגיפה, וכמו שממליצים הרבנים בתקופה זו לקרוא פרשת הקטורת, בודאי שיהיה לו נחת רוח, ונגע לא יקרב באהלו ובאהלי כל בית ישראל. בברכה רבה ע"ה א"ך ס"ט

סימן ה

בענין הליכה באמצע התפלה כשהתקרב אליו אדם

בס"ד ליל י"ד אייר (פסח שני) התש"ף לפ"ג.
לכבוד מעלת ידידנו היקר רב כהנא. ממנו
יתד ממנו פנה. הרה"ג רבי גמליאל הכהן
רבינוביץ ישמרהו צור שוכן מעונה.
אחדשה"ט!

אודות מאי דבדיק לן במה שהותר
להתפלל בחוץ דוקא ובמרחק
שני מטר איש מרעהו מחשש הדבקה
ח"ו, ואדם באמצע העמידה שם לב
שאחד מתקרב לתוך ד' אמותיו, אם
מותר לו לזוז באמצע העמידה. זאת
אשיב בס"ד.

אם פוסק באמצע תפלה במקום

סכנה

א. והנה אף שבודאי באופן כללי יש
לשמור על הנחיות משרד הבריאות
בענינים אלו, וכמו שהורו חכמי דורנו,
וראה לקמן (סימן מ"ו) בענין זה. מכל
מקום בנ"ד שכבר בא אדם לתוך ארבע
אמותיו והוא באמצע העמידה, אין ברור
כלל שיכול להפסיק. וכבר הארכתי
בתשובה אחרת (מחשון התש"ף) בענין
אם נשמעה אזעקה באמצע התפלה, אם
יפסקו מתפלתם ויעברו למקום אחר,
והעליתי שאם הסכנה רחוקה ואינה
לפנינו (וכמו שכן הוא בדרך כלל

באזעקות, מלבד הערים הסמוכות
למקום שונאי ישראל) אין לו להפסיק.
והבאתי הא דתנן בברכות (ל' ע"ב),
אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו
ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק.
ובגמרא (ל"ג ע"א), אמר רב ששת לא
שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק.
ופירש"י: אבל עקרב פוסק. ונוטלו לפי
שהעקרב מסוכן לעקוץ יותר משנחש
מוכן לישוך. ע"כ. וכ"כ הרמב"ם
בפירוש המשנה (שם): ודבר זה אינו
אלא בנחש בלבד מפני שאינו נושך
ברוב הפעמים, אבל מי שמנהגו לנשך
תמיד כגון עקרב ואפעה יפסיק התפלה
בראותו אחד מהם הולך אליו כי זה
סכנת נפשות. ע"כ. וכ"כ כיו"ב בספר
המאורות (שם) וריבב"ן (שם).
והתוספות (שם) והנמוק"י (שם) הביאו
דברי הירושלמי (פ"ה ה"א) דבנחש נמי
דוקא כרוך אבל היה מרתיע ובא כנגדו
פוסק לפי שבא כנגדו בכעס להזיקו.
ע"ש. וע"ע בספר מנורת המאור (נר
שלישי סימן ק"ו) שכתב: ואע"פ שנעשו
נסים כאלו לחסידים הראשונים אל
יסמוך כל אדם על הנס וכשיהיה במקום
סכנה גדולה יפסיק. ועל כן אמרו התם
בפרק הנזכר, אמר רב ששת לא שנו
אלא נחש אבל עקרב פוסק. ע"כ. הרי

שאיין כ"כ סכנה, כמו נחש שאין דרכו כ"כ להזיק לא יפסיק. ואע"ג דקי"ל דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, בודאי דלאו בכל גוונא הוא, וכמו שמצינו בש"ע (סימן שכ"ט ס"ב) שכתב: אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב וכו', אבל אם נעקרו כולם ובשעת עקירתן פירש אחד מהם לחצר אחרת ונפל עליו אין מפקחין עליו, שכיון שנעקר קביעות ראשון ממקומו אמרינן כל דפריש מרובא פריש. ע"כ. וכן בש"ע או"ח (סי' תרי"ח ס"ג) כתב: ואם החולה ורופא אחד עמו אומרים שאינו צריך ורופא אחד אומר צריך, או שהחולה אינו אומר כלום ורופא אחד אומר צריך ושנים אומרים אינו צריך, אין מאכילין אותו. ע"כ. הרי שגם בפיקוח נפש, אם הוא חשש קטן לא חוששים. וכל שכן לדבר מצוה שיש יותר מקום שלא לחשוש במקום צורך. ושוב ראיתי להגאון הרש"ש (ברכות שם), שהב"ד הרמב"ם שנחש אינו נושך רוב הפעמים, ושכ"כ הרע"ב אחריו, ואע"ג דקי"ל דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, לאו כללא הוא, וציין לש"ע הנ"ל. וע"ע למז"ק מוהרס"ך זצ"ל בספר ברכת ה' על דברי הגמרא שם, מיתיבי נפל לגוב האריות וכו', שכתב דבלא דברי רב ששת שחילק בין נחש לעקרב, על מתני' גופה שלא יפסיק לא קשיא ליה, משום די"ל דטעמא דמתני' משום דשלוחי מצוה אין ניזוקין וה"ה לעקרב, אבל לרב ששת דס"ל דהטעם

הוא משום דהנחש אינו מוכן לישוך מש"ה בעקרב פוסק הלכך הקשה מיתיבי. עכ"ד. וכ"כ מוהרמ"ך בספר קול משה (שם) ובנו מוהרמ"ך בספר ברכת אברהם (שם). ע"ש. וכ"כ הגרי"ח זריהן בשו"ת בכורי יעקב (חאו"ח סימן י"ג דף נ"ט ע"ב בהערה). ע"ש. ושמעינן מיניה שכל שאין ההיזק לפנינו, אין מפסיק מתפלתו. וע"ע להצל"ח (שם). ודו"ק. ועין הרואה בשו"ת חלק לוי (סי' נ"א) שכתב שראה לכמה אחרונים שהקשו על הנפסק בש"ע (סי' ק"ד ס"ג) דאפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, דהא אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. ותירץ על פי המבואר בגמרא (פסחים דף ח' ע"א) דגל א"צ לבדוק אחריו מפני סכנת עקרב, ופריך והא שלוחי מצוה אינן ניזוקין, ומשני שמא תאבד לו מחט, והדר פריך על הא דתניא דחור שבין יהודי לעכו"ם פטור מבדיקה מפני סכנת כשפים דלימא ג"כ שלוחי מצוה אינן ניזוקין, ומשני היכא דשכיח היזקא שאני. וכתב הב"ח (סימן תל"ג), והא דלא משני גם לעיל בגל וסכנת עקרב דהיכי דשכיח היזקא שאני, דודאי אע"ג דשכיחי עקרבים בגלים, לא שכיחא היזקא. וכתב הרב חלק לוי, דא"כ גם בתפלה למה בעקרב פוסק נימא שלוחי מצוה אינן ניזוקין, וצ"ל כשהעקרב לפנינו הוי שכיח הזיקו, אבל התם בגלים אין אנו יודעים שיש שם עקרבים, אבל מיעוט איכא שאינן

מזיקים, ותרי מיעוטי הוי כרובא. עכת"ד. וכיו"ב כתב בשו"ת שואל ומשיב מהד"ק ח"א (סימן קנ"ד השני). ע"ש. אולם בשו"ת ערוגות הבושם (יו"ד סימן נ"ז סוף ס"ק ד', דף פ' ע"ג) אחר שהביא מה שהשיבו השו"מ הנד' בזה, תמה על כך, דהא משמע בגמרא בברכות שם דאפילו ראה שור תם פוסק אפילו באמצע תפלה. ומכל שכן שיש לפסוק בנחש שהוא מועד לעולם. ע"ש. אולם הגאון ממונקאטש בספרו נמוקי אורח חיים (סימן ק"ד) אחר שתמה למה לא יפסיק אפילו נחש כרוך על עקבו וכפסע בינו לבין המות, ותירץ שאולי הכוונה לנחש בייתי שאינו מזיק כפי שסיפרו בספרי קורות ארץ ישראל [ובאמת שכן מבואר במדרש רבה (פר' וירא ר"פ נ"ד) ובירושלמי (תרומות פ"ח סוף הלכה ג')], כמו שהעיר על דבריו בשו"ת חזון עובדיה כרך א' (סימן ט"ו עמוד רכ"ו). ע"ש]. אלא שכבר העיר לנכון הרב נמוקי או"ח שם, שאם זה כוונת חז"ל הוה להו לפרש ובפרט רבותינו הפוסקים. ע"ש. ואם כן על כרחך לומר דשלוחי מצוה אינם ניזוקים היכא דלא שכיח היזקא. ועל הקושיא משור יש לומר דהוא דוקא היכן שראה שור "בא כנגדו" כלשון הטוש"ע (סימן ק"ד ס"ד), וכשמבחין שרוצה לפגוע בו בכה"ג פוסק. וכמו שכתב הב"ח (שם) דדוקא בכה"ג הוא להטור דלא כרבינו יונה, משא"כ בעלמא לא שכיח היזקא ובמקום מצוה לא פוסק. וכן בשו"ת שם

אריה (חיו"ד סימן כ"ז דף ט"ל ע"ב) כתב לחלק בין נחש שאף שיכול להזיק מ"מ כיון דלא שכיח היזקא מהני זכות המצוה להגן, לבין עקרב דשכיח היזקא. ע"ש. וכ"כ בספר מאורי אור (חלק עוד למועד דף קנ"ה ע"ב) דכל דרובא דרובא לא מזיק, הוי מיעוטא דלא שכיח ואף לשמואל לא אזלינן בתר הרוב. ע"ש. וכן כתב הגר"א וסרמן בספר קובץ שיעורים (פסחים אות ל"ב), דכיון דרוב הנחשים אין ממיתים הוי כלא שכיח היזקא וממילא יש לסמוך אהא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין. אבל בעקרב פוסק דשכיח היזקא, והיינו אם רואה את העקרב, אבל בחורין דאינו ידוע כלל אם יש שם עקרב מיקרי דלא שכיח היזקא. ע"ש. וע"ע בשו"ת בנין ציון ח"א (סימן קל"ז) שכתב, דכיון דאין הנחש נושך בדרך כלל, אם כן אין כאן סכנת נפשות לפנינו ובכה"ג אזלינן בתר רובא. ע"ש. וכן הסכים מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספר מאור ישראל ח"א (ברכות שם) דבכה"ג דהוי מיעוטא דלא שכיח לא חיישינן לסכנה. ע"ש.

היכן דהסכנה רחוקה

ב. ומכל האמור קא חזינן, דלאו בכל דבר אמרינן ספק פיקוח נפש, והיכן דהוי מיעוטא דלא שכיח, לא חיישינן לסכנה, בפרט כשעוסק בדבר מצוה. וכל שכן בזמן תפלת העמידה שאסור לפסוק בה לחינם. אף שבודאי לכתחילה היה אסור לו להכניס עצמו למקום סכנה. והנה בנדרן דידן, בזמנים שאויבינו

הרימו ראש (לא תקום פעמים צרה) ושולחים טילים לעבר ערי ישראל, ונשמעת אזעקת התראה יש להכנס למרחבים מוגנים, נראה הדבר ברור שהמקום בו שוהה האדם לא נחשב לסכנה מצויה, שהרי אין האזעקה מעידה שהטיל בא לעירו ומכל שכן לא לשכונתו, אלא לאותו איזור, ולדוגמא טיל הנשלח לעבר גוש דן נשמעת אעקא גם בבני ברק ורמת גן אף שיכול להיות שיפול בתל אביב, ועוד אף באותה עיר, הלא העיר גדולה ורחבה, והסיכוי שיפול הטיל דוקא בעירו ובמקום שעומד הוא צד רחוק מאד. וגם שעל פי רוב אין אויבינו מדייקים, והטילים נופלים בשטחים פתוחים ולא במקומות יישוב כלל. וכל שכן שתלי"ת נתן חכמה ותבונה להכין "כיפת ברזל" להגנתו, ואם רואים שהטיל מעותד חלילה ליפול במקום יישוב, באמצעותה מיירטים ומשמידים את הטילים עוד באויר. והשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו שומר על עמו ישראל, ופעמים רבות שהטילים נופלים במקום פתוח, ואם במקום יישוב על פי רוב מיירטים הטיל בכיפת ברזל, ובפעמים הבודדות שלא הצליחה ליירט, קרו נסים והטיל לא התפוצץ או נפל בבית ריק מאדם. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. וע"ע בספר תשובות וכתבים מהגאון חזון איש (סימן מ"ח), שכתב: ההודעה לצבור למהר למקלט לפי מצב הנוכחי יש לחשוב להצלת נפשות, אך יש לזהר ממלאכה

דאורייתא בכל מאי דאפשר, כיון שאין כאן סוף סוף שאלת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכין אחר הרוב בפיקו"נ מ"מ בדברים רחוקים הרבה מפיקו"נ, אין דנים כפיקוח נפש, ותלוי במדת הביטחון, והמחמיר בכאן אין מוחין בידו, אלא לענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פיקו"נ וכו'. עכ"ל. הרי דס"ל דכיון שהדבר רחוק הרבה מפיקו"נ לא חשיב כפיקוח נפש. וכל שכן בנ"ד שכל בר דעת יודע שגדר הטילים אלו רחוק מאד מגדר עקרב בא כנגדו. וע"ע למרן בכסף משנה (פרק ו' מהלכת תפלה הלכה ט') על דברי הרמב"ם שכתב, וכן אם ראה נחשים ועקרבים באים כנגדו אם הגיעו אליו והיה דרכן באותן המקומות שהן ממיתין פוסק ובורח, וכתב מרן, מ"ש אם הגיעו אליו דלא תימא כיון שראה אותם אפילו מרחוק פוסק, לכך כתב שאינו פוסק אא"כ הגיעו אליו כלומר קרוב לו. ע"כ. ובנ"ד בודאי שאין הטיל בגדר הגיע אליו לקראתו. ולא יפסיק מתפלתו. וכן הגרש"ז אורבך זצ"ל, אף דלא סבירא ליה כהגר"א וסרמן בקובץ שיעורים הנד', אלא דכיון שמותר להרוג אותם בשבת אף כשאינם רודפים אחריו (עיין בש"ע סי' שט"ז ס"י), אין לסמוך בזה דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, וגם שיש חשש שלא יכוין בתפלתו מחמת הפחד. ובברכות איירי כשרואה שאין הנחש כעוס. וכמובא בשמו בספר שמירת שבת כהלכתה ח"א (פרק כ"ה

הערה ט"ו) ובספר נשמת אברהם ח"א (ר"ס ק"ד בהערה). וכן בספר הליכות שלמה – תפלה (פרק ו' הערה ה') הובא משמו שבזמן מלחמה ונשמעת אזעקה מותר לילך למקלט, שאל"כ יהיה טרוד ודואג ולא מכויין וכו'. ולבסוף הביאו שם המובא בשש"כ הנז'. ואפילו הכי איהו גופיה קיים בנפשו דברי הראשונים ויחשוב כאילו שכינה כנגדו וכו', ואף בתקופת המלחמה מעולם לא שינה סדר תפלתו כלל (כמובא בהל"ש שם הערה 16). ועל כרחך דשאני אזעקה שהסכנה רחוקה ואינה לפנינו וקילא מאה ידות מההיא דנחש. וכן ראיתי לרב אחאי גאון רבי רזיאל הכהן נר"ו בשו"ת מחקרי ארץ חלק ג' (סימן ד') שהאריך למעניתו בהאי עניינא, והעלה מהני טעמי תריצי שכל שיכול להמשיך בתפלתו בכוונה גם אחר שמיעת האזעקה (ואינו חפץ לצאת למרחב המוגן אלא מפני הוראות פיקוד העורף), אין לו לזוז ממקומו, וה' יהיה בכסלו. ע"ש. וכן ראיתי למר גיסי הגאון רבי אליהו בנימין מאדאר נר"ו במאמר בקובץ ויען שמואל חלק כ"ב (סימן מ"ד) שכן העלה, דכל כה"ג הוי מיעוטא דמיעוטא ולא שכיח היזקא, ואין להפסיק באמצע התפלה או קריאת התורה. ושכן הורה מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן נר"ו שאפשר לקיים שיעורי תורה באותם זמנים, ואף יכול מגיד השיעור לנסוע לאותה העיר, דשלוחי מצוה אינם

ניזוקין. ע"ש. וע"ע להגר"י ברכה נר"ו בשו"ת ברכת יהודה חלק ו' (חיו"ד סוף סימן כ"ח) שכתב שכן הורו כמה רבנים שאין לו להפסיק התפלה בשעת האזעקה, דלא גרע מנחש כרוך על עקבו שלא יפסיק. ע"ש.

אם מותר ללכת בשתיקה

ג. אלא שלכאורה היה נראה להקל ללכת ממקומו בשתיקה, על פי דברי תלמידי רבינו יונה (ברכות דף כ"א ע"א מדפי הרי"ף) שכתבו, ואע"פ שאין לו להפסיק ולדבר, אפילו הכי יכול ללכת כדי שישליכנו מעליו, שלא מצינו הליכה שנקראת הפסקה בשום מקום. ע"כ. והוב"ד בבית יוסף (סימן ק"ד). וכן פסק מור"ם בהגהתו שם (סעיף ג'). וכ"פ הלבוש (שם) והב"ח (שם) והמג"א (סק"ג) ובש"ע הגר"ז (סעיף ב') ועוד אחרונים. ואף שלכאורה ממ"ש בש"ע (סעיף ב') מבואר שאף בהליכה אין להפסיק, וכמו שהעיר בזה הט"ז (ס"ק א'), מ"מ יש לחלק בין הליכה שלא לצורך אסור בשעת התפלה לבין הילוך לצורך כוונת התפלה להסיר הנחש הכרוך על עקיבו, וכמ"ש הפמ"ג (אשל אברהם ומשבצות זהב שם), והרב מטה יהודה (סק"ב), והרב נהר שלום (סק"א), והכה"ח (ס"ק כ"א), ועוד אחרונים. אולם בביאור הגר"א (שם) כתב דר"י אזיל לשיטתיה שכתב ובירושלמי אומר אפילו נחש אם היה בא כנגדו מתרחק לצד אחר ולא הוי הפסקה, וה"ג התם היה מרתיע ובא

כנגדו מסטר מלפניו ובלבד שלא יפסיק את תפלתו וכו' ור"ל דוקא בכרוך שהליכה לא מהני ליה שכבר כרוך, אבל בא כנגדו שיכול לילך לצד ילך, דהליכה לא הוי הפסק ולא משום סכנה, דנחש אין בו סכנה. אולם התוס' והרא"ש פירשו הירושלמי שהוא כעוס ומסוכן וכמ"ש בש"ע. עכת"ד. וכן כתב בשמו המשנ"ב בביאור הלכה (ד"ה לא יפסיק) דהטוש"ע אינם סוברים כהגהת מור"ם בזה. ע"ש. ואף שמהב"י שהביא דברי רבינו יונה בשתיקה משמע דהכי סבירא ליה (וכן כתב הגר"י זיתון בספר זית רענן סי' ק"ד סוף אות ג'). ע"ש. מ"מ מדהשמיט דבר זה בש"ע, ואדרבא מלשונו בסעיף ב' משמע היפך דבריהם, משמע דלא סבירא ליה הכי. והגר"ד יוסף נר"ו בספר הלכה ברורה חלק ה' (סימן ק"ד, בירור הלכה ס"ק ו') כתב, דאפילו את"ל דהרא"ש והטוש"ע פליגי על דברי תלמידי ר"י, מ"מ מצינו חברים לשיטת תלמידי ר"י, הלא הם ר"א אלשבילי והריטב"א והריב"ש (סי' של"ב), וכיון שלדעת רוב האחרונים אין הכרח שמרן לא ס"ל כר"י, הכי נקטינן. ואע"פ שגם מהרמב"ם (פרק ו' מהלכות תפלה הלכה ט') מבואר שאינו רשאי להפסיק, נקטינן כדברי ר"י שרשאי להפסיק בתפלתו כל שנגרמת לו הפרעה אף שאין חשש סכנה כלל. ע"ש [רק לא נרגש שחידושי הר"א אלשבילי נתברר אח"כ שהם להריטב"א ונדפסו שנית על שמו ואין זה שני מחברים]. אולם כבר

אחי נר"ו בשו"ת מחקרי ארץ הנ"ל (אות ד' והלאה), האריך למעניתו, והביא דאדרבא מדברי רוב הראשונים, הרמב"ם, ספר הבתים, ספר השלחן, ספר כל בו, ספר ארחות חיים, וכן מתוס' ר"י שירילאון והרא"ה והנמוק"י והאו"ז, ועוד ראשונים, מתבאר שאין להפסיק אפילו בשתיקה, ואחר שכן דעת רוב הראשונים, וכן משמע מלשון מרן הש"ע, הכי אית לן למינקט. ע"ש. וכן עיקר שאף שנשמעת אזעקה, יש להורות שאין לזוז ממקומו, אלא ימשיך תפלתו כרגיל, והוא הדין גם אם נמצאים בחזרת הש"צ, שאין נכון לעזוב את הביהכ"נ ולהשאיר החזן ללא עשרה, וכן בקריאת התורה, וכל כיוצא בזה. אולם אם באמת הוא איש הירא ורך הלבב, וכשמוע האזעקה לבו בל עמו, ולא יכול לכוין בתפלתו מחמת פחדו, יכול לילך באמצע תפלתו למרחב המוגן, וימשיך שם תפלתו בכוונה. וכעין מה שכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן ק"ד ס"ק ג') בשם מהר"י מולכו, שאם יש לידו תינוק שוחק ומטרירו ולא שותק גם כשרומז לו בידו, ירחיק עצמו ממנו ולא ידבר. עכ"ד. וכן הסכימו האחרונים הוב"ד בכה"ח (שם סק"ב). וכ"כ במחקרי ארץ ובקובץ ויען שמואל הנז'. ואם יש חשש שיחלה מרוב חרדה, פשוט וברור שרשאי וצריך להפסיק ולילך למרחב המוגן. וכל דברינו אמורים רק באדם שלא חושש לכל זה, ורק רוצה לילך למרחב המוגן

מחמת הוראות פיקוד העורף, שאף שיש לציית לדבריהם, בזה שהוא באמצע תפלה והסכנה רחוקה מאד, ימשיך בתפלתו. אלא אם כן הסכנה קרובה. וע"ע בשו"ת משנת יוסף חלק י"ג (סימן רס"ז), ובשו"ת דברי בניהו חלק כ"ג (סימן צ"ה), ובשו"ת מרכבות ארגמן ח"ב (סימן ז' אות י"ב), ובשו"ת אבני דרך חלק ט' (סימן קל"ט), ובשו"ת מעולפת ספירים ח"א (סי' י"ח), ובשו"ת בית מתתיהו ח"ב (סי' ל"ז) ובספר גם אני אודך מתשובותיו ח"א (סי' י"ח), ובשו"ת ברכת יהודה ח"ו (חיו"ד סי' כ"ח), ובספר גם אני אודך תשובות הרה"ג רמ"ש דיין חלק ב' (סימן כ"ח) ובשו"ת מעולפת ספירים ח"א (סי' י"ח) וח"ב (במכתבי שבסוף הספר סי' ו'). ואכמ"ל.

מסקנת הדברים

ד. ומעתה הדברים קל וחומר בנדון דידן, שהסכנה רחוקה עד מאד, אחר שעיקר סכנת ההדבקה היא במגע בין אנשים או אם שוהים אחד קרוב השני זמן ממושך, ולא בדקות אחדות, ועוד שמן הסתם הם עם מסכות (וראה תשובתי לעיל סי' ו' בענין חבישת

מסכה בשעת התפלה), ועוד דמסתמא האדם שעובר לידו הוא בריא, ואוקי גברא אחזקתיה. וכיון שהסכנה רחוקה מאד ואינה לפנינו, אין לו לזוז באמצע התפלה. אלא אם כן אותו האדם ללא מסכה, וגם מתעטש כנגדו, וכל כיוצא בזה, בפרט אם החיסון שלו חלש, או שהוא מבוגר והוא בקבוצת סיכון גבוה, ואם כן הרי הוא בכלל ספק סכנה אפילו קצת רחוקה, שאז מותר לו להתרחק. והכל לפי הענין. [ושוב נדפס קונטרס "קרן אור פני משה" לידידנו הרה"ג חו"ב רבי משה שמואל דיין נר"ו, וראיתי לו שם (סימן ו') שהעלה קרוב לזה, דבכה"ג שחושש להדבק ולכן אינו יכול לכוין בתפלתו רשאי ללכת ולהמשיך תפלתו במקום אחר. ע"ש. אלא שהיה לו להדגיש שעל פי רוב הסכנה רחוקה מאד, ואין ממה לחשוש, ואין נכון להקל בזה. אלא שנראה שסמך בכל כחו על דעת רבינו יונה כפי שנראה מדבריו שם. ולהאמור אין ברור שמרן הכי ס"ל. אבל אם בפועל נטרד מאד מכך ולא יכול לכוין, בפרט היכן שיש רגלים לדבר, כגון שהלה מתעטש וכיוצא, מותר לו להתרחק].

בברכה רבה

ע"ה א"ך ס"ט

סימן ט

בענין ברכת כהנים עם מנעלים

**אם יש להקל
כשלא עולה על הדוכן**

א. במסכת סוטה (מ' ע"א) תנו רבנן, אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, וזו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי. מאי טעמא לאו משום כבוד צבור (ופירש"י: מפני שמסתלקין בגדיו העשויין למדתו בהגבהת ידיו ונראין סנדליו לצבור, והן אין ראויין לראות מפני טיט שעליהן). אמר רב אשי, לא, התם שמא נפסקה לו רצועה ברגלו והדר אזיל למיקטריה ואמרי בן גרושה או בן חלוצה הוא (ופירש"י: דילמא מיפסקא רצועה. וגנאי הוא לעצמו, ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת, ויתב למקטריה, וחביריו מברכין, ואתי למימר אינו ראוי לנשיאות כפים והלך וישב לו). ע"כ. וכן פסקו בטוש"ע (סימן קכ"ח סעיף ה'). וראיתי להגאון רבי יהושע הכהן פרחיה זצ"ל בשו"ת ויקרא יהושע (הלכות נשיאת כפים סימן א', דף י"ג ע"ד) שכתב, דלכולהו לישני נראה דדוקא היכן שעולה לדוכן צריך לחלוץ מנעליו, אבל כשאין עולה לדוכן אלא עומד בקרקע ומברך אין צריך לחלוץ, דללישנא קמא משום כבוד צבור ליכא אלא היכא דנראה בעלייתו לדוכן

בס"ד שלהי סיון המקודש התש"ף לפ"ג.
לכבוד מעלת ותהלת הרב חיים אמייתי הי"ו.
כפר חב"ד.
אחדשה"ט!

יקרת מכתבו אשר שלח למו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה יחשל"א (זמנו י"ז אייר התש"ף) הגיע לנכון. בו שואל בעקבות המצב שהותר לעשות מנינים רק בחוץ ברחובה של עיר, אם מותר לעשות ברכת כהנים עם מנעלים, אחר שלעיתים המנין על כביש או במקום שאין הריצפה נקיה, או שחליצת מנעלים היא לעיכובא. ואף שכבר ב"ה ביני וביני הותר להכנס לביהכ"נ, ואם כן אין כ"כ נפק"מ. מכל מקום כדאי לברר הדבר אחר דקודשא בריך הוא חדי בפפולא אף שאינו למעשה, ועוד שיש עדיין כמה שחוששים וממשיכים לקיים מנינים דוקא בחוץ. ועוד שבחו"ל שהנגיף משתולל ביתר שאת ב"מ, עדיין השאלה שם בעינה עומדת. וגם בארצנו הקדושה עדיין לא פסק הנגיף, ובימים האחרונים החל להתגבר שוב בעוה"ר ושוקלים להחזיר את ההגבלות, ועיינו ליה תלויות שיחוננו, וכל צר ומשחית יסיר מעלינו, ובגאולה השלימה ימהר לגאלנו. אמן.

במנעלים ברגליו, אבל כשאין עולה אין נראה בזיון לצבור, וכן לאידך לישנא דשמא תפסק לו רצועה שבסנדלו ליכא, דדוקא בעלייתו איכא למיחש שמא תפסק ותפול מעל רגלו ויחזור לקשור, אבל כשאין שם עליה ליכא למיחש להכי. וכן כתב הגאון מהר"ר יצחק פלאג'י זצ"ל בספר יפה ללב ח"א (סי' קכ"ח ס"ק כ"ט), שכל שאין עולה לדוכן אין צריך לחלוץ מנעליו, ודייק לה בסוטה, אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, וכן הוא לשון הטוש"ע, וש"מ דאזהרה זו שלא יהיו כהנים במנעלים אינו אלא דוקא כשיעלו לדוכן. ע"ש. וע"ע בשו"ת תעלומות לב חלק ג' (קונטרס הליקוטים, דף צ"ז ע"א, סי' ט"ו) שהביא דברי הרב ויקרא יהושע, וכתב, וכן אני רואה להקת הכהנים הבאים לישא כפיהם כי מי שחולץ מנעליו עולה לדוכן, ומי שלא יוכל לחלוץ נשאר עומד לפנים להיכל במנעליו, והגם שאין דברי הרב ז"ל ברורים בעיני, מ"מ הנח להם לישראל שיש להם על מה שיסמוכו. ע"ש. וכן הסכים בשו"ת ים הגדול (סי' ו'). ע"ש. אמנם הרב כף החיים (סי' קכ"ח ס"ק ק"כ) כתב על דברי היפ"ל, דאין נראה כן ממה שכתב בבית יוסף דאפילו במנעלים וסנדלים שאין בהם רצועות אסור דלא פלוג רבנן וגזרו בכל מנעלים וסנדלים, ועוד שאין זה כבוד לצבור. ועל כן אין לסמוך על זה. ע"ש. ויש ליישב דברי היפ"ל, דאמנם לא פלוג

רבנן בין סוגי המנעלים, ואף היכא דליכא רצועות אסור לשאת כך כפיו על הדוכן, ומ"מ מעיקרא לא תקנו כן חז"ל אלא כשנושא כפיו על גבי הדוכן, אבל בקרקע דלא כל כך שייכים טעמים אלו מעיקרא לא גזרו ולא נכלל בכלל התקנה. וגם הכה"ח בסוף דבריו כתב שאם הוא מנעלים שקשה לחולצן במהרה ויהיה הפסק בתפלה אפשר שיש להקל בזה כיון שאינו עולה לדוכן. ע"ש. וכן העלה בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד (סימן י"א) וחלק כ' (סי' כ"ו). ע"ש. וע"ע להראשון לציון הגאון רבי יצחק נסים זצ"ל בשו"ת יין הטוב ח"א (סימן ל"ז) שכתב שהמנהג בבגדאד שהכהן שחולץ מנעליו מאיזה סיבה שהיא לא היה עולה לדוכן, אלא עומד למטה ונושא את כפיו. ורבה של תל אביב בזמנו, ולאחר מכן נתמנה לראשון לציון, הגרב"צ עוזיאל זצ"ל, בעוברו שם תמה מאד על כך, והוא יצא לישע להסביר המנהג בזה שהוא ע"פ ההלכה כל שאין עולים לדוכן. ע"ש. וכן העלה מרן הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יחיה דעת חלק ב' (סימן י"ג), שהרוצה לסמוך על האחרונים המקילים בזה כדי שלא יתבטל ממצות נשיאות כפים שהיא מצוה רבה וחשובה מאד, בודאי שאין מזניחים אותו. ע"ש. הרי שכל שלא עולים לדוכן, יש מקום להקל. ובנ"ד אין דוכן. ועל כן בשעה"ד לכאורה יש מקום להקל בזה.

אם מותר דוקא דש בעירו

ב. ועינא דשפיר חזי בשו"ת שאילת שאול ברייש חלק א' (סימן י"ז) שיצא לדון בנדונו בכהן נכה שאינו יכול לחלוץ מנעליו, מצד מה שכתב בספר בית הלוי על התורה (סוף ספר בראשית) שאין לעלות בבתי שוקיים מצד שהוא שונה מכל הכהנים ויבואו העם להסתכל בו. ולבסוף היקל דוקא היכן שהוא דש בעירו ולא יבואו להסתכל בו. ע"ש. וכן כתב בשו"ת אגרות משה חאו"ח חלק ב' (סימן ל"ב), והוסיף דאף בליכא עוד כהנים אלא הוא לבד, כיון שבכל הפעמים עולה בלא מנעלים ועתה עולה במנעלים הוא שינוי שאסור. וכשדוע בעיר מהמומין ברגליו יכול לעלות כך, ללא יסתכלו בו. ע"ש. וכן בשו"ת מנחת יצחק חלק י' (סי' י"א) צידד להקל דוקא בדש בעירו, אך שוב צידד שאולי אינו דש במה שנושא כפיו במנעליו. ונשאר בצ"ע. ע"ש. אך שלושת קני המנורה הללו, לא זכרו מדברי כמה מגדולי הפוסקים הספרדים (ונצטרף עמם הרב ציץ אליעזר) להקל כל שנושא כפיו בלי לעלות לדוכן. ומ"מ כתבו להקל בדש בעירו.

מה הדין בנדון דידן

ג. והשתא הבוא נבוא לנדון דידן, דהנה ברחובה של עיר אין דוכן מיוחד, אלא נושאים כפיהם על הכביש או המדרכה וכיוצא, ובכה"ג יש להקל.

ועוד דנדון דידן דכולהו ידעי שכיון שברחובה של עיר אין הרצפה נקיה ולכן נושא כפיו עם מנעליו, לא יבואו להסתכל על שינוי זה, אחר שכן הדרך בתקופה זו. ואם כן אף הרב שאילת שאול והאג"מ והמנח"י שלא היקלו אלא בדש בעירו שלא יבואו להסתכל בו, יתכן ויודו בנ"ד. ולכן אם אין אפשרות אחרת, יש להקל בזה, ולא יבטלו חלילה מצות נשיאת כפים לברך את עמו ישראל באהבה. ומכל מקום אומר אני דרך עצה טובה שיותר נכון לשים במקום שנושאים הכהנים כפיהם איזה בגד ישן שאין בו שימוש או מחצלת וכיוצא (או כמה חתיכות בגדים אם יש כמה כהנים, וצריך לשמור מרחק ביניהם לאור המצב) ולעמוד שם ללא מנעלים. וכן ראיתי נוהגים בשכונתנו בכמה מקומות בתקופה שהיה מנינים ברחובה של עיר, והכהנים ואני בתוכם עמדנו ללא מנעלים על בגד זה (ובפעמים שלא היה איזה בגד להניח, עמדתי על המנעלים). אך היכן שאין הדבר מתאפשר, בשעת הדחק כזו, יכולים לשאת כפיהם אף במנעלים, וישאו ברכה מאת ה'.

ויה"ר שהקב"ה יראה בעוניינו וימהר לגאלנו גאולת עולם וישראל

לבטח חונים. ובבית המקדש נעבוד עם שאר אחינו הכהנים. אמן.

בברכה רבה

ע"ה א"ך ס"ט

סימן י

טלטול ספר תורה לצורך מנין שלם שאנוסים מלבוא לבית הכנסת

בארוכה, ובתוספת נופך במה שקשור
לנדון זה. וזה החלי בס"ד.

מקור הדין בירושלמי ובראשונים ודעת מרן ומז"ר

א. הנה בירושלמי (פ"ז דיומא הלכה
(א') איתא: בכל אתר את אמרת
הולכין אחר התורה, והכא את אמר
מוליכין את התורה אצלן (שמוליכין
הס"ת מביהכ"נ אצלם, ולהיות כהן גדול
קורא, והיה לו לילך לביהכ"נ לקרות
שם. פני משה). אלא על ידי שהן בני
אדם גדולים התורה מתעלה בהן
(שחשיבות וכבוד הוא להתורה שהיא
מתעלה ומתכבדת בהן שזה נותן לזה
וכו'. פני משה). והא תמן מייבלין
אורייתא גבי ריש גלותא (בבבלי, מביאין
התורה בבית ריש גלותא, אף שלפעמים
אין שם בני אדם גדולים וחשובים כל
כך. פני משה. ובקרבן העדה הוסיף
שלפעמים אינם חשובים כל כך "בתורה
ובמצוות"). אמר רבי יוסה ברבי בון
תמן על ידי שזרעו של דוד משוקע שם
אינון עבדין לו כמנהג אבהתהון (שבאין
מזרע דוד, מתנהגין בחשיבות ועושין
כמנהג אבותיהן. פני משה). וכתב
מהר"ם מרוטנבורג בתשובותיו (דפוס

בס"ד יום שני י"ג מנחם אב התש"ף לפ"ג.

יעלה ויבא לכבוד מעלת ידידנו היקר חריף
ובקי. אור הברקי. הרה"ג רבי מרדכי חיים
יצ"ו ה' אתו את הברכה, לאורך ימים עד
שנוכה במהרה לגאולת עולם והיתה לה'
המלוכה.
אחדשה"ט!

במא' דבדיק לן מר, אודות התקופה
שבעה"ר לא הותר להתפלל
בביהכ"נ מחמת הנגיף ב"מ (ועדיין לא
פסק הנגיף כליל בעוה"ר, ואנו תפלה
שירחם ה' על עמו ועל נחלתו), ולכן
עשו מנינים בחצרות או דרך המרפסות
וכיוצא, ונפשו בשאלתו, אם מותר
לטלטל ספר תורה לצורך קריאת התורה
בצבור. ובאמת שדנתי בעבר בתשובה
כתיבת יד (זמנה ער"ח סיון התשע"ח)
בענין כיו"ב בטלטול ס"ת לבית האבל
וכיוצא (ונרמזה תשובתי זאת בהגהתי
בספרא דרב חמ"א, שו"ת כסא אליהו
ח"א חאו"ח סי' י"ט עמוד נ"ב). ה'
יעזרנו להדפיסה עם שאר תשובותינו
שבכתובים. ומכל מקום בנ"ד קיל טפי.
ועל כן חזרתי על המקרא, והבאתי כאן
בקצרה חלק ממה שכתבנו בעבר

פראג סי' כ"ג) וז"ל: בני אדם החבושין בבית האסורים אין מביאים אצלם ס"ת אפילו בר"ה ויוהכ"פ מדאמר בירושלמי וכו'. ע"כ. וכן הובא במרדכי (סוף פ"ק דר"ה) בשם תשובה אחת. וע"ע בספר תשב"ץ (סי' קפ"ט). אולם באור זרוע ח"א (הל' ק"ש סי' ט') כתב וז"ל: כשהוא חולה שיכול לכוין שיבואו עשרה ויתפללו עמו, ואם הוא חשוב בעירו מביאין לו ס"ת בביתו שיקראו בו עשרה שמתפללין עמו, דאמר בירושלמי ביומא וכו', ואיתא נמי בירושלמי דסוטה [פ"ז ה"ו]. אם לאותם מביאים בעבור כבודם, לזה שאנוס כל שכן שמביאים לביתו. עכ"ל. ומסוף דבריו לכאורה נראה שכל שהוא אנוס כגון חולה או אסיר וכיוצא, מביאים לביתו. אלא שאין זה מוכרח שזו כוונתו, ויתכן וקאי אדם חשוב בעירו שהזכיר תחילה, שאם הוא חולה מביאים לו ס"ת, שאם התירו בעבור כבוד אדם חשוב, כל שכן שהתירו אם האדם חשוב חולה ואנוס שמביאים ס"ת לביתו. אך לא לכל אדם שאנוס, אחר שאין זה כבוד הס"ת. ואם קאי לכל אדם שהוא אנוס נמצא סוף דבריו סותרין לתחילתן. וכן נראה שהבין חד מן קמאי [אבי זקנו של התה"ד] בהגהות אשרי (פ"ק דברכות סי' ז') כמו שיראה המדקדק בלשונו. אולם מור"ם בדרכי משה (סי' קל"ה אות י', ובארוך סי' קמ"ט) הביא דברי הגהות אשרי בשם האו"ז, וכתב בזה"ל: ובאור זרוע עצמו משמע

דלאדם חשוב אע"פ שאינו חולה, וכן לחולה בלא אדם חשוב שרי. גם במרדכי דאוסר משמע קצת דבאדם חשוב יש להתיר. עכ"ל. והנה מור"ם עצמו הבין שאין זה מוכרח, ויתכן וסוף דברי האו"ז קאי על תחילת דבריו באדם חשוב שחלה, ולכן כתב רק משמע, אחר שאין הכרח דשרי נמי בכה"ג, ויתכן ולא התיר האו"ז באנוס אלא באנוס של אדם חשוב. אבל באנוס דשאר אנשי לא התיר וכדעת מהר"ם והמרדכי. ומ"מ באדם חשוב שנאנס ולא יכל לבוא לביהכ"נ כגון שחלה, בזה דעת האו"ז להדיא להתיר, ויתכן ואף מהר"ם והמרדכי יודו להקל בזה, וכמו שלמד האו"ז להא בק"ו מהירושלמי גבי כה"ג וריש גלותא. וא"כ אף שמרן בש"ע (סימן קל"ה סעיף י"ד) לא הביא אלא מה שכתב המרדכי, שבני אדם החבושים בבית האסורים אין מביאים אצלם ס"ת אפילו בר"ה ויוהכ"פ (וכן הוא בש"ע סי' תקפ"ד ס"ג). לפי האמור לכאורה נראה שמודה שמ"מ באדם חשוב מותר. וכמו שסיים מור"ם בהגהותו בפשיטות, שאם הוא אדם חשוב בכל ענין שרי. ע"ש. אלא שקשה קצת לומר כן, דהא לא הו"ל למרן להשמיט דין זה, אחר שהובא בירושלמי שהביאו בב"י. ושור' להרב יד אהרן (סי' קל"ה הגהב"י) שהביא בשם מהר"י אלמושנינו בספר עדות ביהוסף (סי' מ"ד) שתמה למה מרן השמיט הך דינא דלגדולים מוליכים ומזה נראה דס"ל

דאפילו לגדולים לא מוליכים, והרי עיקר דברי המרדכי נלמדים מהירושלמי, והירושלמי סבר שלגדולים מוליכים. ותירץ הרב יד אהרן דלא קאמר הירושלמי הכי אלא בגדולים כמו כהן גדול וסגן, אבל לא לשאר בני אדם אף אם הם גדולים. וכן הסכים הרב כף החיים (סי' קל"ה ס"ק פ"ד). וכיו"ב תירץ הרב משחא דרבנותא (דף ר"ז ע"ד, השמטות לאו"ח סי' תקפ"ד). וכן דעת הרב מאמר מרדכי (סי' תקפ"ד סק"ד) בדעת מרן שאפי' אדם חשוב אין להביא ס"ת בשבילו. ע"ש. וכן דעת מהר"י עייאש בספר מטה יהודה (סי' תקפ"ד ס"ג), שכן משמע מסתמות מרן לאסור אף באדם חשוב. וכן הסכים בשו"ת יביע אומר ח"ד (חאו"ח סימן ט"ו סוף אות א'). ע"ש (אלא שביבי"א ח"ט חאו"ח סוף סי' ט"ו הדר תבריה לגזיזה. ע"ש).

טלטול ס"ת לציבור שלם שאנוסים מלבוא לביהכ"נ

ב. אולם יתכן ועד כאן לא אסור לטלטל ספר תורה, אלא לצורך יחידים שאינם יכולים לבוא לביהכ"נ, כמו יחידים חבושים בבית האסורים, או כמה אבלים, שאספו עוד אנשים להשלים להם מנין, אבל היכן שיש ציבור שלם, דהיינו עשרה ומעלה, שאנוסים הם מלבוא לביהכ"נ, יתכן ובכה"ג שפיר דמי להביא ס"ת עבורם, וחשיבי טפי מאדם יחיד חשוב. וכן ראיתי להרב אליה רבה (סי' קל"ה ס"ק י"ז) שכתב

וז"ל: וראיתי נוהגין כמה פעמים שאם מת בשבת או יו"ט בבית הנוגע בביהכ"נ, והתפללו הכהנים בעשרה בבית, והכניסו להם ס"ת מביהכ"נ. ולכאורה הוא נגד הדין. ונ"ל ללמד זכות דכהנים הויין כמו אדם חשוב. גם אפשר דמרדכי מיירי כשיחידים חבושים או אין להם יכולת לבוא לביהכ"נ אלא שרוצין לאסוף מנין, אבל כשרבים אינם יכולין אפשר דמורה. ע"כ. והנה מה שחילק בתחילה שאם זה כהנים חשיבי כאדם חשוב, לכאורה קשה דהא בירושלמי בעינן כהן גדול וסגן. ואם כל כהן קטון כגדול חשיב כאדם חשוב לא הוה בעי כהן גדול. וכן תמה הגר"מ אריק בספר מנחת פתים (סי' קל"ה). אלא שתמה גם על טעמו השני, דהא בירושלמי הכהן גדול לא היה לבדו אלא היה ציבור עמו, ואם נאמר דשאני התם שהציבור יכולים לילך לשם משא"כ בהני כהנים שאין יכולים לבוא לביהכ"נ, א"כ מנ"ל להמרדכי בחבוש שלא יכול לבוא לביהכ"נ שאין מוליכים ס"ת אצלו כמו שהקשה הפר"ח. עכת"ד. ובאמת שלגבי יחיד שלא יכול לבוא, הפר"ח (ס"ס קל"ה) לא תקע בזה מסמרות להקל אלא סיים ולדינא צ"ע. ועיין מה שהשיב על דבריו הרב מטה יהודה (סי' תקפ"ד) ליישב דברי המרדכי. ועכ"פ אין לנו אלא דברי חד מן קמאי, מני"ר המרדכי, וכמו שפסק מרן ז"ל כמותו בשלחן ערוך. אבל כשיש עשרה שלא יכולים לבוא, בזה

אין ראייה מהמרדכי ומרן שלא יקלו בזה, ושפיר כתב הרב אליה רבה להקל בזה. ומה שתמה על הרב מנחת פתים מהירושלמי שגם שם היה ציבור אצל הכהן גדול, ולמה צריך לטעם שהוא אדם חשוב. יש לומר דשאני התם דאיירי בקריאת התורה של כיפור שאינה מוטלת אלא על הכהן גדול, ולכך אף אם יש עמו ציבור אין הם צריכים לקריאה זו, ולא היה מותר להביא לצורך הכהן גדול אם לא שהוא אדם חשוב. משא"כ בקריאת פרשת השבוע שמוטלת על כל הציבור, אם יש ציבור שלם, דהיינו עשרה ומעלה, שלא יכולים לבוא לביהכ"נ, יתכן ומותר להביא ס"ת אצלם. ושור"ר שכן תירץ בשו"ת הר צבי חאו"ח (סי' ע"א). ע"ש. וקלסיה בשו"ת יבי"א ח"ט (חאו"ח סי' ט"ו אות ב'). ע"ש. וראיתי להגאון רבי אליהו חזן בתשובתו בשו"ת חקרי לב חו"מ ח"א (סי' קי"ח) שכתב להצדיק דברי הא"ר. ושיש להביא לזה ראייה מגמרא ערוכה, דהרב בארות המים (חאו"ח סי' ו') הב"ד הגמרא בסוטה (ט"ל ע"ב), א"ר תנחום אריב"ל אין ש"ץ רשאי להפשיט את התיבה בציבור מפני כבוד הציבור, ופירש"י לפי שהיה דרכם להביא ס"ת מבית אחר שמשתמר בו לביהכ"נ ופורשין בגדים נאים לכבוד הס"ת וכו' וכשיצאין משם ונוטלין הס"ת להוליכו למקומו לא יפשיטו הבגדים. הרי מוכח שמוליכים הס"ת ממקום למקום. ושוב דחאה הרב בארות המים, דשאני התם

שאותו מקום שהיה מונח בו הס"ת היה מקום המשתמר, ולא היה שם מקום להתפלל, ולכן הם מוכרחים להוציאו בזמן הקריאה משם ולהביאו אצלם. עכת"ד הרב בארות המים. והשתא אם איתא דהמרדכי פסק דבנ"א החבושים אין מביאים ס"ת אצלם הוא אף אם רבים חבושים, א"כ דברי המרדכי היפך גמרא ערוכה. אלא ודאי דע"כ צריך לחלק דהמרדכי איירי ביחיד אבל ברבים הצריכים לס"ת ואי אפשר להם לילך אחר הס"ת מותר להביא הס"ת אצלם. ותימה על הא"ר שאמר כן בלשון אפשר ולא נסתייע מסוגיא זאת. עכת"ד הגר"א חזן. ע"ש. ובתשובה שכתבתי בזה הערתי שלענ"ד אחמה"ר אין כל ראייה מגמרא זו, דהתם איירי שאין היכל בביהכ"נ לשמור בו הס"ת, אלא עשו חדר סמוך לביהכ"נ מקום המשתמר בו. והכל כרשות אחת דמי. ולא מסתבר שכל פעם יביאוהו ממרחק. וכ"כ בסמ"ק מצוריק (סי' קנ"ב) שהוא מקום מצד ביהכ"נ. וכ"כ המאירי בקרית ספר (מאמר ד' ח"א) שהוא בית הסמוך לביהכ"נ. וממילא אין ראייה להתיר להביא לצורך ציבור ממקום רחוק. וע"ע למהרי"ש נטאנזון בהגהותיו (ס"ס קל"ה) שתמה מהגמרא בעירובין (פ"ו ע"ב) וסוכה (ט"ז ע"ב) ונשאר בצ"ע. ועפה"א נחא. ושוב ראיתי להגאון יעב"ץ במור וקציעה (ס"ס קל"ה), בהוספות מכת"י שבהוצאת מכון ירושלים) שכתב, ומגמרא עירובין (פ"ו

ע"ב) אין ראיה, כי שם הביאו הס"ת ממקום שהיה מוצנע שם (בסמוך לבית הכנסת, כי לא היה שם ארון מתוקן בביהכ"נ כמו אצלנו), לצורך הקריאה בצבור וכו', וכמפורש בטור להלן (סי' קמ"ח) שהיה להם בית מיוחד קרוב לביהכ"נ ששם עומד ס"ת תמיד וכו'. עכ"ל (רק מה שכתב בשם הטור, לאו דוקא, שלא מבואר שם שהיה קרוב לביהכ"נ). ומ"מ אף שאין ראיה מגמרות אלו (סוטה ועירובין) להתיר להביא ס"ת ממקום למקום לצורך ציבור, מ"מ אין ראיה נגד זה, ומסתבר לנקוט כהא"ר. וכן פסקו הרב משנה ברורה בביאור הלכה (ס"ס קל"ה בד"ה אין) והרב כף החיים (ס"ק פ"א). ע"ש. ובפרט היכן שיש עוד צירופים. וכן הסכים בשו"ת זרע אמת ח"א (חאו"ח סי' ל"ז) כהא"ר, והיקל אף ביותר מזה. ע"ש. וכן פסק הגר"י זיתון בספר זית רענן (ס"ס קל"ה). וכן הסכים בשו"ת יביע אומר חלק ט' (חאו"ח סימן ט"ו אות ב') ושכן פסקו כמה מהאחרונים. ע"ש (וכן הוא בספרו חזון עובדיה – אבילות חלק ג' עמוד י"ט). וע"ע בשו"ת מבשרת ציון ח"א (חאו"ח סי' י"ט). ועל כן בנ"ד שכל הציבור אנוסים מלבוא לביהכ"נ, שפיר דמי להביא ספר תורה בעבורם.

ג. איברא דהגאון יעב"ץ במור וקציעה (סוף סימן קל"ה) לכאורה הביא לנו דברי מרן ז"ל בשולחנו הטהור המפורשים לאסור בזה. שהביא שם מה שכתב בש"ע יו"ד (סי' שד"מ סעיף

י"ח) בזה"ל: נשיא שמת כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידין אותו בטלים ואחר ההספד אין נכנסים לביהמ"ד וכו' וכל בני העיר מתפללים בבית האבל בין בחול בין בשבת חוץ מקריאת התורה בשבת ושני וחמישי שקורין בביהכ"נ. ע"כ. וש"מ תלת, ש"מ דהלכתא היא דאין מוציאין ס"ת לקרות בו דרך עראי, וש"מ דלשבעה ימים נמי עראי הוא, וש"מ דלא חיישינן אפילו לטירחא דציבורא בכה"ג. עכ"ד. ולכאורה הא קא חזינן שאף שכל הציבור לא באו לבית הכנסת, אפילו הכי לא מביאים ס"ת אצלם. ומכל מקום מלבד מה שכתבו לדחות ראית היעב"ץ, בספר מגן גבורים (סי' קל"ה, אלף המגן ס"ק כ"ב), ובספר תורת חיים סופר (סי' קל"ה ס"ק ט"ז), ומו"ח הגאון רבי רחמים אליהו מאזוז נר"ו בתשובתו שנדפסה בשו"ת מקור חיים מאדאר חלק א' (חאו"ח סי' י', סוף עמ' ל"ח), ושוב בספרו שו"ת כסא אליהו (חאו"ח סי' י"ט). ובתשובה הארכתי לדון בדברות קדשם. וכעת אכמ"ל. ומ"מ יתכן וגם להיעב"ץ לא נאסר אלא דוקא היכן שרק יש טורח לציבור ללכת אח"כ ללכת לביהכ"נ, אבל יכולים ללכת, רק בזה לא יביאו אליהם את הס"ת אלא הם ילכו לס"ת. לא כן בנ"ד שהציבור אינם יכולים ללכת לביהכ"נ, מחמת הנגיף, יתכן ושפיר דמי להביא ס"ת ולא יתבטלו לגמרי מהקריאה. וכדברי הרב אליה רבה ודעמיה.

**טעם נוסף היכן שאין מי שיקרא
בס"ת בביהכ"נ**

ד. ועוד יש להוסיף שהרי בתקופה זו אם לא נתיר להם לטלטל את הספר תורה למקום בו הם נמצאים, לא ילכו לקרוא בתורה בביהכ"נ, אחר שאסור להתקהל במקומות סגורים, ואין לך בזיון לספר תורה שישאר גלמוד ללא קריאה. וכיו"ב ראיתי להגאון מהר"י עייאש זצ"ל בספר מטה יהודה (סימן תקפ"ד סוף אות ד') שנשאל בחולה שהיה דר בעלייה של חצר אחת שהיתה בה ישיבה קבועה למטה ויש בה ס"ת אם יוכלו בר"ה בשעת הקריאה להעלות ס"ת ולקרות בעשרה ולהחזירו אח"כ למקומו, והתיר כיון שהכל רשות אחת וליכא גנאי לס"ת. ושוב כתב: ועוד טעם אחר לשבח, דכיון דענין זה היה בעיר ליוורנו יע"א שמנהגם שלא לקרות בס"ת בישיבות בשבתות ויו"ט מפני תקנה שיש להם א"כ בכה"ג הוי עילוי לס"ת שיקראו בו יום ר"ה, דבמקום חולה קבוע לא גזרו. עכ"ל. והובא בקצרה במחזיק ברכה (סי' קל"ה סק"ח) ובכף החיים (שם ס"ק ע"ו). הרי שהיכן שאי אפשר לקרוא בספר תורה במקומו מחמת התקנה התירו להביאו, כל שכן היכן שאי אפשר לקרוא בספר תורה במקומו מחמת הסכנה כנדון דידן שנתיר להביאו. ואמנם המט"י הביא טעם זה רק בתורת צירוף. מ"מ גם אנחנו לא הבאנו טעם זה אלא בתור צירוף לסברת הא"ר ודעמיה שהבאנו

לעיל. וע"ע בכה"ח (שם ס"ק פ"ב) שכתב משם הרב יד אהרן (סי' י"ד, וט"ס היא וצ"ל י'), עיר שיש להם מקום קבוע להתפלל רק שאין להם כי אם ס"ת אחד וצריכים להוציא ב' ספרים, ויש לאחד מבני העיר ס"ת בביתו שאין קורין בו, אין לחוש כלל ויכולין להביאה אצלם ביום הקריאה, דדוקא כשהס"ת בביהכ"נ אחר שקורין בה אין זה כבודה להביאה, אבל הכא שמביאים אותה ממקום שהיא שכולה וגלמודה אנו מביאים אותה כדי לשמחה והיא מתעלית בזה. ע"כ. אלא שעיינתי בגוף דברי הרב יד אהרן (סי' י'), וראיתי דלא איירי בהכי, אלא בשמחת תורה, וכתב שאין אנו מביאים אותה אצלנו משום כבודנו, אלא מביאים אותה כדי לשמוח בה, נגילה ונשמחה בה. ע"ש. ואין ראייה לשאר מקרים. וע"ע בשו"ת ישיביל עבדי ח"ו (בהשמטות לחאו"ח סי' ד', עמ' רצ"ד). ודו"ק. ומ"מ טעמא דמסתברא הוא, שהיכן שבמקום הס"ת אין קריאה כלל באותו זמן (כגון מקום שעשו תקנה לא לקרות בחגים כנדון המט"י או שאין להכנס למקום סגור מפני הסכנה כנ"ד) מסתבר מאד שכבוד והדר הוא לתורה, שבמסירות נפש מחפשים מקום שיוכלו לקרוא בו, ולוקחים אותה בשמחה רבה לקרוא בה שם, אין לה עילוי גדול מזה. וכן ראיתי להרה"ג רבי יצחק טופיק נר"ו במאמר בירחון אור תורה (סיון התש"ף סוף סימן פ"ז) שכתב שכיון שאין קוראים בס"ת בבתי כנסיות כלל

בודאי הגמור שאין לך כבוד לס"ת גדול מזה להוציאו למרפסות ולרחבות הבתים ולקרות שם בתורה. וציין להמט"י והכה"ח הנז'. ע"ש. וכן ראיתי עוד בקובץ ויען שמואל כרך ג' הנד"מ (סי' ל"ו עמ' ש"ב) לידידנו הרה"ג רבי אביה חדוק נר"ו, שאחר שפקפק טובא במה שלוקחים ס"ת למנינים אלו בתקופה זו שאינו נכון ע"פ ההלכה וכו', לבסוף (עמוד ש"ה) הביא בשם מר גיסי הרה"ג רבי יעקב הכהן נר"ו דשאני נ"ד שאין קוראים בביהכ"נ כלל, וא"כ איכא כבוד לתורה שיוציאוה ויקראו בה ולא תתבטל הקריאה בה. ולבסוף הב"ד הה"כ באו"ת הנז'. ושוב כתב קצת לפקפק בזה, דהא סתמא דמילתא דהאי דינא שאין מביאים ס"ת עבור יחידים היינו אפילו להביאו מבית שאין קורין בו כלל, וכפי שהיה מצוי בזמנם שהיו ס"ת בבתים. וציין לגמרא בברכות (כ"ה סע"ב). ובאמת שחילוק גדול יש בין זמנם לזמננו, שבזמנם היו לומדים מהספר תורה עצמו, לא כן בזה"ז. וכבר כתב הרא"ש בהלכות ס"ת (סימן א'), לגבי מצות כתיבת ספר תורה, וזהו בדורות הראשונים שהיו כותבין ס"ת ולומדין בה, אבל האידנא שכותבין ס"ת ומניחין אותם בבתי כנסיות לקרות בהם ברבים וכו'. והובא בטור יו"ד (סי' ע"ר). ואם כן בזה"ז שאין רגילים כלל ללמוד מתוך התורה ורק קוראים בו קריאת התורה כתקנת חז"ל, א"כ בספר תורה שנמצא במקום שאין בו מגין,

יתכן ולא שייך בו דין זה, ואדרבה עילוי הוא לס"ת שלוקחים אותו למקום שיקראו בו. וכבר בויצען שמואל בסוף דבריו ציין להרא"ש. ויתכן וכוונתו ליישב מה שהקשה אף שלא ביאר כן. ומכל מקום כל זה לרווחא דמילתא, וכבר הבאנו לעיל (אות ב') דברי הא"ר ודעמיה דמעיקר הדין כל שיש שם עשרה שאנוסים מלבוא יכולים להביא ס"ת עבורם.

היכן שמתפללים בחצר ביהכ"נ

ה. והיכן שהתפלה בחצר בית הכנסת, יש צירוף נוסף, דברי מהר"י עייאש במטה יהודה (שם) שכל שהוא רשות אחת וליכא גנאי לס"ת. ושוב כתב: ועוד טעם אחר לשבח, דכיון דענין זה היה בעיר ליוורנו יע"א שמנהגם שלא לקרות בס"ת בשיבות בשבתות ויו"ט מפני תקנה שיש להם א"כ בכה"ג הוי עילוי לס"ת שיקראו בו יום ר"ה, דבמקום חולה קבוע לא גזרו. עכ"ל. והובא בקצרה במחזיק ברכה (סי' קל"ה סק"ח) ובספרו לדוד אמת (סי' ד' סעיף י'). ובכף החיים (שם). ואף שבמקום אחר כתבתי להעיר קצת בדברי המט"י אלו מהמקור הדברים בירושלמי (פ"ז דיומא הלכה א'), שמתבאר משם שאף באותה רשות אין מטלטלים ס"ת ממקום למקום מלבד כהן גדול וכיוצא. וכן הרב אשל אברהם מבוטשאטש (סי' קל"ה) צידד להחמיר בטלטול ס"ת תחת קורת גג אחת (אא"כ מביאים בעשרה). וכן בספר מעשה רב (אות קכ"ט) מובא

שהחמיר הגר"א אפילו מחדר לחדר. וע"ע בשו"ת אשדות הפסגה (חאו"ח סימן ז') שהעלה לאסור אף מהבית לסוכה הסמוכה לבית, כיון שיש באמצע חדרים שאינם מקום הס"ת ולא מקום התפלה, ולא חשיב כרשות אחת לענין זה. והיקל דוקא אם כל הקהל יבואו להביא את הס"ת. ע"ש. והובא בקצרה בספר עיקרי הד"ט (סי' ל"ד אות י"ג). מכל מקום בנ"ד שנמצאים בחצר ביהכ"נ, ומה שלא שמים את הס"ת שם מחמת שאינו מקום המשתמר, ולכן שמים אותו במקום הסמוך המשתמר, בזה נראה דשפיר דמי, וכדאמרינן בסוטה (ט"ל ע"ב), א"ר תנחום אריב"ל אין ש"ץ רשאי להפשיט את התיבה בציבור מפני כבוד הציבור, ופירש"י לפי שהיה דרכם להביא ס"ת מבית אחר שמשתמר בו לביהכ"נ ופורשין בגדים נאים לכבוד הס"ת וכו' וכשיוצאין משם ונוטלין הס"ת להוליכו למקומו לא יפשיטו הבגדים. ע"כ. ומקום זה הוא מקום הסמוך לביהכ"נ כמ"ש בסמ"ק מצוריק (סי' קנ"ב) והמאירי בקרית ספר (מאמר ד' ח"א). וע"ע במה שכתבנו לעיל (אות ב'). והוא הדין בנ"ד.

עדיפות אם יכינו מקום מיוחד לס"ת
ו. ומכל מקום אם אפשר להכין מראש מקום מיוחד לספר תורה במקום שמתפללים בו, דהיינו אם מתפללים במרפסות או באחד הבתים ששם קוראים בס"ת, ואם מתפללים בחצרות או באיזה חצר במקום המשתמר ממזג

האוויר והלסטים, ויביאו לשם מראש את הס"ת, בזה יש צירוף נוסף וחזק, וכמבואר בהגהת מור"ם (סימן קל"ה סעיף י"ד), שגם היכן שאסור להביא, היינו בשעת הקריאה בלבד, אבל אם מכינים לו ס"ת יום או יומים קודם, מותר. ומקורו טהור משו"ת מהר"ם פדווא (סוף סי' פ"ח). וכן הסכים מהר"ר ליב סרוואל הוב"ד בשו"ת מהר"י הלוי (סי' מ"ה). וכן הסכימו בספר אמת ליעקב (דיני הקמת ס"ת סי'), ובספר לדוד אמת (סי' ד' ס"י), ובשו"ת מכתם לדוד פארדו (חאו"ח ס"ס ט"ו), ובספר אליה רבה (סי' קל"ה ס"ק י"ח), ובספר פרי האדמה ח"א (דף י"ט ע"ג), ומהר"ר אליהו חזן הוב"ד בשו"ת חקרי לב חו"מ ח"א (סי' ק"ח), ובחידושים וביאורים להגרא"ז מרגליות שבסוף ש"ע יו"ד (הלכות אבילות סעיף ז'). ובאליה רבה שם כתב להוסיף ולחדש, ומשמע קצת דלא בעינן יום או יומים קודם, אלא כשמיחדים ארון ועמוד להוציאו ולהכניסו אף באותו יום מותר, ומה שכתב יום או יומים, אורחא דמילתא נקט, גם מעשה שהיה כך היה. עכ"ד. ובתשובה הבאנו דברי החולקים והעלינו בס"ד שהעיקר להקל בזה. וכל שכן בזה שהוא לצורך כל הקהל (וכמ"ש גם בפרה"א שם). ואם אפשר שיהיה שם הס"ת לפחות זמן של שקוראים בס"ת ג' פעמים לחוש לדעת הרב ערוך השלחן (ס"ס קל"ה) עדיף. אלא שדבריו הם חומרא יתירה, וכל

שמכינים מקום מכובד לס"ת אין צריך לזה (עיין בספר הליכות שלמה – תפלה פרק י"ב סעיף ל"ח ובהערות שם, ובשו"ת יבי"א ח"ט חאו"ח סי' ט"ו אות ה'), רק מהיות טוב אם אפשר טוב ונכון לעשות כן.

שנכון להביא ס"ת למנינים אלו

ז. ודע, שאף שבבית האבל רבים נהגו שלא להביא ס"ת לשם אף אם מכינים מקום, וכמו שנראה מדברי מרן בש"ע יו"ד (סימן שצ"ג ס"ג). וכן רבינו האר"י בזמן חוליו היה מתפלל בביתו בעשרה ולא היה מביא ס"ת לקרוא בו (עיין בשער הכוונות דרוש א' מדרושי קס"ת דמ"ח ע"ד, ובפע"ח שער קריאת התורה סוף פ"א, ובשמן ששון על שעה"כ שם, ובספר אבן השוהם עמוד ר'). וכן בגר'בא נהגו שלא להביא ס"ת לבית האבל, רק אחר התפלה היו הולכים המתפללים לביהכ"נ (והאבלים נשארו בבית) לשמוע קס"ת. וכמבואר בשו"ת שואל ונשאל חלק ג' (סימן ר"כ), ובספר ברית כהונה (יו"ד מע' א אות י"ז), ובשו"ת מקור חיים מאדאר חלק א' (חאו"ח סי' י' עמ' מ"ב). וכן נהגו בעוד קהלות. מכל מקום בנ"ד שאין זה לצורך אנשים יחידים, אלא לצורך כל הקהל, ואם לא יביאו ס"ת תחבטל הקריאה לגמרי ח"ו באותה

תקופה, בודאי שנכון להביא ס"ת למנינים אלו. וזהו כבודה של התורה. ובזמן ההולכה מביהכ"נ למקום שהכינו בבית הפרטי, רצוי שיהיו עשרה, וכמו שכתב מהר"ם ריקאנטי (סי' מ"ג) והוב"ד באמת ליעקב (דיני הוצאת ס"ת סעיף י"ב), ובלדוד אמת (סי' ג' סעיף י"ב), ובכה"ח (סי' קל"ה ס"ק ע"ד). אך אין נכון לפוסלו קודם הבאתו על ידי מחיקת אות או נתינת שעה, בכדי להוליך הס"ת, רק ע"י התרת התפירה בין חומש לחומש דוקא, עיין כה"ח (שם) ובשו"ת יבי"א ח"ד (חאו"ח סי' ט"ו) באורך.

ומכל האמור יוצא שבתקופה שכל הציבור אנוסים מלבוא לביהכ"נ, מותר אף לכתחילה להביא ספר תורה מביהכ"נ למקום שמתפללים, וכן נכון לעשות. בפרט אם מתפללים בחצר ביהכ"נ. והיכן שמתפללים בבתיים, אם אפשר להביא את הס"ת מראש למקום המשתמר שיחדו לשם כך, עדיף. ואם לא מתאפשר, יכולים להביאו בזמן שצריכים לקרות בו. [ובזמן ההולכה רצוי שיהיו עשרה]. ויה"ר שנזכה לראות בכבודה של תורה, להגדילה ולהאדירה, עד ביאת גואל צדק במהרה. אמן.

בברכת התורה

ע"ה א"ך ס"ט

סימן יא

קריאת התורה בזמן שאי אפשר להתקרב אחד לשני

בס"ד שלהי ניסן התש"ף לפ"ג.

כבוד ידידנו הדגול והנעלה. לו נאווה תהלה. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו צורו אמן סלה.

הנני להציג לפניו מה שכתבתי בענין קריאת התורה בתקופה זו.

א. בהיות ובתקופה זו (תחילת ניסן התש"ף), גם כשהותר להתפלל בחוץ, מכל מקום צריך לשמור מרחק שני מטר אחד מהשני, רבים שואלים כיצד יעשו בקריאת התורה, אחר שמלבד הקורא בתורה יש את שבעת העולים (ועוד אחד למפטיר והפטרה), ואכן אם היה אפשר שכל העולים יכינו מראש את הקטע שהם עולים בו, אם אכן הם ראויים לכך לקרוא בתורה בטעמיה ודקדוקיה, זה הדבר שהכי עדיף. ובלא"ה כך היה ראוי להיות תמיד שהעולה לתורה יקרא בעצמו. וכך הוא דינא דגמרא. ורק לאחר מכן כשהתרבו אלו שאינם יודעים לקרות בעצמם, החלו להנהיג שהחזן יקרא בקול והעולה בלחש, כדי שלא יתבייש מי שאינו יודע לקרות בעצמו, כמבואר בתוספות בבבא בתרא (ט"ו ע"א, בד"ה שמונה) בשם רבינו תם, ובדברי ראב"ן (מגילה דף כ"א ע"ב), ובספר המנהיג

(יום שמיני וענין שמחת תורה), ובמרדכי (שבת פ"ק סימן רל"ה), ובספר הבתים (שערי קריאת התורה שער שני), ובספר ארחות חיים (הלכות שני וחמישי סימן י"ב), ובספר האשכול (ח"ב ריש סימן כ"ב), ובחידושי הריטב"א (מגילה דף כ"א ע"ב), ובחידושי הר"ן (שם), ובשו"ת הריב"ש (סוף סימן ר"ד), ובספר האגור (סימן ק"צ). ויש שכתבו הטעם כיון שאין הכל בקיאים בטעמי הקריאה ואין הצבור יוצאים בקריאתו והוא בעיניו כיודע ואם לא יקראוהו אתי לאנצויי עם ש"צ, ולכך התקינו שיקרא הש"צ הבקי בקריאה, כמבואר בהרא"ש (מגילה שם סימן א'), והטור או"ח (סימן קמ"א), ובדברי הר"ד אבודרהם (דיני קריאת התורה). וכן רבינו ירוחם (נתיב ב' חלק ג') הביא את שני הטעמים. (ובזמן הגאונים לא פשטה תקנה זו, כמבואר בדברי רב האי גאון בשו"ת שערי תשובה סימן נ"ט, ובדברי רב שר שלום גאון בשע"ת שם סי' ש"ל). ויש מהראשונים שהתנגדו לתקנה זו שהש"ץ יקרא בקול, עיין בספר העתים (סימן קע"ח), ובתשובת רבינו אפרים המובאת בספר ראבי"ה (סימן תקנ"א), ובספר שבולי הלקט (סי' ל"ה ול"ו), ובספר תניא רבתי (סימן ו'),

ובספר אור זרוע (חלק ב' סימן מ"ב אות ט"ז). ומרן בש"ע (סימן קמ"א סעיף ב') העלה מנהג זה, אך כתב גם עיקר הדין בתחילה, וז"ל: לא יקראו שנים, אלא העולה קורא ושליח ציבור שותק, או שליח ציבור קורא והעולה לא יקרא בקול רם, ומכל מקום צריך הוא לקרות עם הש"צ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, אלא שצריך לקרות בנחת שלא ישמע לאזניו. ע"כ. ועיין שם בביאור הגר"א. וע"ע בבית יוסף שכתב מנהג רומניא, שהעולה קורא בקול רם כדין התלמוד, וכדי שלא לבייש מי שלא בקי בדקדוק הקריאה, מעמידים מקרא שאומר תיבה תיבה תחילה. ע"ש. ובאמת שאצל אחינו התימנים עד היום המנהג פשוט שבכל אופן מי שעולה הוא קורא את עלייתו. וגם אצלנו הספרדים ועדות המזרח, אף שנהגו להעמיד חזן קורא בתורה, מצוי הדבר שאלה העולים הבקאים בקריאה בטעמים ובנקודות, קוראים את עלייתם, לקיים המצוה בהם יותר מבשלוחם. וכן העידו על כך, מהר"מ אלפאסי בספר משחא דרבותא (או"ח סי' קמ"א), ומהר"י גז בספר יגן ה' (סי' ו'), ומהרמ"ך בספר ברית כהונה (או"ח מע' ק' אות ב'). וכן כתב בספר הלכה ברורה חלק ז' (סימן קמ"א, בירור הלכה אות ז'). וכבר הארכתי בזה בס"ד בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סימן י"ג) שכן ראוי לנהוג, והשבתי על מה שכתב בשו"ת ברכת יוסף מיכאל חלק ב' (סימן

כ"ב) לאסור לעולה בתורה בעצמו. אלא אדרבה כן ראוי לנהוג שיקרא העולה בעצמו, שכן עיקר הדין, וכן מדוקדק מלשון מרן בש"ע, ושכן בקודש חזיתיה למרן הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל שקרא העלייה שעלה בה. וכן נוהגים רבותינו בשיבת כסא רחמים פה ב"ב (וע"ע בספר מקור נאמן ח"א סי' רמ"ד), ובלבד שהעולה יודע הקריאה בדקדוקיה ובטעמיה היטב. ע"ש. וכן הביא דברינו בזה בקצרה בספר עבודת עובדיה חלק א' (פרק ט"ו הערה י"ט). ואם כך כל השנה, כל שכן בתקופה זו שאין רוצים להתקרב אחד לשני, שנכון שהעולה יקרא עלייתו בעצמו, אם בר הכי הוא, וליתר שאת אם הדבר אפשרי להודיע מראש לעולים מה עלייתם שיוכלו להכינה מראש.

ב. אבל אם אין אפשרות שכל העולים יקראו בעצמם, ואין הקורא והעולה רוצים להיות סמוכים זה לזה, שמעתי עצה שיוציאו שני ספרי תורה, באחד יברך העולה ויקרא בלחש, ובאחד יקרא הקורא בקול רם, ושכן הסכים בזה מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו. אך יש מקום לעיין בזה מצד שהמברך לא מברך על הספר תורה שממנו הצבור יוצאים יד"ח וגם שנראה קצת כשתי תורות חלילה. אף שמסתבר שהדבר אפשרי. אך לכאורה עדיף שיעלו בספר תורה אחד וישמרו מרחק סביר ביניהם (היינו שהעולה שקורא בקול רם יעמוד קצת יותר קרוב, והעולה שרק קורא עמו בלחש יעמוד

קצת רחוק), ועל הצד היותר טוב יכסו פיהם בטלית (או במסכה). וגם אפשר לקצר בעליות שכל אחד שלושה פסוקים (רק יזהר שיתחיל ויסיים בדבר טוב, וכן שלא יסיים פרשיה וישאיר פחות מג' פסוקים וכו'), ועליה אחת יעלה הקורא בתורה בעצמו, בה יקרא מרבית הפרשה, ובזה יכול לקרוא ללא עולה לצדו. ואם זה פרשיות מחוברות יעלה רביעי מחבר. [וכן בקובץ ויען שמואל כרך כ"ג (סי' ל"ו עמוד ש"ו) הביא הה"כ שמו"ר הסכים לאפשרות להוציא שני ס"ת, והעירו הרב העורך בשולי היריעה שגם מו"ר ס"ל ששאר האפשרויות עדיפים. ע"ש]. ויש עוד אפשרות שיעלה הקורא בעצמו כל העליות ע"פ המבואר בש"ע (סי' קמ"ג ס"ה). אך אין נכון להזקק לזה במקום שיש כאלה שיכולים לעלות (ודוקא במרפסות אם אין אנשים עמו באותה מרפסת יעשו כן, ועיין לעיל סי' ב' אות י"א מה שכתבתי בזה). אלא הנכון שיעלו שבעה עולים, ויקראו בעצמם, או ישמרו מרחק ויקצרו בעליות.

סימן יב

קריאת התורה עם כפפה ומסכה

בס"ד ו' מנחם אב יה"ל התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת האי גברא רבא. דגול מרבבה. הרה"ג רבי יצחק עזריאל נר"ו ר"מ בשיבת חכמת רחמים מושב ברכיה ת"ו

אחדשה"ט!

ע"ש. וכיון שאין נוגע בס"ת בידו ממש, ממילא אין חשש להדבקה, ורק מצד המפה שכולם אווזים בה אולי יש מקום חשש, וגם לזה יש תקנה שיאחוז בס"ת בקצה טליתו.

קרת מכתבו אל מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה יחשל"א הגיע לנכון. ונמסר בידי להשיבו דבר בס"ד.

אולם אם רוצה לאחוז בכפפה, אף שאין בזה משום חציצה, אחר דבלא"ה צריך לאחוז באיזה דבר ולא בידו ממש, מכל מקום היה מקום לדון בזה מצד בזיון, דבפסחים (נ"ז ע"א) ת"ר, ארבע צווחות צוחה עזרה וכו' ועוד צווחה צא מכאן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה. ופירש"י: כריך ידיה בשיראי. וחציצה פוסלת בקדשים דבעינן ולקח הכהן שיקח בעצמו, ועוד דבזיון הוא. עכ"ל. וע"ע להתוספות בסוכה (ל"ז ע"א בד"ה דבעינא) שכתבו כיון דלכבוד עצמו עשה כן שלא יתלכלכו ידיו בדם האברים ומבזה קדשי שמים. ע"ש. ומכל מקום בנ"ד שעיקר מטרתו שלא להדביק ולא להדביק ולא מחמת בזיון חלילה, וניכר וידוע הדבר בתקופה זו, יש להקל, וכמו שכתב בכיו"ב בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב (סימן ט"ז) להקל לשים כפפות מפני הקור. ע"ש.

בענין ... ומעתה הבוא נבוא לשאלותיו בענין קריאת התורה בתקופה קשה זו. ראשון לציון שאל בזה הלשון: כתוב בש"ע שצריך הקורא בס"ת להחזיק בס"ת, האם בזה"ז לא יחזיק כדי שלא ידביק אדם אחר העולה לס"ת או דילמא שיקח כפפה ויחזיק בס"ת. ע"כ.

הנה מרן כתב כן בש"ע (סימן קל"ט סעיף י"א) לגבי שעת הברכה. והאחרונים כתבו לנהוג כן גם בשעת הקריאה (עיין משנ"ב ס"ק ל"ה). וכן הוא ע"פ רבינו האר"י לאחוז בשעת הברכה בשתי ידיו, ובשעת הקריאה ביד ימין וכמ"ש הכה"ח (ס"ק כ"ד). ומ"מ הזהיר שם הכה"ח לא לאחוז היריעה ביד ממש אלא על ידי המפה של הס"ת.

מור"ם שם (סעיף ג'). וכן פשט המנהג גם אצל חלק מהספרדים (עיין בכה"ח סי' קל"ה ס"ק ט"ז). אבל במקום שאין מנהג יש להחמיר כדעת מרן, והקורא צריך לראות את הכתב. ולא די שיראה שיש שם אותיות^ח, אלא צריך לראות את האותיות באופן שיוכל לקרוא. ומכל מקום מסתבר שאם רואה את האותיות ממש אף שקשה לראות ממרחק את האותיות בצורה חדה, אבל על ידי שהקורא בתורה קורא בקול יכול הוא לקרוא היטב, יכול הוא לעלות ולקורא בלחש עם הקורא בתורה. והיותר נכון שיתקרב קצת וישים מסכה (או טלית על פיו), והעצה היותר נכונה, שכל קורא יכין בעצמו את עליתו (אם בר הכי הוא) ויקרא בעצמו.

ויה"ר שהשי"ת ירחם עלינו, ויסיר כל שטן ומשחית מעלינו, ויחיש את גאולתנו, ובקרוב ממש נזכה לראות בבית מקדשנו. אמן.
בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ח (חאו"ח סוף סימן י"ג) בכיו"ב. ואם כן יש להקל בזה בנ"ד גם מצד זה. אך אם אפשר לאחוז על ידי טליתו וכיוצא עדיף טפי.

ומה ששאל עוד שכיון שצריך להתרחק אחד מהשני שני מטר, אם העולה לתורה יכול לשים מסכה או שאין זה מכבוד הס"ת. הנה במקום אחר כתבתי בזה בס"ד לענין תפלה עם מסכה, וכתבתי להקל בס"ד אחר שבתקופה זו כן הדרך לעמוד אף לפני גדולים, ואם מותר לעמוד כך לפני השי"ת אם כן גם בס"ת הדין כן (וכן ראיתי למו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו שקורא בתורה עם מסכה). ואם ירצה יכול לכסות פיו בטליתו במקום במסכה.

ומה ששאל אם העולה לס"ת ונמצא רחוק שלא יכול לקרוא מתוך הס"ת אבל רואה את הכתב אם יכול לעלות לס"ת. הנה לדעת מרן בש"ע (סי' קל"ט ס"ב) מי שאינו יודע לקרות צריך למחות בידו שלא יעלה לס"ת. ואצל האשכנזים נהגו להקל בזה כמ"ש

ח. אולם לענין הגבהת הס"ת אין צריך אלא שיראו העם שיש שם כתב כמבואר בש"ע (סי' קל"ד ס"ב), ורק טוב לראות האותיות עד שיוכלו לקרותם כמ"ש המשנ"ב (ס"ק י"א). ובקובץ ויען שמואל כרך כ"ג הנד"מ (סימן ל"ז עמוד של"ה) כתב ידידנו הרה"ג רבי יעקב נסיר שאם העומדים לא רואים את הכתב כלל אין להגביה הספר. ע"ש. ובאמת שקשה שלא יראו במציאות אף את הכתב, וגם בתקופה זו לא מתרחקים אלא שני מטר. ואולי איירי דרך המרפסות אף שלא מבואר בדבריו.

סימן יג

השלמת הפרשות שהחסירו בקריאת התורה

הבאה ציוה ה"ר אליעזר ב"ר שמעון זצ"ל להתחיל בפרשת אמור אל הכהנים ולקרותה, וגם בהר סיני הראויה להקראות באותה שבת, ושלא לדלג פרשה אחת מן התורה. לפי כי מימון משה רבינו ניתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה, כדי להשמיע לעם מצוות וחוקים. ואין לך לומר כיון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה, לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו, וזו בשבת זו, אלא כי כן נסדרו הפרשיות. וראיה לדבר, שאם אירע יום [טוב] בשבת, ודוחין הפרשה של אותה שבת מפני פרשה של יום טוב, הלא מיד בשבת הסמוכה ליום טוב חוזר למקום שפסק, ולא אמרין הואיל ונידחת תדחה. ותו דאפילו תימא יש קבע בשבתות בקריאת הפרשיות, אפ"ה אין חוזרין וקורין אותה, דתניא בפרק החליל בראשון מהו אומר וכו', אלמא דאין מדלגין סדר השיר, וכל שכן סדר הפרשיות שהיא תורת יוצרנו חוקים ומשפטים שאין לדלג וכו', כי להשלים התורה אנו באים בכל שנה, ואם יוותר לנו פרשה, בין מחמת שנה פשוטה, בין מחמת יום טוב שחל להיות בשבת ודחה אותה סדר פרשיות, בין מחמת כל

בס"ד יום חמישי ערב ראש חודש אייר (אני י"י ר'ופאך) התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת האי גברא רבא הרה"ג רבי איתן בעל הנס נר"ו איתן מושבו במושב גילת אחדשה"ט!

המציאו לידי מהנהלת הישיבה העתק מתשובתו בענין קריאת התורה בשבת הקרובה, אשר בעוה"ר עד עתה היה אסור ע"פ החוק מטעמי בריאות עקב הנגיף ב"מ לקיים מנינים במשך ככמה שבועות, ורבים התפללו ביחיד בביתם (וקיימו בעצמם דברי חז"ל בב"ק דף ס' ע"ב, דבר בעיר כנס רגלך ולמדו זאת מהפסוק לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך. "עמי בא בחדריך" בגימטריא "קורונה". גליון בית נאמן מס' 202). או שהתפללו דרך המרפסות ללא ס"ת. ועתה שהותר הדבר כיצד ינהגו לגבי הפרשות שחיסרו. והנני להביא מה שכתבתי בזה בימים אלה (ובסוף הדברים התייחסתי בקצרה לדבריו).

א. כתב בספר אור זרוע חלק ב' (סימן מ"ה) וז"ל: מעשה היה בקלוניא באחד שקבל בשבת הראוי לקרות פרשת אמור אל הכהנים, ועיכב תפלה וקריאת התורה כל היום, וכשהגיעה [שבת]

דבר שלא נקרא אותה פרשה הראוי לקרותה, יקראנה בשבת אחר ולא ידלגנה, אלא יקראו שתי פרשיות כאחת, ויתקנו בזה את אשר חיסרו, שאם ידלגו הרי חיסרו קריאתה על מגן. ואין לומר שאין לקרות משום טורח צבור, דהא אמרינן במסכת סופרים שאפילו בעבור פסוק אחד חוזר וקורא כל הפרשה כדפרישית לעיל, ולא חיישינן משום טורח צבור, וכל שכן לכל הפרשה שאין לחוש לטורח צבור, כאשר אנו עושים ברוב פרשיות שאנו קורין שתיים ביחד כשהם מרובים על שבתות השנים. וכך היא מצוה מן המובחר. עכ"ל האו"ז. והוב"ד בקצרה בספר האגודה (מגילה סימן ל'). וכן בשו"ת מהר"י ווייל (דינין והלכות שבסוף הספר אות ס"ו) הורה כן עפ"ד האו"ז. וכן הורה הגאון בעל תרומת הדשן בבית כנסת שלו כמובא בספר לקט יושר (חאו"ח עמ' 54). וכן פסק מור"ם בהגה (סי' קל"ה ס"ב). וכן הסכמת האחרונים.

ב. אולם מהריק"ש בערך לחם (סי' קל"ה ס"ב) הביא הכתוב בהגהת מור"ם, וכתב: ולא נהגו בני מצרים בלכתם בשיירות קהל גדול. ע"כ. אולם הגאון רבי יעקב ישראל בורלא זצ"ל בשו"ת מקור ישראל (סימן ק"ה) כתב, שבשנת תקמ"ז היה בירושלים עצירת גשמים, והתענו שלוש תעניות קודם חנוכה ונענו, ושוב ביום רביעי י"ב שבט התחילה רוח סערה וירד שלג אשר לא היה כמוהו, עד שנסתמו הפתחים

והחלונות ולא היו יכולים לצאת מפתח ביתם, ובשבת קודש ט"ו בשבט לא התפללו בבתי כנסת ולא קראו בס"ת כלל כי אם בקבל חסידים [בית אל]. ואף שמהריק"ש כתב שלא נהגו להשלים, בכל זאת קראו לשבת הבאה כל פרשת בשלח ושלושה פסוקים מפרשת יתרו, ואח"כ המשיכו בחובת היום בפרשת יתרו. ע"ש. גם הגאון הראשון לציון מהר"מ מיוחס בשו"ת ברכות המים (או"ח סי' קל"ה, דף ג' ע"א) אודות אותו מעשה, העלה שצריך שישלימו, והביא (דף ד' ע"א) דברי מהריק"ש, וכתב דשאני התם דההולכים הם ליקוטאי, מכל קהל מעט, משום הכי הם נפטרים, אחר שבקהלות כולם קורים, משא"כ היכן שלא קראו אף הקהל. ושוב הביא שמצא למהר"י צמח בהגהותיו כתב יד על מהריק"ש, שהעיר על המנהג שהביא מהריק"ש, שאין ראיה ממנו כי מציון תצא תורה ולא ממצרים, ואולי דרך תרעומת קאמר מדוע לא נהגו כן, ועוד שאולי צבור נקרא בביהכ"נ ולא בשיירות. וכן העלה הרב ברכות המים שם, להשלים הפרשה הקודמת, באופן שהכהן קורא כל הפרשה הקודמת ועוד שלושה פסוקים מהפרשה החדשה, ואח"כ יעלו שאר העולים בפרשה זו, מתרי טעמי, חדא שיראה שקריאה זו אינה אלא להשלים ולא חובת היום, ועוד מצד הדין ג"כ צריך שהכהן יקרא בפרשה החדשה שהיא חובת היום, וכמו שהסכימו

שדוקא צבור שבביהכ"נ צריכים להשלים ולא מנין עראי שבשיירות (ויתכן וכיוון בזה לעיקר תירוצו של הרב ברכות המים גופיה, או קרוב לזה). ואילו הרב שבות יעקב מחלק בין אם זה היה באופן אקראי פעם אחת לבין אם קרה הדבר כמה פעמים וכדמוכח מטעמו וראיתו וכו"ל. וע"ע לרב חמ"א שם שמצא בהגהות מהר"ש ויטאל ז"ל שנדפסו בספר פתח הדביר ריש ח"ב בשם "חיים שנים ישלם" שכתב וז"ל: מיום שעמדתי על עמדי לא ראיתי נעשה מעשה כזה בצבור ופוק חזי מאי עמא דבר. ע"כ. והוא חבר למהריק"ש. וסיים, מכל מקום אנן בדידן אחר שראינו שכל גדולי האחרונים מהספרדים הביאו בסתמות הלכה זו, וכמו שכתבו מהר"י אלגאזי בספר אמת ליעקב (דף נ"ו ע"ב) ומרן החיד"א בספר לדוד אמת (סי' ט' ס"ב) והרב בית מנוחה (הל' ס"ת) ועוד רבים, הכי אית לן למינקט. ע"ש. וכן עיקר, וכל שכן ויתכן וגם מהריק"ש יודה בזה.

ג. והנה הרב מגן אברהם (סי' קל"ה ס"ק ד'), הביא דברי מהר"ם מיניץ (סי' פ"ה) שאם היו ב' פרשות מחוברות באותו שבת שבטלו הקריאה אין קורין בשבת הבאה ג' פרשות, דלא מצינו לעולם שקורין ג' פרשות, ואין לומר שיקראו ב' פרשות לכל הפחות, דאין תקנה לחצאין. וכנגד זה הביא שבהגהות מנהגים כתב על זה ולא נראין דבריו בעיני. ע"כ. וכן בשו"ת בית דוד

בכיו"ב שני גדולי הדור מהר"ש אלגאזי ומהר"ש בן עזרא הוב"ד בכנה"ג (או"ח סי' תרפ"ד). וסיים שכן הסכימו עמו גדולי הדור לעשות מעשה. ע"ש. וע"ע בשו"ת שבות יעקב ח"ג (סי' ו') שכתב לתרץ, דדוקא היכן שקורין הפרשה תמיד ורק פעם אחת נתבטל ראוי להשלים, אבל אם רגילים לבטל כמה פעמים אין להשלים בשבת אחרת דא"כ יבוטל מנהגן של ישראל לקרות רק הסדר המיוחד להם ע"פ תקנות חז"ל. ועל פי זה יישב כוונת מהריק"ש דטעמו כיון שהוא דבר שאינו תמידי. ודקדק כן מלשון האגודה בשם האו"ז שכתב אם בטלו בשבת התמיד ולא קראוהו וכו'. הרי דוקא בכה"ג יש להם להשלים, שמשום פעם אחת אין כאן שינוי מנהג. ע"ש. אלא שלא ראה דברי האו"ז במקורו, שבאמת אין כוונת האו"ז שרק באקראי מותר להשלים, אלא אפילו קרה הדבר כמה פעמים, אלא שצריך להשלים כל הפעמים שחיסרו, שאם ידלגו איזה פרשה א"כ בלאו הכי הם לא קראו כל התורה כתקנת חז"ל ומה טעם להשלים רק אחת. וע"ע למו"ח ועט"ר הגאון רבי רחמים אליהו מאזוז נר"ו בשו"ת כסא אליהו חלק א' (חאו"ח סימן י"ז אות א') שהבין שכוונת הרב שבות יעקב בדעת מהריק"ש שכיון שאינו דבר תמידי וקבוע לכן אין לו תשלומין. ושזה כוונת מהר"י צמח בתירוצו השני. ע"ש. ולענ"ד לכאורה טעמיהם שונים, דמהר"י צמח בא מצד

(חאו"ח סימן ק"ו) האריך לדחות דברי מהר"ם מינץ, והעלה שיקראו בכה"ג שלוש פרשות. ע"ש. וכן העלה הרב אליה רבה (סי' קל"ה סק"ב). וכ"כ מהר"י עייאש בספר מטה יהודה (סי' רפ"ב ס"ק י"ד) דמה לי חדא פרשה או תרי, וכנראה מסתימות דברי האגודה, ולכך נראה דאפילו אירע הביטול בתזריע ומצורע שיקראו לשבת הבאה ד' פרשיות תזו"מ ואחרי מות וקדושים. ע"ש. וכן הסכימו מהר"י אלגאזי באמל"י והחיד"א בלד"א והרב בית מנוחה הנז' (סוף האות קודמת). וכן הסכים הגר"ח פלאג'י בספר חיים (סימן י"ב סעיף ב'). וכ"כ הרב מגן גבורים (סי' קל"ה אלף המגן סק"ד) ובערוך השלחן (שם סעיף ו') והכה"ח (שם סק"ה). וכן העלה מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספר חזון עובדיה – שבת חלק ב' (עמוד של"א), והביא דברי האחרונים הנ"ל, והוסיף שכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סי' של"ה) שכן נהג הגר"נ אדלר, וכן כתב הרב דבר אמת (דנ"ח ע"ב), והרב שאל האיש (חאו"ח סי' י' בתשובת בן ההמ"ח), והרב מאורי אור (חלק באר שבע דל"ד סע"ב), ובשו"ת זכרון יהונתן (חאו"ח ס"ס ב'), והרב זכור לאברהם (מע' ספר תורה דף ע"א ע"ב). ע"ש. וע"ע לו בשו"ת יביע אומר חלק ט' (חאו"ח סי' כ"ח), ובשו"ת יחזה דעת חלק ז' (סימן נ'). וכן עיקר כהסכמת רוב האחרונים ומה גם דמסתבר טעמייהו, וכמו שכן מבואר

יוצא מדברי הרב אור זרוע שהבאנו בריש מילין, שצריך שלא יחסר להם שום פרשה. ומה גם דליכא לחוש בהא לסב"ל, וכמו שכתב בשו"ת דבר משה (חאו"ח סימן נ') לגבי פרשה ראשונה מחומש קודם, שאין לחוש בזה לסב"ל, כיון דבכל מקום שקורא בתורה יש חיוב לברך. ע"ש.

ד. ועין הרואה להרב עטרת זקנים (סי' קל"ה סעיף ב') שכתב בדעת מהר"ם מינץ שאם בטלו שתי סדרות אין יכולים לקרוא שלוש, דנראה לחלק בין אם בטלו שתי שבתות כל פעם פרשה אחת אזי צ"ל שהרשות בידם בשבת הבאה לקרות פרשה אחת שבטלו עם הפרשה השייכת לאותה שבת, אבל באם נתבטלו אחת שקורין ב' סדרות יחד אז לא יקרא הסדרה ששייך לאותה שבת עם סדרה אחת מב' סדרות שבטלו, משום דכיון שהיו דבוקים בשבת שעברה הוה כחד סדרה. ע"ש. וכן משמע קצת מדברי מהר"ם מינץ גופיה שם שכתב שלא צריך להשלים ג' או ד' שבתות דאל"כ אין לדבר סוף, אבל להשלים פרשה אחת משמע שאפשר אף אם בטלו כמה שבתות. וכן הרב פרי מגדים (אשל אברהם אות ד') הביא דברי העט"ז בזה (אלא ששוב הביא דברי הרב אליה רבה שישלים הכל). ע"ש. וכן מתבאר מדברי הגר"א בביאורו (שם) שכתב טעם דברי מור"ם שיש להשלים הפרשה שבטלו, דומיא דתפלה טעה ולא התפלל וכו'. ע"ש. ובתפלה משלימים רק את התפלה

האחרונה (אלא שאין מוכרח שכוונתו לדמות נדון דידן לתפלה לגמרי גם בפרט זה, וכן צידד מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו. וכן הוא בדבריו בגליון בית נאמן מס' 208 אות י"ז. ע"ש. ושוב ראיתי בתוספת מעשה רב (אות ל"ד) שהגר"א כאשר יצא מבית האסורים ביקש מהקורא שיקרא לפניו כל ארבעת הפרשות שחיסר. ומעשה רב זה מסייע להבנה זו בדעת הגר"א. וכן כתב הגר"י זילברשטיין הוב"ד בגליון תנובות שדה (סיון-תמוז התש"ף עמ' 33). ע"ש). וכן במשנה ברורה (ס"ק ו') כתב שאם בטלו כמה שבתות י"א שאין לקרות בשבת הבאה כי אם הסדרה האחרונה הסמוכה לזו, וי"א שצריך להשלים כל הסדרות שבטלו, ומביאור הגר"א משמע דס"ל כדעה ראשונה. ועיין שם בשער הציון (אות ח'). ולפי האמור נראה עיקר שצריך להשלים כל הפרשיות וכדמוכח מהדברים באו"ז. אולם היכן שיש כמה פרשות והדבר קשה על הצבור לכאורה נראה שעדיף שישלימו פרשה אחת מאשר לא ישלימו כלל, לצאת חובת הנך רבוותא. ועוד יש לצרף דעת הגר"א מרגליות בספר שערי אפרים (שער ז' סעיף ט"ל) שכל מה שצריכים להשלים דוקא היכן דבני חיובא הם לקרות אלא שאירע להם אונס, אבל היכא דלא הוו עשרה מעיקרא לאו בני חיובא נינהו וא"צ להשלים, דמעיקרא הכי אתקון חיוב הקריאה על מקום שיש שם עשרה דוקא. ע"ש. וכן הסכים

הגר"ש קלוגר בספר החיים (סי' קל"ה). ע"ש. (אף שאין סברתם מוכרחת, אחר ויתכן ובכה"ג שלא היה מניין כלל, עכשיו שהם באים להתפלל במנין הרי הם צריכים להשלים, ודוקא כשהיה מנין והיו יחידים שלא באו אינם צריכים להשלים. וכן מוכח מהוראת רבני ירושלים בשנת תקמ"ז שהבאנו באות ב' שצריך שישלימו). ועוד יש לצרף שגם בנ"ד אף שעל פי החוק לא יכלו לעשות מנינים, מכל מקום ב"ה התקיימו כמה מנינים, הן דרך המרפסות והן בכמה בתים על ידי בני משפחה, ורבים הביאו עמם ספר תורה לקרות בו (וגם אנחנו ב"ה שמענו קריאת התורה בכל זמן זה). וידועה דעת הרב עולת שבת (סי' רפ"ב סוף סק"ד) בשם מהר"ם מינץ, שבמקום שיש יותר מביהכ"נ אחת אם קראו בבית כנסת אחת אע"פ שלא קראו בבתי כנסיות האחרים לא נקרא ביטול התמיד ואין צריך להשלים בשבת הבאה. ע"ש. ונמשך אחריו מהר"י אלגאזי באמת ליעקב (דף ב' ע"ב סעיף ו'). וכן הסכים הגר"ח פלאג' בספר חיים (סי' י"ב סעיף ב'). ע"ש. אף שהמעין בגוף דברי מהר"ם מינץ יראה שיש לדחות וכמ"ש הא"ר (סי' קל"ה סק"ב) ומו"ח בשו"ת כסא אליהו ח"א (חאו"ח סי' י"ז אות ב'). ומכל מקום בצירוף דעות אלו, אם קשה להם להשלים כמה פרשיות, ובפרט שאין האנשים רוצים להתעכב בימים אלו, שאף שכבר אפשר ב"ה לקיים מנינים, מ"מ עדיין הסכנה

מרחפת בחלל, ונוהרים מלהתקרב אחד לשני, וכמעט ולא יוצאים מהבית אלא לדברים הכרחיים, ולא רוצים להתעכב כל כך בתפלה, שהמקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו. וכן שמענו מפי מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמן יחשל"א להקל בזה לפי המצב היום שאין צריך להשלים.

ה. והן עתה הביאו לידי העתק מתשובת הרב איתן בעל הנס נר"ו, וראיתי שם שהרחיב היריעה בזה, והסיק כהסוברים להשלים אפילו כמה פרשיות, אבל אם לריבוי הפרשיות כל פעם משלימים חלק (אחר שלהאו"ז עיקר ההשלמה אם משלים כל הפרשיות), על פני כמה שבתות, וזה דבר שאינו מפורש בפוסקים, גם שהוא תשלום לזמן רחוק וגם אינו על סדר הפרשיות, לכן בזה לא יכולים לברך כלל. עכ"ד. ויש לסייע דבריו מדברי מוהרמ"ך זצ"ל בשו"ת שואל ונשאל חלק א' (חאו"ח סי' ל"ב) ונכפלה גם חלק ג' (סימן ק"ב), לגבי ש"ץ שדילג פסוק אחד ולא נודע לרב על כך רק באמצע השבוע, שיש לחזור ולקרות הפסוק המדולג ושנים עמו אחר ההפטרה, ואינו מברך רק בלי שם ומלכות, ע"ש. [ומן האמור השבתי במקרה שבשבוע פרשת צו לא קראו בספר תורה, ובשבוע שלאחר מכן בפרשת שמיני הסתייע להם להביא ס"ת וקראו בו דרך המרפסות, ולא קראו פרשת צו מחמת שלא ידעו שצריך

להשלים. ובאו לשאול בפרשות תזריע-מצורע אם ישלימו את פרשת צו שדלגו עליה. והשבתי עפ"ד מוה"ר שואל ונשאל, דבכה"ג שלא קוראים לפי הסדר, ישלימו החסר רק אחרי ההפטרה ויברכו ללא שם ומלכות. אלא שמעיקר הדין בנ"ד יש מקום לומר שא"צ להשלים כלל וכנז' באות הקודמת. וע"ע בדברי מו"ר בגליון בית נאמן (בשיעור של מוצ"ש אח"מ-קדושים התש"ף, מס' 209 אות י'). ומשמע מדבריו לברך. וע"ע לידידנו הרה"ג רבי אביה שמריה חדוק נר"ו בקובץ ויען שמואל כרך כ"ג (סי' ל"ו עמוד ש"ט), שבתחילה כתב בפשיטות להשלים עם ברכה, ושוב הביא שהעירותי לו מדברי מוה"ר שואל ונשאל, ונשא ונתן בדבריו. ע"ש. וצ"ע]. ומכל מקום אם בכל זאת החליטו הצבור להשלים רצוי הדבר שישלימו כל הפרשיות אחר שיש להשלים רק ב' פרשיות (צו שמיני, שהרי את הקריאה של שבת חוה"מ אין צריך להשלים). אבל אם קשה הדבר, כבר ביארנו מכמה טעמים שמעיקר הדין לאור המצב שאין רוצים להאריך בתפלה, יכולים להקל ולא להשלים כלל את הפרשיות החסרות (ואם ירצו להשלים רק אחת ישלימו את הפרשה האחרונה), ושכן הורה מו"ר הגאון הנאמן נר"ו. ומי כמוהו מורה. [ושוב הופיע גליון תנובות שדה (סיון-תמוז התש"ף), וראיתי שם (עמ' 32-34) להרה"ג רבי שניאור זלמן רווח נר"ו, שכן העלה, שיש מקום להקל ולא

להשלים, אך אם אפשר להשלים כן ראוי לעשות. ושכן פסק גם הראשון לציון הגר"י יוסף, ושגם הראשון לציון הגרש"מ עמאר שבתשובתו שנדפסה שם (וכן בקובץ ויען שמואל כרך כ"ג סי' כ"ה) באורך העלה שנכון שלא להשלים יותר מפרשה אחת, אמר לו שגם המשלימים כל הפרשיות דבריהם נכונים על פי ההלכה. ע"ש. ואין הפנאי מסכים לפלפל בדבריהם. ע"ש].

בברכת התורה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן יד

צירוף לזימון בתקופה זו שאין אוכלים אחד מהשני

בס"ד ט"ו תמוז התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת ידידנו היקר והנעלה. חריף ובקי לשם ותהלה. הרב הגאון רבי משה שמואל דיין ישמרהו צורו אמן סלה.

זה כחודש ומחצה שנגה עלינו אור יקרות קונטרסו הבהיר "קרן אור פני משה" העוסק בעניני הלכה בעקבות המגיפה המשתוללת עתה בעוה"ר, ערוך בטוב טעם ודעת תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו. וכפי שאמרתי לכת"ר בזמנו שברוב הענינים שכתב כתבתי גם אנכי הצעיר, וכשקבלתי קונטרסו עברתי בין בתריו והוספתי בקונטרסי מדברי כת"ר ופעמים שקצת פלפלתי בדבריו. ואקוה שנפרסמם בקרוב איה"ב [הוא הקונטרס הנוכחי]. ומכל מקום אחר שנדברתי עמו, לעשות רצון צדיק חפצתי, והנני לכתוב לו איזה הערה קטנה לחיבת הקודש.

ראה ראיתי לו (סימן י"ח אות ה') שדן ידין במה שנשאל מאת ידידנו היקר רב כהנא הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו, אודות אנשים שאוכלים יחדיו בתקופה זו, אם רשאים לזמן זה עם זה. והביא דברי מרן בש"ע (סימן קצ"ו

ס"ג) שכל שנזהרים לאכול זה מזה כגון שאחד נזהר מפת עכו"ם ואחד אינו נזהר וכיוצא, אינם מצטרפים לזימון. ואף שיש להם פת שלא נגעו בה, וכולם יכולים לאכול ממנה, מ"מ כיון שאחר שיגע בה האחד יזהרו חבריו שלא לאכול ממנה אינם מצטרפים לזימון. ובסוף דבריו הב"ד מהר"ם מרוטנבורג (החדשות סי' ו') שאם מחמת חולי ואזהרת הרופאים אסור לאכול מפיתם של אחרים, כיון שאסור לו לאכול בשר, וגם האחרים שאוכלים בשר אינם יכולים מפיתו כיון שנלושה בחלב אינם מצטרפים לזימון. והובא בכה"ח (שם ס"ק י"ג) ועוד אחרונים. עכת"ד. וכן נראה. אלא ששוב בסוף דבריו הדר תבריה לגזיזה וכתב שכיון שאוכלים יחד בשלחן אחד, ואינם חוששים להדבק זה מזה מחמת הדיבור וכו', הוי הוכחה שאינם מקפידים זה על זה, ואף שאין אוכלים זה מפתו של זה אין מוכרח שהוא מטעם שחושש להדבק אלא מטעם שאין דרך בני אדם לאכול מפת חבריו אלא מחמת דרך ארץ וכיוצא, אך ממה שאוכלים על שלחן אחד על כרחך שאינו חושש להדבק ממנו, ושפיר מצטרפים לזימון. וכן שמע מגיסי הגאון רבי יעקב הכהן נר"ו.

עכת"ד. ובאמת שאף שיש מקרים שהוא כדבריו, ואם אכן אינם מקפידים לאכול אחד מחמת השני רק מחמת דרך ארץ וכיוצא שפיר דמי להצטרף, מכל מקום כמדומה ולא על זה שאל השואל שאלתו, ועכ"פ לענ"ד אין כל הוכחה ממה שיושבים על שלחן אחד שאין חוששים להדבק אחד מהשני, ותלוי איך יושבים, ואם רואים שמקפידים להתרחק אחד מהשני במרחק קרוב לשתי מטר אלא שנאלצים לשבת על שלחן אחד כל אחד בקצה אחר מחוסר שלחנות, וכפי שמצוי בחדרי אוכל של ישיבות וכיוצא, ואף את האוכל מקבלים כל אחד בנפרד באריזה סגורה מחשש הדבקה, הרי זה ממש דומה לדברי מהר"ם מרוטנבורג שנזהר מחמת חולי לא לאכול מפת האחרים, ואדרבה עדיפא מיניה, דהתם יכל היה להצטרף עמם אם לא היה בשר, וכן הם יכלו לאכול מפתו לולא שהיה בחלב, וכאן כל אחד מעיקרא לא רוצה אף לשבת בצמוד לחבירו. ומקפידים ביתר שאת לא לשוח בזמן האכילה (כעיקר ההלכה בש"ע ר"ס ק"ע) שלא ינתז טיפת רוק איש מרעהו.

ואין לך הקפדה גדולה מזו. ובכהאי גוונא נראה ברור שאין מצטרפים זה לזה.

ומכל מקום פעמים רבות שאמנם יש הוראה בפנימיות וכיוצא ממושרד הבריאות לקבל כל אחד מנה סגורה בנפרד, ולשבת במרחק אחד מהשני, ואף שיושבים כן, עושים כן מחמת שכן ההוראות, אך באמת אינם מקפידים זה על זה, ומדברים באופן חופשי אחד עם השני, ומבלי משים אף מתקרבים אחד לשני, ומצוי הדבר אצל בני הנוער לזלזל בהוראות אלו (וכפי ששמעתי שהיה כן גם בחדר האוכל של ישיבתנו). בכל כי הא בודאי שמצטרפים לזימון אף לזימון בעשרה בשם ה'. וכל מקרה לגופו.

ויה"ר שהשי"ת ירחם על עמו ועל נחלתו וימגר כל צר ומשחית מעלינו, ויחיש לבשר על גאולתנו, ונזכה לראות בבנין בית מקדשנו. אמן.
בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן טו

מי שמריח לבדוק עצמו אם מריח אם יברך

בס"ד ו' מנחם אב יה"ל התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו היקר רב כהנא. מלא חכמה ובינה. כש"ת הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו
אחדשה"ט!

בענין שאלתו שיש מחמת שנדבקו בנגיף ל"א לא מריחים, ורוצה לבדוק עצמו אם מריח הוא, אם יברך על ההרחה. וכפי המובן עיקר שאלתו במי שכבר נדבק ולא הצליח להריח וכעת שמרגיש יותר טוב רוצה לבדוק עצמו (אך סתם אדם אוקמיה אחזקתיה שמריח כהוגן). והנני להשיב בס"ד.

לכאורה נראה ברור דבכה"ג לא יברך מן הספק, וכמו שמצינו כיו"ב בספר אדני פז (דף ט"ז ע"א) שנשאל היכן שמסופק אם נשאר ריח טוב בבשמים המונחים לפניו, אם יכול לנסות לבדוק להריח בהם בלי ברכה, וכתב שאם היה לו בשמים אחרים שבדאי יש בהם ריח טוב, יברך עליהם ויפטור את המסופקים, ואם אין אחר יכול להריח ללא ברכה לנסיון בכדי שאם יהיה ריח טוב יברך עליהם, וראיתו מהגמרא (ברכות דף מ"ג ע"א), אמר רבי זירא אמר רבא בר ירמיה מאימתי מברכין על הריח משתעלה

תמרתו, והא לא קא ארח וכו'. ומוכח דס"ל שצריך לאריח קמי ברכה. ומוכח דשרי לארוחי קמי ברכה כיון דבדעתיה לברך. ומכל שכן בנ"ד דאיכא ספק ברכה לבטלה דרשאי לארוחי קמי ברכה אם יש להם ריח טוב כדי לברך. ע"ש. ובשו"ת תפארת אדם (שלוניקי תרכ"ג, חאו"ח סי' ל' אות י"ג) תמה על דבריו דלא ידע מאי קאמר, אך כתב שמותר להריח בלי ברכה כיון שאינו מתכוין להריח רק לנסות. ע"ש. וע"ע להגר"ח פלאג'י בספר רוח חיים (סי' רט"ו סק"ג) שכתב שלא הבין קושיתו אחר שלא פירש שיחותיו. ע"ש. ויתכן וכוונת הרב תפארת אדם דהא בגמרא נדחתה קושית והא לא ארח. ומ"מ לכאורה אי מהא לא איריא, דמ"מ פשיטא ליה למקשן שיכול להריח קודם הברכה, ועיקר דבר זה לא נדחה. ומ"מ למעשה כולם שוים לטובה שלא יברך בכה"ג. וכן כתב בספר חסד לאלפים (ר"ס רט"ז) כתב, שאמרו חז"ל אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך ויריח, ולא אמרו אסור להריח, דאינו אסור אלא כשמתכוין ליהנות אבל אם מריח כדי לדעת אם יש ריח לברך עליו אין צריך לברך. ע"ש. וכן הסכים בספר חזון עובדיה — ברכות (עמוד ש"ח). ע"ש. ופשוט הדבר שהוא הדין גם אם

בודאי שיש לדבר זה ריח, אבל מסופק
הוא אם יכול הוא להריח מחמת חוליו,
שיריח תחילה ללא ברכה, ואם אכן
מריח הוא, יברך ויריח. וכן כתבו הרב
בן איש חי (שנה א' פרשת ואתחנן סעיף
ב'), והרב כף החיים (סימן רט"ז סעיף
ג'), והרב קצות השלחן ח"ב (סימן ס"ב,
בדי השלחן אות א'), ובספר הליכות
עולם ח"ב (עמ' קס"ה ע"ד הבא"ח
שם). ע"ש. וכן העלה מוה"ר הגר"מ
הלוי זצ"ל בספר ברכת ה' חלק ג' (פרק
י"ב סעיף ט'), ודימה זאת למה שכתב
בש"ע (סימן ר"י סעיף ב') שהטועם את
התבשיל כדי לדעת אם חסר מלח או
תבלין אין צריך לברך על מה שטועם
מפני שאינו מתכוין לטעום לשם הנאה
או שביעה. ואפילו לדעה השניה שכתב
בש"ע שם שלא הותר לטעום בלי לברך
אלא אם כן פולט, מ"מ לענין ריח גם
הם יודו שא"צ לברך כשאינו מתכוין
ליהנות רק לברר אם מריח, שהנאת ריח

אינה הנאה חשובה כל כך כיון שאינה
נשארת בגוף. ע"ש. וע"ע בספר וזאת
הברכה (עמוד 332) ובספר מנחת אהרן
(מיאסניק, בין המצרים, עמוד שצ"ד).
וגדולה מזו כתב בשו"ת שבט הקהתי
ח"ב (סימן צ"ט אות ב') דבכה"ג כיון
שאינו יכול לברך תחילה מספק, במידה
ומריח, הברכה שמברך אח"כ תחול גם
על מה שהריח לפני הברכה. ע"ש.

ועל כן אם אכן רגלים לדבר שאינו
מריח, יכול לנסות להריח בתחילה
ללא ברכה, ואם אכן מריח ריח טוב,
יברך ברכת הריח ויריח. ואם ירצה
להחמיר, יכול לבקש מאדם אחר
שיוציאו, או שינסה להריח תחילה בדבר
שאינ מברכים עליו כגון ריח שאין לו
עיקר. ואם אכן מריח בחסדי ה', יברך
ויריח על ריח שיש לו עיקר.

בברכה רבה

ע"ה א"ך ס"ט

סימן טז

אם מי שיצא מבידוד צריך לברך הגומל

בס"ד יום ראשון ד' ניסן התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו היקר. תהלתו בלי מחקר.
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו

מה ששאל האם מי שיצא מבידוד צריך לברך הגומל. הנה כתב מרן בש"ע (סימן רי"ט סעיף א') וז"ל: ארבעה צריכים להודות, יורדי הים כשעלו ממנה, והולכי מדבריות כשיגיעו לשוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. וסימנך וכל החיים יודוך סלה ח'בוש י'סורים י'ם מ'דבר. עכ"ל. והנה אם היה בבידוד מחמת שאכן חלה והוברר שהוא מחמת שנמצא בגופו הנגיף ב"מ אשר בעוה"ר רבים חללים הפיל ברחבי העולם, ואף נפל למשכב עקב כך, הרי בודאי מתי שיצליח בחדסי ה' להתרפא וגופו יתגבר על הנגיף, עליו לברך הגומל. אבל אם רק נמצא חיובי לנגיף, אך כמעט ולא השפיע עליו כלל, ולא נפל למשכב אלא מתהלך כבריא לכל דבר (וכמו שכן הוא אצל רוב הנדבקים, בפרט אם הם צעירים וללא מחלות רקע), וכל שכן אם היה בבידוד לא מחמת שנמצא חיובי לנגיף, אלא מחמת שבא במגע עם מי שהיה חולה בנגיף, אך אין הכרח שהוא

באמת חולה, ואדרבה מסתמא אוקמיה אחזקתיה בחזקת בריא, וכמו שבאמת רוב המבודדים יוצאים בריאים ללא חשש. ואם כן לא יברך הגומל (אף שבודאי חלה עליו חובת ההודאה לה'). ואם מחמת שהיה בביתו שבועיים ימים בלי אפשרות לצאת כלל, והוא כמו מעצר בית, מכל מקום מעצר בית אינו כמו חבוש בבית האסורים, אחר שסוף סוף נמצא בביתו כדרכו בכל הימים, וכל כלי תשמישו עמו, רק לא יכול לצאת מביתו (ובלא"ה רובא דעלמא בימים אלה ממעטים מאד ביציאה מהבית והרחובות כמעט שוממים). וכן פסק בפשיטות מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספר חזון עובדיה – ברכות (עמוד ש"ס) שמי שנדון למעצר בית אינו מברך הגומל בשחרורו. ע"ש. וכן פסק מוה"ר הגאון רבי משה הלוי זצ"ל בספר ברכת ה' חלק ד' (פרק ו' סעיף ח'), וביאר טעמו כיון שהוא חופשי בביתו לעשות ככל אשר יחפוץ. ע"ש. וכל שכן בזה שאסרו לו לצאת מהבית לטובתו ובריאותו ובריאות כל הסובבים אותו. ויקויים בו ובכל עם ישראל מקרא שכתוב "ה' ישמור צאתך ובואך מעתה

ועד עולם" ("מעשה" בגימטריא "נגיף הקורונה". מפי מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו).

[שוב בשלהי חודש אייר התש"ף, קבלתי מידידנו הרה"ג חו"ב דעסיק באורייתא תדירא רבי משה שמואל דיין נר"ו קונטרס "קרן אור פני משה", וראיתי שם (סי' י"ח אות ו') שגם נשאל בזה מאת מעכ"ת, והעלה כדברינו גם לענין החילוק בין אם נפל

למשכב שצריך לברך הגומל לבין שרק נמצא חיובי לנגיף שאין צריך לברך הגומל (וסיים שטוב שיסע ע"ב דקות ובברכת הגומל על הנסיעה יכוין לפטור גם את זה, או שישמע ברכת הגומל מאחר ויכוין לצאת יד"ח). וגם לענין עצם המעצר בית שאין צריך לברך הגומל. ע"ש].

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן יז

ליחד מסכה לשבת ולצאת בה לרה"ר

בס"ד ו' אייר התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו הדגול והנעלה. לו נאווה תהלה.
כש"ת הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ
ישמרהו צורו אמן סלה.
אחדשה"ט!

א. אודות החוק החדש שצריך לשים
מסכות ביציאה למרחב הציבורי,
ושאל אם צריך ליחד מסכה מיוחדת
לכבוד שבת קודש. הנה בגמרא (שבת
דף קי"ג ע"א) אמרינן, וכבדתו מעשות
דרכיך, וכבדתו שלא יהא מלבושך של
שבת כמלבושך של חול, וכי הא דרבי
יוחנן קרי למאניה מכבדותי. ע"כ.
ובירושלמי (פאה פרק ח' הלכה ז'),
אמר רבי חנינא צריך שיהיו לו שני
עטיפין (להתעטף ולהתלבש בהן). פני
משה) אחד לשבת ואחד לחול, מאי
טעמא ורחצת וסכת ושמת שמלותיך
וכו' אלו בגדי שבתה. ע"כ. וכ"פ
בטוש"ע (סימן רס"ב סעיף ב'). ועין
הרואה להגאון הרי"ח הטוב זצ"ל
בשו"ת רב פעלים חלק ד' (חאו"ח סימן
י"ג) שנשאל על מה שמבואר בספרי
הפשטנים והמקובלים שיש חיוב על
האדם להחליף כל בגדיו לשבת, אם גם
המנעלים בכלל זה. והשיב שהסברא
מחייבת שאין המנעל בכלל זה, שאין

המנעל בכלל מלבושים, והראיה דברכת
מלביש ערומים שנתקנה בשביל
מלבושים של האדם לא נכלל בה
המנעל והסנדל, אלא תיקנו חז"ל ברכה
אחרת בשביל הנאת המנעל, ברכת
שעשה לי כל צרכי. וכן מוכח
מהירושלמי (שבת פרק ו' הלכה ב'),
לאו אורחיה דבר נשא מיהוי ליה תריך
סנדלין חד לחולא וחד לשבתא. ע"כ.
הרי לך להדיא דשאני סנדל משאר
מלבושים שא"צ ליחד סנדל לשבת. וזה
ברור. עכ"ד. והנה בירושלמי התם איתא
הכי, מפני מה גזרו על סנדל מסומר, יש
אומרים שהיו רואות את ראשו ומפילות,
ויש אומרים שהיו שומעות קולו
ומפילות, ויש אומרים על ידי שהיו
נדחקין זה בזה והורגין זה את זה וכו'.
מעתה אפילו בחול, לאו אורחיה דבר
נשא מיהוי ליה תריך סנדלין חד לחולא
וחד לשבתא. ופירש הרב קרבן העדה,
לאו אורחיה דבר נש שיתקין לו שני
זוגות מנעלים אחד לחול ואחד לשבת,
וכיון שכן במה שגזרו שלא לצאת בו
בשבת ממילא אף בחול לא יצא בו,
והטעם שגזרו בשבת דמעשה כי הוה
בשבת הוה. ע"כ. והוא כפירוש הרב רב
פעלים. אולם הרב פני משה פירש שם,
דמשני וכי לאו אורחיה דבר נש שיהיו

להן תרין סנדלין חד זוג לחול וחד זוג לשובתא, ומעשה שהיה ביום שבת היה ולפיכך גזרו על שבת. ולפירוש זה אדרבה מוכח מהירושלמי שצריך לייחד מנעלים לשבת. וכן ראייתי להגאון רבי יוסף ידיד הלוי זצ"ל בשו"ת ימי יוסף בתרא (חאו"ח סי' ח'), ושוב עם הוספות בהשמטות לחלק ב' (עמ' ת"י והלאה), שעמד על דברי הרב רב פעלים אלו, שאין להביא ראיה ממילי דברכות, וגם שם אינם בכלל מלביש ערומים, שאם אין לו מנעל לא נקרא ערום. וגם בירושלמי רק נאמר דלאו אורחיהו דאינשי לדקדק בזה, אך לא שאין צריך לדקדק בזה. ואולי שהירושלמי אזיל לשיטתיה (פ"ק דפאה) גבי כבוד אב ואם דנקט מלביש ומנעיל, ונראה דס"ל דמנעל לא בכלל לבושים, משא"כ לש"ס דילן. ועוד שהירושלמי קאי על סנדל המסומר ואולי דוקא בסנדל המסומר שלא נהגו ליחד שני מנעלים, מפני שהוא יקר. וגם שהש"ס דילן נראה שלא סובר כהירושלמי בזה. ועוד שהרב פני משה פירש דברי הירושלמי בתמיהה, ולפירושו מהירושלמי מוכח היפך דברי הרב רב פעלים. וכן ראוי לדקדק במצוות לכבד את השבת ליחד מנעלים לשבת. עכת"ד. והנה יש מקום ליישב קצת דברי הרב רב פעלים, דפשט הירושלמי כדברי הרב קרבן העדה. וכבר האריך הרחבי בזה מרן הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יחיה דעת חלק ה' (סימן כ"ג) ובספרו חזון

עובדיה — שבת חלק א' (עמוד כ"ז והלאה), וע"ע לו בשו"ת יביע אומר חלק י' (חאו"ח סימן נ"ה בהערות על ר"פ ח"ד אות ח'), והביא דברי האחרונים בזה, וזאת הלכה העלה, שאין צורך ליחד נעלים לשבת, רק ראוי למושחן ולצחצחן יפה לכבוד שבת, והמתחסד ליחד נעלים מיוחדות לשבת תבוא עליו ברכה. ע"ש. וכיום שב"ה אפשר בנקל לקנות נעלים, רבים וטובים נוהגים לייחד נעלים לשבת, ותבוא עליהם ברכת טוב.

אולם כל זה לגבי מנעלים, שיש אומרים דחשיב מלבוש, ויש בזה כבוד שבת. וגם בזה רבים הסוברים שאין צורך לייחד לשבת. וכל שכן בשאר דברים שאינם מלבוש. וכמו שלא מצינו שייחדו משקפים לכבוד שבת, אחר שאינו בגד ממש (וע"ע בספר חשוקי חמד סנהדרין עמוד קצ"ה והלאה), ועוד שהוא מכשיר עזר בריאותי לראיה, והיה עדיף יותר לאדם שלא יהיה. ורק על יחידי סגולה בודדים שמענו שייחדו משקפים לשבת (עיין בספר משמר הלויים עמוד שמ"ו ובספר זך ונקי פי"ח אות ה' ובספר דברים נפלאים על שבת קדשנו עמוד כ"ח). וכן השיב מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו שלא ראינו ולא שמענו שיש ענין לייחד משקפים לשבת. והוב"ד בשו"ת ויאמר משה ירדני ח"ב (סי' י"ז). וכן העלו בשו"ת אבני ישפה ח"ה (סימן מ"ו ענף ג'), ובשו"ת הראשון לציון ח"א (חאו"ח

ואין יוצאין בהן. ובגמרא (עמוד ב') פירש רבא בר רב הונא דהוא פרמי. דהיינו מסכה, וכמו שפירשו רש"י והטוש"ע (סימן ש"א סעיף כ'), שהוא כמין צורת פרצוף שנותנים על הפנים להפחיד התינוקות^ט. ע"כ [ומכאן סמך ללבוש מסכות הנקראים פרמי בפורים. ספר סנסן ליאיר סי' י"ב]. אולם התם היינו טעמא מפני שאין זה דרך מלבוש, וכמו שכתב הרב משנה ברורה (ס"ק ע'). מה שאין כן בנ"ד, אדרבא יש לומר כמו שמותר לצאת במוך וספוג שעל המכה לפי שהם מרפאים, הילכך הוי כמו תכשיט, וכמבואר בשלחן ערוך (שם סעיף כ"ב), הוא הדין והוא הטעם שמותר לצאת במסכה שלא ידבק ויחלה ח"ו. ואף שהמסכה נועדה בעיקר שלא ידביק אחרים, מ"מ בודאי שמסייעת גם במידה מסויימת שלא ידבק בעצמו כמו

סי' ל"ה), ובשו"ת דברי בניהו חלק כ"ג (סי' ל"ג), ובספר גם אני אודך תשובות הרה"ג רמ"ש ד"ן חלק א' (סי' י'), ובשו"ת מעולפת ספירים ח"א (סימן ט"ז, וע"ע לו בחלק ב' במכתבים שבסופו סי' ג' ענף ג'). וכל שכן בנ"ד שהוא רק מסכת הגנה, ובהזדמנות ראשונה שהאדם יכול להורידה כשמגיע לביתו וכיוצא הרי הוא מורידה, וגם בעיני האנשים כמדומה שגם במסכה יקרה אין נותנים לבם שהיא לכבוד השבת, נראה שאין צריך לייחד מסכה לכבוד שבת אף הנוהגים לייחד מנעלים לשבת. רק כמובן שמסתבר שעדיף שהמסכה תהיה נקיה וטובה.

ב. ומה ששאל אם מותר לצאת בשבת עם מסכה במקום שאין עירוב. אמנם מצאנו כיוצא בזה לאסור, הוא מאי דתנן (שבת דף ס"ו ע"א) לוקטמין טהורין

^ט. ואמנם ר"ח והרי"ף ודעמיהו פירשו באופן אחר, ובהיות ושמעתי שיש שרצו ללמוד מדבריהם לאסור בנ"ד, ראיתי להביא בזה מה שכתבתי בזה לבחור היקר ר' יעקב סגרון הי"ו (בט"ו תמוז התש"ף): מה שרצה לומר שלדעת רבינו חננאל שפירש (שבת דף ס"ו ע"ב): פרמי. יש מי שאומרים חתיכה של בגד שקושרין לזקנים ששפתותיהן מתרפטות. ע"כ. שלפי זה גם מסכה ששמים בזה"ז בעקבות הנגיף ב"מ יהיה אסור בשבת. הנה כפירוש ר"ח כן פירש כיו"ב גם הרי"ף (ל' ע"ב מדפיו) וז"ל: פירוש פראמי דבר שנותנין על הפה שלא ינתז ממנו הרוק. ע"כ. וכן פירש בערוך (ערך אנקטמין): ופירושו חתיכה של בגד שקושרין לזקנים על פיהם למען רירם מפני ששפתותיהן מתרפטות. ע"כ. והוא לקוח מר"ח [ונראה להגיה בר"ח כלשון זו. וכן ראיתי בפירוש ר"ח הוצאת מכוון לב שמוח שהגיהו כן ע"פ דברי ספר הנר בשם ר"ח]. וכן הובא בשם ר"ח באור זרוע (סי' פ"ד). וכן בפי' רבינו פרחיה (שבת שם) כתב כהרי"ף. וכן המאירי בבית הבחירה (שבת שם) כתב כיו"ב וז"ל: ופרמי חתיכת בגד העשויה להניח לפני הצואר להגין על הרירין שלא ילכלכו המלבוש וכו' לזקנים ששפתותיהן מתרפטות. ע"כ. ולפ"ז הוא כעין סינר. ומ"מ לענ"ד אין כל הכרח ללמוד מזה למסכה דידן, גם לפירוש ר"ח ודעמיה, דהתם כל מהותה עשויה להציל מטינוף הבגדים כמ"ש המאירי, והוא דומה ממש למה שפסק מרן בש"ע (סי' ש"א סעיף י"ג), לא יצא הזב בכיס שעושה להצילו מציבתו שלא יטנף בה. דכל אצולו טינוף משוי הוא אם לא שהוא מלבוש גמור כמ"ש שם המשנ"ב (ס"ק מ"ח). משא"כ בנ"ד אדרבא דמיא להמשך דברי מרן, שאם קושרתו כדי שלא יכאב לה הדם ולא תצטער מותר לצאת בו, וכן למה שכתב מרן בש"ע שם (סעיף כ"ב), יוצאים במוך וספוג שעל המכה לפי שהם מרפאים. וה"ה בנ"ד שמצילו מלהדבק ולהדביק. וכמו שכתבנו בפנים.

שפורסם מיודעי דבר [וכן כתב בקובץ ויען שמואל כרך כ"ג (סי' ל"ו עמ' שי"ט) גבי נ"ד. ע"ש], ושפיר חשיב כמוך וספוג שעל המכה שיוצאים בהם בשבת. וכל שכן שהמסכה היא דרך מלבוש על הפנים. ואין חשש שיוציאה ויטלטלנה בידיו. וכמו שמצאנו למור"ם בהגהתו בש"ע (סי' ש"א סעיף כ"ג) שכתב וז"ל: ואותן עיגולים ירוקים שגזרה המלכות שכל יהודי ישא א' מהן בכסותו, מותר לצאת בהן אפילו אינו תפור בכסותו רק מחובר שם קצת. ע"כ. וכתב הרב משנה ברורה (ס"ק פ"ג), מותר לצאת בהן, דחשיב מלבוש כיון שדרך לצאת בו כל השבוע. ולא חיישינן דילמא יתבייש ושקיל ליה ואתי לאתויי, שאימת מלכות עליו. ע"כ. וכל שכן בנ"ד שמלבד שהחוק מחייב לצאת כך מחוץ לבית, עוד בה שלא יוריד את זה שלא יתבייש בזה, אחר שכן רוב ככל האנשים הולכים בזה"ז, וכל שכן ששם את זה מטעמי בריאות שחלילה לא ידבק ולא ידביק. וממילא אין חשש שיוציא כל שהוא ברשות הרבים. ואין זה דומה למה שהתיר בשו"ת הלכה למשה מסימן כ"ו) לטלטל תעודת זהות בשבת מפני גזירת המלכות, וחלקו עליו גדולי הדור בהסכמותיהם לספר, עיין בהסכמת מז"ק מרן הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל שם (ונדפסה גם בספרו שו"ת שמחת כהן מהד"ב חאו"ח סי' קס"א) ובהסכמת מרן הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל שם

(ונדפסה בתוספת נופך בספרו שו"ת יחוה דעת חלק ז' סי' רי"ח), ואף הרה"ג המחבר ברוב צדקותו חזר בו מהיתרו (כמו שכתב סמוך להסכמות רבותינו הנז'). וע"ע בשו"ת ארץ צבי פרומר ח"א (סי' ס"א) ובשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג (סי' מ"ג) ובשו"ת תפארת אדם ח"ב (סי' י'). אחר דשאני הכא שהוא דרך מלבוש, ושפיר דמי לדברי מור"ם הנז'. וגם אין חשש שיוציאה ברה"ר כמו שביארנו. ואף שכשמגיע למחוז חפצו יתכן ומוריד המסכה ושם אותה בכיסו, מכל מקום כשיוצא יזכור להשימה על פניו, וכמו שזכר בביאתו להשימה על פניו, או מחמת החשש של הבריאות, או מחמת החוק, וממילא אם חשש בהבאתו לחששות אלו, גם ביציאתו לא ישכח להניחה. ועוד, שאף לגבי תכשיטים נהגו להקל ולא חששו שתשלוף ותראה לחבירתה, אחר דלית לן רה"ר גמורה בזה"ז כמ"ש בש"ע (סימן ש"ג סעיף י"ח). וכל שכן בזה שבודאי אין חשש שישלפנה להראות לחבירו, דאדרבה אם בא לדבר עם חבירו יזהר יותר שלא יסירנה מחשש הדבקה ח"ו. ועל כן יש להקל בכל זה אף למחמירים שלא לטלטל בזה"ז (אבל יקפידו שברה"ר תמיד תהיה עליהם דרך מלבוש, ולא כמו כאלה שכשחם להם וכיוצא מורידים אותה מעל פניהם ונשארת תלויה באזנם. ושמעתי מכמה ת"ח לצדד שגם אם מוריד מפיו המסכה

ועדיין תלויה בו יתכן וחשיב דרך	צ"ח) להגר"י זילברשטיין שכן פסק
הוצאה, אחר שכך הדרך כשחם ואין	עפ"ד הש"ע (סי' ש"א סעיף י"ג)
אדם סמוך אליהם. אלא שאין הדבר	והמשנ"ב (ס"ק נ"א), דכל שהוא דרך
ברור כל כך. והנכון לא להוריד כלל	מלבוש להצילו מצער שפיר דמי. ע"ש].
ברה"ר). [נשוב הופיע קובץ דעה את ה'	בברכה רבה
(שבועות התש"ף), וראיתי שם (עמ'	ע"ה א"ך ס"ט

סימן יח

ברכת מעין שבע בליל שבת בחוץ

בס"ד ב' ניסן התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו היקר רב כהנא. מלא חכמה ותבונה. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו צור שוכן מעונה.

הריני להביא לפניו מה שכתבתי עתה בענין אמירת מעין שבע במנינים הנעשים בחוצות העיר מחמת הנגיף בעוה"ר.

בהיות ובתחילת ניסן התש"ף נאסר לעשות מנינים בבתי כנסת מחמת חשש סכנת הדבקה, ונעשו מנינים לרוב ברחובות העיר ובחצרות הבתים וכיוצא, נסתפקו בתפלות ליל שבת (פרשת ויקרא) אם לומר ברכת מעין שבע. וכידוע פסק מרן בשלחן ערוך (סימן רס"ח סעיף י') שאין לומר מעין שבע בבית אבלים ובבית חתנים דליכא טעמא דמאחרין לבוא שיהיו ניזוקין. ואילו לפי הסוד יש לומר מעין שבע בכל מקום שמתפללים (עיין בשו"ת רב פעלים ח"ג חאו"ח סי' כ"ג, ובספרו בן איש חי שנה ב' פרשת וירא סעיף י'). וכבר האריכו בזה האחרונים לכאן ולכאן (עיין בשו"ת יבי"א ח"ב חאו"ח סי' כ"ט וח"ד חאו"ח סי' כ"א, ובספרו חזון עובדיה — שבת חלק א' עמ' שע"ג והלאה, ובספר מנוחת אהבה

ח"א פרק ו' הערה 27). ואלו ואלו דברי אלקים חיים. אלא ששמעתי סברא מחודשת מידידנו הרב מיכאל שושן נר"ו, שכיון שעתה חצר זה נעשה קבע לתפלות לזמן זה, אם כן נחשב לביהכ"נ, ואפשר לומר מעין שבע גם לפי הפשט. ואמר שהתווכח בזה עם הגבאים במנין שהתפלל, ואחר השבת התקשר לראשון לציון הגרש"מ עמאר, ואמר לו שהצדק עמו שסברא יפה היא. עכת"ד. ולדידי לא ברירא לי כלל, והלא גם בית אבלים ובית חתנים אינם רק יום אחד אלא מקום תפלה לשבעה ימים (ובדרך כלל קצת פחות, כי בשבעה בבית אבלים כבר בבוקר יום השביעי קמים, והיום הראשון פעמים שגם הוא רק סוף היום. וכן בבית חתנים לא בהכרח שמתפללים שם כל שבעת הימים, והלא החתן מותר לצאת מביתו), ואין זה נחשב למקום קבע עבור כך. וגם כאן מי אמר שכך ימשך להיות זמן ממושך [ובאמת שאחר ימים אחדים שהחמיר המצב, הוחלט מטעם משרדי הממשלה שאין לקיים מנינים אפילו במקומות הפתוחים, רק במקומות מעטים עשו מנינים במרפסות הבתים או בחצרות אחוריים במנין מצומצם. ואם כן הוברר שלא היה זה מקום קבע

לביהכ"נ אפילו לא לשבוע. ושוב בכ"ה ניסן הוחלט להתיר לחזור להתפלל בחוץ וכך נמשך המצב כמה שבועות]. ואמנם הט"ז (סי' רס"ח סק"ח) כתב: ומ"מ נראה דאותן שקובעים מקום להתפלל על איזה ימים כמו שרגילים לעשות בירידים זה הוה דומה לביהכ"נ קבוע ואומרים שם ברכה זו. ע"כ. אולם הרב אליה רבה (ס"ק י"ט) כתב דהוא דוקא היכא דאיכא ס"ת וכן הסכימו הרב פרי מגדים (מש"ז שם) ובמחצית השקל (שם) ובמשנ"ב (שם ס"ק כ"ד). ובנ"ד שהתפלה ברחובה של עיר בודאי שאין הס"ת קבוע שם בחצרות הבתים, שלא יתקלקל ושלא יגנב, אלא מביאים אותו לזמן הקריאה ומחזירים אותו חזרה לביהכ"נ (רק אם מתפללים ממש בחצר ביהכ"נ, והוא מקום שעושים בו מידי פעם מנינים כשצריך כמה מנינים, בלא"ה נראה דחשיב כביהכ"נ עכ"פ לענין זה. וכן כתב בשו"ת ברכת יהודה חלק ז' חאו"ח סימן מ"ג, לגבי המתפללים בחצר ביהכ"נ מחמת שבפנים המקום צר מהכיל, שיאמרו מעין שבע אף לסוברים שאין לברך מעין שבע בשאר החדרים של הביהכ"נ, דהכא שניכר הדבר שעושים כן מחמת הדוחק הנמצא בביהכ"נ הרי הם טפלים לביהכ"נ. ושכן מתבאר מדברי הרב דבר משה חלק א' סי' כ"ג. והוא הדין בנ"ד שאינם יכולים מחמת הנגיף להתפלל פנימה והרי הם באו לחצר ביהכ"נ וטפלים לביהכ"נ וכל פעם שצריכים

ס"ת מוציאים אותו מההיכל. וע"ע בקובץ יעלה הדס חלק ג' ר"ס י"ב ובקובץ ויען שמואל חלק כ"ג סי' ל"ו עמוד שי"א שכתבו כיו"ב בנ"ד). וכן בקודש חזיתיה להרב בית דוד (חאו"ח סי' תקל"ז) שכתב באי לישנא: השנה הזאת שנת התס"ח מן השמים הרעו לה בסופה פה שאלוניקי, כי יצא הקצף מלפני ה' דבר בעיר, ויצאו רוב בעלי הבתים מן העיר לכפרים וכו', ויש מי שנסתפק אם אומרים שם בלילי שבתות ברכת מעין שבע, ונראה דאין מקום לספק זה דפשיטא שאין לאומרה שם מק"ו שהרי מקומות אלו הם כבית אבל וכבית חתנים וכו'. ע"ש. הרי שאף שהם ברחו לשם זמן ממושך מחמת הדבר, כיון שלא קבעו מקום מיוחד וקבוע עם ס"ת, אין אומרים ברכת מעין שבע. וכל שכן בנ"ד שאין הכרח שהדבר יהיה קבוע לזמן ממושך (וכפי שנתברר למפרע שלבסוף גם נאסר לעשות מנינים אף בחוץ, רק בצירוף מנין דרך מרפסות וכיוצא). וא"כ נראה שהסוברים שלא יאמרו מעין שבע בית חתנים גם בנ"ד לא יאמרו. וכן מתבאר ממה שכתב בשו"ת יחיה דעת חלק ז' (סי' מ"ז) לגבי מנין המתקיים במחנה צבאי זמני, שאם אין מקום מיוחד לתפלה עם ס"ת אין לומר שם ברכת מעין שבע (אף שבכל אותה תקופה זמנית מתפללים שם). ע"ש. אך כפי שהבאנו בראש דברינו שההולכים ע"פ הסוד, יש להן

קכ — גם אני אודך

לומר מעין שבע בכל אופן. וכן מורה (עמוד קפ"ב). ע"ש. [ישוב דיבר בזה
ובא מו"ר ועט"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו בהרחבה גם בשיעורו השבועי במוצ"ש
כפי שראינו ושמענו מפיו, ושכן הורה בהר-בחוקותי התש"ף (ונדפס גם בגליון
מר אביו הגה"ק איש מצליח זצ"ל. וכן בית נאמן), וכן הסיק שאין להמנע
מבואר בספרו הנד"מ ה' נסי חלק ב' מלברך ברכה זו בכל תקופה ארוכה זו].

סימן יט

בענין הזזת אהל עראי בשבת

להגאון נודע ביהודה תניינא (חאו"ח סימן ל') שדן ידין בענין נשיאת מטריה בשבת, ואחר שהאריך הרחיב לאסור לפתוח המטריה בשבת, כתב בסוף דבריו: ועד כאן דברנו מאיסור תיקונו בשבת, אבל אם העמידו מע"ש אם רשאי בשבת לישא אותו ולהאחיל בו על ראשו להגן מפני החמה או מפני הגשם, והא ודאי שמצד מראית העין שיחשדוהו שתקנו היום ראוי לאסור וכו'. אבל אם אסור מצד הדין אף בלא חשדא יש לדון, שכיון שכבר הוא מאתמול ובכל מקום שהוא עומד אהל הוא, א"כ מה לי שהוא עומד במקומו או שנושאו על ראשו. אלא שיש סברא ג"כ לאיסור שזה מאחיל עתה על ראשו מיחשב עשיית אהל. וראיה לדבר סיאנא לדעת ר"ח והרמב"ם שאסור משום אהל, ואטו עושה שום דבר בו הלא אינו נוטהו ולא מפשיטו אלא שלובשו על ראשו ואפ"ה אסור משום אהל. ואמנם לשון הרמב"ם בפרק כ"ב הלכה ל"א כובע שעושין על הראש ויש לו שפה מקפת שהיא עושה צל כמו אהל על לבושו מותר ללובשו ואם הוציא מן הבגד סביב לראשו או נגד פניו כמו אהל והיה מהודק על ראשו והיתה השפה שהוציאה קשה ביותר כמו גג

נשאלתי בכ"א אייר התש"ף, ערב שבת קודש בהר-בחוקותי, סמוך לכניסת השבת, בטלפון מאת ידידנו היקר הרה"ג רבי ארז קבלן נר"ו מעי"ת נתיבות יע"א, בהיות שאותו יום היה חם מאד, וכפי הנראה למחרת צפוי להיות יותר חם, ובעוה"ר עקב המצב (למרות השיפור לטובה) עדיין נאסר להתפלל בבתי הכנסת אלא רק בחוץ, וקשה הדבר להתפלל תחת שמש קופחת תפלות שבת הארוכות (ואעפ"כ לא נמנעים אחינו בית ישראל מלבוא להתפלל, אשריהם ישראל), על כן עשו בשער מקומו אהל עראי, גג על ארבעה מוטות, כעין חופה, אלא שאם ישימוהו שם לפני שבת הוא יפריע לעוברים ושבים שם, ורוצים להניחו קצת בצד ולהזיזו (על ידי שירימו אנשים את המוטות) למקום התפלה בשבת בבוקר. וביררתי מצד טלטול ואמר שהכל חצר אחת ויש שם לחי וכו'. וגם מצד נעיצה בקרקע לא שייך באותו נדון (או שהקרקע מרוצפת או אופנים אחרים). רק שואל מצד שמזיזים את האהל ממקום למקום, אם הדבר מותר.

והשבתי שמצד הדין נראה שהדבר מותר, דעינא דשפיר חזי

אסור מפני שהוא עושה אהל וכו'. אלא ודאי שהרמב"ם בעי שהוא יוציא מעט מן הבגד ויעשהו כמין אהל כגון שכופפו מעט למטה שיאהיל, אבל אם כבר הבגד הוא כן אינו עושה שום דבר ואין בו איסור שכבר הוא אהל קודם ששימו על ראשו, הא למה זה דומה להולך בשבת ועומד תחת האהל, וכי יש בו צד איסור. ואפילו אם נימא שלשון הרמב"ם לאו דוקא ויש בו איסור מצד שמימו על ראשו וכו', שהברעטל [הכובע] הוא דבר פשוט וכשמונח או תלוי בכותל אינו אהל כלל ולא נעשה אהל כי אם כשמימו בראשו, ולכן מיחשב מה שמימו על ראשו עשיית אהל בשבת, אבל הפארעסאל [מטריה] כשהוא מוערך כבר הוא אהל בכל מקום שהוא, ולכן כשמניחו על ראשו אינו עושה אהל חדש וכו'. עכ"פ מפני מראית עין יש לאוסרו וכו'. עכ"ל הנוב"י. והנה לא מבעיא למה שכתב בתחילת דבריו דאפילו כובע לא נאסר אלא בשכופפו מעט בשבת עצמה שיאהיל, ואם אינו עושה שום דבר בשבת שרי, א"כ בנ"ד נמי שרי, אלא אפילו לחילוקו השני שאף אם לא יתקן הכובע בשבת אפילו הכי אסור לחובשו משום אהל, הוא דוקא ככובע שכל זמן שהוא מונח או תלוי אינו אהל כלל ולא נעשה אהל כי אם כשמימו בראשו, משא"כ מטריה שפתוחה לפני שבת בכל מקום אהל היא, אלא שאסר במטריה מפני מראית העין שפתוחה בשבת, ולולא זה היה

מתיר, וא"כ בנ"ד יש להתיר. [אבל במטריה פשטה ההוראה לאסור (גם למתירים מצד אהל) הן מחמת מראית העין, הן מטעמים אחרים, ואין לפרוץ גדר, וכבר האריכו בזה האחרונים. ועיין בספר חזון עובדיה – שבת חלק ה' (עמ' ש"ז והלאה). ואכמ"ל].

אלא שמוה"ר הגר"מ הלוי זצ"ל בשו"ת תפלה למשה חלק א' (סימן כ"ו אות ד'), ובספרו מנוחת אהבה חלק ג' (פרק כ"ג הערה 30) הביא חילוק זה האחרון של הנוב"י, וכתב שנראה שזוהי סברת הרב גבעת פנחס שהביא החיד"א בשו"ת ברכה (סי' שט"ו) שמתיר לשאת מטריה בשבת אם פתחה מערב שבת. והעיר על דבריהם, שיותר נראה שגם מטריה פתוחה אינה נחשבת כאהל, שהרי אין לה ארבע רגלים, רק מוט אחד באמצע, ואינה יכולה לשמש כאהל אם לא יתקעו את המוט באיזה דבר או יאחזוהו ביד, ודומה לחובש כובע שיש לו שפה טפח, והוי כפורס מחצלת על ארבע יתדות. ע"ש. [וכיו"ב כתבו בשו"ת שפתי אברהם רוטנברג (וארשא תרצ"ה, חאו"ח סי' ד'), ובשו"ת משפטי עוזיאל ח"א (חאו"ח סי' י"ב), ובשו"ת שערי יושר חלק ה' (חאו"ח סי' נ"ג אות ג'), ובמקום אחר הארכתי בכל זה שמוכח מדבריהם נגד מה שיש שרצו לחדש לעשות מטריה של שבת הפתוחה באופן קבע טפח אחד. ולסברא הנז' עדיין הדבר אסור. והסכים על ידי מו"ר הגאון הנאמ"ן. וע"ע להגר"י דרעי

בשו"ת אבני עזר חלק ז' (סי' ו').
ואכמ"ל. וגם לדבריו אלו בנ"ד שכבר
האהל היה עומד על ארבע מוטות לפני
שבת, בודאי שנחשב לאהל, ואפשר
להזיזו בשבת עצמה.

וכן יש להוכיח ממה שדנו האחרונים
בענין פתיחת סככה של עגלת
תינוקות, עיין בחזו"ע ח"ה (עמ' ש"ב)
שהביא דברי האחרונים בזה, שיש
אומרים שמותר כיון שהיא קבועה
בעגלה, ויש אוסרים ושהנכון שיפתח
לפני שבת שיעור טפח ובשבת יכול
להוסיף דהוי תוספת אהל ושרי. ע"ש.
וע"ע במנו"א ח"ג (פרק כ"ג סעיף ט"ו)
שכתב להקל אף בשמשיה שקבועה
בעגלה לפני שבת לפותחה בשבת. ע"ש.
ולכל הדברות בפתוחה מותר להשתמש
בה. ולכאורה הרי העגלה עם גלגלים
ונועדה להזיזה ממקום למקום, ולא עלה
על דעת אף חכם מהאוסרים ומהמתירים
שאסור מצד שמזיז את האהל ממקום
למקום. ועל כרחק כיון שבכל מקום שם
אהל עליו שפיר דמי.

ושוב אחר זמן ראיתי בשו"ת שערי
יושר חלק ה' (חאו"ח סי' נ"ג)
שדן במיוחד בהאי דינא אם מותר להזיז
אהל ממקומו. וצידד כמה צדדים
להתיר, וביניהם גם מהך דינא דמטריה

דאף שפתוחה רק כשנושאה עליו כדי
להגן על עצמו נהפכת לאהל, משא"כ
בגג שהיה פתוח לפני שבת ורק מזיזו
ממקום למקום מותר (והוא כדברינו
לעיל), ושכ"כ בספר אהל עראי (סי' כ"ו
סק"י) להקל בזה. אלא שלא החליט
הדבר לגמרי, רק כתב שהמקילים יש
להם על מה שיסמוכו. אא"כ משאיר
חלק ממנו במקום שהיה מקודם דבהא
שרי לכ"ע. ע"ש. רק לא ידעתי למה לא
פשיט לה להאי מילתא בפשיטות מדיוני
האחרונים גבי סככת עגלה של תינוקות
(שדן בזה באורך בסימן שלפניו והביא
דברי הרבה אחרונים בזה), ולכולהו
פשיטא דבפתוחה מותר להשתמש בה.
אלא אם כן נאמר דשאני הא דמחוברת
היא לעגלה שהיא מסוככת עליה וגם כך
הדרך בה להזיזה תמיד. ועכ"פ נראה
בכל אופן להקל להזיז אהל עראי
במקום צורך כמו שנתבאר לעיל.

ואף על פי כן אמרתי לחכם השואל,
שמהיות טוב, אם אין ברירה ואי
אפשר להשים את האהל במקומו לפני
שבת, רק בשבת בבוקר, טוב שיעשו
הדבר מוקדם לפני שעוברים שם עוברי
דרכים, שלא יראה הדבר כאילו הכינוהו
בשבת. ובזכות קדושת השבת נזכה
בקרוב לקדושת בתי הכנסת ולקדושת
בית המקדש. אמן.

סימן כ

עניני ברכת האילנות בזמן המגיפה

בס"ד ראש חודש ניסן התש"ף לפ"ג. יום ברכת האילנות.

לכבוד מעלת ותהלת ידידנו היקר והנעלה. לו נאווה תהלה. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו צורו אמן סלה. אחדשה"ט!

הגיעני לנכון מכתב חקירותיו בעניני ברכת האילנות בעקבות המצב של התפשטות הנגיף בעוה"ר. והנני להשיב בס"ד.

א. ראשון לציון שאל אם ראוי ואפשר להביא ענף אחד לחולה קורונה הנמצא בהסגר שיברך ברכת האילנות. והנה אם מדובר בענף שאינו מחובר לקרקע, נראה פשוט שאין לברך עליו, שאף שבספר דעת תורה (סי' רכ"ו סק"א) כתב משם הגאון ממונקאטש בד"ק שאפשר לברך ברכת האילנות אף על אילן שאינו מחובר לקרקע כל זמן שנשאר בו פרחים שעוד לא נבלו, מ"מ פשט הגמרא (ברכות דף מ"ג ע"ב) דקאמרה אילני דמלבלבי משמע שמלבלבים בהוה דוקא, ולא שלבלבו. וכן מדוקדק מלשון הרמב"ם ומרן בש"ע ושאר רבותינו הראשונים והאחרונים, וכמו שכתבתי בס"ד בספרי

הקטן פרח מטה אהרן (הערה 67), ושכן פסקו בשו"ת מצות אברך (סי' ס"ב) ובספר מעשה חמד (פ"ג ס"ו) ועוד. ע"ש. ואם הכוונה לענף מחובר לקרקע, אלא שהוא נטוע בעציץ, בזה נראה שיכול לברך עליו, בין אם זה עציץ נקוב ובין אם זה בעציץ שאינו נקוב, שהרי הם חייבים בערלה, וכמו שכתבתי בספרי הקטן שם (סעיף כ"ד), ושכן כתב הגר"ח קניבסקי בהערותיו שבסוף ספר מעשה חמד (עמ' רס"ו אות ח') שפשוט שמברך עליהם לכתחילה, ואין בזה ספק כלל. ע"ש. ואפילו אם הם מונחים על גבי קרקע מרוצפת נראה דשפיר מיקרי אילנות אלו ליהנות בהם בני אדם, כמו שכתבתי בדברינו שהובאו בשו"ת ברכת יהודה חלק ב' (סוף סימן י"א). ע"ש. וכן הסכים בשו"ת ויאמר משה ירדני ח"א (סי' ה'). ע"ש. אלא שאם יוכל להביא ב' ענפים נפרדים (דהיינו לא אילן אחד שיש בו ב' ענפים) עדיף, אחר שלכתחילה נכון לברך ברכת האילנות על שני אילנות.

ב. ומה ששאל עוד אם אפשר להביא לו רק פרחים. הנה אף שעיקר הברכה היא על הלבוב והפרחים, ולא על עיקר העץ והענפים והעלים, וכלשון הגמרא

בברכות (שם) אילני דמלבלבי. ובש"ע (סי' רכ"ו) כתב: וראה אילנות שמוציאים פרח וכו'. מכל מקום פשוט שהברכה צריכה להיות על אילן מלבלב ולא על פרח לבדו, ואף ענף שלם עם פרחים אי אפשר לברך עליו, וכמבואר לעיל, וכל שכן בפרחים תלושים לבדם שאין לברך עליהם. אלא אם כן זה ענף הנטוע בעציץ כמו שכתבנו לעיל בסמוך.

ג. ומעתה מה ששאל עוד: ואם יבריא האם יברך שוב על אילן שלם. ע"כ. ובאמת שפשוט הדבר שלא יברך שוב אם בירך על ענף הנטוע בעציץ, אחר שאין מברכים אלא פעם אחת בשנה כמ"ש מרן בש"ע (סי' רכ"ו ס"א). אלא דמעיכרא אם יודע שלא ירחק היום ויוכל לצאת לבחון, אף שבודאי שמותר לברך על ענף כל שהוא מחובר לקרקע, מכל מקום אחר שכעת אין לפניו אילן, לא יבקש שיביאו אליו ענף אילן השתול העציץ, אחר שזה רק אילן אחד, וגם פחות נאה, ולכשיצא למרחב יברך ברכה"א.

ד. ומה ששאל עוד אם עדיף לברך ברכת האילנות ביחידות או ברוב עם, ויש חשש שאולי ידבק בקורונה. הנה בודאי שיש ענין מיוחד לברך ברוב עם הדרת מלך, וראוי לברך ברכה זו בעשרה או על כל פנים בשלושה, וכמו שכתבנו בפרח מטה אהרן (סעיף מ"ה),

אלא שאם יש חשש להדבקות בודאי שעדיף לוותר על הידור זה ולקיים המצוה ביחידות. אלא דלקושטא דמילתא אחר שנמסר ממשרד הבריאות שעיקר חשש ההדבקות הוא רק אם עומדים סמוך אחד לשני, אבל אפשר להיות במרחק מטר או שנים אחד מהשני, ובפרט במרחב פתוח, אם כן אפשר לקיים המצוה בעשרה, ולהזהר לא להצמד אחד לשני, אלא ריוח ישימו בין אחד לחבירו, וסמוך לבו לא יירא בעה"ו. וכן עשינו היום מעשה בסייעתא דשמיא. רק יש להוסיף בזה פרט חשוב, מה שכתבנו בס"ד בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סימן כ"א) שיש להקפיד לראות את הפרחים תוך כדי דיבור לברכה, ובפרט אצל הספרדים ועדות המזרח שיש הרבה קריאות ולשם יחוד וכו' לפני הברכה, ופעמים הרבה מסתכלים בתחילה על הפרחים ומתחילים את כל הנוסח הנלוו לברכה, ולא שמים לב להסתכל שוב קודם הברכה ממש. ויש להקפיד על כך. אחר שמתבאר מדברי הרמב"ן והריטב"א (פסחים דף ז' ע"ב) ועוד ראשונים שאין לברך ברכות השבח אלא בתוך כדי דיבור של הראיה או השמיעה. ע"ש. ואם בכל שנה יש להקפיד על כך, כל שכן השנה שבעקבות הנגיף נזהרים לשמור מרחק אחד מהשני, אף שראו את הפרחים קודם הלשם יחוד, ומיד מתרחקים שלא רוצים להיות אחד ליד

חבירו, לעיתים קודם הברכה לא יכולים לראות את הלב, ויש ליתן הלב על כך להתקרב קצת שוב לפני הברכה להסתכל ומיד לברך. וכן הזהרתי על זה בס"ד בכמה שיעורים בענינים אלה בימים אלה, ונתקבלו הדברים באזני שומעיהם תל"ת.

ה. ומה ששאל אם אדם שנמצא בבידוד צריך לברך ברכת האילנות. הנה בודאי שמצוה זו אינה מצוה חיובית, וע"ע בשו"ת ויאמר משה ירדני ח"א (סימן ו'), ובהסכמת הרה"ג ר"ח רבי (שם), ובמה שהשבנו לכת"ר בספר גם אני אודך חלק ראשון מתשובותינו (סימן ח' אות ו'). ואם כן בודאי שלא יצא לברך ויסכן ח"ו את הציבור, אלא אם כן אין כל חשש סכנה, כגון שמביאים לו אילן נטוע בעציץ (ע"י לעיל), או שיוצא לחצר גינתו ואין איש אתו.

ו. ומה ששאל עוד אם עדיף לברך בראש חודש ניסן ביחידות, או שיחכה עד שתפסק המגיפה ויוכל לברך ברוב עם. והנה כבר השבתי למעכ"ת בכיו"ב בתשובה שנדפסה בספר גם אני אודך חלק ראשון מתשובותינו (סימן ח' אות ה'), שאם לא ראה את האילנות, רק יש לו עדיפות לילך עתה לראות או להמתין לזמן אחר לברך ברוב עם. ובזה לכאורה זריזים מקדימין למצוות עדיף מברוב עם הדרת מלך. וכמו שכן מוכח

ממאי דאיתא בגמרא (ראש השנה דף ל"ב ע"ב) דתנן העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע [פירוש, שהשליח ציבור השני שמתפלל תפלה שניה דהיינו תפלת מוסף הוא מתקיע], ובשעת ההלל [פירוש, בחג הסוכות ובחג הפסח שקורין הלל], השליח ציבור שמתפלל תפלה ראשונה דהיינו תפלת שחרית, מקרא את ההלל]. ע"כ. ובגמרא פריך עליה, מאי שנא שני מתקיע, משום דברוב עם הדרת מלך. אי הכי, הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך. אלא מאי שנא הלל דבראשון, משום דזריזין מקדימין למצוות. אמר רבי יוחנן, בשעת גזרת המלכות שנו (ופירש"י: בשעת גזרת המלכות שנו. אויבים גזרו שלא יתקעו, והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפלת שחרית, לכך העבירוה לתקוע במוספין). ע"כ. הרי מבואר להדיא בגמרא זו שהטעם שהראשון מקרא את ההלל הוא משום דזריזים מקדימין למצוות. ומעלת זריזים מקדימין למצוות גדולה יותר ממעלת ברוב עם הדרת מלך, שהרי אין ממתנים לומר את ההלל בתפלת מוסף אע"פ שאז יש יותר ברוב עם כמו שכתוב בגמרא. וכן הוכיחו מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' א' ס"ק ז'), ובספר מחזיק ברכה (סי' רכ"ט ס"ק ז'), והגר"ח פלאג'י בספר רוח חיים (סי' רכ"ט סק"ג), והגאון שדי חמד (כללים מערכת פ' כלל ט"ל, ומע' ז' כלל ג').

וכן כתבתי גבי ברכת האילנות בספר פרח מטה אהרן (הערה 117). והוספתי שיש בזה עוד ענין למהר לברך בר"ח, כדי למהר כמה שאפשר לתקן סבל הנשמות המגולגלות באילנות ובעשבי השדה שנתקנים על ידי ברכה זו, ושכן כתבו בספר ברכת ה' ח"ד (פ"ד הערה 119) ובספר מעשה חמד (פ"א ה"ו). ע"ש.

ומכל שכן אם כבר ראה האילנות בר"ח ניסן, שבזה לכאורה פשוט הדבר שיברך מיד, שהרי יש אומרים שאי אפשר לברך בראיה שניה. דהנה בבית יוסף (סי' רכ"ו) כתב וז"ל: וכתב המרדכי (ברכות סי' קמ"ח) שאינו צריך לברך אלא פעם ראשונה בכל שנה, וכן כתבו הגהות מימון (פ"י מהל' ברכות אות ט'). עכ"ל. וזה לשון המרדכי הנ"ל: וחזי אילני דמלכלבי בפעם ראשונה בשנה שמוציאין פרח. וכתב ה"ר יוסף דה"ה אם לא ראה עד כי גדלו הפירות שצריך לברך כך. עכ"ל. וז"ל הגהמ"י הנ"ל: וכתב מורי רבינו שיחיה דדוקא פעם ראשונה כשרואה וכו'. עכ"ל. ומשמע מדבריהם שכתבו בפעם ראשונה בשנה, דס"ל דאין לברך אלא רק בראיה ראשונה, ואם לא בירך כשראה בראיה ראשונה, שוב אין מברך בראיה שניה. וכן משמע ממה שכתב באשכול (הל' ברכות ההודאה סי' כ"ח עמוד 68) וז"ל: ולא דוקא ביומי ניסן

אלא בזמן שרואה הפרח פעם ראשון בשנה וכו'. עכ"ל. ומשמע שדוקא בפעם הראשונה שרואה מברך, אבל אם לא בירך בראיה ראשונה שוב לא יברך. וכן משמע מעוד ראשונים. אלא שאין הדבר מוכרח. והגאון מאמר מרדכי (סי' רכ"ו סק"א) האריך הרחיב בהאי עניינא, ולבסוף הסיק דכל שגדלו הפירות ולא בירך אין לו לברך, אבל כל זמן שלא גדלו הפירות מברך אע"פ שראה אותם מקודם ולא בירך. ע"ש. וכן מוכח ממה שפסק מרן בשלחן ערוך בזה"ל: ואינו מברך אלא פעם אחת בכל שנה ושנה. ע"כ. ואם באמת ס"ל דאין לברך בראיה שניה, א"כ אמאי אצטריך למימר דאינו מברך אלא פעם בשנה, והרי אי אפשר לברך רק בראיה ראשונה בלבד. אלא ודאי דס"ל שאם לא בירך בראיה ראשונה יכול לברך בראיה שניה. ולא בא לאפוקי, אלא דאם בירך כבר פעם אחת לא יברך עוד. ועוד מוכח מדבריו בש"ע דהכי ס"ל, ממה שכתב בזה"ל: ואם איחר לברך עד שגדלו הפירות לא יברך עוד. עכ"ל. הרי שכל הברכה תלויה בראיית הפירות. ואף שיש לדחות זאת ולומר דלעולם ס"ל דאין מברכין בראיה שניה אלא רק בראיה ראשונה. ומה שכתב דלא יברך אחר שגדלו הפירות, קאי על אחד שלא ראה כלל, ועתה היא ראייתו הראשונה שלא יברך כיון שגדלו הפירות. מ"מ פשט דבריו משמע דמיירי אפילו בראיות הרבה

כאשר יחזה המעיין. וכ"פ הרב פרי מגדים (משבצות זהב סי' רכ"ז סק"ב, וכן בסי' רכ"ו סק"א, וכן באשל אברהם סק"א). ובספר בירור הלכה (סי' רכ"ו) כתב שכן פסק גם בתורת חיים (סק"ב) ובברכת הבית (שער כ"ט סי"ד). ושכ"פ בשו"ת עין משפט (חאו"ח סי' א'), והוכיח כן מלשון הרמב"ם (פרק י' מהל' ברכות הלכה י"ג) שכתב וז"ל: היוצא לשדות או לגינות וכו' וראה וכו', ויש מקום דיוק למה לא כתב הרואה כמו בשאר ראיות, אלא ראה, אלא שבא לומר דאע"ג שהוא כבר ראה שניה ביציאתו לשדות. אך אין זה מוכרח כלל. ע"ש. והכי פשיטא ליה למהרי"ל בתשובותיו (סי' קמ"ג) שלגבי ברכת האילנות מברך אף בראיה שניה. וכן בספר האגור (סי' שי"ח) העתיק לשונו בזה. וכן כתב משמו בספר מטה משה (סי' שס"א). וגם הראשונים שהבאנו לעיל שמשמע שסוברים שאין לברך בראיה שניה, אין זה מוכרח, ומה שכתבו שלא יברך אלא בפעם הראשונה, היינו שלא יברך אלא פעם אחת. וכ"פ במשנה ברורה (סק"ה). וכ"כ בשו"ת ישמח לב גאגין (חאו"ח סי' י"ב), הוב"ד בספר מעשה חמד (פ"ה הערה כ"ו), שכן המנהג לברך בראיה שניה, ולהתעכב ולתור אחר אילנות נאים ומלאים יותר מהם, ואין פוצה פה ומצפצף, וכן כשפורחים באדר ובפרט בשנה מעוברת, ומהדרין לברך בניסן אף שכבר ראו קודם לכן. עכ"ד.

וכן נראה המנהג גם עתה. והגר"ש מזרחי זצ"ל בספר דברי שלום ח"ב (סי' צ"ט) האריך בזה, ולבסוף הסיק (אות כ') שאם לא בירך בראיה ראשונה שוב אין לברך בראיה שניה, כיון דלא נפיק מפלוגתא, ואע"פ שיש לדקדק מדברי מרן בש"ע דס"ל שמברך, הא דקיי"ל סב"ל אפילו נגד מרן הש"ע. עכ"ד. מ"מ אחר שהמנהג לברך גם בראיה שניה, א"כ סב"ל במקום מנהג לא אמרינן. ובפרט שכן דעת כמה מהראשונים ומרן הש"ע. וכן העלה מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספר חזון עובדיה — פסח (עמוד ט"ו הערה י"ג). וכ"פ הגרש"ז אורבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה ח"ג (סוף סי' ע"ג). ואף הסוברים בברכת שהחיינו שאין לברך כי אם בראיה ראשונה, יתכן ויודו בברכת האילנות שיכול לברך בראיה שניה. דשאני התם שמזכיר בברכת שהחיינו "והגיענו לזמן הזה" שמברך זאת רק על פרי חדש, משא"כ בברכת האילנות שיכול לברך כל זמן שרואה אילנות מלבליים. ושור"ר שכ"כ בספר ערב פסח (הל' ברכת האילנות סי"ח) ובספר נתיבי הלכה (סי' רכ"ו) הערה 11). וכבר כתבתי כל זה בספר פרח מטה אהרן (סעיף מ"ב ובהערות שם). ומ"מ לכאורה כיון שיש הסוברים שלא יברך בראיה שניה, עדיף לו לברך בראיה הראשונה שרואה אף אם הוא ביחיד, ולא ימתין לברך ברוב עם הדרת מלך. ומה גם דבלא"ה זריזים מקדימים עדיף מברוב עם וכנ"ל.

ולכן אם הוא בר"ח ניסן, בלא"ה זריזים מקדימין עדיף מברוב עם. אולם אם הוא קודם ר"ח ניסן, ובדרכו ראה אילנות מלבליים, בזה לכאורה נראה שעדיף שימתין מלבד עד חודש ניסן. שאף שמעיקר הדין אין לברכה זו זמן מסויים, מ"מ ע"פ הקבלה יש לברכה דוקא בניסן. ויש שסברו כן גם על דרך הפשט. וכיון שלהלכה יכול לברך על ראייה שניה וכן המנהג וכו', אם כן עדיף שימתין מלבד עד חודש ניסן. וכן כתבתי בפמ"א (סעיף מ"ג). ומכל שכן אם ראייתו היתה ראייה בעלמא ולא התבונן על הפריחה. ואף בר"ח ניסן שזריזים מקדימין עדיף מברוב עם, מ"מ יכול הוא לחכות מעט זמן עד שיתאספו כל הקהל לברך יחדיו. ובפרט אם הוא ממתין באותו מקום דבהא לכ"ע כל זמן שנמצא שם חשיב כחד ראייה, ובלבד שיראה שוב סמוך לברכה, עיין בביאור הלכה (סימן רי"ח סעיף א' ד"ה במקום), ובשו"ת בצל החכמה חלק ה' (סימן כ"ז אות ד'), ובשו"ת באר משה חלק ב' (סוף סימן י'), ולמו"ח בתשובתו הנדפסת בשו"ת איש מצליח (בקונטרס מצליח בידו שבסוף הספר, עמוד תנ"ד אות ג'), ובספר חזון עובדיה – אבילות חלק א' (עמוד תנ"א), ובספר הלכה ברורה חלק י"א (סימן רי"ח, בירור הלכה אות ד'). וכן כתב הגר"ש חירארי בשו"ת שער שמעון אחד חלק ב' (תאו"ח סימן ד', עמוד ט"ז) גבי נדון

דידן בברכת האילנות, שכל זמן המעמד של הראייה הראשונה יכול לברך, ודוקא אם הלך לו ולא בירך, לא יחזור לברך על הראייה השניה. ע"ש. וע"ע במה שכתבנו בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סימן כ"א אות ה').

ועוד יש להוסיף בנ"ד, שהרי אין אנו יודעים מתי תפסק המגיפה ח"ו, ויתכן וכבר יעבור חודש ניסן, ונכמו שכן היה באמת בעוה"ר], ואף שלפי הפשט אין לברכת האילנות זמן מסויים, ומאי דאמרינן בגמרא (ברכות דף מ"ג ע"ב) 'יומי דניסן', וכ"פ בש"ע (סי' רכ"ו ס"א), נראה דלאו דוקא, והוא הדין גם בחודש אדר או בחודש אייר, אלא שדברו חכמים בהווה, שברוב המקומות פריחת האילנות לאחר החורף היא בדרך כלל בחודש האביב חודש ניסן. אך גם אם הפריחה בחודש שלפניו או בחודש שלאחריו יכול לברך. וכ"כ בספר האשכול (ח"א הל' ברכות ההודאה סי' כ"ט עמ' 68) וז"ל: ולא דוקא ביומי ניסן אלא בזמן שרואה הפרח פעם ראשון בשנה. עכ"ל. גם הרוקח (סי' שמ"ב) כתב "כגון" בניסן, וכ"כ רבינו ירוחם. ומוכח מלשון "כגון" דניסן לאו דוקא, וה"ה גם בחודש אחר. וכ"כ להדיא בספר צידה לדרך (מאמר ראשון סוף כלל שלישי, דל"ו ע"א) וז"ל: וכן אם רואה אילנות פורחות בחודש אדר. עכ"ל. הרי שחודש ניסן לאו דוקא, וה"ה גם לחודשים אחרים

ז. ומעתה מה ששאל עוד להיפך, היכן שיכול לברך ברוב עם קודם ר"ח ניסן, אם עדיף שיברך אז או שיחכה עד ר"ח ניסן ואז יתכן והמצב יחמיר ולא יוכל לברך אלא ביחידות. הנה אף שאם מברך קודם ר"ח ניסן מרויח גם מעלת זריזים מקדימים למצוות וגם ברוב עם, מ"מ להאמור נראה שעדיף שימתין אחר שיש הסוברים (בפרט על פי הקבלה) שניסן דוקא, ולכן הרואה אילנות קודם ניסן, אף שיש אומרים שלא מברכים על ראייה שניה, אפ"ה מורין ליה שעדיף שימתין לניסן, וכמו שהארכתי בזה בס"ד בסה"ק פרח מטה אהרן (סעיפים מ"ב ומ"ג ובהערות שם), אם כן כל שכן בזה שלא ראה את האילנות דמורין ליה שעדיף שימתין עד לניסן. בפרט שאין הכרח שאז לא ימצא מנין לברך עמם ברוב עם, ואדרבה יצפה לטוב. [וכן אנחנו בענינותנו חכינו לר"ח ניסן, ואף שהמצב הלך והחמיר בעוה"ר, היה לנו מנין לברכת האילנות].

ח. ומה ששאל עוד, אם יכול לברך על אילן ערלה סמוך לביתו, או במקום שעברו על האילן שנות ערלה אך חושש הוא להתדבקות ח"ו. הנה אף שמתבאר מדברי הגאון רעק"א בהגהותיו לש"ע (סי' רכ"ו ס"א) שאין לברך על אילנות ערלה. וכ"פ בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג (סי' ב') ובכה"ח (שם ס"ק י"א). מכל מקום בשו"ת קרית חנה דוד חלק א' (תאו"ח סי' ל"ד) האריך למעניתו

כגון חודש אדר. וכן דעת המרדכי (ברכות דמ"ג ע"ב סי' קמ"ח). וכ"כ הריטב"א בחידושיו לראש השנה (י"א ע"א). וכן פסקו בשו"ת הר צבי תאו"ח ח"א (סי' קי"ח), ובשו"ת יין הטוב ח"א (סי' מ"ג), ובשו"ת יחיה דעת ח"א (סי' א'), ובשו"ת מעשה נסים ח"א (תאו"ח סי' קס"ז), ובשו"ת יצחק ירנן ח"א (תאו"ח סי' מ'), ועוד אחרונים. וע"ע במה שהארכתי בזה בס"ד בספרי הקטן פרח מטה אהרן (הערה 106). אלא שלכתחילה נוהגים לברך בניסן דוקא, ובפרט שכן הוא על דרך הסוד, וכמ"ש מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' רכ"ו סק"ב) ובספרו מורה באצבע (סי' ז' אות קצ"ח). וכ"כ הרב מועד לכל חי (סי' א' סעיף ט') ועוד אחרונים. ולכן אין נכון שיחכה. ועוד שיתכן והענין יתעכב יותר ח"ו, עד שיפלו הפרחים ויגדלו הפירות ויפסיד הברכה לגמרי. ועוד שמן הסתם רוב ככל האנשים לא ימתינו עד אז, אלא גם בתקופה זו מברכים, חלקם ביחידות וחלקם ברוב עם מצומצם, מנין אנשים שעומדים במרחק (וכן נהגנו בעצמנו), ואם כן אם ימתין עד שתפסק המגיפה, גם השהה הברכה וגם לא בהכרח שימצא ברוב עם. לכן הנכון שיברך הברכה בימים אלה, אם ימצא מנין מצומצם העומדים קצת במרחק עדיף, ואם לאו, יברך ביחידות, ולא ישהה ברכה יקרה זו.

חשש להדבקה מהנגיף או לברך על אילן אחד במקום יותר בטוח. הנה אף שיש פוסקים שהצריכו לראות שני אילנות, ועל אילן אחד אין לברך, עיין בשו"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן כ"ח) ובספר פתח הדביר (סימן רכ"ו ס"ק א') ובכה"ח (שם ס"ק ב') ובחזון עובדיה – פסח חלק ב' (הלכות ברכה"א הערה ט'). ואני עני בסה"ק פרח מטה אהרן (הערה 70) הבאתי בס"ד כמה ראיות שמעיקר הדין אפשר לברך על אילן אחד, ושיש לסמוך על כך היכן שלא מוצא שני אילנות. ושכן הסכימו מקצת מהאחרונים. והסכים על ידי מו"ר ועט"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו, כמבואר שם. ולבסוף אף מרן הגרע"י בענותנותו הדר תבריה לגזיזה, ובספרו חזון עובדיה – ברכות (עמוד תנ"ח) הסכים עמנו בזה. ע"ש. וכן מו"ר הנז' בספרו הנד"מ ה' נסי חלק ב' (פרק ב' הערה 12). ואם כן אם באמת יש חשש הדבקה במקום שיש ב' אילנות, יכול לסמוך על עיקר הדין ולברך על אילן אחד. אבל

להתיר לברך ברכת האילנות על אילנות ערלה, אחר דלית בהו איסור ועבירה. ע"ש. וכן פסק בשו"ת רב פעלים ח"ג (חאו"ח סי' ט'), ובשו"ת דובב מישרים ח"ג (סי' ה'). וכן העלה בספר חזון עובדיה – פסח (הל' ברכה"א סעיף ד'). וכן הסכים מו"ר בספר ה' נסי חלק ב' (פרק ב' סעיף ח', ובחלק התשובות סי' ב'). ע"ש. וכן בספר מעשה חמד (פ"ג הערה כ"ו) הביא כמה טעמים להתיר הדבר. ע"ש. וכן העלינו בס"ד בספר פרח מטה אהרן (סעיף כ"ט והערה 77). עיין שם באורך. ועל כן אם אכן אמת הדבר שיש חשש להתדבקות ח"ו במקום בו נמצא העץ שעבר שלוש שנים לנטיעתו, ואין לו אפשרות למצוא זמן שאין שם חשש סכנה, לא יתעכב ויברך על אילנות הערלה סמוך לביתו. ובפרט אם רק אילן אחד ערלה והאילן השני אינו ערלה, דבהא בלאו הכי שפיר דמי, אחר שמעיקר ההלכה מספיק אילן אחד (וכדלקמן באות הבאה), ובצירוף אילן נוסף שהוא ערלה, שפיר דמי.

ט. אתאנן לסיפא, ששאל האם עדיף לברך על שני אילנות בסביבה שיש

י. ואנחנו בעניינתנו בירכנו גם בשנה זו על כמה אילנות ובעשרה. אך יש כאלה שחששו ללכת למקומות רחוקים, והעדיפו לברך על אילנות הקרובים אף שאין רואים ב' אילנות וגם ביחידות, ובעיקר הדין. ואכן גם בחצר ביתי יש אילן לימונים אחד (וראה אודותיו בעניני הלכה בשו"ת ויען הכהן ח"ב סי' ל"ד עמ' רכ"ג, ובדברי מו"ח שם בסוף העמוד). והשנה עקב המצב באו רבים מדורי הרחוב במהלך תחילת חודש ניסן לברך עליו (והמחמירים לברך על ב' אילנות התאמצו לראות משם עוד אילן הנמצא במרחק משם). וראה זה פלא, תוך ימים אחדים כל מאות הניצנים שהיו על העץ נשרו, והאילן התייבש כליל, ללא פרחים וללא עלים. ונזכרתי בסיפור הידוע על הגאון המקובל רבי יעקב ענתבי זצ"ל, רבה של דמשק, שפעם בירכו ברכת האילנות באיזו גינה, ולשנה הבאה לא נתנו להם להכנס, ולשאלתם מדוע השיב השומר כי

קלב — גמ אני אודך

בודאי שנכון להשתדל לברך על ב' ויהי רצון שהקב"ה יבטל מעלינו כל
אילנות, ויבוא לשם בזמן שאין חשש גזירות קשות ורעות, ויאמר
הדבקה מרוב המון העם שבאים לשם, למלאך המשחית הרף ויקבל תפלות עם
אלא בשעה מוקדמת שיש רק עשרה ישראל בדמעות, ויראנו קץ הפלאות,
מברכים יחדיו באופן שנוהרים לא ויתקדש בעולם שם ה' צבאות. אמן.
להתקרב אחד לשני, וישא ברכה מאת המצפה לישועת ה'
ה'.

בשנה שעברה אחר ברכתם כל העצים התייבשו, שכל ניצוצות הקדושה נמשכו ע"י הברכה והעצים
התייבשו (והובא בספר משיעורי הראש"ל ח"ב שיעור צ', ובספר פרח מטה אהרן במבוא עמוד ד'). ויתכן
וגם באילן דידן, אף שרחוקים אנחנו מכוונות המקובלים, מ"מ אחר שלא רגילים לברך עליו ברכת
האילנות, והשנה בירכו עליו רבים וטובים במסירות עילאית חרף המצב, מסירות זו גרמה שכל ניצוצות
הקדושה נמשכו ע"י הברכה.

סימן כא

מכירת חמץ בעין בתקופה זו

בס"ד י"ג ניסן התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו היקר והנעלה. המפורסם לשם ותהלה. מגזע היחס והמעלה. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו צורו אמן סלה.

אחדשה"ט!

בענין מאי דבדיק לן במי שמקפיד כל שנה לא למכור חמץ בעין, אם יכול השנה מפאת מצב החרום ורבים קנו כמויות של אוכל לביתם, ובהם חמץ בעין, מקרונים וכיוצא, אם יכולים השנה להקל בזה למכור חמץ בעין לנכרי.

ובאמת שכבר נשאלתי בזה השנה מרבים וטובים, ורגיל אני להשיב, שאם באו לשאול קודם מעשה הקנייה, עדיף שלא יקנו כמויות גדולות של חמץ בעין, אלא רק מה שצריכים עד חג הפסח, ולא יותר, ואין צריך לדאוג על המזון, בפרט שגם בדרך הטבע לא אמור להיות מחסור כפי שהצהירו ראשי המדינה. והבוטח בה' חסד יסובבנו. ולא יצטרכו להכנס למשעול הכרמים במכירת חמץ בעין, וכבר כתב הרב אליה רבה (סי' תמ"ח סק"ז) וז"ל: ומ"מ לכתחילה נראה אין להקל בחמץ גמור, דאין למכור לכותים אם החמץ בבית

ישראל אף שמוכר לכותים הכל כדינא, אם לא כמ"ש הב"ח וכו'. ע"כ. והעתיק דבריו הרב ישועות יעקב (סוף סק"ה). וע"ע להרב חיי אדם (סי' קכ"ד בנשמת אדם סי' ח' ד"ה ומעתה) שכתב שלא התירו מכירת חמץ אלא על צד הדוחק. ע"ש. ולכן רבים וטובים משתדלים שלא להשאיר בבית חמץ בעין, ויש שאף החמירו לא לקנות אחר הפסח חמץ בעין שנמכר לנכרי, עיין להגר"א במעשה רב, וכן נהגו החזו"א והגר"י קניבסקי ועוד (עיין בספר פסקי תשובות חלק ה' סי' תמ"ח הערה 42). וכן כתב מו"ר נר"ו בספר ה' נסי חלק ב' (פרק ה' סעיף ו') שטוב שלא להשאיר בבית חמץ בעין ולמוכרו לנכרי. ע"ש.

אלא שאם כבר עברו וקנו כמויות גדולות מפני צוק העתים, בזה אם רוצים למכור לנכרי חמץ זה (ויניחוהו בפסח בחדר סגור), יכולים לעשות כן, וכמו שהתירו לבעלי חנויות למכור חמץ בעין כיון שיש להם כמות גדולה שלא יגיעו לידי הפסד מרובה כמבואר בא"ר הנ"ל. וגם עתה אם אכן יש להם כמות גדולה ונכבדה, מזון לכמה ירחים, הרי הם כחנונים לענין זה. ואף שתמיד דרכם להשתדל לא למכור חמץ בעין, מכל מקום על דעת זה לא

נהגו. אחר דהוי מילתא דלא שכיחא. ואעפ"כ אומר אני, שאם באמת אין הכמות כל כך גדולה, נכון שיחלקו המזון מבעוד מועד לארגוני צדקה המחלקים מצרכי מזון למשפחות מעוטי יכולת (עיי' בספר ה' נסי שם הערה 12). וזכות מצות צדקה זו תעמוד להם למגן וצינה. עד מהרה נזכה לביאת גואל צדק בגיל ורינה. אמן.

ומה ששאל אם הגוי שמכרו לו החמץ מת מחמת המגיפה המשתוללת עתה, מה יעשו. לכאורה כיון שיש ירושה גם אצל הגוים, כמבואר בגמרא (קידושין דף י"ז ע"ב), וכ"פ הטוש"ע חו"מ (סימן רפ"ג סעיף א'), ממילא בנו של הגוי ירש את אביו וגם החמץ בכלל. ואם כן אין כל חשש. בברכת פסח כשר ושמח ע"ה א"ך ס"ט

סימן כב

סיום מסכת בטלפון בתענית בכורות

בס"ד י"ב ניסן התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו היקר. לו הגדולה והיקר. כש"ת
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו

הנני להציג לפניו מה שכתבתי בענין
סיום מסכת דרך הטלפון בעקבות
המצב הנוכחי.

בענין תענית בכורות שפשט המנהג
בדורות האחרונים לעשות סיום
מסכת ולהפטר מהתענית, ובהיות
והשנה, התש"ף, בעוה"ר הבתי-כנסת
סגורים, ואין אפשרות לעשות מנינים,
ורבים מאחינו בית ישראל נאלצים
להתפלל ביחיד בביתם, ומשתדלים
באמצעות הרדיו וכיוצא להתפלל בשעה
שהצבור מתפללים, נסתפקו כמה
מהבכורות אם יכולים לצאת יד"ח
בשמיעת סיום מסכת דרך הרדיו או
בטלפון. וראיתי למר גיסי הרה"ג רבי
עוזי מימון נר"ו בשו"ת שבות עמי חלק
א' (חאו"ח סי' י"ג) שדן בהאי עניינא,
ואחר שהאריך בזה נטתה דעתו שאם
הכינו הבכורות סעודה אצלם (וכן
המסיים הכין אצלו) ושמעו ממנו הסיום
בטלפון, דרך הרמקול של הטלפון,
ושמעו והבינו הסיום גם הם שמחים

בשמחת התורה, ורשאים לאכול
בסעודה, ויאכלו ענוים וישבעו. ושוב
שמע בשם מו"ר ועט"ר מרן ראש
הישיבה הגאון הנאמ"ן נר"ו שדרש
שאפשר לסיים דרך ערוצי הקודש
שברדיו והמאזינים יכולים לאכול, כיון
שעושים שם עוד שירים ונגינה לכבוד
התורה. ובטלפון החמיר. עכ"ד. ועתה
האיר וזרח ספרו ה' נסי חלק ב', ושם
(פרק י"ז סעיף ט') מבואר כן. ע"ש.
ומ"מ יתכן ובכה"ג שעושים דרך
הרמקול של הרדיו, וכן הכינו במקום
השומעים מיני מגדים לכבודה של
תורה, וניכרת השמחה אצלם, אפשר
להקל אף דרך הטלפון. ועוד, שלפי
הנשמע מיודעי דבר, אין נכון לצום
בימים אלה, אחר שיש סכנת הדבקה
מהנגיף ח"ו, ואם מקפידים לשמור על
גוף בריא באכילה ושתיה וכו', יש יותר
סיכוי שלא יחלה מהנגיף, משא"כ אם
יחלש ח"ו. ומצווים אנו מהקב"ה
להשתדל לשמור על בריאותנו. ועינא
דשפיר חזי להמשנ"ב בביאור הלכה
(סי' תקנ"ד ס"ו) שכתב וז"ל: עיין בספר
פתחי עולם דבמקום שאין המחלה של
חלערי"א חזקה ח"ו יאכל פחות

מככותבת בכדי אכילת פרס"א, וכן בשתיה כמ"ש השיעורים בש"ע סימן תרי"ח (כך יש להורות לשואל בט"ב שבזה לא נעקר התענית לגמרי ורחמנא לבא בעי). ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעם ח"ו יש ליועצו ולהזהירו שלא ילך מפתח ביתו כל היום, ולהכריחו כשיצא ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפע"ר ומעט עשב מיאט"ע. עכ"ל. הרי שאף לגבי ט"ב היקל עכ"פ לאכול פחות מכשיעור [ורק לגבי יוהכ"פ אין פשוט להקל בזמן המגיפה לבריאם. עיין בשו"ת ראשית בכורים ח"א (סי' י' עמוד ס"ט בהערה), ובשו"ת מועדים וזמנים ח"ב (סי' ק"מ עמ' ע"ט), ובשו"ת מעולפת ספירים

ח"א (סי' י"ח אות ו'). ואכמ"ל]. ובנ"ד שעיקרה של התענית אינה אלא מנהג, נראה להקל אף לאכול כדרכו. ובפרט אם עושים סיום דרך הרדיו או הטלפון, שאפשר להקל בזה בפשיטות. וכן שמעתי שהורה מו"ר השנה להקל בסיום מסכת דרך הטלפון. וכנראה טעמו כנז'. ומ"מ רגיל אני להורות לשואלים (בפרט ששאלו על כך מבעוד מועד כמה ימים לפני ערב פסח) שמהיות טוב כדאי שיסיימו בעצמם מסכת מהמשניות, פרקי אבות וכיוצא (עיין בספר ה' נסי ח"ב סי' כ"ד), אחר שקל הדבר, ורוב האנשים פנויים בביתם מחמת הנגיף ח"ו. וגדול לימוד התורה שיגן עליהם אלף המגן.

יא. ומכל מקום לא היקלו בזה אלא לענין מגיפת הכוליר"ה שהיתה בזמנם, לא כן במגיפה שנמצאת בעוה"ר זה עתה שאינה כל כך מסוכנת לאנשים הבריאם אף אם לא יאכלו וישתו (וכמובן ישתדלו בכל עוז לשמור על מרחק ועל השמת מסכה כשנמצאים קרובים לאנשים אחרים), ולכן אחר זמן כשהגיע י"ז בתמוז ושאלו אם לצום, אמרתי שאם הם בריאים שיצומו ולא יקלו בתענית זו כלל (רק אלו שנדבקו או שיש סימנים המורים שיתכן מאד ונדבקו לא יצומו). ודוקא בנ"ד לגבי תענית בכורות שעיקרה אינה אלא מנהג כתבנו לצרף סברא זו. ושוב שמעתי בליל י"ז בתמוז מפי מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו, שאף הוא בירר הדבר מפי רופאים ואמרו שכל הבריאם יצומו, ואף הנמצאים בבידוד מחמת חשש רחוק יצומו, ודוקא אלו שנדבקו או שיש להם סימנים שנדבקו לא יצומו. ושוב הקול נשמע שכן הורו עוד כמה מחכמי הדור הי"ו (רק שיש איזה שינויים קלים ביניהם, אחר שגם הרופאים חלוקים בזה במקצת. וע"ע בגליון בית מרן מס' 259).

סימן כג

לא לעשות הסדר במסכים אלקטרוניים

בליל החג בראיה בדיבור ושמע. וברו מלבם טעמים להתיר הדבר.

ובאמת שהדבר פשוט וברור שעל פי דיני תורתנו הקדושה, אין מקום להקל בדבר כלל ועיקר, וחלילה לפרוץ גדר. ואין לך דבר התמוה לרבים וחילול ה' וזלזול ביום טוב גדול מזה. וכבר האריך מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן יחשל"א במבוא למשנה ברורה חלק ג' (עם הגהות איש מצליח) לאסור איסור בכל כיוצא בזה.

ולגבי נדון דידן, כבר כתב מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר חלק ב' (חאו"ח סי' כ"ו אות ה') שאלו שכתבו להתיר הדלקת החשמל ביום טוב, הוא מחמת שלא היו בקיאים במלאכת החשמל, וחשבו שהאש מוכנה בתוך חוטי החשמל. והעיקר לאסור בזה על כל פנים מדרבנן. עיין שם באורך. וכן דעת כל גדולי דורנו ספרדים ואשכנזים. וכבר פשט איסורו בכל ישראל, ובודאי שאין כל מקום להקל בזה. ובנוסף לזה הרי עצם הדבר לעמוד מול מצלמה להצטלם ודמותו של העומד מצטיירת על גבי המסך הדבר אסור (ולעבור מול מצלמה שהציבו לצרכי ביטחון, המתירים טעמם דהוי

בערב ראש חודש ניסן התש"ף, שלח אלי הרה"ג רבי פינחס שפירא אב"ד בבית שמש באופן בהול, דף שפורסם על ידי איגוד רבני המערב עקב המצב שאי אפשר לעשות ליל הסדר כל המשפחות יחד אבות ובנים, להתיר להשתמש במסך אלקטרוני בליל הסדר ולחבר בין המשפחות מבית לבית. וכנגד זה הרב הנז' ואחוזת מרעהו מרבני בית שמש יצאו חוצץ נגד פסק זה. ורצה חוות דעת מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן יחשל"א. וזה אשר כתבתי בעניותי בו בפרק, בקצירת האומר, לפרסם לכל השואלים בזה, וקודם לכן הצגתי לפני מו"ר נר"ו.

בס"ד ליל ר"ח ניסן התש"ף לפ"ג.

בענין ליל הסדר הקרב ובא, אשר רגילים לעשותו בצוותא ברוב עם אבות ובנים, ועקב התפשטות הנגיף בעוה"ר רבים מעדיפים לעשות הסדר כל אחד בביתו, עדר עדר לבדו, ויש כאלו שעלה בלבם לאחד לבב המשפחות יחדיו, ולקבץ מרוחקים בזרוע באמצעות מסכים אלקטרוניים, אחד בבית הסבא ואחד בבית הבנים, ויפעילום מערב יום טוב ויתחברו יחדיו

פסיק רישיה בדרבנן דלא ניחא ליה, עיין בשו"ת יבי"א ח"ט חאו"ח סי' ל"ה. וכאן בודאי דניחא ליה). וכל שכן שיש עוד חששות של הגבהת והנמכת עוצמת הקול. והדלקת וכיבוי המכשיר ועוד תקלות רבות. וחלילה מלהתיר בכל כיוצא בזה בטענות סרק כאילו יש בדבר פיקוח נפש וכיוצא.

על כן יש לפרסם הדבר שאין כל מקום להקל בכל כיוצא בזה כלל ועיקר, והן מצד הדין והן מצד המנהג אסור להשתמש בשום תוכנות ממוחשבות בלילה קדוש זה, וחלילה לפרוץ גדר, אלא יעשו הסדר כהלכתו בקדושה וטהרה, וישתדלו שהסבא לא ישאר לבדו, אלא יהיו עמו כמה מבני הבית,

וישתדלו לשמור מרחק ביניהם. ובזכות שמירת החג בקדושה וטהרה, נזכה לשמחה ואורה, ולראות בגאולה השלמה במהרה. בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל.

והבאתי כל דברינו אלו (יחד עם פסקיהם של המתירים והאוסרים) לפני מו"ר ועט"ר הגאון הנאמ"ן יחשל"א, בערב שבת קודש ויקרא התש"ף, ואמר לפרסם בשמו שאין כל מקום להקל ולפרוץ גדר בזה. וכן דרש ברבים בשיעורו בליון במוצאי שבת שלאחר מכן, והרחיב היריעה בזה. וכפי שהתפרסם אח"כ גם בגליון בית נאמן (מס' 204 אותיות י'-י"א). ע"ש.

סימן כד

אם יחיד יברך על ההלל בליל פסח

תשובה ערוכה בידי מו"ח ועט"ר הגאון רבי רחמים אליהו מאזוז נר"ו
[ושוב נדפסה בקובץ יעלה הדס חלק ג' סי' י"א],
ומסרה בידי לעיין בדברות קדשו.

בס"ד אייר התש"ף.

וכל זה בצבור. אבל ביחיד משמעות
לשון מרן שלא לומר ההלל,
ולפחות יאמרנו בלא ברכה. והנה מרן
בהלכות סוכה (סי' תרמ"ד ס"א) כתב,
ומברכין לגמור את ההלל בין צבור בין
יחיד, ובדיני חנוכה (סי' תרפ"ג) סתם
הלשון, ומסתמא כמו בסוכה. והנה
הרמב"ם דילג הלכה זו בפסח ודיני
ההלל נמצאים בהלכות חנוכה (פרק ג'
הלכה ז'), ושם מונה י"ח ימים שקורין
ההלל ומברכין עליו. ולא הזכיר חילוק
בין צבור ליחיד. וליל פסח לא נזכר שם
כלל. ורבינו הטור כתב דין זה בסוף
סימן תע"ג וכתב שמצוה מן המובחר
לקרות ההלל בברכה ובנעימה וכו', ולא
הזכיר דעת אביו הרא"ש ז"ל כמנהגו,
מפני שהוא סובר שלא לקרות כלל
כמנהג אשכנז. ורבינו הטור שגלה אח"כ
לספרד שיבח את המנהג. ומרן בבית
יוסף שם כתב שהר"ן בסוף פרק י'
דפסחים האריך בזה הרבה ואין להאריך
אבל מנהג בני ספרד לקרותו בצבור
ולברך עליו כדברי מסכת סופרים. ע"ש.

בפסח שעבר היה חשש מהנגיף ב"מ
ולכן החליטה הממשלה לעשות
סגר בבתיים ולא להתפלל בבתי הכנסת
וגם בבית לא היו מניינים אלא להתפלל
ביחיד לתפ"ץ. ונסתפקנו בליל פסח אם
לקרות ההלל בתפלה ואם לברך.

והנה מרן ז"ל בש"ע (סי' תפ"ז ס"ד)
כתב וז"ל: בליל ראשון של פסח
גומרין ההלל בצבור בנעימה בברכה
תחילה וסוף וכו'. והגה כתב שאין
נוהגין כן וכו' ע"ש. אבל ידוע שהגר"א
כתב לקרות ההלל בברכה, וכדעת מרן.
וכן כמה קהלות אשכנזים נהגו כך.
אולם הספרדים נהגו כדעת מרן, מלבד
באלג'יר מקום מושבו של מהר"י עייאש
ז"ל לא נהגו לומר ההלל בערבית של
ליל פסח וכמ"ש בשו"ת בית יהודה
ח"ב סי' ל"ג (ובתונס אע"פ שבדרך כלל
נוהגים כמהר"י עייאש והרשב"ץ
(שהובא בית יהודה שם), מ"מ בזה נהגו
כדעת מרן לברך על ההלל ולקרות הלל
גמור).

והנה המעיין בדברי הראשונים יראה שיש מחלוקת גדולה יש סוברים שאין קורין כלל. וכן דעת הר"ן (בדף כ"ו ע"ב מדפי הרי"ף). וי"א שמברכין על קריאת ההלל בשעת הסדר, ויש שקורין ומברכין וכמ"ש הטור ולא ע"ט האספ. ועיין בשו"ת מחקרי ארץ (כהן) ח"א סי' מ"ה שאספ בזה כמה מדעות הראשונים. ונלע"ד שמרן ז"ל לא רצה להכריע בין הראשונים רק כתב מה שנהגו בני ספרד בזמנו לקרות ההלל בצבור. ונראה מדבריו דביחיד לא נהגו לקרות. ודעתו הכריע להמשיך במנהג ספרד.

ולכן אע"פ שמרן החיד"א בברכי יוסף אות ח' כתב שאם נמצא בבית כנסת שנוהגין שלא לומר ההלל, יכול לומר אותו בינו לבין עצמו ולברך עליו וכתב שכ"כ מהר"י שלמה לינגו ושכן קיבל מהרמ"ע מפאנו ושכ"כ בשו"ר ברכה ובמורה באצבע אות ר"ז והובאו בכף החיים אות ל"ח ט"ל ע"ע. ואני בעניותי, לולא דמסתפינא הייתי אומר שיאמר ההלל, אבל בלי ברכה, שכיון שהיא מחלוקת פוסקים ראשונים, כלל גדול בידינו מהחיד"א עצמו ספק ברכות להקל. ואם היה מפורש בדברי האר"י בשעה"כ לברך גם ביחיד אנחנו הולכים בשיטתו (אע"פ שיש בזה חולקים). ולכן אני מתפלל על גאון עוזנו מרן חזון עובדיה זצ"ל (תשס"ג) עמוד רכ"ז, שכתב שמנהג זה יסודתו בהררי קודש וכו'. וסיים בעמוד רכ"ח: ועכ"פ מי

שמתפלל עם צבור שאינם נוהגים לאמרו נכון שיגמור את ההלל ביחידות וכו' ויברך עליו תחילה וסוף, ובביאורים הסתמך על הברכ"י בשם הרמ"ע מפאנו. ושכן נהגו הגאון הנוב"י וכו'. ומ"ש הב"י עייאש שבמקומות שנהגו לאמרו דוקא בצבור ולא ביחיד. וכתב עליו שלא ידע מעשה רב של הגאון הרמ"ע, ואילו ידע הוה הדר ביה. ולכן מה שהסתמך הגר"י ידיד ע"ד וכתב דסב"ל אינו מחוור לע"ד. ע"כ. ואני בעניי נ"ל דכיון שדעת מרן דביחיד אין מברכין, ומחלוקת גדולה בראשונים, מי יורה לנו לחלוק על מרן ולהכריע כדעת הפוסקים לברך, עפ"ד הרמ"ע מפאנו אף דבקי גם בקבלה. וכן עשינו מעשה. אבל לעתיד לתפ"ץ ה' יזכנו להתפלל בציבור בביהכ"נ, או נזכה בקרוב לגאולה שלמה בב"א. כנלע"ד.

ע"ה רא"ם ס"ט

וזו מה שכתבתי להשיב מפני

הכבוד

בס"ד מוצאי שבת קודש בהר-בחוקותי ליל כ"ג אייר התש"ף לפ"ג.

אל מעלת ותהלת רב חמ"א. פני משה כפני חמה. הגאון המופלא וקרני רא"ם קרניו ממזרח ועד ימה. אחר הקידה חמש מאות.

אורו עיני ותעלוזנה כליותי בראותי תשובתו הרמת'ה אשר מסר בידי במעלי יומא דשבתא, וקראתי בכל לב דבריו בשבת המלכה. ולכאורה

התמיהה בוקעת ועולה, כיצד לא חשש גאון עוזנו מרן החיד"א זצ"ל לספק ברכות, בפרט שכן משמעות לשון מרן ז"ל. והחיד"א מלבד היותו אדוק טובא בקבלת הוראות מרן, גם חייש טובא לסב"ל כידוע בכל ספריו. וכלשון מוה"ר שואל ונשאל ח"א (חאו"ח סי' ל"ב) וח"ג (סי' ק"ב): הרב חיד"א ראש המדברים בסב"ל. ע"ש. ועד אחר' גאון דורנו מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, אשר כל ימיו חיזק קבלת הוראות מרן, בספריו ושיעוריו, וכלשונו בשו"ת יביע אומר חלק י' (חיו"ד סי' ט"ו): הנה יודע כל באי שער עמי, כי מי נאמן לפסיקת מרן יותר ממני בכל ספרי, ושכל מגמתי להחזיר עטרה ליושנה שלא להורות נגד מרן. ע"כ. ואם כן היכי הכא שבקיה לחסידותיה להורות לברך בקום ועשה נגד פשט דברי מרן ז"ל.

לכן עיינתי במקור הדברים בדברי רבותינו הראשונים אשר המה לנו לעינים, ומהם ניתן להבין דעת רבותינו הנזכרים. דהנה מרן בבית יוסף ציין לדברי הר"ן (פסחים דף כ"ו ע"ב מדפי הרי"ף), והרואה בדברי הר"ן שם יראה שהביא דברי הרמב"ן לברך גם ההלל שבהגדה אע"פ שחולקין אותו. ושוב הביא דברי רב האי גאון שאין מברכים על ההלל שבילי פסחים לגמור את ההלל שאין אנו קוראין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה, וכן הסכימו הגאונים רב צמח ורב יוסף ורי"צ גיאת, וגם ברכה זו סמוכה לברכת

אשר גאלנו ששתיהן באות על מה שנתחדש בלילי פסחים וכו'. וסיים הר"ן: וזה מה שאמרו בירושלמי שניא היא שאם שמעו בביהכ"נ יצא, תירץ הרשב"א ז"ל לפי שיטה זו דה"ק שעיקר תקנת קריאת ההלל בלילי פסחים בביהכ"נ היתה ולא בביתו, ולפיכך בין שמעו בביהכ"נ בין לא שמעו אינו מברך בביתו, שהשוו חכמים מדותיהם כדי שלא יהא מי שלא שמעו מברך ומי ששמעו אינו מברך. ע"כ. הרי שכתב בפירוש בשם הרשב"א שדוקא בביהכ"נ מברך, ולא בביתו, רק יש להתבונן מה הכוונה שלא מברך בביתו, האם אף על ההלל שבסוף התפלה (כגון שמתפלל ביחיד) או הכוונה דוקא להלל שעל שולחנו בתוך ההגדה שחולקין אותו. ועינא דשפיר חזי בחידושי הרשב"א גופיה (ברכות דף י"א ע"א) שאחר שהביא מחלוקת הראשונים אם מברכים על ההלל שבילי פסחים כיון שחולקין אותו, כתב: ובודאי אילו רצה לקרות כולו בבת אחת בבית הכנסת או "בביתו" אז חייב לברך עליו כההיא דמסכת סופרים ודירושלמי וכו' והלכך עיקר תקנת קריאתו בבית הכנסת היה ולא בבית ובקריאת ביהכ"נ הוא שתקנו לברך שהיא עיקר התקנה ומהות הקריאה, אבל בבית לא וכו'. ע"כ. הרי בפירוש שההלל שאומרים בשלימות בסוף התפלה אפשר לברך עליו אפילו אם אומרו בביתו, ומה שכתב בסוף דבריו שבביתו לא, הכוונה להלל

שבתוך ההגדה כיון שחולקין אותו. ולדבריו אין בזה כל מחלוקת ועכ"פ מה שכתב ביהכ"נ לא אתא לאפוקי בית אלא ההלל שחולקין אותו בתוך ההגדה. ואם כן כיון שנהגו לברך בתפלה, א"כ אין הבדל בין בביהכ"נ לבית, וא"כ מה שכתב מרן בצבור, היינו לאפוקי ההלל. וכן בארחות חיים (הל' סדר ליל פסח סי' כ"א) ובחידושי הרשב"ץ (ברכות שם) העתיקו לשון הרשב"א הנ"ל. וכן בחידושי מהר"ם חלאוה (פסחים דף קי"ח ע"א) אף שהסכים שלא לברך על ההלל שעל שולחנו כיון שחולקין אותו, כתב: לכאורה נראה שאם רצה לגומרו כולו בבית הכנסת או בביתו בבת אחת שמברך עליו. וכן מתבאר באור זרוע (סי' מ"ג) בשם רבינו יהודה בר יצחק בהאי לישנא: דירושלמי לא דיבר כי אם במקום שאינו מפסיק בסעודה כגון אדם עשה הסדר בבית אחר ולכך יש לברך, אבל אנו שמפסיקין אותו בסעודה ובשתי הכוסות אין לברך עליו. ע"כ. וכן הובא ברוקח (סי' רפ"ג) ובסמ"ג (עשין מ"א). וכן כתב הריטב"א בהלכות סדר ההגדה (הוצאת מוסד הרב קוק עמ' ז') אחר שהב"ד הגאונים שאין לברך על ההלל שבסדר ההגדה, כתב: מעתה מה שנראה שהוא דרך ישרה ונוחה הוא שגומר את ההלל בברכותיו, הן ביחיד הן בעשרה, ומצוה בעשרה משום ברוב עם הדרת מלך. וכן היה מורי [הרא"ה] נר"ו עושה מעשה, וכן הנהיג בעיר סרקוסטה לאומרו בבתי כנסיות. ע"כ.

וכן צויינו לרוב הראשונים בזה בחזו"ע, וכן רב אחא"י גאון בשו"ת מחקרי ארץ ח"א (סי' מ"ה). ומכולם קא חזינן שאין הבדל בין בית כנסת לבית, וכל המחלוקת אם לברך או לא הוא דוקא על ההלל שבתוך ההגדה שחולקין לשנים, אבל ההלל שבשלימות בסוף התפלה אפשר לברך עליו בין בביהכ"נ ובין בביתו, ואלו נקטו דוקא בצבור בביהכ"נ עיקר כוונתם לאפוקי ההלל שבתוך ההגדה מטעם שחולקין אותו. ולפי זה מובן למה הטור שיבח מנהג זה אף שלא נהג בו אביו הרא"ש, אחר שאם אומרים כולו כאחד לכ"ע שפיר דמי לברך.

ועוד לאלו'ה מלין, שכתב מוה"ר ואם היה מפורש בדברי האר"י לברך גם ביחיד אנחנו הולכים בשיטתו. ע"כ. ועינא דשפיר חזי בשעה"כ (דף פ"א ע"ב) ובפרי עץ חיים (שער כ"א פרק א') שנתן טעם על פי הקבלה למה אומרים הלל גמור בסוף תפלת ערבית. ע"ש. ולדבריו אין חילוק בין יחיד לרבים. ואף שלא מפורש שם לברך על ההלל מ"מ מסתבר דמסתמא הלל גמור הכוונה עם ברכה, וכן הבין בכף החיים (סימן תפ"ז ס"ק ל"ו). ע"ש.

כך נלע"ד להיות בנותן טעם לדברי רבותינו הנז' שהורו לברך על ההלל אף ביחיד. אלא שאין דעתי מכרעת ובפרט במידי דברכות. ולו

משפט הבחירה לקרב או לרחק. ואסיים בברכה שיאריך האל ימיו בטוב
והבאתי דברים אלו גם לפני אחי מח"ס ושנותיו בנעימים. מתוך
מחקרי ארץ הנז', ואף הוא אמר בריאות איתנה לאורך ימים. עד מהרה
בפשיטות כדברינו שאף ביחיד אפשר נזכה לבנין בית עולמים. אמן.
לברך על ההלל שאחרי ערבית, ושכן ממני הצעיר שבכהונה
הורה לשואלים בזה]. ע"ה א"ך ס"ט

דברי מרן ראש הישיבה

ושוב שלח רב חמ"א את דבריו ודברינו, שהחיד"א והרמ"ע מפאנו וכל הרבנים
לפני אחיו הגדול מו"ר ועט"ר שזכרו (בכה"ח אות ל"ח וט"ל ומ"ב)
מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן לא חיישי לספק ברכות להקל נגד מרן.
יחשל"א (בכ"ח אייר התש"ף). ויהי ולפחות היה להם להעיר זה בפירוש.
כמשיב בהאי לישנא: ע"כ.

דברי חתנו הרא"ך יצ"ו נכוחים מאד. ועוד כתב בזה רב חמ"א בכתובותיו,
דמרן שכתב בצבור כוונתו השי"ת יזכהו להוציאם לאור
לאפוקי הלל שבהגדה. ולא יתכן עולם בשובה ונחת.

סימן כה

בענין תספורת בימי העומר למי שלא הסתפר לפני כן

בס"ד שלהי סיון המקודש התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת מכובדנו היקר והנעלה.
הרב הגאון המפורסם רם המעלה. מהר"ר
יצחק לוי ישמרהו צורו אמן סלה. רבה של
נשר לשם ותהלה.
אחדשה"ט!

זה כמה ימים הביאו אלי קונטרס "אור
פניך" (בגימטריא "קורונה") אשר
כתב בעניני המגיפה המשתוללת עתה
בעזה"ר, דבר דבור על אופניו, שאלות
ותשובות, מאמרים והנחיות, והוציאו
לרגל שמחת נישואי בתו עב"ג, יה"ר
שרק ששון ושמחה ישיגום עד ביאת
גואל צדק בב"א.

ובהיות וגם אנכי בעניותי כתבתי
בהרבה מענינים אלה, שמחתי
לראות דבריו, ובהרבה מקומות יש בהם
סיוע שיש בו ממש לדברינו, ולפעמים
יש איזה שינויים, וכך היא דרכה של
תורה זה בונה וזה סותר. ומכל מקום
לחיבת הקודש אמרתי להעיר הערה
קטנה, במה שראיתי (סימן ט"ז) שכתב
בענין אלה שלא הסתפרו בערבי פסחים
עקב סגירת כל המספרות עקב הנחיית
משרד הבריאות, ואחרי פסח התירו
לפתוח מספרות בסייגים מסויימים, אם
יכולים להסתפר בימי הספירה, וכתב

להקל עפ"ד הראשונים שהתירו לחולה
שנתרפא להסתפר בחוה"מ (כמובא
בחזון עובדיה - אבילות חלק ג' עמ'
קי"ב), ויתכן וגם להרשב"א יש להקל
אחר שהעיקוב בא מצד אחרים,
הממשלה והספרים. ובפרט בתספורת
בימי העומר דקיל טפי. ולרווחא
דמילתא טוב להמתין עם התספורת עד
יום ששי שהוא ר"ח אייר. עכת"ד.
ודברי פי חכם חן. וכן הורו כמה מחכמי
הדור.

אולם מה שהוסיף להקל אף בגילוח
הזקן למי שרגיל בזה, ואף שלא
שייך בו טעם של אונס, שהרי כל אחד
מגלח לעצמו, ומן הסתם כבר גילח
הזקן מלפני המועד. מ"מ יש בו טעמים
נוספים להקל כמ"ש בחזו"ע — יו"ט
(עמ' רס"ב) שהפוסקים לא דברו בגילוח
הזקן וכו'. עכת"ד. יש להדגיש שקצת
משמע מדברי כת"ר שהיא קולא
מיוחדת לשנה זו, אף לאלה שמחמירים
בשאר שנים. ובאמת שאלה שמחמירים
בשאר שנים, וכמו שכן המנהג פשוט,
גם בשנה זו יש להם להחמיר, וגם מרן
החזו"ע לא היקל בזה רק "במקום צורך
גדול". וגם ההיתר לא כל כך ברור, כי
מצאנו בדברי הפוסקים הקדמונים גם
לענין גילוח הזקן, כמבואר בדרכי משה

(סימן תצ"ג), וז"ל: מצאתי כתוב בהגהות מנהגים [מהר"א טירנא], כ"ד לעומר היה מילה, ומה"ר דוד מלאנצהו"ט היה בעצמו בעל ברית, והיה מגלח "זקנו" כדרכו ביום שקודם המילה סמוך לערב קודם הליכתו לבית הכנסת, וציוה לאב להסתפר ג"כ. ע"כ. וכן מבואר בספר מנהגי מהרי"ל (הל' ימים שבין פסח לשבועות), ובספר לקט יושר (חאו"ח עמוד 97). אף שבודאי העיקר כדברי מרן החזו"ע שבמקום צורך גדול יש להקל וכמ"ש בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סי' ל"ח). וע"ע בשו"ת אלישיב הכהן חלק ב' (סימן נ"ב אות ג'). וגם בקונטרס "קרן אור פני משה" הנד"מ (סוף סימן י"ג) אף שהעלה להקל לגבי תספורת בתקופה קשה זו, סיים שקשה להקל גבי גילוח. ע"ש.

ועוד יש להבהיר, שכל ההיתר בתספורת דוקא היכן שאינו יודע להסתפר בעצמו, או שלא היתה לו מכונת תספורת לספר את עצמו. אבל אם היה

יכול להסתפר בעצמו או על ידי אחד מבני ביתו שיודע לספר, ובכל זאת דרכו להעדיף להסתפר אצל ספר מקצועי שיהיה יותר מסודר, אין להקל לו להסתפר על ידי ספר בתקופה זו, אחר שאינו נחשב כאנוס. וכ"כ בפשיטות בקונטרס קרן אור פני משה הנ"ל. ואמנם כתב מרן בשלחן ערוך (סימן תקל"א סעיף ד'): ומי שהיה מבית האסורים ואפילו היה חבוש ביד הישראל שהיו מניחין לו לגלח וכו'. ע"כ. אלמא שאפילו היתה לו אפשרות לגלח לפני כן מותר, שאני התם שמחמת שהיה בצער לא היה יכול לגלח כמ"ש הטור והלבוש והמג"א (ס"ק ג') והמשנ"ב (סק"ט) והכה"ח (ס"ק ט"ז). משא"כ היכן שהיתה לו אפשרות להסתפר ורק העדיף תספורת יותר מקצועית (או יותר בזול), בודאי שאין להקל.

בברכה רבה

ע"ה א"ך ס"ט

סימן כו

קניית מסכות בתשעת הימים

בס"ד ו' מנחם אב יה"ל התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת ידידנו היקר. לו הגדולה והיקר. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו

אחדשה"ט!

אודות שאלתו אם מותר לקנות מסכות לפני (הנצרכים בתקופה זו בעוה"ר) בתשעת הימים. הנני להשיב בס"ד.

הנה מצד מה שכתב מרן (סי' תקנ"א סעיף י"ז): טוב ליזהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש. לכאורה לא שייך בנ"ד, אחר שלא מברכים על מסכות אלו ברכת שהחיינו. ועל בגד חדש שלא חשוב שיברכו עליו ברכת שהחיינו מותר ללבושו בין המצרים. וכ"כ מז"ק מוהרח"ך זצ"ל בשו"ת שמחת כהן מהד"ב חאו"ח (סימן קמ"ד) ומוהרש"ך זצ"ל בספר שפתי שושן (מערכת ב' אות ג'), והבאנו דבריהם בשו"ת ויען הכהן ח"א (סוף סימן מ'). ע"ש. אלא שיש לדון בזה מצד מה שכתב מרן שם (סעיף ז'): כלים חדשים, בין לבנים בין צבועים, אסור ללבוש בשבת זה. והוסיף מור"ם בהגה, ואנו מחמירין מראש חודש ואילך. ע"כ. ומ"מ לדעת מרן

אסור דוקא בשבוע שחל בו ט"ב. וכ"כ המג"א (ס"ק כ"ג) ובמטה יהודה (ס"ק י"ז). וע"ע בחזון עובדיה — ארבע תעניות (עמ' קל"ד) שכתב שנכון להחמיר אף לדין מר"ח (אולם יתכן וכוונתו רק בבגד שמברכים עליו שהחיינו כדמוכח מכל הענין שם). וכל זה אף בבגדים שאין מברכים שהחיינו (דאל"כ כבר מי"ז בתמוז מחמירים). וכ"כ בכה"ח (ס"ק פ"ח) ובשמח"כ שם. ע"ש. ולפי זה לכאורה היה נראה להחמיר מלקנות מסכה חדשה בשבוע שחל בו (ולבני אשכנז מר"ח).

אולם אם אין לו מסכה אחרת, יש לנו לפתוח פתח להקל, על פי מה שראינו בשו"ת הלק"ט חלק ב' (סימן קל"ט) בהגהת בנו המני"ח, שמותר לקנות מנעלי בד ולחנכם בט"ב, כיון הוא זכר אבילות. ע"ש. והביא דבריו הרב יד אהרן (סימן תקנ"א הגהב"י). וכן הסכימו עוד מהאחרונים הוב"ד בכה"ח (שם ס"ק צ"ו). וכן הסכים בשו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ג (סימן פ'). ע"ש. אולם הגר"ש דבליצקי זצ"ל בספר זה השלחן (סי' תקנ"א ס"ז) כתב דכל זה דוקא בקונה מנעלים פשוטים מיוחדים וניכרים שהם לט"ב, אבל אם הם מנעלים רגילים וטובים אלא שאין

בהם עור, אף שהם מותרים בנעילה בט"ב, מ"מ כיון שאינם מיוחדים לט"ב אין להקל לקנותם בימים אלה. ע"ש. ומרן הגה"ק רבי מצליח מאזוז זצ"ל הורה למעשה בשיבת כסא רחמים בתונס, שעדיף שיתנם לקטן שישתמש בהם תחילה (והובא בסידור איש מצליח לתשעה באב עמוד 52). ועכ"פ חזינן דלאו פסיקא מילתא לאסור בכל אופן, ומנעלים המיוחדים לט"ב יש להקל כיון שהוא זכר אבילות. ואילו עיקר האיסור בקניית בגדים חדשים, אף אם אין בהם ברכת שהחיינו, מ"מ יש בהם שמחה, ובימים אלה יש למעט בשמחה, וכמ"ש בשבט יהודה (שם). ובנדון דידן גבי מסכות, אף שאינם מיוחדים לתשעה באב, מכל מקום בודאי שאין בהם שמחה, וכולי עלמא הוה ניחא להו טפי בהעדרם, ורק מחמת צוק העיתים שבעוה"ר עדיין הנגיף משתולל ברחבי

תבל נאלצים לשים מסכות שאינם כ"כ נוחות כדי להמנע מהדבקה. ואחר שאין במסכות שמחה כלל ואדרבא צער יש בהם, אם אין לו מסכה אחרת, יש להקל לקנות מסכה חדשה (ולא שייך ליתנה קודם לקטן להשתמש בה תחילה כמו שיעץ הגאון איש מצליח גבי מנעל, כי כאן מחשש הדבקה צריך שתהיה כל מסכה מיוחדת לאותו אדם דוקא). ובפרט שמסכות אלו אינם כ"כ בגדר מלבוש. ועל הכל דאיכא חשש פיקוח נפש בדבר. ומכל מקום עדיף שיקח מסכה פשוטה.

ויהי רצון שנזכה במהרה לביאת המשיח, ואורו עלינו יזריח, וברוחניות וגשמיות נשכיל ונצלית. אמן.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן כז

צום תשעה באב בתקופת המגיפה

בס"ד ערב צום החמישי (תשעה באב) יה"ל
התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו הדגול והנעלה. לו נאווה תהלה.
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו

בענין מאי דבדיק לן בענין הצום הקרב
ובא בתקופה קשה כזו, הנני
להציג לפניו מה שכתבתי בזה.

בהיות וקרב ובא צום החמישי על
חורבן ביהמ"ק שיבנה בב"א,
ומאידך גיסא אנחנו נמצאים בתקופה
בה נגיף הקורונה התפשט בעוה"ר,
ורבים מאחינו בית ישראל נתבררו
כנגועים בו, ועוד כהנה וכהנה נמצאים
בבידוד מחשש פן נדבקו. ורבים
השואלים כיצד לנהוג לגבי התענית.

א. כתב מרן בשלחן ערוך (סימן תקנ"ד
סעיף ו') וז"ל: חיה כל ל' יום, וכן
חולה שהוא צריך לאכטל אין צריך
אומד אלא מאכילין אותו מיד דבמקום
חולי לא גזרו רבנן. עכ"ל. ופשט דבריו
דחולה שמותר באכילה אין צריך
שיעורין. ואין זה כצום יום הכפורים.
וכ"כ הרב מאמר מרדכי (סק"ב). ע"ש.
וכ"כ הרב ערוך השלחן (סוף סעיף ז')
שלא שייך פחות מכשיעור בט"ב שהוא
מדרבנן. וגדולה מזו כתב מרן החיד"א

במחזיק ברכה (קונטרס אחרון סק"א)
בשם הרב מזבח אדמה, חולה שנתרפא
אך חלוש מאד, אין צריך אומד, ואם
הוא מצטער הרבה וחושש שיחזור
חוליו יאכל, ואין צריך שיעור רק שלא
יאכל מעדנים. ע"כ. וכן הסכימו הרב
כסא אליהו והרב זכור לאברהם והובאו
בכה"ח (ס"ק ל"א). הרי שאף בכה"ג
התיר לאכול ללא שיעור. ולעומת זה
ידועים דברי רבינו הכהן הגדול הרב
משנה ברורה בביאור הלכה (סימן
תקנ"ד ס"ו) וז"ל: עיין בספר פתחי
עולם דבמקום שאין המחלה של
חלעיר"א חזקה ח"ו יאכל פחות
מככותבת בכדי אכילת פרס, וכן
בשתייה, כמ"ש השיעורים בש"ע סימן
תרי"ח (כך יש להורות לשואל בט' באב
שבזה לא נעקר התענית לגמרי ורחמנא
ליבא בעי), ומי שירצה להתענות במקום
שאין המחלה בזעם ח"ו יש ליועצו
ולהזהירו שלא יצא מפתח ביתו כל
היום, ולהכריחו כשיצא ישא סביב
לחוטמו ופיו חתיכה קאמפע"ר ומעט
עשב מיאט"ע. עכ"ל הביה"ל. והובא גם
בכף החיים (שם ס"ק ל"ה). הרי שהיכן
שהאדם בריא, ורק חושש שיחלה אוכל
פחות מכשיעור. והחילוק בין דין זה
שהובא בכה"ח בשם הביה"ל לבין מה

שהביא הכה"ח בשם החיד"א, דהחיד"א איירי בחולה שנתרפא ועדיין הוא חלוש מאד, שהוא יכול לאכול רגיל, משא"כ בבריא שחושש שיחלה יאכל פחות מכשיעור. וכן כתבו לחלק הגר"ב זולטי בשו"ת משנת יעבץ חלק א' (סימן מ"ט אות ו'), והגר"א רובין בשו"ת נהרות איתן חלק א' (סימן מ"ז אות ג'), ושכן חילק הגר"ש ואזנר בשו"ת שבט הלוי ח"ט (סי' קל"א אות ג'). ע"ש. וכן ראיתי שכתב כיו"ב בספר מנחת אהרן (מיאסניק, בין המצרים, עמוד שפ"ח). ע"ש. וכיו"ב כתב בספר אמת ליעקב קמנצקי (סי' תקנ"ד בהערה מפי השמועה), במי שהרופאים יעצוהו לא לצום בתשעה באב פן יבוא לידי חולי, היות ואינו חולה עדיין, יאכל פחות מכשיעור. ע"ש. והובא בספר חזון עובדיה – ארבע תעניות (עמוד רע"ט). ע"ש.

ב. והנה גבי הנגיף שנתפשט בתקופה האחרונה, כפי ששמענו מפי מומחים (וביניהם הרב ד"ר אברהם סופר מח"ס נשמת אברהם), אינו דומה כלל למגיפת הכולירה שהיתה בזמנם, אשר מי שהתענה בקלות היה יכול לידבק בה, משא"כ במה שיש עכשיו, ומי שבריא אין חשש שיתענה. ואמנם שמענו שיש רופאים האומרים שעל ידי שיתענה יש יותר חשש שידבק. אבל לא כמו שהיה בזמנם, וכולם מסכימים שהבריאים יכולים להתענות. והסכימו שאף מי שנכנס לבידוד מחשש שאולי

נדבק, יכול להתענות (ובפרט שרוב אלו שנכנסים לבידוד הוא מחמת חשש רחוק, ועל פי רוב מתברר אח"כ שלא נחלו). ורק מי שחלה, אף אם הבריא ועדיין נשאר חלוש מאד יש להקל, וכיון שהוא בגדר חולה, יכול לאכול כרגיל. וכן מי שחלה ומתהלך כבריא, נחלקו חכמי הזמן (על פי רופאים) אם יתענה, ונראה שאם רוצה להקל לאכול עכ"פ פחות מכשיעור, רשאי, ואם ירצה להתענות, רשאי, ובתנאי שישים לבו לעצמו היטב שלא מרגיש חולשה גדולה יותר ממה שרגיל בשאר הצומות שצם בהם, שאם מרגיש הרגשה רעה יותר ממה שרגיל, יש חשש ויאכל עכ"פ פחות מכשיעור, ולא יחמיר להתענות שאין זה חומרא אלא קולא.

ג. ומכל מקום יש להזהיר מה שהזהיר הבה"ל הנז' בשם הרב פתחי עולם, ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעם ח"ו יש ליועצו ולהזהירו שלא יצא מפתח ביתו כל היום, ולהכריחו כשיצא ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפע"ר ומעט עשב מיאט"ע. וגם בנגיף שנמצא כעת, יש להזהיר ביום הצום להשמר ביתר שאת באזהרות שהזהירו הרופאים, לשמור מרחק בין איש לרעהו ולשים מסכה בזמן שנמצא בחברת בני אדם [וכן מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן נר"ו, הקפיד בבית מדרשו בתשעה באב השנה, ביתר שאת, שלא יהיו שם יותר מעשרים אנשים, והשאר יהיו בעזרת

נשים ובחדרים הסמוכים]. ומן האמור השבתי לידידנו היקר מזכה הרבים הרה"ג רבי אדיר עמרוצי נר"ו, ראש ישיבת "ארים נסי", הרגיל כל שנה ביום תשעה באב למסור שיעור כמה שעות בענינים המותרים ללמוד בו ביום, ומזכה המון רב ולקרבים לצור מחצבתם, והשנה חושש הוא פן יהיה צפיפות גדולה בביהכ"נ, אם יכול להגביל כמות האנשים והשאר ישמעו דרך האתרים בשידור ישיר, או שיש חשש לביטול תורה. ובאמת דחמירא סכנתא, וכמה ישיבות בתקופה זו לא למדו תקופה ארוכה מחמת זה, על פי הוראת גדולי

ישראל, ולכן אף שיש להשתדל להרבות תורה, ובפרט בתקופה זו, מ"מ יש להזהר שלא יהיה חשש סכנה, ובפרט ביום שצמים. ולכן עדיף שהשיעור יהיה בקהל מצומצם, והשאר יקשיבו מביתם, וכדאי לעודדם ולדרכנם מבעוד מועד שיקשיבו באותו זמן. והבא ליטהר מסייעים בידו. ויה"ר שנזכה בקרוב שיקויים בנו מקרא שכתוב (זכריה ח' י"ט) "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

סימן כח

תקיעת שופר עם מסכה

תשובה שכתב בני הגדול והשקדן בתורה, ומעוטר ביראת ה' טהורה,
ה"ר אריאל שמעון יצ"ו בענין זה

בס"ד יום ששי י' אב יה"ל התש"ף.

נשאל מו"א נר"ו מהרה"ג רבי גמליאל
הכהן רבינוביץ נר"ו, אם בזמנינו
שצריך לעטות מסכה על הפנים מחמת
הנגיף, אם ניתן לתקוע בשופר בראש השנה
הקרב ובא מבעד למסכה, או שיש לחוש
בזה משום חציצה?

תשובה:

א. איתא במסכת ראש השנה (כ"ז ע"ב),
תניא, ציפהו זהב במקום הנחת פה
פסול, שלא במקום הנחת פה כשר,
ציפהו זהב מבפנים פסול, מבחוץ אם
נשתנה קולו מכמות שהיה פסול, ואם
לאו כשר. ומשמע מפירוש התוספות
(בד"ה ציפהו זהב) שפירשו דלא במקום
פיו היינו הצד הרחב, ומה שכתוב
בסמוך הוסיף עליו כל שהוא היינו
בשאינן בין הכל אלא שיעור שופר.
משמע משום חציצה. וכן משמע
מפירוש הר"ן (דף ו' ע"ב מדפי הרי"ף)
שפירש וז"ל: עובי השופר לצד פנימי
שמניח שם פיו קרי הנחת פה והצד
החיצון מן העובי עצמו קרי שלא

במקום הנחת פה, דליכא לפרושי שמה
לבחוץ לגמרי חוץ לעובי השופר קרי
שלא במקום הנחת פה, דא"כ היינו
ציפהו זהב מבחוץ. עכ"ל. דהיינו משום
חציצה. וכ"כ ריב"ב (שם) שהוא משום
חציצה. והרא"ש (פרק שלישי סימן ג')
פירש וז"ל: הא דקאמר ציפהו זהב אם
נשתנה הקול פסול היינו מחצי השופר
ולמטה דהיינו משתי אצבעות ולמטה
לפי שכשהקול נכנס ברוחב השופר אז
הוא משמיע קול ודרכו להשתנות מחמת
הציפוי, אבל מחציו ולמעלה לצד פה
אין דרכו להשתנות מחמת הציפוי,
ואפילו אם נשתנה מעט אינו חשוב
שינוי, לפי שאין עיקר לשם השמעת
קול. וקולא גדולה היא זו לומר דאפילו
אם נשתנה קולו מחציו ולמעלה כשר,
מתוך קושיא זו שהיה קשה לי, דהיינו
ציפהו זהב מבחוץ דאיכא למימר
דפשיטא דאין קולו משתנה בשביל
ציפוי כל דהו שעושה אצל פיו ואצטריך
לאשמועין דלא תימא דהוי כנתן שופר
בתוך שופר. עכ"ל. והטור (סימן תקפ"ו)
הביא דעת הרא"ש. ומרן בבית יוסף
(שם) הביא שני הפירושים. ובשלחן

ערוך (סעיף ט"ז) הביא דעת הר"ן ב"א קמא ודעת הרא"ש ב"א בתרא, וידוע דהלכה כ"א בתרא. ובעיקרא דמילתא פירש מהר"ח בחידושי הגהות (שם) דעת הרא"ש, דמאי דאסור לאו משום חציצה אלא משום מוסיף על השופר דאפילו כל שהוא פסול. ומינה נילף בנדון דידן דהכא דלא הוסיף כלום על השופר יהיה מותר. וכן פירש מרן הב"י בהמשך דבריו וז"ל: דאילו לפירושא קמא [פירוש הרא"ש] הוי טעמא משום תוספת וליכא למיגמר מינה דחציצה פסולה. עכ"ל. אולם הדרישה אחר שדחה דברי הב"י מלשון הרא"ש, הביא דברי מהרש"ל דטעם הרא"ש הוא משום חציצה.

ב. ולכאורה אפשר להביא ראיה שאין בזה משום חציצה, ממה שכתב הט"ז (סימן תקפ"ד ס"ק ב') וז"ל: שמעתי שהגאון מהר"ר פייוויש מקראקא ז"ל היה מל בר"ה ולא קינח פיו אחר המילה אלא בפה המלוכלך בדם מילה תקע בשופר לערב מצות מילה בשופר. עכ"ל. משמע שסובר דאין חשש חציצה בדבר. אולם אפשר לדחות ע"פ מה שכתב הרב שערי תשובה בשם הרב דגול מרבבה, שאין לעשות כן שיש לחוש שישאר דם אחר שהתייבש בפי השופר, ולא עדיף מציפוי זהב וכו'. וכן אם יבא מעט דם תוך השופר ויתייבש כי דם יבש יש בו ממש וחוצץ. עכ"ל. וכן הרב שערי תשובה גופיה כשדחאו שאין בו ממש,

משמע שהטעם משום חציצה. ואין ראייה מהט"ז. וכן הב"ח (סי' תקפ"ו) כתב שהטעם משום קול זהב ולא קול שופר. ואם כן גם בנדון דידן יהיה אסור משום קול מסכה ולא קול שופר. וכן כתב הרב חיי אדם (כלל ק"מ סעיף ט') להחמיר ככל הפירושים. והובא בכה"ח (שם ס"ק קכ"א).

ג. אולם לספרדים דבחר מרן גרין והוא סובר כהרא"ש ושטעמו משום מוסיף ולא משום חציצה, נראה שבמקום צורך מותר לתקוע בשופר דרך המסכה. ואף מותר לברך ולא חיישינן לסב"ל, וכמו שכתב מו"א שליט"א בשו"ת ויען הכהן ח"א (סימן ט"ו) דבכה"ג סמכינן על כלל הרדב"ז בתשובה (ח"א סימן רכ"ט) שיש לברך כל שהמחלוקת במצוה אם הכרענו שלהלכה יוצא יד"ח ובפרט במקום שיש לנו גילוי דעת במרן שסובר להקל. ולא שכנזים יש להחמיר בדבר אחר שרוב האחרונים סוברים שהטעם משום חציצה, וכל שכן שלא לברך שסב"ל. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות.

ע"ה א"ש ס"ט

קראתי בכל לב דברי הבן יקיר לי עליון למעלה נר"ו יאיר ויזרח, יציץ ויפרח, כפרץ וכזרח, ותבער בו אש התורה עד ביאת גואל צמח. ואף שיפה כתב להחמיר בזה לאשכנזים מטעם סב"ל, לענ"ד כן הוא גם לספרדים, ואבאר שיחתי, שאמנם נכון הדבר שכאן המחלוקת במצוה ואם מרן הכריע כדעה

אחת הכי נקטינן אף לברך ע"פ כלל הרה"ב"ז, וכמו שהארכתי בס"ד בכה"ג בשו"ת ויען הכהן שציין. מכל מקום אחר העיון נראה שאין דעת מרן ברורה שאין בזה משום חציצה, דמה שהביא לנו מדברי מרן בב"י, הנה לא הכריע שם כן בדעת הרא"ש, ואדרבה בתחילה תמה על הטור למה רק אחר שהביא דברי היש מפרשים ציפהו זהב במקום הנחת פיו אפילו באורך השופר אם הוא מיד אסור משום חציצה, ורק לאחר מכן כתב ולמדו מכאן שאם הרחיק השופר ונגע בו פסול כיון שאין השופר נוגע בפיו. ותמה שהרי זה גם לפירוש קמא (היינו פירוש הרא"ש), ושוב כתב, ונראה שרבינו [הטור] דלפירושא קמא [היינו פירוש הרא"ש] מיפסל משום הוסיף עליו כל דהו ולא מפני שהזהב חוצץ בין פיו לשופר וכו'. ע"ש. אך אין הכרח שהכריע כפירוש זה בדעת הרא"ש, רק שכן פירש הטור בדעת הרא"ש. ואדרבה ראינו למרן בש"ע (סעיף י"ט) שפסק, הרחיק את השופר ונפח בו ותקע בו פסול. ואם כן על כרחך שלמעשה לא סמך על הפירוש שפירש מה שהבין הטור בדעת הרא"ש. וכן בקודש חזיתיה להגאון מהר"י עייאש בספר מטה יהודה (שם ס"ק כ') דמרן בש"ע ס"ל כפירוש השני שפירש בב"י בדעת הרא"ש, וא"כ הא דסעיף י"ט אתי לכ"ע, ולכן כתבו בסתם אף דס"ל כ"א בתרא. ע"ש. וע"ע להפמ"ג

(שם מש"ז אות י"ח) שהבין דמרן ס"ל שאין חציצה, ומ"מ החמיר בסעיף י"ט מספק כהסוברים שיש חציצה. ע"ש. ויותר נראה כדברי המט"י. וע"ע בספר משחא דרבנותא (שם, דף נ"ו ע"ב). ודו"ק.

ועל כן הנכון שגם הספרדים יחמירו בזה בראש השנה, ויתקע התוקע בלא מסכה, ולא יהיו לידו בסמוך אנשים מחשש הדבקה, ושומר מצוה לא ידע רע, ויזכו לשנה טובה ומבורכת. אבל בחודש אלול הרחמים והסליחות ובשאר עשרת ימי תשובה שתוקעים לסימנא בלבד, יכולים לתקוע מבעד למסכה. ויתקבלו התפלות ברחמים וברצון לפני שוכן מרומים. ונזכה במהרה לגאולת עולם באמת ובתמים. אמן. [ובהיות וקבלתי כמה מכתבים בהם שואלים, שלאור המצב יתכן ורבים יהיו בר"ה הקרוב בבידוד או מחוסר מקום בביהכ"נ עקב ההגבלה בכמות המתפללים יאלצו להתפלל בבית, אם במקום אונס פטורים מתקיעת שופר. ורגיל אני להשיב דאמנם באונס גמור אנוס רחמנא פטריה, מ"מ אפשר לדאוג מבעוד מועד שבכל מקום (כל בנין וכיוצא) יהיה מי שיודע לתקוע, ועדיין יש זמן לפנינו, והבא להטהר מסייעין בידון].

הכו"ח ביום רביעי ט"ו באב התש"ף
ע"ה א"ך ס"ט

סימן כט

עניני פורים לנמצאים בהסגר

בס"ד יום פורים שושן התש"ף לפ"ג.

בימי הפורים, ישאו שלום ההרים, לכבוד מעלת ותהלת ידידנו היקר מזרע טהורים, הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו יוצר המאורים. אחדשה"ט!

אודות מה שבעוה"ר התפשט נגיף מסוכן (המכונה "קורונה") בכל העולם, ואף הגיע לארץ קדשנו, ורבים מאחינו בית ישראל ששבו מחו"ל אל הקודש, על פי הוראות משרד הבריאות צריכים להיות מסוגרים בבתיהם כשבועיים ימים, בלי מגע עם שום אדם, כדי לוודאות שלא נדבקו בנגיף זה, ושלא ידבקו אחרים, אומר לדבק לא טוב הוא. וכת"ר עורר כמה ספיקות בעניני הלכה, בעניני פורים ועוד. ובזכות ההתעסקות בזה בדבר הלכה, ירחם ה' עלינו, ויראה בענינו, וישלח מרפא וארוכה לכל ישראל אחינו, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, ונזכה בקרוב ממש להקביל פני משיח צדקנו, ולראות בבנין בית מקדשנו.

פרשת זכור לנמצא בהסגר

והנה קודם שאענה על ספיקותיו, רציתי להקדים שאלות נוספות בענין זה,

שנשאלתי בימים האחרונים מאת אנשים המצויים בהסגר בית מחמת נחשש נגיף זה, לגבי שבת זכור ויום הפורים. ובהיות ופרשת זכור לדעת רבים מן הראשונים היא מדאורייתא בהסגר בית, ואם בכל השנה מקפידים על קריאת התורה בציבור, כל שכן בפרשת זכור. ושואלים הלכו בו, כיצד ינהגו. והשבתי שבו ביום יקראו מהחומש, אחר שיש הסוברים שאין צריך ס"ת לקריאת פרשת זכור (עיין בשו"ת חלקת יואב חאו"ח סי' ל"ו דף כ"ז רע"ד, ובספר חזון עובדיה — פורים עמוד ו'). ועוד שכן יסמיכו מעשה עמלק למעשה המן (עיין ברש"י במגילה דף כ"ט ע"א). ובעה"ו בעוד כמה חודשים בפרשת כי-תצא שקוראים בה פרשת עמלק, יכוונו לצאת ידי חובת קריאת פרשת זכור, אחר שמהתורה אין זמנה דוקא סמוך לפורים אלא פעם אחת בשנה (וע"ע בספר סנסן ליאיר ראש סימן ג'). אלא שבהיות ובשו"ת הר צבי (חאו"ח סי' נ"ח) צידד שצריך שהש"צ יכוין להוציאו בקריאה. לכן ראוי ונכון שיאמרו לשליח צבור שבקריאתו יכוין להוציא את כל אלה שנאנסו ולא יכלו לקרוא פרשת זכור קודם פורים, וכמ"ש

משלוח מנות

עוד שאל כת"ר לענין משלוח מנות, שבהיות והוא בהסגר, וגם חוששים להתקרב אליו, אם אפשר לשלוח לו מנות באמצעות רחפן וכיוצא. והנה בשו"ת בנין ציון חלק א' (סימן מ"ד) כתב, שנסתפק בזה אם יוצא יד"ח משלוח מנות על ידי שיביא הוא בעצמו, דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו, אבל איפכא לא מצאנו שיהא הוא כשלוחו, וכיון דהכא כתיב ומשלוח מנות נימא דדוקא בעינן על ידי שליחות אבל על ידי נתינה לא. ושוב כתב שלפי שני הטעמים שנאמרו במצות משלוח מנות, הן טעמו של הרב מנות הלוי (פרק ט' פסוק י"ט) שנתקנה להרבות חיבה וריעות בין אדם לחבירו, והן טעמו של הרב תרומת הדשן (סי' קי"א) כדי שיהיה לכל אחד כדי צרכו לעשות סעודת הפורים, יוצא שאפשר לשלוח בעצמו. ומה דכתיב לשון שליחות הוא להורות דבשלוח לבד יצא אפילו אין חבירו רוצה לקבל, ולכן לא הזכירו הפוסקים איסור נתינה בעצמו. ומכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר. עכ"ד. והארכנו בזה בס"ד בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סימן נ"ז), מפי ספרים ומפי סופרים, והעלנו שאפשר לקיים מצות משלוח מנות בין על ידי עצמו בין על ידי שליח, ויותר ראוי להביא בצורה שחבירו ישמח בה יותר. והרוצה לצאת ידי הידור מצוה לכל הדעות, ישלח חלק מהמנות על ידי

בחזו"ע (עמ' ד'). וכן הורה מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן נר"ו (ופורסמו דבריו בגליון בית נאמן מס' 201).

קריאת המגילה

עוד נשאלתי כיצד ינהגו בקריאת המגילה, ואף אם יש להם מגילה (או שעל כל פנים ישיגו כעת מגילה), הם אינם יודעים לקראתה כהוגן, ואף שבודאי שטעמים אינם מעכבים (ובאלג'יר ובתונס נהגו לקרות המגילה בלי טעמים, עיין בשו"ת בית יהודה עייאש חאו"ח סי' כ"ג ובספר סנסן ליאיר עמ' שצ"ו). אבל הניקוד לעיתים שהוא מעכב, שאף שאין מדקדקים בטעויות מקרא מגילה, שאם קרא יהודיים במקום יהודים או להיפך, יצא, שהכל ענין אחד, מכל מקום בטעות שמשנה הענין כגון שאמר ומרדכי ישב במקום יושב, לא יצא יד"ח, וכמבואר בשלחן ערוך (סי' תר"ץ סעיף י"ד). והצעתי בס"ד שישמעו המגילה דרך דיסק או רדיו וכיוצא, ובידם תהיה מגילה כשרה, והם יקראו בעצמם על פי מה שהם שומעים מהחזן שקורא המגילה בדיסק. וכן הסכים ברעיון זה, מו"ר הנז' נר"ו (ופורסמו דבריו בגליון בית נאמן שם). אלא שיש להם להזהר לא לקרוא בלחישה יותר מדאי אלא להשמיע לאזנם (וע"ע באור תורה ניסן התש"ף סי' ע').

עצמו וחלק מהמנות עצמו וחלק מהמנות על ידי שליח. ומכל מקום אין זה אלא הידור בעלמא. ומאחר עלות שהעיקר שהמנות יגיעו אליו בין על ידי עצמו ובין על ידי אחרים, אם כן בודאי שיוצא יד"ח אף כששולח על ידי רחפן. וכן זכורני ששלח שאלתו אשתקד למו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו, והוא התייחס לזה בשיעורו הגדול (עין בגליון בית נאמן מס') והעלה דשפיר יוצאים בזה יד"ח.

ומה ששאל מה יעשה האדם שנמצא בהסגר, כיצד ישלח, בזה הדבר יותר קל, שיכול למנות אחרים כשלוחיו, הן מבני ביתו שנמצאים בשאר חדרי הבית, ואף אם הוא לבדו, יכול למנות שליח בטלפון, ובודאי שיוצא יד"ח אף על ידי שליח, ואדרבא בשו"ת בנין ציון הנז' צידד שעדיף לשלוח על ידי שליח. וכן ינהג לגבי מתנות לאביונים.

מתנות לאביונים

ומה ששאל אם אדם זה שנמצא בהסגר עשיר הוא, אלא שכעת הוא מוגבל ולא יכול לצאת כלל למשך שבועיים ימים, אם יהיה מותר לתת לו מתנות לאביונים. הן אמת הדבר שלעיתים אדם עשיר נחשב לעני, אחר שאין לו אפשרות להשתמש בכספו, כגון שכל

כספו נמצא במקום רחוק. ומנא אמינא לה, מהא דנפסק בשלחן ערוך יו"ד (סימן רנ"ג סעיף ד'): בעל הבית ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל, יטול צדקה, וכשיחזור לביתו אינו חייב לשלם. והוסיף מור"ם: דהוה ליה כעני והעשיר דאינו חייב לשלם. ע"כ. ואם כן אם באמת אין לו כל אפשרות להשיג מזון, והוא מסוגר בביתו, הרי זה נחשב כעני. אלא דלקושטא דמילתא, לפי המציאות היום, על פי רוב, גם כשהוא סגור בביתו, אפשר לו להזמין מה שרוצה דרך כרטיס אשראי או דרך העברה בנקאית בטלפון, ועל כן אם כך היא המציאות שיכול לעשות כן, אין נראה לדנו כאביון.

וכנגד זה גם הוא חייב במתנות לאביונים, ואף שאינו יכול לתת בעצמו, עליו למנות שליח, ואף אם אין כעת כסף עליו ואינו יכול ללכת להוציא כסף, מכל מקום יכול לשלם דרך כרטיס אשראי לקופות הצדקה המחלקות לאביונים בו ביום, או שימנה שליח שילוח לו כסף וישלם עבורו.

ויהי רצון ששמחת הפורים תלוונו, ובשורות טובות יבשרונו, ובקרוב ממש נזכה לביאת משיח צדקנו. אמן.
בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן ל'

הקנאת כלים לגוי באמצעות האינטרנט

בס"ד ה' ניסן התש"ף לפ"ג.

דרך האינטרנט, הרי זה כשטר, ועכ"פ בודאי שכן הדרך היום בדברים רבים לקנות ולמכור דרך האינטרנט, ולא גרע מקנין סיטומתא שכל שדרך הסוחרים לקנות ולמכור נחשב קנין (כמבואר בש"ע חו"מ סי' ר"א), ודעת החת"ס שהוא קנין דאורייתא ועדיף משאר הקנינים שתקנו חכמים שלא ברצון הסוחרים (עיין בפת"ש שם סק"א). ואפילו בדיבור ללא כל מעשה אם כך המנהג אזלינן בתריה כמ"ש הרב כנסת הגדולה שם (הגה"ט אות ה' והגהב"י אות ק"א). וכל שכן בנ"ד שיש בו איזה מעשה, שנכתב דרך האתרים, והוא דרך רוב הקנינים כיום. ובפרט אם אינו מתנה, אלא מכירה (העברה בנקאית וכיוצא), דאיכא קנין כסף (אף שגם מעות לבדם אינם קונות כמבואר בסי' קצ"ח). ואם כן שפיר דמי למכור או לתת מתנה לגוי בכה"ג. וכן ראיתי בספר ה' נסי ח"ב הנד"מ (פרק ח' הערה 8) בהערת אחי הרה"ג רבי רזיאל נר"ו להקל למכור חמץ לגוי דרך הטלפון או האינטרנט, משום דהו"ל כסיטומתא. ע"ש.

נשאלתי מהרב שמואל חורי הי"ו רב קהילה בפאריז, בענין טבילת כלים חדשים שיוצרו בחו"ל על ידי עכו"ם, שבמקומות רבים לאור המצב נסגרו המקואות של טבילת כלים [ואצלנו בב"ב ת"ו כפי שראיתי השאירו מקואות הכלים פתוחים, רק הוסיפו בהם חומרי חיתוי], ורבים קונים כלים לקראת חג הפסח הקרב ובא (בפרט שהשנה רבים עושים לראשונה את החג בביתם ולא אצל הוריהם כבשנים עברו מחשש הדבקה ח"ו), ויש פתרון ידוע שיתן הכלי לגוי במתנה (או שימכרנו לו), ויחזור וישאלנו ממנו, ובכה"ג אין צריך טבילה, וכמבואר בש"ע או"ח (סי' שכ"ג סעיף ז') ויו"ד (סי' ק"כ סעיף ח'). ושאל הרב הנז', שבהיות ובערי צרפת ששם המצב חמור שבעתיים אין יוצא ואין בא בכלל, אם אפשר למכור הכלים לגוי דרך האתרים (באינטרנט), אף שאין קנין הגבהה וכיוצא. והשבתי דאמנם קי"ל דאמירה בדיבור לא קניא (עיין בש"ע חו"מ סי' קפ"ט), מכל מקום אם זה מתנה או מכירה אמיתית

סימן לא

גילוח זקן לעובדי מד"א

בס"ד שלהי אדר התש"ף.

לכבוד ידידנו היקר והנעלה. מייחדי סגולה.
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו
אחדשה"ט!

הנני להציג לפניו מה שכתבתי בענין
גילוח הזקן בתקופה זו לעובדי
מד"א.

נשאלתי (ליל כ"א אדר התש"ף) מאחד
עם זקן שאמר שעובד הוא
במד"א, וקבלו הוראה חד משמעית
מקצין העיר לבוא מחר לעבודה
מגולחים, מחמת חשש הדבקה. ומי
שלא יבוא כך יקבל הערת אזהרה (ואולי
גם סכנת התפטרות). והנה אין ספק
שיש מעלה גדולה בגידול הזקן, והוא
הדרת הפנים כמבואר בגמרא (ב"מ דף
פ"ד ע"א). ובפרט על פי הקבלה

החמירו מאד בגידול הזקן. והאריכות
אך למותר. אמנם אם באמת היה פיקוח
נפש בדבר, בודאי שהיה לו לגלח הזקן,
ע"פ מה שמותר מעיקר הדין, במכונות
מסוימות, וישתדל לא להצמיד המכונה
על פניו וכו' (ועיין בשו"ת יביע אומר
חלק ט' חיו"ד סי' י' ובשו"ת יצחק ירנן
חלק א' חיו"ד סימן ו'). אבל בזה שלא
נשמעה שום הודעה ממשרד הבריאות
שגידול הזקן גורם לסכנת הדבקה, ולא
ניתנה כל הוראה רשמית ממשרד
הבריאות בזה, וגם מסברא אין נראה,
רק אותו קצין העיר החליט מעצמו, ומי
יודע מה מטרותיו, בודאי שאין צריך
לשמוע לו, אף בדברים שאינם מעיקר
הדין, והבוטח בה' חסד יסובבנו
(ודברתי עם השואל וגם עם אשתו, שלא
יחוש להוראה זו, וב"ה שמע בקולי
ולא אירע לו כל נזק ב"ה).

סימן לב

בעניני כיבוד הורים וחינוך ילדים בהסגר

בס"ד שלהי אדר התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו היקר. תהלתו בלי מחקר.
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו

כיבוד אב לנמצא בהסגר

א. מה ששאל כיצד יקיים מצות כיבוד אב והוא בהסגר, הנה אף שמצוה בו יותר מבשלוחו, מכל מקום בודאי שיכול למנות שליח, ואם כן גם כאן, מה שיוכל לעשות על ידי עצמו עדיף, כגון בשיחות טלפון, לדבר עמם וכיוצא, ומה שצריכים שיעזרו להם וכיוצא, יכול לעשות על ידי שליח. ואין ספק שגם רצונם של ההורים שלא יתקרב אליהם בזמן שצריך להיות בהסגר, ולא יזיק להם ח"ו. וכידוע שההדבקה למבוגרים חמורה יותר. וחי בהם ולא שימות בהם. ובגמרא (סנהדרין דף פ"ד ע"ב) איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו, רב מתנא אמר ואהבת לרעך כמוך. וכן נפסק בהגהת מור"ם בש"ע יו"ד (סימן רמ"א סעיף ג') שאם אין אחר והאב מצטער מותר לבן להקיז דם לאביו. ע"ש. ואם מותר להקיז דם להורים כדי לשמור על בריאותם, על אחת כמה וכמה שמותר וצריך להמנע בשב ואל תעשה מלבקרם בזמן זה כדי לשמור על בריאותם. אך בודאי שיש להסביר להורים דרך

הטלפון בדרכי נועם שיבינו את הדבר היטב שלא בא אליהם לטובתם (ומצוי הדבר בהורים מבוגרים מאד שלא כ"כ חשופים למה שקורה בעולם שלא כ"כ הבינו חומרת הדבר), וישתדל לעזור להם כפי שיוכל דרך שליח וכיוצא.

ב. ומה ששאל לגבי אדם שנדבק בנגיף ב"מ, ואביו קורא לו ולא רוצה לספר לו, מה עדיף האם לספר לאביו ויהיה לו צער, או שיתחמק מלעזור לאביו, וגם בזה יהיה צער לאביו. הנה נראה שצריך לשקול בשכלו הדק היטב מה יהיה פחות צער לאביו, ואם הצדדים שקולים, לכאורה עדיף שיספר לו, מכמה טעמים, גם כי מן הסתם מדובר בבן שעודנו צעיר, ורוב ככל הנדבקים הצעירים יוצאים לחיים טובים ולשלום בעזרתו יתברך, ואם כן הצער לא כ"כ גדול. וגם שכך מודיע לאב פעם אחת, וידע ויבין שגם בשאר השבועות לא יוכל לעזור לו, משא"כ בהתחמקות אחרת, היא רק לאותה פעם, ואם עוד יום יומים יקרא לו שוב אביו ושוב יתחמק וכן הלאה, הרי הוא גורם כמה וכמה פעמים צער לאביו. ווטדאי דלמעוטי בצערא עדיף. ועוד שאם הוריו ידעו מזה הם יתפללו עליו, וגדולה כחה של תפלת אבות על בנים, מעומק לבם, כרחם אב על בנים.

חינוך הילדים לנמצא בהסגר

ג. מה ששאל בענין חינוך הילדים, והאב בבידוד. הנה אין ספק שעיקר חיוב החינוך מוטל על האב, ולא על האם ושאר בני הבית, ואף לא על בית הדין, וכמבואר בשלחן ערוך או"ח (סימן שמ"ג סעיף א'). ומכל מקום אף שמצוה בו יותר מבשלוcho, מכל מקום בודאי שיכול למנות שליח, וכמו ששולח בנו לתלמוד תורה לצוות תלמידי חכמים לחנך בנו, וכן אם נוסע נסיעה ארוכה לחו"ל או למקום אחר, בודאי שמשאיר מי שידאג לחינוך ילדיו. ואם כן גם כאן, מה שיוכל לעשות על ידי עצמו עדיף, כגון בשיחות טלפון וכיוצא. ומה שאי אפשר על ידי עצמו, ימנה שליח, כגון אשתו אם הבנים, ובפרט שיש אומרים שגם על האם מוטל חיוב לחנכו וכמ"ש

הרב תרומת הדשן (סי' צ"ד) ובשו"ת בית יהודה עייאש (סי' כ"ב). וע"ע בספר מנוחת אהבה חלק א' (פרק כ' סעיף ט' ובהערות שם).

והוא הדין גם להיפך, היכן שהבן בבידוד, בודאי שהאב חייב לחנכו, אם מותר לו להכנס אליו זמן מה באמצעות מסיכה, וכן ידאג שבמקום בידודו יהיה לו ספרים הנצרכים ללימודו, וכן ישוחח עמו דרך הטלפון. וכמובן בזמן כזה של בידוד שמן הסתם הבן שרוי בעצב, צריך לדאוג לשמחו, ולחנכו מתוך שמחה.

ויהי רצון שנזכה לשנים רבות וטובות, הבנים עם האבות, ולגאולת עולם בעזרת הגומל לחייבים טובות. אמן.
בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן לג

תפלת פיטום הקטורת בלילה

מקרא בלילה דרך תפלה אין בזה שום חשש. ושכן כתב להקל בספר אשל אברהם מבוטשאטש (סי' רל"ח). והנך דעות חזי לאצטרופי לענין להתיר עכ"פ לאחר חצות לילה. ובליל שבת ויו"ט יש להתיר לקרות תהלים כל הלילה. ע"ש. וע"ע לו בשו"ת יביע אומר חלק ט' (חאו"ח סי' נ"ה בהערות על ר"פ ח"ב אות א'). וע"ע בשו"ת יצחק ירנן חלק א' (חאו"ח סימן כ"ו). והנה אף דבנדון דידן אינו תהלים אלא פיטום הקטורת (וקריאת תהלים יותר קל, והרש"ש צידד שאין תהלים בכלל אזהרת האר"י, עיין בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' כ"ה ובשו"ת יוסף אומץ סי' נ"ד). מכל מקום עת צרה היא ליעקב, ובהרבה מקומות בעולם פשט הנגיף מאד, ואף לארץ ישראל הגיע, וצריכים אנחנו להתפלל שהמגפה תיעצר. ואחר שהוא עת צרה וגם אחר חצות שפיר דמי. ומה גם שהוא ליל פורים, ויתכן ונחשב כיום טוב לענין זה (ובליל יו"ט מותר לקרוא אף קודם חצות), ואין לך ימי רחמים כימי הפורים, וכל הפושט ידו נותנים לו משאלות לבו. וכן בקודש חזיתיה למו"ר ועט"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו בבית מדרשו שקודם קריאת המגילה, קרא יחד עם כל

נשאלתי בליל פורים התש"ף לפ"ג, מידידנו שאר בשרנו בנש"ק הרב יעקב יצחק הכהן נר"ו, אם אפשר לקרוא פיטום הקטורת ברוב עם בחצות לילה, אשר הרבנים המליצו לקוראה מחמת הנגיף. ורוצים לקוראה בליל פורים בצוותא בחצות לילה, וחששו מצד מקרא בלילה. והוריתי להתיר בס"ד. שאף שידוע דעת רבינו האר"י ז"ל בזה בספר שער המצוות (פרשת ואתחנן): ובליל ששי תקרא כ"ו פסוקים מן הפרשה עצמה, אבל בשאר לילי השבוע אין ראוי לקרא מקרא, לפי שהמקרא הוא בעשיה, והלילה עצמה הוא בחינת עשיה, והכל הוא דינין, ואין ראוי לעורר הדינין, אבל בליל ו' כיון שיום ששי מכין לשבת, והרחמים מתעוררים בו, לכן יכולים לקרא מקרא בלילה. עכ"ל. ועיין בשו"ת יביע אומר חלק ו' (חאו"ח סימן ל') שהאריך הרחיב בהאי עניינא, ובסוף דבריו (אות ו') הביא מה שכתב בשו"ת מי יהודה (סי' כ"ב) שמותר לומר תהלים בלילה דרך תפלה ותחנונים בעת צרה לצורך רבים, ואין זה ענין ללימוד מקרא, והרי אנו אומרים כמה מזמורים בק"ש וכו'. ועוד הביא שכיו"ב כתב להקל בשו"ת יחי יעקב (חאו"ח סי' ט') שכל שקורא

קסב — גם אני אודך

הקהל פסוקים של מעשה הקטורת בפרשת קורח, וכן סדר פיטום הקטורת, ואחר כך קרא יחד עם כל הקהל תפלה שכתב לאומרה (וצילמו אותה לכל הקהל לאומרה עמו).² ואף שזה היה בבין השמשות, מכל מקום כאן הוא גם כן אחר חצות ושפיר דמי אף לכתחילה בליל פורים. ואף בשאר הימים בתקופה זו שרבים קבלו על עצמם לומר בכל יום פיטום הקטורת, הוריתי בס"ד שאלו שלא הספיקו לאומרה ביום שיאמרוה בלילה (ורצוי אחר חצות). והשי"ת יעצור המגיפה מארצנו ונחלת אבותינו ומכל העולם.

יב. וראיתי לנכון להעתיקה כאן, שלא תאבד ברוב הימים: בס"ד בני ברק יום תענית אסתר התש"ף. יהרמ"י או"א שתבטל מעלינו ומעל כל עמך ישראל בכל מקום שהם את נגיף "הקורונה" המפיל חללים בעולם ואין מושיע. אנא ה' מנע מגפה מנחלתך, וכשם שעצרת המגפה בימי משה רבנו ואהרן הכהן ע"ה כן תעצור המגפה מעלינו ומעל כל העולם. ויצאו כל בני ישראל מבתיהם ומבידודיהם ברפוש ובריאות איתנה לאורך ימים ושנים טובות אמן ואמן.

סימן לד

אם האם יכולה להיות סנדק בשעת המגיפה

בס"ד מוצש"ק פר' קורח ערב ראש חודש תמוז
התש"ף לפ"ג.

יעלה ויבא לקראת מעלת ותהלת הני תרי
צנתרי דדהבא. ידידנו היקרים הרבנים
הגדולים האחים שלא יתפרדו רבי יששכר
דוב ורבי עובדיה לבית הופמן ה' ישמרם
לאורך ימים גם עד זקנה ושיבה.
אחדשה"ט!

בערב שבת הגיעני האי מתנתא דשדרי
לן קובץ "המשביר" חלק ששי,
אשר מוציאים מידי שנה מלא וגדוש
בד"ת לזכרו של רשכבה"ג מרן מאור
ישראל, ויוסף הוא השליט על הארץ
הוא המשביר לכל עם הארץ, זכותו
הגדולה תגן עלינו ועליכם ועל כל עמו
ישראל, אשר בעוה"ר בימים אלו
נמצאים בצרה וצוקה בעקבות הנגיף
המשתולל בעולם. ונזכה לגאולה
השלמה בב"א.

ולחיבת הקודש אבוא אעיר על מה
שראיתי להרב העורך רי"ד
הופמן (עמוד קפ"ו), שדן ידן בברית
הנערכת בזמן המגיפה בעוה"ר, ולכן
אין שם אף אחד מלבד ההורים והמוהל,
והיות שהאב לא מרגיש כ"כ טוב, לכן
לא רוצה להחזיק בנו מחשש סכנה,
והמוהל לא רוצה להיות סנדק ומוהל

יחד, אם האם יכולה להיות הסנדק.
והביא דברי מור"ם בהגהתו בש"ע יו"ד
(סימן רס"ה ס"א) שכתב וז"ל: ואין
לאשה להיות סנדק לתינוק במקום
שאפשר באיש, משום דהוה כפריצות,
ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומביאה
התינוק עד בית הכנסת ואז לוקח האיש
ממנה ונעשה סנדק. עכ"ל. וכתב
שמשמע שרק בביהכ"נ שיש המון
גברים איכא חשש פריצות, משא"כ
היכן שהוא בצינעא בבית. עכת"ד.
ולכאורה הדבר פשוט וברור שאפשר,
ומור"ם קרי בחיל שאין לאשה להיות
סנדק לתינוק "במקום שאפשר באיש",
אבל אם אי אפשר באיש רשאית להיות
סנדק. ושוב ראיתי בתשובת הגר"ח ש
אבאהאם אליו שכן כתב. ואמנם במקור
הדברים במהרי"ל לא מבואר שהוא
דוקא אם אפשר. ומ"מ מילתא
דמסתברא אם אין אחר ממילא אין
רבים, וא"כ אין נראה כפריצות. ושוב
ראיתי בשו"ת אז נדברו חלק י"ג (סימן
ס"ט) שעמד על זה, וגם הקשה דאי הוי
כפריצות א"כ למה דוקא אם אפשר.
וכתב דמקור דבריו מהטור שכתב וז"ל:
שדר רב צמח גאון היכא דליכא אלא
איתתא וגברא תפוש ליה לינוקא וכו'.
והמדובר שיש רק אשה ומוהל. וגם י"ל

דהחידוש הוא אפילו אין המוהל בעלה, כיון דליכא אחר מותר. ומ"מ למעשה אם אין המוהל בעלה אין להקל אם לא ברור לו שיכול להזהר מהסתכלות והרהור. ועוד יתכן ומור"ם איירי דוקא בבעלה או בנה או אביה דבאחר פשיטא דאסור. ע"ש. ומצד שני יש להעיר במה שהשיבו ידידנו הגר"ד ברדא להוכיח להקל ממה דקי"ל בש"ע (סי' רס"ד סעיף י"א) הכל כשרים למול אפילו קטן עבד ואשה ואם אין גדול ימול אחד מאלו. ומבואר להדיא דאשה יכולה למול, ואמאי לא חששו לפריצות דומיא דסנקאות, אלא ודאי אם האשה מלה זהו שעת הדחק גדול ושפיר יכולה למול. ע"ש. ולכאורה יש מקום לדחות דאיירי במקום שאין כלל אנשים ואין כל חשש

לפריצות. משא"כ היכן שהיא סנדק ואוחזת בתינוק יחד עם מוהל שיש חשש להרהור וכמ"ש הרב אז נדברו הנ"ל. אם כי לקושטא דמילתא נראה כדבריו, אחר שאין שם אנשים רבים, וליכא למיחש לפריצות, ומצד המוהל בעבדיתיה טריד (אא"כ יודע בעצמו שיגיע לידי הרהור). והנכון ביותר כמו שהציע הגר"ד ברדא לעשות כרית גבוהה ועליה התינוק, כך שהאשה תאחוז ברגליו של התינוק ותמנע כמה שאפשר לא לגעת במוהל. והיותו נכון לשכנע את המוהל שיביא עוד אחד שיהיה סנדק בזהירות הנדרשת. וכמו שאכן עשו לבסוף באותו נדון.

בברכת חזק ואמץ

ע"ה א"ך ס"ט

סימן לה

ביקור חולים למי שנמצא בבידוד

בס"ד כ"ח ניסן התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת האי גברא רבא. דגול מרבבה. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו ה' עד זקנה ושיבה.

מזה ששאל אם יש מצות ביקור חולים למי שנמצא בבידוד ואינו חולה. הנה אף שמצות ביקור "חולים" כשמה כן היא דוקא לבקר חולים, מכל מקום עיקר המצוה היא מחמת מצות ואהבת לרעך כמוך כמו שכתב הרמב"ם (פרק י"ד מהלכות אבל הלכה א'). ואין ספק שאותו אדם שנמצא בבידוד למשך שבועים ימים, הרי הוא בצער גדול, ועלול להגיע לדכאון נפשי, ובודאי שיש מצוה לשמחו ולעודדו. אלא שכמוכח אחר שהוא בבידוד ואסור להכנס אליו, בודאי שלא שייך לבקרו. ומכל מקום יכול לבקר מעבר לדלת, וגם בזה יש לו נחת רוח, וכבר מצינו בשלחן ערוך יו"ד (סימן של"ה סעיף ח') שכתב וז"ל: אין מבקרין לא לחולי מעים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש, וכן לכל חולי

דתקיף ליה עלמא וקשה ליה דיבורא, אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון ושואלים ודורשין בו אם צריכים לכבד ולרבוץ לפניו וכיוצא בו, ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים. ע"כ. וע"ע להגאון מהר"ח פלאג'י בספר תוכחת חיים (פרשת ויחי) שכתב, שנהגו אצלם שבביקורם יושבים מקיר הבית וחוצה ושואלים בשלומו, ואינם נכנסים לחדר החולה ולפנים. ויש בזה מצוה, שבני ביתו אומרים לו איש פלוני הנכבד טרח ובא לבקר אותך, וכשרואה שאנשים טובים ונכבדים מבקרים אותו ומתענינים במצבו ישמח ויגל לבו, ומיקל מעליו החולי. והוב"ד בספר חזון עובדיה – אבילות חלק א' (עמוד י"ב). וכל שכן בזה שיכול לדבר עמו מעבר לדלת. ולפי זה אפשר גם על ידי שיחה בטלפון או במכתב וכמ"ש בחזו"ע שם ובספרו שו"ת יחיה דעת ח"ג (סי' פ"ג) וח"ד (סי' קע"ג). ע"ש.

בברכה רבה

ע"ה א"ך ס"ט

סימן לו

ענין נישוק ספר תורה ומזוזה וידי רבו

בס"ד ה' אייר התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו הדגול והנעלה. בכתם אופיר לא יסולא. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו צורו אמן סלה. אחדשה"ט!

במאי דבדיק לן אם לנשק את הספר תורה, בפרט כשעולה הוא לתורה, וכן אם ינשק המזוזה כשעובר בפתח, אחר שבתקופה זו יכול להיות חלילה חשש סכנת הדבקה, או שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. והנני להשיב בס"ד.

כתב הרמב"ם (סוף פרק ו' מהלכות מזוזה) וז"ל: חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל. וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקב"ה, ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים לולא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים. עכ"ל. וכ"כ הטור יו"ד (סימן רפ"ה), שצריך ליזהר בה מאד, שעל ידי כך מוחזק הוא שלא יחטא, מפני שיש במזוזה יחודו של הקב"ה ותמיד בבואו ובצאתו יזכור יחודו של הקב"ה ויתן יראתו על פניו לבלתי יחטא. ע"כ. ומור"ם בהגה ביו"ד

(סימן רפ"ה סעיף ב') כתב וז"ל: י"א כשאדם יוצא מן הבית יניח ידו על המזוזה (מהרי"ל ומוכח בעבודת כוכבים דף י"א) ויאמר ה' ישמור צאתי וגו'. וכן כשיכנס אדם לבית יניח ידו על המזוזה. עכ"ל. ועיין להגר"א שם (סק"ה) שגם ציין מקור מנהג זה בע"ז שם. והמעייין בגמרא בע"ז שם יראה דאיירי התם במעשה באונקלוס הגר שכשעבר על הפתח הניח ידו על המזוזה וחיך ושאלוהו הגויים למה חיך, והסביר להם מעלת המזוזה, ואף הם התגיירו. ע"ש. ומכאן מקור מנהג ישראל לנשק את המזוזה בעוברים לידה (אם כי ילד"ח הראיה מהגמרא בע"ז, דאיכא למימר דבכוונה הניח ידו על המזוזה וחיך כדי שישאלוהו מה טיבה). ומכל מקום נראה פשוט שאין זה חיוב אלא רק מנהג טוב. וכן מתבאר מספר לקט יושר (יו"ד הלכות מזוזה עמוד 60) שהעיד על רבו בעל תרומת הדשן שכשהלך מביתו לא נגע במזוזה ורק היה מסתכל בה. אבל כשהלך מביתו לדרך נגע בה. וכן מצאתי בספר תשובות וכתבים להגאון חזון איש (סימן כ"ד אות י"ג), שכתוב שם שהגאון חזון איש בלא היה מנשק וגם לא נוגע במזוזה כשהיה יוצא, אך העידו

חשוב, וכפי שפשט בכל ישראל, ויש לו סמך מהגמרא, וגם מילתא בטעמא וכןזכר בריש מילין. וכן כתב בספר בן איש חי (שנה ב' פרשת כי תבא סעיף ג'), שכשיצא מפתח ביתו יניח ידו על המזוזה. ע"ש (וע"ע בספר הליכות עולם חלק ח' שם סעיף י"ג). וע"ע למור"ר בספר בית נאמן עה"ת בראשית כרך ב' (פר' ויצא, כ"ט י"א), על הפסוק וישק יעקב לרחל, ששמע בשם חכם אשכנזי אחד שבא לא"י וראה שהספרדים נוגעים במזוזה ונושקים ידם לפיהם (וכמ"ש באיוב ל"א כ"ז ותשק ידי לפי), ואמר זהו כוונת הכתוב וישק יעקב לרחל, ולא שנשקה ממשי, והאדמו"ר בית ישראל מגור שיבח פירוש זה. ע"ש. וכן נהגו לנשק את הספר תורה, אשר קדושתו גדולה יותר, לחיוב מצוה. וראיתי להרה"ג רבי שלום הכהן זצ"ל בספר ברית שלום (חאו"ח פרק ט' סעיף כ"ט) שכתב וז"ל: וכשהוא נושק הס"ת ישק בפיו ולא כאותם השמים ידיהם על הספר ונושקים את ידיהם. ע"כ. ולענ"ד אף שהרוצה לנשק בפיו ממש יש בו מעלה, מ"מ אין זה נכון במחכ"ת למחות באלו ששמים ידיהם על הספר ונושקים את ידיהם. באשר הם נוהגים כפי הדין, והרוצה להחמיר לנשק בפיו יחמיר ותבא עליו ברכה, ובפרט בספר תורה שגדולה קדושתו יותר ממזוזה. מכל מקום בודאי שאין למחות במקילים בזה בפרט שאינו מן הדין. ואולי גם הרב זצ"ל כתב כן רק מרוב חסידותו

שראוהו כמה פעמים מסתכל על המזוזה בעוברו בפתח. ע"ש. וע"ע בשו"ת הגאון רבי עקיבא איגר חלק א' (חיו"ד סימן נ"ח) שכתב להעיר על כמה אנשים שנוהגים בצאתם מפתח ביתם להניח ידם על המזוזה, ואינם מחלקים אם המזוזה בתוך תיק או לא. וכל כתבי הקודש מטמאין את הידים. והך מילתא גופא להניח ידו על המזוזה אין לו מקור בש"ס רק בש"ע בהגה בשם מהרי"ל, אם כן פשיטא שלא לחעשות כן אם יש בו חשש איסור שמקורו בהש"ס והוי מצוה הבאה בעבירה, ולזה אם אצונו להניח ידו על המזוזה טוב להוריד מלבשו על אצילי ידיו להניח על המזוזה. ע"ש. וראיתי בשו"ת רעק"א שיצא על ידי מכון המאור, שהעירו בהערותיהם שם (הערה ד') על הגאון רעק"א, שמצינו מקור לזה בש"ס בע"ז (י"א ע"ב) וציין זאת הגר"א, וכ"ה בדרכי משה. ושכן העיר על כך בספר מתת יה (עמוד מ"ג ציון מ"ג). ע"כ. ובתשובה כתיבת יד (זמנה כ"ג אדר ב' התשס"ג) הערתי, שלענ"ד נראה דודאי שלא נעלם מעיני הגאון רעק"א הגמ' בע"ז הנ"ל, ובפרט שמציין המקורות בהגהות הרמ"א ציין לגמרא זו. ורעק"א ציין להגה זו. ולכן נלע"ד שכוונת הגרעק"א שלא מצינו בש"ס שכך צריך לעשות אלא רק אונקלוס עשה כן או משום הנהגה טובה או כדי שיראוהו עושה כן וישאלוהו מה טיבה וכמו כתבתי לעיל. אבל בודאי שהוא מנהג

וקדושתו המפורסמת. ועיין עוד בספר פרח שושן לנכדו הרה"ג רבי שושן הכהן זצ"ל, בשבחי ההמ"ח שבראש הספר (מערכת ח' אות ג') שהיה מנשק הס"ת בפיו דוקא עפ"ד זקנו הנ"ל. ע"ש. ומ"מ נראה שאף הוא החמיר לעצמו. וכן ראוי לעשות למי שיכול לעשות כן בנקל, וכן יש נוהגים כן.

ומעתה בנדון דידן, שבעקבות הנגיף המשתולל בעוה"ר, יש סכנת הדבקה בנישוק בפה, ואף במגע ביד בס"ת או במזוזה ואח"כ מניח היד בפיו יש חשש סכנה, באשר עיקר ההדבקה בזה הוא במגע של רוק מי שנגוע בנגיף. ופעמים רבות התברר כאלה שהיו נראים בריאים חלוטין ונמצאים בביהכ"נ יחד עם כולם, ולבסוף התברר למפרע שהם נגועים בנגיף, ואף ששומר מצוה לא ידע דבר רע, מכל מקום היכא דשכיח היזקא שאני (עיין בגמרא בקידושין דף ט"ל ע"ב), לכן אין נכון לנשק בפיו ממש, ואף לא להניח ידו על הספר ולשימה אח"כ בפיו, וכן שמעתי שהורו כמה מחכמי הדור. אלא יניח ידו כנגד הס"ת בלי ליגוע בו ממש וינשק ידו (וכמו שנוהגים לעשות כשהס"ת קצת

רחוק ואי אפשר ליגוע בו ממש). וכן במזוזה. וגם חיבב המצוה ולא לא נכנס חלילה לסכנה. אך במזוזות ביתו, אם יודע שאף אחד חוץ מבני ביתו לא נכנס לשם בתקופה זו (בפרט שכך הורו הממונים על הבריאות) יכול לנשק שם המזוזות כהרגלו.

והוא הדין והוא הטעם גם לגבי ספר תורה חי, הם התלמידי חכמים (עיין במכות דף כ"ב ע"ב ובקידושין דף ל"ג ע"ב), שאף שיש ענין לנשק ידי הצדיק (ועיין למז"ק מוהרח"ך זצ"ל בספרו מנחת כהן על התורה פרשת תולדות, כ"ז כ"ו, על הפסוק גשה נא ושקה לי בני וגו' ויתן לך האלקים וגו', כדרך שנוהגים לנשק ידי החכם קודם ברכה. עכ"ד). מכל מקום אם בס"ת ובמזוזה צריך לזהר מפני סכנת האדם שמנשק, כל שכן שיש לזהר בזה ברבו, שיש בזה סכנה גם לרב עצמו. וניחא ליה לרבו שבתקופה זו לא ינשקו ידיו. ויש רבנים שאמרו בפירוש לצאן מרעיתם שמבקשים שלא ילחצו ידיהם ולא ינשקום.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן לו

להתחפש לחולה אם יש בזה משום לא יפתח פיו לשטן

בס"ד מוצש"ק אחרי מות-קדושים ליל ט' אייר
התש"ף לפ"ג.

לכבוד ידידנו היקר והחביב. ונוגה לו סביב.
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו
אחדשה"ט!

אודות מה ששאל בהאי לישנא: האם מותר להתחפש לחולה קורונה, ולהלביש כובע על הראש שכתוב עליו אני חולה קורונה, או שזה בגדר לא יפתח אדם פיו לשטן. הנני להשיב בס"ד.

בברכות (י"ט ע"א) ת"ר העוסקים בהספד וכו' הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון העולמים הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף, יה"ר מלפניך ה' אלינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים. אמר אביי לא מבעיא ליה לאיניש למימר הכי דאמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא משמיה דרבי יוסי, לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר כמעט כסדום היינו, מאי אהדר להו נביא שמעו דבר ה' קציני סדום. ע"כ. וכן בברכות (ס' ע"א) ת"ר הנכנס לבית המרחץ

אומר יה"ר מלפניך ה' אלקי שתצילני מזה וכיוצא בו ואל יארע בי דבר קלקלה ועון, ואם יארע בי דבר קלקלה ועון תהא מיתתי כפרה לכל עונותי. אמר אביי לא לימא אינש הכי דלא לפתח פומיה לשטן וכו'. ע"כ (וכוונת אביי אסיפא דמילתא שלא יאמר ואם יארע וכו', וכדכתב מהרש"א). וכן בכתובות (ח' ע"ב) אמר אביי רבים שתו לימא רבים ישתו לא לימא וכו' לעולם אל יפתח פיו וכו'. ע"כ. וכן כתב מור"ם בהגהתו בש"ע יו"ד (סי' שע"ו ס"ב) וז"ל: לא יאמר אדם לא נפרעתי כפי מעשי או כיוצא בדברים אלו שאל יפתח פיו לשטן. ע"כ. והאריכו האחרונים בגדר הענין מתי מותר הדבר ומתי אסור, וכבר הארכתי בכל זה בס"ד בתשובה אשר נדפסה בספר גם אני אודך חלק א' מתשובותינו (סימן ל"ג). קחנו משם ולא ראיתי צורך לבא בכפיל'א. והנה אף שאמרו לא יפתח אדם "פיו" לשטן, לאו דוקא פיו, אלא גם על ידי מעשה, וכדחזינן בגיטין (נ"ז ע"ב) אמר רבא כל מילי ליחזי איניש בנפשיה לבר משחיטה. ואמנם רש"י פירש שמא יתחבנו בגרונו. אך למהרש"א הטעם שאם דיבור הוי

פתיחת פה לשטן, כל שכן מעשה. ובדרכי תשובה (יו"ד סי' כ' סק"א) כתב שלפי דברי מהרש"א אלו אפילו בידו ללא סכין אסור להראות על גרונו. ונשאר בצ"ע. וע"ע שם (סי' כ"ט סק"ה) מה שכתב בזה. וע"ע בלבוש (יו"ד סי' של"ט) ובספר חסידים (סי' רס"א ותתרי"ב) ובהקדמה לספר שיחת חולין. ודו"ק.

ואם כן בנ"ד אף שאינו אומר בפיו, מכל מקום אין נכון לעשות כן אחר שגם על ידי מעשה הדבר אסור. וחלילה מלכתוב על עצמו כן. ומה גם דמצינו בכמה דוכתין דכתיבה כדיבור דמי (אך לא לכל מילי. וע"ע בשו"ת שלמת יוסף סי' כ"א). אולם אם לא

כותב על הכובע "אני חולה קורונה" ל"א, רק שם מסכה וכפפות וסינר ארוך על גופו כמו חולה קורונה, בזה לכאורה לית לן בה, אחר שגם הבריאים עושים כן, הרופאים ובני ביתו של החולה, כדי שלא ידבקו ממנו (ומסכה בלא"ה כל האנשים חויבו בתקופה זו לשים בצאתם למרחב הצבורי). ואם כן בזה אין פתיחת פה. וכמו שכן הדרך בפורים להתחפש לרופא ומתנדב הצלה וכיוצא.

ויה"ר שנתבשר רק בשורות טובות, ונזכה לגאולת עולם הבנים עם האבות. אמן.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן לח

לדחות חתונה עקב המצב

בס"ד שלחי אדר התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת ידידנו החשוב והנעלה.
לו נאווה תהלה. כש"ת הרה"ג רבי גמליאל
כהן רבינוביץ ישמרהו צורו אמן סלה.

בענין החתונות בימים אלה, הנני להציג
לפניו מה שכתבתי בזה.

א. אודות מה שיצא חוק מאחרי פורים
התש"ף, שאסור להתאסף יותר
ממאה אנשים יחדיו, שלא יתפשט הנגיף
ח"ו, ושוב אחר כמה ימים יצא חוק
שאין להתאסף יותר מעשרה, ורק לצורך
החופה (שצריך עשרה גברים לשבע
ברכות מלבד הכלה ואמה וכו') התירו
עשרים. ויש חתנים וכלות שרוצים
לדחות חתונתם, שיוכלו לשמוח ביום
שמחת לבם באולם ברוב עם, אי שפיר
עבדי, או שאין לדחות החתונה. והנה
שמענו מהרה"ג רבי אהרן בוטבול נר"ו,
שאמר מצד אחד שאין בעיה לערוך
חתונה בצמצום, וכמו שמסופר על חמיו
מין מלכא הגר"ע יוסף זצ"ל שהתחתן
בשנות העוצר הבריטי (בשנת התש"ד)
בצמצום רב, והקים בית תלפיות. ומצד
שני אין מניעה הלכתית לדחות החתונה,
ולכן אם החתן והכלה קשה להם
להנשא בקהל כל כך מצומצם, יכולים
לדחות החתונה. וכמו שהורה בכיו"ב

הגר"ש הלוי ואזנר בנישואי נכדת
הגר"ע יוסף, שהיתה אמורה להנשא
בתוך השבעה לפטירת הגרע"י, ואמרה
שאינה מסוגלת, והורה לדחות החתונה.
עכת"ד. ואף שצדקו דבריו שאין איסור
מהותי לדחות היום שקבעו לחתונה,
ואין זה תאריך מקודש. מכל מקום מצד
אחר אין נכון לדחות החתונה, אחר
שברוב המקרים החתן עבר גיל עשרים
ועדיין לא קיים פריה ורביה. וכבר כתב
מין בשלחן ערוך אה"ע (סימן א' סעיף
ג') וז"ל: ומי שעברו עליו עשרים שנה
ואינו רוצה לישא, בית דין כופין אותו
לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה.
ואמנם כתב מור"ם בהגהתו: ובזמן הזה
נהגו שלא לכופ על זה וכו'. מכל מקום
בודאי שיש לעשות כל השתדלות שלא
לדחות את הנישואין. ומה גם שאחר
שעשו שידוכין אין נכון לדחות החתונה
לעוד זמן רב, שלא יגיעו לידי מכשול
ח"ו, ומין הגר"ע יוסף זצ"ל היה ממליץ
שלא יעברו שלושה חודשים מיום
סגירת התנאים עד למועד הנישואין כמו
שכתב בשמו בספר ילקוט יוסף – שובע
שמחות. וכיון דבנדון דידן אם דוחים
אין זה רק לימים אחדים, אלא לזמן
ממושך, ובפרט שאנחנו עומדים בערבי
פסחים (ורק ימים אחדים אחרי פורים

החלו לסגור את האולמות בהוראת הממשלה), ולאחר מכן מנהג ישראל שלא לשאת אשה מחמת ימי הספירה שמתו בהם תלמידי רבי עקיבא ע"ה, ואם כן יכולה החתונה להדחות זמן רב, ובכל כי הא לאו שפיר למיעבד, אלא נכון לשכנעם לעשות החתונה בעתה ובזמנה, ואפשר לעשותה בחוץ, ואז יכולים רבים להגיע ולעמוד ברחוב רחוקים קצת אחד מהשני ולשמחם כמה שיותר (וכן הורה מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו לאחד קרוב משפחה הי"ו, שאין נכון לדחות החתונה, ושגם בחתונות בועז ורות היו עשרה אנשים ויצאה מהם שושלת בית דוד. וכן עשו. והייתי נוכח בחתונה זו ביום ז"ך אדר התש"ף). ובזכות זה יזכו שיהיה בנינם בנין עזר עדי עד, בבני סמיכי וחיי אריכי ומזוני רויחי.

ב. והיכן שההורים לא רוצים לדחות החתונה, ומסתכלים על העיקר, שיקים בית כשר ונאמן בישראל על אדני התורה, ואדרבה במצב כזה שהחתונה בצמצום ההוצאות מועטות, ואילו החתן חם לבו בקרבו איך יום שמחת לבו יהיה בצורה כזו, ורוצה הוא להמתין עד יעבור זעם, ויעשה חתונתו ברוב פאר והדר. אם מחוייב לשמוע להוריו. הנה בשו"ת מהר"י קולון (שורש קס"ו אות ג') כתב וז"ל: ואשר נסתפקת אם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן, לע"ד נראה שאם היא אשה

ההוגנת לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן, חדא, דאפילו לענין ממון אודו ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב, וכן פסקו כל פוסקי הלכות אשר ראיתי, כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצערא דגופא להניח האשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אשר לא תישר בעיניו כל כך. ועוד דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה, שהרי אמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה וכו', הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו, וכן בכמה מקומות חשו חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה וכו'. ועוד דעד כאן לא מילגאי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה, פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו, אבל בדבר דלא שייך האב בגווה כי הכא פשיטא דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא וכו', וכל שכן דאין לו להניח מלקחת אשה הישרה ההוגנת לו והישרה בעיניו משום כבוד אביו. עכ"ל. וכן פסק מור"ם בהגהתו בש"ע יו"ד (סימן ר"מ סעיף כ"ה). ובספר בית הלל (ס"ק כ"ה) בהגהת בן הגאון המחבר, הביא מה שכתב בספר פנים חדשות [ויניציאה תי"א, דף כ"ט ע"ד] בשם תשובת מהרשד"ם [חיו"ד סי' צ"ה], ראובן ציוה את בנו שלא לישא אשה פלונית כשרה הרי זה מותר לישא אותה. וכתב, מלשון זה משמע דוקא כשרה, אבל אם הבן רוצה לישא אשה פסולה

יוכלו לחזור לעשות חתונות ושמחות באולמות כמקדם.

ג. והוא הדין להיפך, שאם ההורים רוצים לדחות החתונה כי רוצים להזמין כל קרוביהם לשמוח בשמחתם, והחתן רוצה למהר לקחתה לו לאשה במועד אשר קבעו, ולא לדחות החתונה. כל שכן שאין צריך לשמוע להם. וכמו שנתבאר לעיל שא"צ לשמוע להוריו. וכל שכן בזה שרוצה לקיים מצות, שאין הוריו רשאים למנוע ממנו מלקיים המצוה. ואמנם היה מקום לדון בזה מצד מה שכתב הגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר חלק ב' (סימן נ'), שכל מה שאמרו שאין צריך לשמוע בקול האב, זה אינו אלא באופן שאין באשה שחפץ בה בזיון וצער לאב אבל ביש להם בזיון אסור לישאנה. ע"ש. ולכאורה הוריו רצו שהחתונה תהיה מפוארת ולהזמין בה כל קרוביהם וידידיהם ומכריהם, ועתה הם יהיו בצער שאינם יכולים להזמין, וגם המוזמנים המועטים יראו שהחתונה לא נערכה לפי כבודם אלא באיזה בית וכיוצא בצמצום רב. אולם לקושטא דמילתא אין נראה משום כך לדחות החתונה, שאין בזה בזיון, וכולי עלמא ידעי שזה האפשרות העומדת בימים אלו לעשות החתונות, ואדרבה זהו פארם והדרם שבנם החתן מוכן לעשות חתונתו באופן כזה, אף שהוא יום שמחת לבו, והעיקר לשמח לב אבינו שבשמים. ובזכות זה נתבשר בשורות

והאב מוחה בו חייב לשמוע אל האב. וא"כ לפי זה נשמע שמה שכתב מור"ם אם האב מוחה לבנו וכו' א"צ לשמוע אל האב, היינו כשרוצה הבן לישא אשה כשרה דוקא אבל לא פסולה. עכ"ד. ובאמת שמה שדקדק ממה שהובא בשם מהרשד"ם, כן מבואר להדיא בגוף דברי מהרש"ם שם שכתב וז"ל: כי הדבר פשוט מעצמו אפילו היה אמת ברור שצויה לו אביו לא תיקח אשה פלונית, והיא כשרה כבנות ישראל הכשרות וטובה היא בעיניו, יקחנה כי עמה יתן לו ה' בנים הגונים, מה שלא יהיה כן אם ישא אשה אחרת אשר אין לו חפץ בה, כי בני שנואה שנואים לפני המקום. ע"כ. ואם כן כל שהאשה כשרה, אין צריך לשמוע לאביו. וע"ע להגרי"פ פערלא בפירושו לספר המצוות (מ"ע ט' דף ק"א ע"ג) ובמה שכתב על דבריו בספר הליכות עולם חלק ח' (פרשת שופטים הערה ט"ו). ואם כן בנ"ד שאין איסור ממש לדחות החתונה וכנזכר לעיל, כל ששומרים עצמם בתקופה זו בקדושה וטהרה, אם באמת הדבר יגרום לחתן צער גדול להנשא בצורה מאד מצומצמת, ובפרט אם הכלה לא מוכנה להנשא כך (והיא אינה מיפקדא אפ"ר), אינו מחוייב לשמוע להוריו, ובלבד שלא דוחה החתונה לזמן ארוך יתר על המידה. ואף שכן שורת הדין נכון הדבר שישכנעו את הזוג שאין ראוי לדחות החתונה, בפרט שאין אנו יודעים מתי

טובות בכפל כפלים. ונזכה במהרה לבנין ירושלים.

ד. ודע, שבכל זה הוא גם לענין הכלה, הן לענין החתונה שאין נכון לה לדחותה, שאף שאינה מצווה בפריה ורביה, מכל מקום מסייעת היא לחתן בקיום המצוה, ובלעדיה אינו יכול לקיים מצוותו. וכן לענין אם הוריה רוצים לדחות החתונה והיא אינה רוצה (או להיפך), שאין חייבת לשמוע בקולם. וכן מתבאר מהטעמים שהבאנו לעיל בשם מהר"י קולון. וכן כתבו מהר"ם מלמד בשו"ת משפט צדק חלק א' (סוף סימן כ"ג, דף צ"ד ע"ג),

ומהר"ד פארדו בשו"ת מכתם לדוד (חיו"ד סימן ל"ג, דף צ"ה ע"א). ע"ש. וע"ע להגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר חלק ח' (חיו"ד סימן כ"ב), ובספרו הליכות עולם חלק ח' (פרשת שופטים הערה י"ד), שהביא דברי הגרי"ח בשו"ת תורה לשמה (סי' רס"ו) שפסק שאם האב ציוה על בתו שלא תנשא, תשמע בקולו. והאריך הרחיב לדחות דבריו. ע"ש. והוא הדין בנדון דידן. אך הנכון לשכנע את הצדדים במתק שפתים להגיע לעמק השוה, וישמח האיש ביוצאי חלציו ותגל האשה בפרי בטנה, בשובע שמחות וכל טוב.

סימן טל

לטבול במקוה בתקופה זו

בס"ד כ"ג אדר התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ותהלת ידידנו הדגול והחשוב
כש"ת הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו

אודות שאלתו בענין כניסה למקואות
בתקופה זו, אם מותר לגברים,
וכן לנשים, ואם יכולות לדחות טבילתן.
בזה יש לשאול את המומחים בזה, שלא
יהיה סכנה, וכפי הנשמע יש אפשרות
לחטאות את המקואות בצורה טובה
ומונעת הדבקה. ולכן השאירו את
המקואות של הנשים כרגיל. אולם לגבי
מקואות של גברים בתחילה הוציאו צו
לסוגרם, ושוב פתחו אותם בתנאים
מסויימים, ונראה שכיון שטבילת גברים
אינה מן הדין, אלא דרך חסידות, בפרט
היכן שאין זה טבילת עזרא אלא רק
לתוספת טהרה, אם יודע שרבים באים
לאותו מקוה, ולא ברור לו שעומדים
בכל התנאים שהציבו הבקיאים
ברפואה, שב ואל תעשה עדיף. ומי לנו
גדול מקודש הקדשים רבינו האר"י ז"ל
שחצי שנה לא הלך לטבול בהוראת אמו
מחמת חולי השבר שהיה לו כמובא
בשער רוח הקודש (עמוד ל"ו). אלא אם
כן מקפיד הוא ביותר על טבילות אלו,

ויודע שהמקואות עומדים בכל התקנים
והחיתויים שהציבו הממונים על
הבריאות. אולם לגבי מקואות לנשים,
אף שאשה שמונעת בעלה מתשמיש
היא נקראת מורדת כמ"ש בשלחן ערוך
אה"ע (סי' ע"ז סעיף ב'), ואף מי שאינה
רוצה לטבול כדי שלא ישמש בעלה
עמה נקראת מורדת כמ"ש באגרת
הרמב"ם (סי' ז') והובא בבאר היטב שם
(סק"ז). מכל מקום בנ"ד קשה לדון את
המסרבת לטבול כמורדת, אחר שטעמה
ונימוקה עמה, ודוקא היכן דאומרת
מאס עלי או דאומרת בעינא ליה
ומצערנא ליה וכיוצא דינה כמורדת,
אבל לא כשיש חשש סכנה בתשמיש,
וכמו שמבואר בדברי הרב כנסת הגדולה
(אה"ה סי' ע"ז הגה"ט אות י'). וע"ע
בשו"ת תועפות ראם (סי' קכ"ב)
ובשו"ת ישכיל עבדי חלק ה' (חאה"ע
סי' ס"ט) וחלק ו' (חאה"ע סימן כ"ג)
ובשו"ת ברכת יהודה חלק ה' (חאה"ע
סי' י'). אולם בודאי שנכון לשכנעה
ללכת לטבול אחר שיש בהם פיקוח
בראותי (אא"כ היא עצמה בבידוד
וכיוצא שבודאי לא תלך ותסכן חלילה

את הטובלות אחריה^{יג}. ואילו להמתין כך זמן ממושך במשך כמה שבועות ללא טבילה, אין נכון כלל, שלא יגיע לידי עבירה ח"ו, ואף אם לא יגיעו לידי עבירה, מכלל הרהורי עבירה יתכן ולא נפיק, ובפרט היכן שלא קיימו עדיין פריה ורביה. אלא יסבירו לה וישכנעו אותה שהמקואות נקיים ועומדים בכל התקנים של משרד הבריאות, ועל הצד היותר טוב תלך לטבול מוקדם בתחילת הזמן של פתיחת המקוה, כשהמים נקיים לחלוטין ללא טבילה של אחרת לפנייה. ולענין אשה שמסרבת לקיים מצות עונה עם בעלה מחשש להדבקות. אם אכן בעלה חזר מחו"ל וצריך להיות בבידוד, בודאי שאין לה להסתכן. וראה

בכנה"ג ובאחרונים הנז'. וכן אם יש חשש שהיה בקרבת איזה חולה, בודאי שיש טעם בדבריה ואין דינה כמורדת, וימתינו שבועיים ימים ויראו שבעה"ו אין לו כל חשש מנגיף זה ויקיימו המצוה בקדושה וטהרה. אך אם אין כל חשש, אף שגם אשה זו קשה לדונה כמורדת, אחר שמנמקת דבריה שחוששת, ויש נשים מפוחדות מהאווירה שנוצרה בעולם בענין זה. מכל מקום אם בעלה אכן נזהר בכל הכללים שהציבו הממונים על הבריאות, יש לשכנעה במתק שפתים שאין לה מה לחשוש, וישימו בה' מבטחם.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

יג. ושוב הגיע מעשה לידי (ליל כ"ו סיון התש"ף) באשה שהתגלה שאחת התלמידות בכיתה שלומדת בתה חולה בקורונה, ונשלחו כל התלמידות לבידוד בבית במשך שבועיים ובהם בתה. ובתקופה זו של הבידוד לא התקרבו אליה שאר בני הבית, וגם בני וביני הגיע התוצאות שבתם לא חולה בנגיף זה, רק בכל זאת אמרו להם להמתין עד שיעברו שבועיים ימים, כי לעיתים בתחילה לא רואים ורק אח"כ רואים. וכבר עברו שנים עשר יום, והגיע ליל הטבילה של האם, אם מותר לה לטבול, או שתדחה את הטבילה ביומים. והבלגית אמרה להם לשאול דעת תורה בזה, והתקשר הבעל לבית ההוראה דידן. והשבתי שדבר זה מן הראוי שיחתך על פי הרופאים הבקאים בזה אם באמת יש חשש סכנה. אך לכאורה יש לומר לה שתטבול, אחר שיודעת בעצמה שהקפידה לא להתקרב לבתה בימים אלו (כך הם אמרו), וגם הבדיקות יצאו תקינות, וכבר עבר רוב רובם של השבועיים ימים, כך שהסיכוי שיהיה איזה חשש סכנה מאד קלוש (וזו בנוסף למה שמחטאים את המקואות בתקופה זו בחומרי חיטוי חזקים למנוע הדבקות ח"ו). וספק סכנה רחוק מאד אין חוששים לו כ"כ בפרט במקום מצוה (ענין בשו"ת חלק לוי סי' נ"א, ובשו"ת שואל ומשיב מהד"ק ח"א סימן קנ"ד השני. ובמה שכתבנו לעיל סימן ז' באורך). ולדחות טבילה אין נכון לדחות כלל ללא הכרח בפרט שכבר הכינו עצמם לזה, שלא יהיה חלילה חשש הרהורי עבירה וכיו"ב. אא"כ הרופאים יאמרו שגם בזה יש איזה חשש קצת קרוב ושיש להמתין עוד יומים שיעשו כדבריהם.

סימן מ

לדון בביהכ"נ בתקופה זו

בס"ד יום ראשון כ' תמוז יה"ל התש"ף לפ"ג.
צורר המור דודי לי הגאון המובהק. מאיר
כברק. מהר"ר דוד עידאן ועמו שאר הרבנים
הגאונים הדיינים המצויינים בבית-דין
"משפט וצדק" בישיבתנו הקדושה ת"ו.
השי"ת יאריך ימיהם בטוב ובנעימים. עד
מהרה נזכה לבנין בית עולמים.
אחדשה"ט!

א. אודות מאי דבדיק לן מר, בתקופה
זו אשר בעקבות הנגיף המשתולל
עתה ב"מ, מחשש להדבקה, לא
התקיימו דיונים תקופה ממושכת, וגם
עתה חוששים מלדון בבית הדין אחר
שהמקום צר מהכיל את הדיינים
והמתדיינים באופן הנדרש מטעמי
בריאות לשמור מרחק סביר בין איש
לרעהו. ולכן חשבו לקיים בתקופה זו
את הדיונים לבית-הכנסת ובית-המדרש
הסמוך לבית-הדין, ויששערו על כך,
דדילמא לאו שפיר למיעבד דיונים
במקדש מעט, אחר שדרך המתדיינים
פעמים רבות לספר סיפורי חול
והשמצות וכו' שלא קשורים לדיון.
וידידנו הרה"ג חו"ב רבי רונן מגן הי"ו
פתח ליה להיתרא מהא דאיתא בשבת
(י' ע"א), רב אמי ורב אסי הוו יתבי
וגרסי ביני עמודי, וכל שעתא ושעתא

הוו טפחי אעיברא דדשא ואמרי אי
איכא דאית ליה דינא ליעול וליתי. הרי
שהיו דנים במקום לימודם בבית
המדרש. עכ"ד. אלא שמצאתי
להריטב"א בחידושיו (שם) שכתב וז"ל:
הוו יתבי ביני עמודי. פירוש בבתי
שהיו ברחבה שיש שם עמודים,
כדאמרינן לעיל (ז' ע"א) בין העמודים
נדון ככרמלית, והיו עושים כן כדי
שיהיו מצויין לדון את הרבים. ע"כ.
ולפי דבריו לא היו לומדים ממש בבית
המדרש, אלא ברחבה בין העמודים כדי
שיהיו מצויים לדון את הרבים. ואם כן
אין כל ראייה מסוגיא זו לדון בבית
המדרש. אולם רש"י (שם) פירש: ביני
עמודי. שעליית בית המדרש נשען
עליהם. ע"כ. וכן פירשו הר"י מלוניל
(שם) והנמוק"י (שם) והר"ן (דף ד' ע"ב
מדפי הרי"ף). ולכאורה כן משמעות
הגמרא בכמה מקומות, דאמרינן
בברכות (ח' ע"א ול' ע"ב), רבי אמי
ורבי אסי אע"ג דהוו להו תליסר בי
כנישתא בטבריא לא מצלו אלא ביני
עמודי היכא דהוו גרסי. ע"כ. ובודאי
דסתמו כפירושו ששם הוא מקום
ביהמ"ד והוא מקום תפלתם. וכן הא
דאמרינן בעירובין (כ"ב ע"ב) ויבמות
(ע"ח ע"א) חזיתיה לרישך ביני עמודי,

סתמו כפירושו שראהו כל הזמן בביהמ"ד. וכן בנדה (כ' סע"ב) ראינו כיו"ב. וכן מהריטב"א בברכות (שם) נראה כפירוש זה. ועוד קשה דמהגמרא בשבת מבואר דכל שעתא הוו טפחי אעברא דדשא, ומשמע שהיה שם דלת סגורה (וע"ע להגרי"ח בבניהו שם), ולא מקום פתוח דדחקי ביה רבים דהוי ככרמלית. ועוד הקשה בני הגדול ה"ר אריאל שמעון נר"ו, דהא בברכות התם איירי ברבי אמי ורבי אסי, ואם כן על כרחנו לפרש הא דרבי אמי ורבי אסי בשבת דביני עמודי הכוונה לביהמ"ד. ומכח זה רצה מו"ח הגאון רבי רחמים מאזוז נר"ו לדחוק בכוונת הריטב"א בשבת דביני עמודי כפשוטו בביהמ"ד, וכל שעה היו יוצאים לעמודים החיצונים לשאול מי רוצה לבוא לדון. ונומיתי לו שהרי הריטב"א פירש כן על הרישא דהוו יתבי וגרסי ביני עמודי. דהיינו שזה מקום לימודם. ועכ"פ לרוב הראשונים הכוונה לביהמ"ד כפשוטו, וגם לפירוש הריטב"א מותר לדון בביהמ"ד, ופירש באופן שונה רק מסיבה צדדית שעשו כן כדי שיהיו מצויין לאנשים הרוצים לדון. אף שמותר לדון בביהמ"ד.

ב. ועוד נראה להקל לדון בביהמ"ד, אחר דבלא"ה מבואר בשלחן ערוך חושן משפט (סימן ח' סעיף ב') וז"ל: צריכים הדיינים לישב באימה וביראה בעטיפה וכבובד ראש, ואסור להקל ראש ולישב ולספר בדבר בטלה בבית

הדין. ע"כ. והיינו טעמא מפני כבוד השכינה וכדכתיב אלקים ניצב בעדת אל וכמ"ש הסמ"ע (סק"ו). וע"ע בברכ"י (שם סק"ה) שהשל"ה כשישב בדין התעטף בבגד עליון שהולך בו לביהכ"נ, וכן נהג הגאון בית דוד. ע"ש. ואם כן בלא"ה צריכים להזהר בבית הדין כאילו היה בית הכנסת, ואסור לספר שם בדברי בטלה. ומה שבכל זאת שומעים איזה דברים שלבסוף לא צריכים לדיון, משום שמוטל עליהם לדרוש ולחקור הדבר כהלכה ואולי יצטרכו מדיבורים אלו איזה פרטים שיש בהם נפק"מ להלכה. ושפיר דמי לדון בביהכ"נ. וכן היה המנהג בעבר וכמ"ש מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן נר"ו בספרו מגדולי ישראל חלק ג' (עמוד תקי"ב) וז"ל: לפני לא היה בית דין מוסמך מטעם הממשלה. בכל בית כנסת ישבו שלושה דיינים שדנו בין איש לרעהו ובין איש לאשתו, בדיני אישות, ממונות, מתנות ונחלות וכו'. ע"כ. ואיהו איירי גבי תונס מתא מחסיא, עיר גדולה של חכמים ושל סופרים ובהם גדולי הפוסקים כהרב ערך השלחן ועוד זיע"א. וכמדומה ראיתי על עוד מקומות שכן היה המנהג אצלם לדון בביהכ"נ. ואמנם כת"ר אמר שיתכן והכוונה לחדר בתוך בנין ביהכ"נ, ומ"מ פשט הדברים בביהכ"נ עצמו.

ג. ועוד יש לאפושי בהיתרא עפ"ד רב האי גאון בתשובה (הובא באוצר הגאונים מגילה דף כ"ח ע"ב), מותר

ללמד תינוקות של בית הכנסת אגב לימוד תורה כתב ערבי וחשבון, אבל שלא עם התורה לא נכון. ע"כ. והובא בשו"ת יביע אומר חלק ז' (חאו"ח סימן כ"א אות ה') ושהגדיל ללמוד מזה בשו"ת שרידי אש ח"ב (סי' י"ב) להתיר אף הרצאות של חול שיש בהם צורך בביהכ"נ אם פותחים בפרק תהלים. אף שיש לדחות. ע"ש. ומ"מ בנ"ד אין ספק שעיקר מטרת הדיון היא לדעת מה יש לפסוק על פי דיני תורתנו הקדושה, ורק אגב גררא יש דברים שלא מן הענין. והרי בכל הדורות אלו שבאים לדין היו מהם כאלו שהרימו קולם וצעקו ודברו שלא מן הענין, ואפ"ה לעולם לא ראינו מי שיאסור לדון בביהמ"ד, ואדרבה ההיה מנהג לדון בביהכ"נ. אולם כמובן מוטל על הדיינים להזהיר את המתדיינים והטו"ר להשתדל בכל עוז

לשמור על מורא מקדש (דהא בלא"ה גם בבית דין צריך ליזהר לא לומר דברי בטלה וכנו' לעיל מהש"ע, וכל שכן בביהכ"נ). וכן אם מגיעות נשים יש להזהירם לבוא בלבוש צנוע. ובכה"ג יש להתיר לדון בבית המדרש, בפרט בשעת צורך כזו שיש חשש מלשבת זמן ממושך ללא מרחק בין אחד לשני, וחמירא סכנתא מאיסורא. [אא"כ רואים במוחש שהמתדיינים כלל לא משתדלים לשמור על קדושת המקום וכמו שכתב בשו"ת יביע אומר ח"ג (חאה"ע סי' י') למנוע לעשות חופה בביהכ"נ אם לא שומרים על גדרי הצניעות. ע"ש]. כנלע"ד. ולרו"מ ושאר הדיינים משפט הבחירה.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן מא

בענין אכילה במרפסת או בשוק בזמן המגיפה

בס"ד כ"ה ניסן התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ידידנו היקר. לו הגדולה והיקר. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו

א. בענין מה ששאל אם כעת שכולם בבית והמון זמן נמצאים במרפסות, האם יהיה אסור לאכול במרפסת, כמי שאוכל בשוק. איתא בקידושין (מ' ע"ב), ת"ר האוכל בשוק דומה לכלב וי"א פסול לעדות. ופירש רש"י: ופסול לעדות. דכיון דאינו מן הישוב אין מקפיד על עצמו ואין לו בוש פנים וכן האוכל בשוק הואיל ואין מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל. עכ"ל. והתוספות (ד"ה ויש) הקשו על רש"י, הרי ראינו בירושלמי שר"ש ברבי הוה אכיל בשוקא חזייה ר"מ ואמר לו אין שבח לתלמיד לאכול בשוק. לכן אמרו שהעיקר כפירוש רבינו חננאל דהכא מיירי שחוטף ואוכל, וא"ת א"כ פשיטא דפסול דגזלן הוא, וי"ל שחוטף פחות משהו פרוטה, אי נמי שגזל דבר שאינו מקפיד עליו כי אם לא כן נחשב גזלן. ועוד הביאו פירוש הר"ר אליהו כגון שהלך אצל המוכרים וטועם משל כולם מעט מעט כאילו רוצה לקנות מהם. וניחא השתא שקורין כלב, שדומה לכלב אוכל כאן מעט וכאן מעט. ורבינו

תם פירש, דאוכל בשוק היינו שאוכל סעודה דפת שזה גנאי יותר. עכ"ד. וכן הרא"ש (פ"ק דקידושין סי' ס"ה) הביא דעות אלו. והרמב"ם (פרק י"א מהלכות עדות הלכה ה') כתב וז"ל: וכן הבזויים פסולים לעדות מדבריהם, והם האנשים שהולכין ואוכלין בשוק לפני כל העם, שחשוב ככלב ואינו מקפיד על עדות שקר. עכ"ל. וכן העתיק לשונו מרן בשלחן ערוך חו"מ (סימן ל"ד סעיף י"ח). אלא שהרמב"ם בהלכות דעות (פרק ב' הלכה ב') כתב וז"ל: כשהחכם אוכל מעט זה הראוי לו לא יאכלנו אלא בביתו על שולחנו, לא יאכל בחנות ולא בשוק אלא לפי צורך גדול כדי שלא יתגנה בפני הבריות. עכ"ל. ומדבריו אלו מתבאר שכל הקפידא היא דוקא בתלמיד חכם, אבל בסתם אינשי בלאו הכי אין קפידא, ואילו מדבריו בהלכות עדות מתבאר שהוא בכל אדם. ודבריו סתראי נינהו. ובאמת כבר עמד על כך מרן ז"ל בבית יוסף חו"מ (סי' ל"ד) וכתב דנראה לומר דס"ל דהא דאמרינן פסול לעדות היינו כשאוכל בשוק בפני כל העם, אבל אם אוכל בשוק שאין בו רוב העם אלא קצת עוברים ושבים לא מיפסיל, רק אינו שבח תלמיד חכם. עכ"ד. וכן כתב בכסף משנה (הלכות

מכירים אותו. ע"ש. וכיו"ב כתב בספר פסקי הלכות יד דוד ח"א (אות ר"כ) שדברים אלו תלויים במנהג המקום, אחר שעיקר פיסולו מחמת שאינו מקפיד על בושותו, והכל כפי ראות עיני הב"ד בעת המעשה לפי מנהג המקום. ע"ש. ולדבריהם בזה"ז שנפרצו חומות הבושה בעניינים אלו, יש מקום להקל שעכ"פ לא נפסל לעדות בכה"ג. וכן כתבו בשו"ת חוקי חיים (סי' ל"ג), ובשו"ת יוסף לקח ח"א (סי' נ"ב), ובשו"ת ויזרע יצחק מאזוז ח"ב (סימן כ"ב אות ה'). ע"ש. [רק מה שכתב בוירע יצחק שם (אות ד') דאחר דחזינן שמרן כתב שהרמב"ם לא ס"ל כפירוש ר"ת, ובש"ע העתיק לשון הרמב"ם, א"כ בנדונו באכילה בפארק אפילו מעלה על שולחנו פת ליכא למיחש למידי. ע"ש. לענ"ד יתכן מאד ואף לר"ת שרי בכה"ג, שאף שאסר לאכול פת בשוק, הוא משום דאיכא גנאי ביותר, ובכה"ג שהוא בצד וליכא גנאי כל כך יתכן ויודה להקל. ואפוי פלוגתא לא מפשינן]. וע"ע בשו"ת גם אני אודך – תשובות הגר"מ גבאי (סימן י') שהביא אחרונים הסוברים כן ושיש חולקים בזה. ע"ש. ובנדון דידן נראה שלר"ח ור"א פשוט שמוותר, דלא נפסל אלא היכן שחוטף או שטועם משל כולם, וכן להרמב"ם ומרן שלא נפסל אלא בהולך ואוכל בשוק לפני כל העם, בנ"ד שאוכל בביתו, אף שיש שרואים אותו מהמרפסות שמולו, מותר כיון שזה לא בפני כל העם. וגם

עדות) בתירוצו השני. וכן הסכים בספר ארבעה טורי אבן (הל' עדות). וע"ע כיו"ב בספר פנים למשפט (סי' ל"ד סיף י"ח). וע"ע בספר משרת משה עטייה (הל' עדות) שכתב בדעת הרמב"ם שכתב הולכין ואוכלין בשוק ור"ל שהולכין תמיד ומורגלין בכך ולא עראי, ומינה דחכם אפילו עראי לא. ע"ש. וע"ע להב"ח (חו"מ שם) שכתב בדעת הרמב"ם, דלא נפסל אלא בדאית ביה תרתי דאוכל בשוק בפני הכל וגם בשעת אכילה הולך ואוכל ואינו יושב במקום אחד. ע"ש. וכן בשו"ת הרב"ז ח"א (חאו"ח סי' כ"א) ובשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א (סי' קע"ז אות ג') כתבו לחלק בדעת הרמב"ם בין הולכים ואוכלים שבזה פסולים לעדות, לבין יושבים ואוכלים שבזה הוא רק גנאי לת"ח. ע"ש. וכן כתב לחלק בספר אורים ותומים (אורים סי' ל"ד ס"ק י"ח). וכן הגאון יעב"ץ (קידושין שם) כתב לחלק כן (וכן חילק כחילוק מרן הב"י). ע"ש. וע"ע להרדב"ז על דברי הרמב"ם (הל' עדות) שכתב: ודרך כלל כל שעושה דברים דשאר בני אדם מתביישין לעשות והוא אינו חושש לבושת ולא לבזיון הרי הוא פסול, וזו כוונת רש"י ורבינו ז"ל. ע"כ. ועל פי דרכו יתבאר מה שכתב בספר מאזנים למשפט (חו"מ סי' ל"ד) לחלק בדעת הרמב"ם בין אם אוכל בשוק בפני עירו המכירים אותו שבזה נפסל לעדות לבין אם אוכל בפני אנשי מקום אחר שאין

לרש"י ור"ת נראה שכאן יודו שמותר, כי כאן זה בצד ולא בפני כל העם. אלא שראוי שישתדל שלא יראהו באכילתו. וגם הנמצאים כנגדו אין נכון שיסתכלו בפניו בזמן אכילתו.

ב. ומעתה מה ששאל גם להיפך, שבתקופה זו שהשוק ריק מאדם, האם מותר לאכול בשוק. לכאורה לפי כל הטעמים אין בדבר איסור. אלא

שכיון שסוף סוף יש מידי פעם אנשים שעוברים, אלו שהולכים לדברים דחופים, וכן שוטרים וכו', אין נכון לאכול בשוק. בפרט שעדיין אין בדבר כל כך דרך ארץ. ולכן אף שאין נפסל לעדות באכילה זו, נכון שיתכבד וישב בביתו באכילתו.

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן מב

השבת אבידה במסכה

בס"ד י' אייר התש"ף לפ"ג.

לכבוד מעלת ידידנו רב כהנא. מלא חכמה ובינה. הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו ה' לאורך ימים בגיל ורינה. אחדשה"ט!

אודות שאלתו בתקופה זו שהחוק מחייב ללכת בחוץ עם מסכות על הפנים, אדם המוצא מסכה, בפרט אם היא יקרה (עם פילטר וכיוצא) אם חייב לעשות השבת אבידה, או שיכול להמנע מחשש נגיעה במסכה שאינה שלו, ויש חשש התדבקות ח"ו.

והנה לכאורה בלאו הכי בנדון דידן אין משום השבת אבידה, שאף אם נאמר שלא זרקוהו בעליו, אלא הורידוהו קצת מעל פניהם, והניחוהו בכיסם ונפל ארצה, מכל מקום אין הם רוצים לקבלה בחזרה, שהרי כל מהותה של מסכה זו היא להגן מחמת הדבקות מאחרים, ואחר שהמסכה היתה זרוקה בחוצות העיר ואין אדם יודע מי דרך עליה ומי נגע בה, בודאי שאיבדה כל תועלת בחבישתה, ואדרבה עדיף להמנע מללובשה מאשר ללובשה ויש חשש שהיא עצמה נגועה. וכל שכן שעכשיו

האדם המשיב נוגע בה שאין לבעליה מה לעשות איתה אחר שנגע בה. ואם כן הרי היא לבעלים כחרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש ואין מה להשיב. והרי נפסק בש"ע חו"מ (סימן ר"ס סעיף ו'), תאנה שהיא נוטה לדרך ונמצאו תאנים תחתיה מותרים שהבעלים מתייאשים מהם מפני שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת. ע"כ. ואפילו אבידה שלא נמאסת, אם אינה שוה פרוטה בשעת אבידה ובשעת מציאה אינו חייב להכריז עליה (ש"ע סימן רס"ב סעיף א'), כל שכן בזה שאינה שוה כלום, ומאוסה היא בעיני בעליה, ואדרבה חסד יעשה להרימה לאשפה יפה שעה אחת קודם.

אולם אם מוצא מסכה כשהיא סגורה בעטיפתה, אפילו אם זו תהיה מסכה פשוטה, הרי חייב להשיב עליה אחר שהיא שוה פרוטה, אלא אם כן היא באופן שפטור מהשבת אבידה כגון במקום שהרוב גויים או שנתייאשו בעלים וכו'.

בברכה רבה

ע"ה א"ך ס"ט

סימן מג

בענין תשלום ההורים לת"ת בתקופה זו [מכתב שהגיע למו"ר מתלמוד תורה לחם הבכורים בירושלים]

שכר לימוד - שכ"ל ממוצע לכל תלמיד הוא 180 ש"ח לחודש — שממנו הת"ת משלם השלמת משכורות לצוות המורים, מכיון שמשכר החינוך לא משלם את כל המשכורת ומאידך משה"ח לא מאפשר למלמדים לצאת לחל"ת ומשלם את חלקו. לכן, אנו צריכים להשלים את החסר מכספי ההורים. ישנם עוד הוצאות נוספות המשולמים משכר הלימוד (כגון: פרסים המסתכם בסך של 20,000 שנתי, השתתפות בטיולים — בכ30% מעלות הטיול).

חשוב לציין, כי בתקופה זו צוות ההוראה מעבירים שיעורים דרך מערכת טלפונית בכל יום. ומאידך ישנם הורים שבעוה"ר נאבקים על מטה לחמם להביא אוכל לנפשם ואין באפשרותם לשלם שכ"ל והילדים בימים אלו בביתם כידוע.

והשאלה, האם צריך לקזז את מספר הימים שלא מלמדים בפועל בת"ת או בגין הסיבות דלעיל יש לגבות וכמה?

יורנו מורנו ושכמ"ה
בברכת כהנים לאורך ימים ושנות חיים
תלמידו הצעיר נאמן אהבתו כל הימים
ע"ה יאיר הכהן ס"ט

בס"ד ב' באייר התש"ף לפ"ג.

לכבוד מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה
שליט"א נשיא הת"ת
אחדשו"ט! כנאה וכיאה למו"ר נר"ו

עתה באתי בעקבות המצב הכלכלי הקשה בתקופה זו ורבים שואלים בנושא שכ"ל הסעות וכו' איזה דרך ישכון אור.

ועל כן הודענו להורים כי אנו נשאל את מוה"ר בענין ונפעל ע"פ הוראתו.

רק חשוב לי לתת לרב בקצרה את הנתונים, ויהי הקצ'ר אמיץ:

הסעות - מסלול הסעה בשכונה ב"כ גובים מאה ש"ח והת"ת גובה שבעים ש"ח הרכבים נקנו ע"י הת"ת ולכן ישנם עלויות של ביטוחים גם בזמן זה. שכר הנהגים המשולם גם בתקופה זו הינו ע"ס 12,750 ש"ח (אין אפשרות להוציא עובדים אלו לחל"ת), שאר הנהגים (שמשכורתם ע"ס כולל של 6500 ש"ח) הוצאו לחל"ת וכאן הבן שואל האם אע"פ שהתלמידים לא קבלו שירותי הסעות יש מקום לגבות עבור ההסעות וא"כ בכמה?

**וזה מה שכתבתי בעניותי בו בפרק
(ובסופו הסכמת מו"ר)**

בס"ד יום שני ג' אייר התש"ף לפ"ג.

בענין שכר שההורים משלמים לתלמודי תורה, ובתקופה זו בעוה"ר, זה כחודש ומחצה (החל מ"ז אדר) נחתה עלינו מכה גדולה ואנושה, מכת מדינה, ונאסר על פי החוק ללכת לתלמודי תורה (וכן לבתי ספר וכו') בעקבות המגיפה הנוראה המשתוללת בעולם והגיע אף לארצנו הקדושה, עד אשר ירחם ה' על עמו ועל נחלתו (ורק לבינתיים משתדלים הרבנים והמחנכים למסור שיעור דרך הטלפון, אך כמובן זה רק זמן מועט כל יום ולא במהלך כל היום). ורבים מההורים שואלים אם צריכים לשלם על תקופה זו שכר הלימוד.

א. הנה מור"ם בדרכי משה חו"מ (סימן שכ"א אות א') הביא דברי מהר"ם פאדואה בתשובה (סי' ט"ל), בראובן שהשכיר לשמעון חזקת חנותו לשבע שנים בשכר קצוב לכל שנה, על מנת להלוות בריבית לגויים בין הלואה ע"י משכונות בין ע"י אמנה, ואח"כ גזר השר שלא ללוות רק על משכונות ונתמעטו רווחיו, ורצו לחזור ולהשתדל להשיג הדבר כבתחילה, ועמד הדבר כך ט' חודשים, ורצה שמעון שראובן ינכה לו מן החכירות. וכלל היוצא מתשובתו, שאם הוא דבר שאי אפשר לתקן בטורח ללות או ע"י תחבולות אז הוי מכת

מדינה דומיא דנקצץ האילן כולו או יבש הנהר כולו וכו'. ואם הוא ספק בדבר קרקע בחזקת המשכיר והמוציא מחבירו עליו הראיה ואע"ג דהשוכר עדיין לא נתן השכירות. אמנם דין ניכוי משכירותו אינו שייך אלא על מה שעבר, אבל להבא יש לו דין אחר ובדין חזרה קאי כדין השכיר לו חמור ומת או בית שנפל (סימן ש"י סעיפים א' וב') וכו'. והא דאמרינן שיכול לחזור היינו דוקא כשחזור בו מיד שראה הקלקול, אבל אי נשתמש בו אח"כ אמרינן דמחל כמו לענין מום הנמצא במקח (סי' רל"ב ס"ד). ואם אומר שהיה מצפה עדיין אולי יוכלו לחזור ולהשתדל איהו דאפסיד אנפשיה. וכתב על דבריו מור"ם, ותמיהני עליו מאי מייתי ראייה מדין שכירות חמור שמת דאינו מכת מדינה לדבר שהוא מכת מדינה, דאפשר דלעולם בדין ניכוי קאי ולא בדין חזרה. וכן משמע בתשובת מהר"ם שהביא המרדכי (ב"מ סי' שמ"ג) בדין מלמד שאי אפשר לו ללמוד מפני גזירת המושל, ופסק שם דהוי מכת מדינה וכל ההפסד על בעל הבית, דמשמע שם בהדיא דאף על מה שלהבא שייך מכת מדינה ולא יוכל בעה"ב לחזור בו. ולא דמי לקרקע שאכלה חגב דמנכה לו מן חכירו, ולא אמרינן דכל ההפסד על השוכר, דיש לומר דדוקא בקרקע שעדיין עומדת בחזקת המשכיר ולכך הוה כל ההפסד של שוכר וכו'. עכ"ד. וכן פסק בהגהתו בשלחן ערוך שם

(סעיף א') וכתב בהאי לישנא: וכן פסק מהר"ם על מלמד שגזר המושל שלא ילמוד דהוי מכת מדינה וכל ההפסד על בעל הבית, ויש חולקין וס"ל דמכאן ולהבא בדין חזרה קאי וכו' והסברא הראשונה נ"ל עיקר. ע"כ (וכן רמז על כך בהגהתו בר"ס של"ד). וע"ע בבית יוסף (סוף סי' של"ד) שהביא דברי המרדכי הנז' בשתיקה. ואם כן לכאורה מפורש יוצא לגבי נדון דידן מפי המרדכי בשם מהר"ם וכן הכרעת מור"ם שכל ההפסד על בעה"ב (דהיינו ההורים) גם על התקופה שמכאן ולהבא.

ב. אולם הסמ"ע שם (ס"ק ו') האריך למעניתו לחלוק על דברי מור"ם, ושדברי מהר"ם פאדואה ברורים כשמש, שמה שתמה מה מביא ראיה מחמור דאינו מכת מדינה וכו', הלא מהר"ם פאדואה הקדים בריש דבריו דבקלקול ומום הנעשה להבא אין לחלק בין מכת מדינה או לא. ולסברת מור"ם קשה מה ראה לומר דבחמור כיון דאינו מכת מדינה ואינה בדין ניכוי מש"ה הוא בדין חזרה, ולא נאמר דאדרבא כיון דבחכירות שאינה מכת מדינה אין מנכין לו כלל רק צריך לשלם למשכיר הכל דאמרינן דריע מזליה וכו'. ומה שהביא מור"ם ראיה לדבריו מתשובת מהר"ם והמרדכי דכתבו היכא דגזר המושל שלא ללמוד דהוה מכת מדינה וכל ההפסד על בעה"ב שלא יוכל לחזור בו אפילו להבא. נראה שאין הכוונה שישלם בעה"ב כל ההפסד, דאין טעם

לדבר, כי מאחר שגזר המושל שלא ללמוד הוא דבר שאינו שכיח ולא הו"ל למידע לא לבעה"ב ולא למלמד, ובכה"ג קי"ל דהוה פסידא דמלמד ופועל דהם באים להוציא כמבואר בגמרא ובפוסקים ובטוש"ע (סי' של"ג ושל"ד), ולא חילקו שם בין מכת מדינה לאין מכת מדינה. ויד שניהם שוים והמוציא מחבירו עליו הראיה או לפחות ההפסד על שניהם. ובאמת במרדכי לא כתב ויהא כל ההפסד על בעה"ב, אלא ויהא הפסד של בעה"ב, וכוונתו שגם לבעה"ב יהיה הפסד דהיינו שיחלוקו. עכ"ל. אולם כבר העירו על דבריו הש"ך (סק"א) והט"ז (שם) דאשיתמיטתיה דברי הגהות אשרי פרק האומנים משם האו"ז ודברי מהר"ם פאדואה גופיה (סי' פ"ו) שבעה"ב נותן לו כל שכרו. וכן הרב נתיבות המשפט (סק"א) כתב ליישב דברי מור"ם מהשגותיו של הסמ"ע, ובסוף דבריו ציין לדבריו (ר"ס של"ד), שם הקשה דמהיכי תיתי יהא עדיף מכת מדינה מאילו אירע האונס בבעה"ב דקי"ל אם לא פשע ההפסד על הפועל, ואדרבא מצינו שמכת מדינה הוא מגרע כח הפועל וכו'. ולכן הסיק שגם מר"ם אין כוונתו שצריך לשלם כל שכרו, ולא הביא דברי המרדכי אלא להוכיח שמכת מדינה שייכא גם על להבא דלא כמהר"ם פאדואה, אבל ההפסד על המלמד. וסברת המרדכי שההפסד על בעה"ב, כיון דמלמד אסור ליטול שכר

הזמן, ולכן במלמד אפילו בתחילת שנה
הוי כלעבר. ודברי מהר"ם פדאווה
נכונים, וכהסמ"ע וגם הש"ך לא נחלק
עליו. עכת"ד. והובא בפת"ש (ר"ס
שכ"א). וע"ע בשו"ת מהרש"ג חלק ג'
(סי' קכ"ב) שקושיות הנה"מ גדולות
ועצומות. ועוד ראיתי להגר"ש קלוגר
בחכמת שלמה (סי' שכ"א) שכתב
לחלק, דאם המניעה מהמושל שלא
ילמד תורה ההפסד על בעה"ב דמזל
דידיה גרם, אבל אם האונס מחמת שינוי
מזג האויר ובזה האונס על המלמד כמו
על התלמיד בזה פטור בעה"ב. ע"ש.
וכיו"ב ראיתי להגרי"מ אפשטיין בספר
ערוך השלחן (סימן של"ד סעיף י')
שכתב לחלק, בין אם הפועל או המלמד
מוכן לעשות מלאכתו אלא שהמלאכה
נתבטלה כמו פסק הנהר או שהתלמידים
ברחו שבזה מקבל שכרו, לבין אם בעת
התהוות המגיפה גם המלמד וגם
התלמידים ברחו ההפסד על המלמד,
והסביר כן בדעת מור"ם. ע"ש. ולפ"ד
שהוא מחמת המגיפה וגם המלמדים
מחמת עצמם לא יכלו ללמד מחשש
התדבקות חלילה, יהיו פטורים ההורים
מלשלם"ד. וע"ע להגר"י גומבינר בשו"ת

לימוד רק שכר שימור, וגזירת המושל
אינו אונס על השימור רק על הלימוד,
ולכן בעה"ב כיון שלא נעשה האונס על
מה ששכרו אף שהשכירות היתה בשביל
כוונת הלימוד, מ"מ עשה שליחותו.
אבל אם היה אונס בגוף השכירות פטור
בעה"ב. ע"ש (וע"ע בביאור הגר"א סי'
שכ"א אות ז' שגם תמה כתמיהות
הנה"מ). ולפי דבריו בנ"ד שהחוק אסר
אף לבא לתלמודי תורה לשמור עליהם
(ולא שאסרו חלילה עיקר הלימוד), גם
להמרדכי יהיה פטור וכל שכן לדעת
מור"ם. אולם בשו"ת חתם סופר
(חחו"מ סי' קס"א) כתב על דברי
הנה"מ בדעת המרדכי שצריך לשלם על
השימור, שסברא זו רחוקה מן הדעת,
וגם קי"ל שנוטל שכר פיסוק טעמים.
ואפי' לטעם דשימור סגי בשומר מאן
דהו. ולכן הסיק שטעמו של המרדכי
שהמלמד דומה לחכירות שדה, שידוע
שאין השכר והפעולה שוב בתחילת
שנה כבאחרית שנה, שבתחילה צריך
עבודה קשה יותר לחנך הנער, ולעומת
זה שבח לימודו בסוף יותר טוב וכו',
וא"כ כבר כל השנה שייכי אהדדי, ולא
דמי לסתם פועל שאפשר ליקח באמצע

יד. ושוב המציא לידי [מ"ד הדה"מ הגר"ד עידאן] העתק מאיזה עלון תקציר פסק דין של הרה"ג רבי
עובדיה יוסף טולידאנו נר"ו, שדן בענין תשלומים לגנת בתקופה זו, וסמך בכל עוז על דברי הערוה"ש
(ושכיו"ב כתב מהר"ר אליעזר שווארץ שהוב"ד בשו"ת מקדשי ה' סי' צ"ח), ושדברים מסתברים הם (וציין
לספרו שו"ת משיב משפט ח"א סימן מ"ז, עיין שם באורך לגבי מלחמת עופרת יצוקה לתקפ"ץ), ולכן
בנדונו נחשב שגם המלמדים ברחו ואין להם תביעה על ההורים. אך כיון שיש מחלוקת לא ניתן להוציא
מיד המוחזק ואם יש ביד הלמד צ"ק וכיוצא לא ניתן לבטלו. ואם תהיה החלטה מצד הרשויות על הסדר
מסויים, יהיה דינם כפי המנהג הנהוג. עכת"ד. והוא קרוב לדברינו. אלא שהוספנו בס"ד שמה שהנהלת
הת"ת מוכרחה להוציא בתקופה זו, וניחא להו להורים בכך שהכל יהיה מתוקן בבוא העת כששבים

שלום בית (חחור"מ סי' ק"ט) העמיד דברי המדרכי דוקא היכן שכבר שילם למלמד. ע"ש. ולפ"ז בנ"ד שאין משלמים מראש, אלא רק נותנים המחאה בנקאית או הוראת קבע, ויכולים לבטלה, בזה ההפסד על המלמד (אלא שבהמחאה בנקאית יש הסוברים שהמלמד מוחזק בה, וראה לקמן סימן ט"ל).

ג. ועין הרואה למז"ק מרן הגאון רבי רחמים חי חויתתה הכהן זצ"ל בשו"ת שמחת כהן חלק ג' (חחור"מ סי' ד'), ובמהדורא בתרא בשמח"כ חחור"מ (סי' כ"ה), בענין מי שקנה הגאבילה [המס המוטל על הקונים] של היין לשנה, ובתוך השנה פרצה מלחמה באותו מחוז וכל העיירות נסגרו על מסגר כי הדרכים בחזקת סכנה ולא יכלו להביא יין למכור כמה חודשים, וכן לא רוצה לשלם. והביא דברי מור"ם ושאר האחרונים, וכתב דאנן בתר מור"ם גירין היכא דלא פליג על מרן, ולמור"ם במידי דלאו שכירות קרקע כל ההפסד על השוכר, וא"כ בנדונו ההפסד על חוכר הגאבילה.

ע"ש (וע"ע לו במה שכתב בזה בקצרה יחד עם מוהרמ"ך בשו"ת שואל ונסאל ח"ג סי' תפ"ה ובשו"ת שיירי כהונה החדש חחור"מ סי' י"ז. ודו"ק). והנה מלבד מה שידוע שאין הכלל של קבלת הוראות מור"ם מוסכם, כהונה בפרט בארץ ישראל, וראה למרן הגר"ע יוסף זצ"ל בכללי הש"ע שבראש שו"ת יחיה דעת חלק ז' (אות ו'). עוד בה, שגם במקומות שקבלו הוראות מור"ם אינם כקבלת הוראות מרן, ורבים סוברים שהמוחזק יכול לומר קים לי כהחולקים על מור"ם, וכמ"ש מהרמ"ז בשו"ת ויען משה (חחור"מ ס"ס ג'), וכן ציין לו מז"ק גופיה בספר זכרי כהונה ח"א (מע' מ' אות כ"ד) ובעוד מקומות (וע"ע בשו"ת ויען הכהן ח"א סי' כ' אות ו'). אלא שבנדון בשמחת כהן המוחזק יכול לומר קים לי כמור"ם ולכן פטר הקהל. אבל בנ"ד אדרבה המוחזקים יאמרו קים לי כהחולקים על מור"ם ויפטרו מלשלם למלמד^{טו}. ואם כן יש מקום לפטור את ההורים. ועוד שמה שכתב מור"ם לשלם כל השכר, הוא דוקא על עצם הלימוד,

ללימודים, מסתבר שההורים צריכים לשלם, וגם שהת"ת עבד בתקופה זו באופן חלקי בשיעורים דרך הטלפון.

טו. ושור"ר למר גיסי הרה"ג רבי עוזי מיימון נר"ו במאמר בקובץ ויען שמואל חלק י"ב (סימן כ"ז עמוד ת"א) שכתב שגם לבני אשכנז, אף שהם יוצאים ביד רמ"א מ"מ ובנתיבות המשפט (סימן כ"ה חידושים ס"ק כ') הביא דברי התומים, שהמורה שלא כדברי הרמ"א הוי כטועה בדבר משנה. מ"מ בא"י אתריה דמרן מצי למימר קים לי כמבואר ביחוד בכללי הש"ע. ע"ש. והנה בנ"ד נלע"ד דבלא"ה אף בארצותם הוה מצי למימר קים לי כנגד הרמ"א (ואין קבלת הוראות מור"ם אצלם חזקה כקבלת הוראות מרן אצלנו), אחר שאף בדברי מור"ם הכא העמידו בו כמה אוקימתות שלא כולם שייכים בנ"ד, וגם שחלקו על מור"ם כמה מגדולי אחרוני אשכנז, ובכה"ג לעיתים הם הלכו אחריהם כאשר יראה הרואה בספרי דבי רב הן בנ"ד הן במקומות אחרים.

ד. ועל כן בנדוני התלמוד תורה, אחר שראינו כמה דעות, וכמה חילוקים, ויש מקום רב לפטור את ההורים עכ"פ בחלק מהסכום, הנכון להגיע לפשרה, וכן בשו"ת אחיעזר חלק ד' (סי' ס"ח) כתב בנדון כיו"ב דבכה"ג ראוי לפשר אחר שאין הדין מבורר כ"כ, וגם משום למען תלך בדרך טובים. ע"ש. וגם בשו"ת קול דודי (סי' א') להרה"ג רבי דוד ארי כתב שבספר קטן הנקרא ספר הזכרון כתב הגאון חתם סופר, שבעת מלחמת אוסטרייך עם הצרפתים היה ג"כ דין תורה מהמלמדים, והוא לעצמו שילם הכל למלמד, אבל לאחרים עשה פשר. עכ"ד. ושו"ר בספר ארחות המשפטים ח"א (כלל ז' סי' י') שהביא כל הלשון שבספר הזכרון, וטעמו כיון שקשה מאד בעיניו להוציא ממון מבעה"ב אחר שהוא מכת מדינה ומזל שניהם שוה בו, והדבר שנוי במחלוקת לכן עשה פשר ביניהם. וסייעו משו"ת מהר"ם ב"ב הישנות (סי' שפ"ח). ע"ש.

ה. ואחר שראינו כמה דעות ושיטות באחרונים, ואין לנו דבר ברור, וראוי להגיע לפשרה^{טז}, נראה לכאורה שעל מה שהתלמוד תורה משלם בפועל ויש בזה הנאה ישירה להורים [היינו מה שברור שכן הוא ולא רק אומד דעת

דהנה בש"ע (ס"ס של"ד) כתב היכן שאין המלמד מכיר בחוליו של התלמיד דהוי פסידא דבעה"ב ונותן לו כל שכרו מושלם. הסביר מור"ם הטעם דכל לומדי תורה יותר נוח להן ללמוד מלילך בטל. ומקורו מהטור. והוא הדין והוא הטעם גם לענין מלמד שציוה המושל שלא ילמד. וכ"כ בשו"ת אבני שיש ח"א (סוף סי' נ"א). אבל בנ"ד בתלמודי תורה, כידוע שמלבד לימוד התורה, יש שם גם השגחה על התלמידים בשעת התפלה ובהפסקות וגם קצת מקצועות חול וכו'. כך שאי אפשר לומר גם על כל זה שיתנו שכרם מושלם אף היכן שאנוסים מללמד. וגם בעצם הלימוד, פעמים שהוא לימוד פשוט מאד ואין להם כ"כ הנאה ללמוד ולחזור עליו פעמים רבות. וכבר כתב מור"ם (ר"ס של"ה) בשם הרשב"א, והא דצריכין ליתן למלמד שכרו מושלם היינו דוקא אם נראה לב"ד שנהנה בלימודו יותר מביטולו, אבל אם נראה לב"ד שנוח לו ביטול אינו נותן לו אלא כשאר פועל בטל. ע"ש. וה'ן נוסף עוד, שגם לדעת מור"ם כתבו כמה מהאחרונים דלא איירי בכל גוונא וכנזכר בתוך דברינו חילוקים שונים אשר חלקם שייכים בנ"ד.

טז. ושוב אחר זמן נדפס קובץ ויען שמואל כך כ"ג, וראיתי שם (סימן ס') למר גיסי הרה"ג רבי יעקב הכהן נר"ו, שאף הוא האריך בזה, והביא דברי מור"ם והאחרונים והעלה דמעיך הדין אין ההורים צריכים לשלם, אך ראוי לפשר. ע"ש. והוא קרוב לדברינו. אלא שכתבנו לחדש שמה שהנהלה מוכרחה להוציא כגון שכירות המבנים וכו', וניחא ליה להורים בהכי שהכל יהיה מוכן להם בבוא העת, עליהם לשלם.

ללמד דרך הטלפון. אבל כנגד מה שהתלמוד תורה הרויח, דלק של ההסעות, וכן בלאי הציור של הת"ת והוצאות החשמל, בזה ראוי לפשר. ואולי בהורים שיודעים שנאבקים בימים אלה על מטה לחמם כדאי לבוא לקראתם יותר. וכפי שיכריע מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה יחשל"א.

בברכה רבה

ע"ה א"ך ס"ט

בעלמא], כמו החזקת המורים, ושכירות המבנים, והחזקת רכבי ההסעות, שגם ההורים רוצים שימשיכו לתחזק אותם (ולא יסגרו חלילה את הת"ת), כדי שבבוא העת כשיחזרו בקרוב בעה"ו ללמוד בת"ת, הכל יהיה מתוקן ומוכן, עליהם לשלם. וכמו שהם משלמים בימי החופשות. בפרט שגם בזמן הזה לא פסקה העבודה, וממשיכים המלמדים

והבאתי כל האמור לחיים לפני מו"ר נר"ו

וזה מה שכתב בשולי דבריני:

לעשות חשבון בל"ג. ותזכו למצוות. נאמ"ן ס"ט

וכן דרש על כך אחר כך מו"ר ברבים בשיעורו השבועי (מוצש"ק אחרי-מות קדושים התש"ף), שבשפלנו זכר לנו ממה שכתבנו בתשובה הנז'. וראה דבריו שם בהרחבה כפי שנתפרסמו בגליון בית נאמן (מס' 209 אות ז' והלאה).

יפה מאד. ולדעתי יש לציין באחוזים את הוצאות ההסעות (משכורת הנהגים) והאוכל והוצאות החשמל שנחסכו מפני מכת הקורונה. וגם שעות הלימוד של המלמדים בטלפון שנמעטו הרבה, ומאידך עלות הטלפונים לכל בית-אב, ולנכות זה מזה. ועפ"ז יודע בדיוק כמה חוסך לו הת"ת בחדשים האלה וכמה חייב לשלם בין כך שלא יתבטל המוסד ח"ו לגמרי. ואני מוכן

סימן מד

תשלום לגנת שפתחה שערי הגן וחלק מההורים חוששים לשלוח את הילדים

בס"ד ד' אייר התש"ף לפ"ג.

נשאלתי מידידנו היקר רב כהנא הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו, אודות מה שהתירו אנשי החוק לחזור בהדרגה ללימודים, וכבר מותר ללכת למעונות בקבוצות מצומצמות, אך יש הורים שעדיין חוששים לשלוח את ילדיהם הפעוטים מחשש סכנת התדבקות.

ובתחילה עלינו לדון, אם במצב הנוכחי שעדיין לא פסקה המגיפה, אך המצב השתפר תהלות לאל, וכבר החלו לחזור לשיגרה במידה מסויימת, ומותר לפתוח החנויות כמקדם, אך בשמירת מרחק בין איש לרעהו וכו', אם עדיין נחשב הדבר כמכת מדינה. ועינא דשפיר חזי למהר"ם פאדואה בתשובותיו (סימן פ"ו) שנשאל כיוצא בזה ממש, במלמד שברח תלמידו מעירו בעת הקצף כאשר החל הנגף, אם חייב התלמיד לתת שכר מושלם בימי הביטול או לנכות ימי הביטול. והשיב, דבר פשוט הוא והלכה רווחת בישראל מפרק האומנים, שכל אונסא דמקרי למלמד או לפועלים לבטלם ממלאכה, ולא אבעי לאסוקי אדעתיהו של פועל ושל

בעה"ב, אי נמי תרוייהו איבעי להו לאסוקי אדעתיהו, ששום בדיעה, אז הוא פסידא דפועל, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ונאמר שמזל הפועל גרם. ונדון דידן דומה ממש להא, שזה שברח מחמת הנגף יקרא אונס בודאי ושניהם שוים בדיעה המלמד והתלמיד. ומה שמבואר בהגהות אשרי דבמכת מדינה נותן לו כל שכרו, לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי לכנות נדון זה מכת מדינה, וכי כל הדרים ברחו ונתבטלו מלימודם, הלא מיעוטא דמיעוטא ברחו ודומה ממש לפסיק נהרא בפלגא דיומא. והיינו טעמא שלא יקרא מכת מדינה רק השוה בכל אדם כמו גזירת המושל שלא ילמדו התלמידים שכולם בטלים, משא"כ בפסיק נהרא שיש שיספיקו במים וכו'. וכן בנ"ד אינה מכה כוללת. וכן מוכח מגוף דברי ההגה. ואם לחשך אדם לומר מאחר שנדון זה אינו מכת מדינה שלא ברחו כולם רק המיעוט א"כ לא יקרא אונס, דלא היה לו לברוח כמו שאחרים לא ברחו, זה אינו דהירא ורך הלבב הוא מסוכן בעת הדבר ב"מ כמפורסם, אף כי רבים הם אבירי לב ואינם מפחדים, מ"מ אותם מפחדים מסוכנים הם ויש להם להמלט על

נפשם. עכת"ד (וקצת צ"ע ליישב דברים אלו עם דבריו בסי' ט"ל. ועיין במ"ש לעיל בסימן הקודם). ואף אם האונס מחמת האב הוי אונס וכמו שכתב בשו"ת מהרי"ל (סי' מ"א), שאף אם ברח התלמיד מחמת שאביו ברח הוי אונס. וכן פסק מור"ם בהגה בש"ע חו"מ (סימן של"ד סעיף א'). וע"ע בש"ך (סק"ג) שהסיק שאף בחולי אם הרוב ברחו הוי מכת מדינה. ע"ש. וכן דעת הט"ז (שם).

והנה בנדון דידן שאף שהחוק התיר לחזור ללמד בהגבלות מסויימות, אך עדיין הסכנה מרחפת בחלל, ולכן יש הורים שלא רוצים לשלוח את ילדיהם הקטנים מחמת חשש להתדבקות ח"ו, בודאי דחשיב אונס, וממילא פטורים מלשלם. אלא דבנ"ד אם עדיין רוב ההורים פוחדים מלשלוח הילדים, זה מכת מדינה, ויש מקום לומר שההפסד על ב' הצדדים. ועוד דבלא"ה יש דברים שהנהלת הגן צריכה לשלם בפועל, כגון ביטוח המקום וכיוצא, וגם ההורים רוצים בזה, כדי שבבוא העת הכל יהיה מתוקן ומוכן לילדים, וזה בודאי שצריכים לשלם. אך יש גנים פרטיים בבתים, שבזה כמעט ואין הוצאות, ובזה יתכן ופטורים לגמרי, בפרט אם ההורים מוחזקים, ועל כן גם בזה נכון לפשר בין

הצדדים בפשרה הקרובה לדין (והדין לטובת ההורים, וכנזכר, והכל לפי הענין), כפי ראות עיני הדיינים אחר שמיעת שני הצדדים. והיה ה' עם השופט ויאיר עיניו במאור תורתו אמן. [וכל זה דוקא במעונות פרטיים וכיוצא ששכרם משולם על ידי ההורים בלבד, ובתקופה זו לא קיבלו מאומה ממקום אחר, אבל המעונות הממשלתיים שקבלו שכרם בתקופה זו מקופת המדינה, פשוט וברור שאין ההורים צריכים לשלם מאומה. ואם יש החלטה אחרת ממשרדי הממשלה, יש לנהוג בהתאם, בפרט היכן שההורים חתמו על תקנון כניסה לגן הכפופים להוראות משרד הממשלה. ועיין מה שכתב בזה גיסי הגר"ע מימון נר"ו במאמר בקובץ ויען שמואל חלק י"ב (סוף סימן כ"ז). ואכמ"ל. ושוב אחר זמן הופיע קובץ בית אהרן וישראל (ניסן-אייר תש"ף), וראיתי שם (עמ' נ"ט והלאה) להח"כ שדן בזה, ומסקנתו לפשר לשלם חצי הסכום בניכוי כפועל בטל. ואחריו הופיע קובץ בית אהרן וישראל (סיון-תמוז התש"ף) וראיתי שם להח"כ (עמ' ל"ה והלאה) שהאריך הרחיב בנדון זה ונדונים אחרים הקשורים לעניני מומן בתקופה זו. ואין הזמן מסכים להשתעשע בדב"ק. ע"ש].

סימן מה

ביטול חוג עקב ההסגר

תשובה נוספת בענינים הקשורים לסימנים הקודמים, והשואלת שאלה דרך הטלפון, וביקשה תשובה בכתב, ולכן שלחה לשאול גם בכתב (אך קיצרה קצת, ובתשובה התייחסתי גם לפי הסיפור ששמעתי יותר בהרחבה בעל פה).

בס"ד

לכבוד הרב אדיר כהן.

בתחילת שנה רשמתי את בתי לחוג דרמה שבסוף שנה מציג הצגה מפוארת וגדולה. בחוג יש כ-200 תלמידות, תשלום החוג שנתי שמתפרס ל-12 חודשים. השיקים רשומים לפי תאריך לועזי כל ראשון לחודש. חודש מרץ היה החודש האחרון לתשלום עקב נגיף הקורונה, שאומר ששילמתי תשלום מלא כאשר בתי היתה שיעור אחד השיעור השני היה פורים כלומר לא התקיים ולאחר מכן היה הסגר. החוג חזר לעבוד בתחילת החודש וכמובן לא שלחתי את בתי. משיחה שלי עם פיקוד העורף ומשרד הבריאות הנהלת החוג לא יכולה להבטיח שתתקיים הופעה שלמטרה זו רשמתי את בתי לחוג. ביקשתי להוציא את בתי מהחוג אך בהסכם החוג מופיע סעיף שאומר

שבמדה ואני רוצה להוציא את בתי צריך להודיע חודשים מראש ולכן אין אפשרות להוציאה. נסיתי להגיע עם מנהלת החוג לדין תורה אך היא אמרה ששאלה רב והסבירה לו את צד ההורים וכל הוחלט שיש להודיע חודשיים מראש. ביקשתי לדעת את שם הרב אך היא התחמקה ולא מסרה את שמו. פניתי לבית ההוראה של הרב מאזוז ושאלתי דיין ממונות האם אני יכולה להוציא את בתי מהחוג ללא הודעה מראש ותשובתו היתה שזו "מכת מדינה" וההסכם בטל ומבוטל. וגם שאלתי את הרב האם אני יכולה לפנות לעו"ד על מנת לקבל את השיקים בחזרה והרב אמר שעו"ד נקראת שליחה שלי ואין בעיה. לסיכום אבקש לדעת בכתב האם יכולתי להוציא את בתי מהחוג ללא הודעה מראש והאם פעלתי נכון. האם פניה לעו"ד נקראת "ערכאות". האם הנהלת החוג צריכה להחזיר לי תשלום מחודש מרץ וכן עמלות ביטולי השיקים שנאלצתי לבטל. תודה מראש ש. א. ירושלים.

תשובה

הנני להקדים שבכדי להשיב תשובה כתקנה היה צריך לשמוע את שני

הצדדים וכדכתיב "שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק". ואלו שעונים לצד אחד (כמו אחד המשיבים בבית ההוראה דידן לשואלת זו וכן רב אחד למנהלת החוג), היינו שרואים שבאים אליהם לשאול כיצד עליהם לנהוג, כדי להיות נקיים מה' ומישראל, ומשיבים לפי מה שאותו צד סיפר, ולא בתור פסק דין החלטי אשר יכול להנתן רק אחר שמיעת טענות ב' הצדדים.

ולכן במקרה זה הנני מדגיש שהתשובה היא לפי מה שתיארה השואלת במכתב הנ"ל (בתוספת פרטים שסיפרה לנו בטלפון), ובפרט שהוא אחר מעשה, וכבר ע"פ מה שהשיבו לה שלחה עו"ד שתדרוש את השיקים ונהלת החוג נאלצה להסכים לעתירה. ושואלת אם נהגה כהוגן.

והנה לגבי מכת מדינה נודע מחלוקת גדולי האחרונים בזה, ומור"ם בהגהתו בשלחן ערוך חושן משפט (סימן שכ"א סעיף א') כתב וז"ל: וכן פסק מהר"ם על מלמד שגזר המושל שלא ילמוד דהוי מכת מדינה וכל ההפסד על בעל הבית, ויש חולקין וס"ל דמכאן ולהבא בדין חזרה קאי וכו' והסברא הראשונה נ"ל עיקר. ע"כ (וכן רמז על כך בהגהתו בר"ס של"ד). אולם הסמ"ע שם (ס"ק ו') האריך למעניתו לחלוק על דברי מור"ם, וע"ע מה שכתבו בזה הש"ך (סק"א) והט"ז (שם) והרב נתיבות המשפט (סק"א) ובביאור הגר"א (שם אות ז') ובשו"ת חתם סופר

(חחו"מ סי' קס"א) ובשו"ת מהרש"ג חלק ג' (סי' קכ"ב) ובחכמת שלמה (סי' שכ"א) ערוך השלחן (סימן של"ד סעיף י') ובשו"ת שמחת כהן מהד"ב חחו"מ (סי' כ"ה). ולכאורה יכול המוחזק לומר קים לי כהפוטרים. ובפרט לאור חלק מדברי האחרונים הנז' דבנ"ד גם לדברי מור"ם יהיו ההורים פטורים מלשלם. וכמו שהארכתי בחילוקים שכתבו האחרונים בזה בתשובה לעיל. אלא שאם בכוונת ההורים להמשיך בקורס אחר שיעבור זעם, עליהם לשלם את ההוצאות שהיו מוכרחים לשלם הנהלת הקורס גם בזמן זה בכדי להבטיח המשכת הקורס בבוא העת. אלא דבנ"ד שבעלי הקורס מוחזקים בשיקים, היה מקום לומר שאינם צריכים להחזיר, וכידוע יש בדבר מחלוקת גדולה. ועיין שו"ת משפטי ליעקב חלק א' (סימן י"א) באורך. אך פשטה ההוראה שגם בזה אין נחשבים למוחזקים וכמו שהורה הגר"נ קרליץ (עיין בדרכי משפט פרק ט"ז הערה כ"ג). וכן העלה הגר"ע יוסף בספר חזון עובדיה — פרוזבול (עמ' י"א י"ב). ע"ש. ובפרט לגבי החודשים שמכאן והלאה (היינו מאז שההורים הודיעו שרצונם לבטל) שלא יצטרכו לשלם עליהם. ועוד שהיכן שחזר הקורס ולא התבטל הענין לגמרי, וההורים אנוסים מלשלוח בתם, שמפחדים מהדבקות (כפי ששמעתי מהאם בטלפון), וכן שעיקר מטרת הקורס שיגיעו למופע בסופו כפי הנראה

לא יהיה, ובזה אינם מוכנים לשלוח, הרי זה אונס של יחידים שבזה לכ"ע אין ההורים צריכים לשלם וכמ"ש כיו"ב בשו"ת מהר"ם פאדואה (סימן פ"ו). ע"ש (וע"ע בסימן הקודם). מסתבר שההורים פטורים לגמרי. וברור שהתנאי של הודעה חודשיים מראש לא היה אדעתא דהכי שבאה מכה כזו. אם כי יש עוד צדדים ומסתמא אם היו באים ב' הצדדים ביחד היו מגיעים לפשרה הקרובה לדין.

והיכן שברור להורים שהדין עמהם, בפרט אחר שהתייעצו עם מורה הוראה, ולא רצו להחזיר להם המגיע להם, הרי האם יכולה לשלוח את חבירתה העו"ד שתבקש בסמכותה להחזיר להם המגיע להם. והרי חוב ברור מותר להוציאו אף על ידי ערכאות ממש וכמ"ש בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' פ"ט) וח"ג (סי' קצ"ה). ע"ש. ואף שבזה יתכן ואינו חוב ברור אחר שהצד שכנגד טוען שהדין עמו, מ"מ לשלוח חברה

בתור שליחה ומתוקף סמכותה היא עו"ד (ולא כפתה להחזיר אם יש לצד השני טענות אמיתיות וברורות) ולכן לא רוצים להתחמק ומעדיפים לשלם ולא ללכת לדיון, אין זה בגדר ערכאות.

רק שלגבי עמלת ביטול השיקים, קשה לחייב את ההנהלה, כיון שיטענו דקים להו כהסוברים שההפסד על בעה"ב, וכיון שהם מוחזקים בכסף קשה לחייבם בזה (ואם היו באים לדין מסתמא גם בזה היו מגיעים לפשרה). אבל את השיקים על פי האמור הנהלת החוג צריכה להחזיר.

וזאת למודעי, שכל זה כשאין דברים ברורים בחוק, אבל אם יש בזה נהלים ברורים, גם לפי ההלכה הולכים אחר הנהוג בזה ברשויות. כמו שאמרו כמה דיינים, וכ"כ הגרע"י טולידאנו במאמרו (שהבאתי בהערה לעיל).

בברכה רבה
ע"ה א"ך ס"ט

סימן מז

למסור מי שיוצא נגד ההוראות

בס"ד ערב ראש חודש אייר התש"ף לפ"ג.
לכבוד ידידנו היקר והחביב. ונוגה לו סביב.
הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו.

אודות שאלתו על מי שהונחה להיות
בהסגר בית, כגון ששב מחו"ל,
וראוהו יוצא, אם יש למסור הדבר
לממונים על כך, אף שיתכן ויענש בקנס
כספי וכיוצא. הנה בודאי שאם אכן
מסוכן הדבר כפי שאומרים יודעי דבר
[וכפי שהוכח אחרי כמה ימים שיש
רבים שלא שמעו לאזהרות משרד
הבריאות וגרמו להדבקה המונית
בעזה"ר], אין דבר העומד מפני פיקוח
נפש, ואיהו דאזיק אנפשיה. וכבר כתב
מנן בשלחן ערוך חו"מ (סימן תכ"ה
סעיף א'): הרודף אחר חבריו להורגו
והזהירוהו והרי הוא רודף אחריו, אפילו
היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווים
להצילו באבר מאברי הרודף וכו'. ע"כ.
וכתב הסמ"ע (ס"ק ג'): והזהירוהו וכו'.
פירוש אין צריך לעשות בו התראה
ממש ושיקבל ההתראה, אלא אמרינן לו
זה שאתה רודף אחריו ישראל הוא
והתורה אמרה שופך דם האדם באדם
דמו ישפך, ובדיעבד אפילו לא אמרו לו
אפילו זה אפ"ה מצילין הנרדף בנפשו
של רודף. וראיה מקטן שרודף דאינו בר

הבחנת האזהרה הוא וקאמר גם כן
הורגין אותו להציל ממנו. ע"כ. והנה
בנדון דידן, אף שבודאי שאין כוונתו
לרדוף ולהדביק אחרים ח"ו, מכל מקום
כפי שנתבאר גם בזה יש דין של רודף.
וע"ע בשו"ת הרדב"ז חלק ה' (סוף סימן
ד"ש) שכתב, אם היה רץ בכח וסכינן או
אחד משאר כלי משחית בידו, והרג את
חבירו, הוי קרוב למזיד, ולא אנוס,
דהוה ליה ללכת בנחת כיון שיש בידו
כלי משחית. ע"ש. ואם כן הוא הדין
בנ"ד מי שנמצא חיובי לנגיף, חובה
עליו להזהר לא לצאת למקום בו
נמצאים אנשים שלא להדביקם אפילו
אם לא מתכוין לזה. אלא שלכאורה יש
לחלק בין מי שרק שב מחו"ל שהונחה
להיות בהסגר, שאין הכרח שחולה הוא,
ואדרבה הוא בחזקת בריא, וכפי
שהתברר על פי רוב לאחר שבועיים
שרובם הובחנו כבריאים, רק לעיתים
נגועים, לבין מי שנמצא חיובי לנגיף
שהרי הוא מסכן ממש חיים. ואף אם
הוא עצמו כמעט ולא ניזוק מזה, מכל
מקום עצם שהייתו ליד אחרים גורמת
להם ממש סכנה, בפרט אם הם חולים
ומבוגרים וכיוצא. ואף שבודאי שיש
לשמוע להנחיות הממונים על הבריאות,
אף אם רק חזר מחו"ל וכיוצא, בין

מחמת הסכנה לעצמו ובין מחמת הסכנה לאחרים, ומרן ז"ל סיים את שולחנו הטהור (חו"מ סימן תכ"ז) בהאי לישנא: הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכו', כל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם ואמר הריני מסכן עצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם עליו תבא ברכת טוב. עכ"ל. וכן מור"ם ז"ל בהגהתו (ש"ע יו"ד סימן קט"ז סעיף ד') כתב: יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה כי סכנתא חמירא מאיסורא, ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור, ולכן אסרו לילך בכל מקום סכנה כמו תחת קיר נטוי או יחידי בלילה וכו', עוד כתבו לברוח מן העיר כשדבר בעיר ויש לצאת מן העיר בתחילת הדבר ולא בסופו. וכל אלו הדברים הם משום סכנה ושומר נפשו ירחק מהם ואסור לסמוך אנס או לסכן נפשו בכל כיו"ב. עכ"ל. וכן הורו רבני דורנו שיחיו. מכל מקום אם לא שמר את ההנחיות, צריכים אנו לבדוק אם באמת יש חשש סכנה ורק אז מותר למוסרו. ולכאורה יש לחלק בין הנמצא בהסגר מחמת שחזר מחו"ל לבין מי שהובחן כחולה. ועוד שגם היכן שלכאורה מותר למוסרו, כבר שלמדנו להועיל רבינו החפץ חיים בדוכתין סגיאין בספרו, שיש לבדוק אם יש אפשרות להגיע למטרה זו ללא מסירתו לממונים על כך, כגון להשפיע עליו, או לדבר עם מי שיש לו השפעה

עליו שיורה לו שלא יצא מביתו. אז לא ימסרוהו. ואם אין אפשרות אחרת, ורואים שיוצא הוא בשאט נפש, ולא רק באופן חד פעמי, אלא משערים שימשיך לצאת מידי פעם, ועלול להדביק חלילה את העוברים ושבבים, אם כן דינו כרודף, ובודאי שמצוה למוסרו, וכמו שדנוהו כן כמה רבנים גדולים ומפורסמים, ויקנס פעם אחת ולא יסכן את הציבור בנגיף מסוכן זה אשר הפיל חללים רבים ברחבי העולם. [ושוב הופיע קובץ תשובות שדה (סיון-תמוז תש"ף), וראיתי שם (עמ' 59) להרה"ג רש"ז רוח שכן העלה, ושכן כתב כיו"ב בשו"ת חמדת צבי ח"ג (סי' ל"א) שמותר למסור למשטרה מי שיש לו מחלה מדבקת ואינו שומר עצמו מלהדביק אחרים. ע"ש. ואף שכן עיקר, מ"מ אם אפשר לפתור הבעיה על ידי שיסבירו לו חומר הדבר או מי שיש לו השפעה עליו, כן יש לעשות].

ושמעתי ותרגזו בטני, מה ששמעתי מפיו ומפי כתבו של כת"ר שאדם חרדי ראה בשבת קודש שעשו מניין לא חוקי והזמין משטרה בעיצומו של יום. ואף אם יתכן ולא טוב עשו אלו שארגנו מנין זה, אחר שהחוק אסר זאת מטעמי בריאות, ויתכן והם הקפידו לשמור מרחק סביר בין איש לרעהו באופן שלא יהיה חשש להדבקה, וכמו שיש מקצת רבנים הורו להקל בכה"ג, מכל מקום לפי האמור לחלק בין מי שנמצא חיובי לנגיף לבין מי שרק אמרו

קצח — גם אני אודך

לו להיות בבידוד, כל שכן בזה שלא אמרו להם להיות בבידוד, רק גזרו שלא לעשות מנין מחשש ולא ישמרו על מרחק סביר ביניהם, ואם הם רצונם לעשות מנין ולהזהר בנפשם, אף שקשה להורות היתר בזה כיון שפעמים רבות לא נזהרים בזה, מכל מקום כל שאינם מזיקים אחרים, ובפרט שהם בחזקת בריאים, חלילה למוסרם למלכות, וכל שכן ביום השבת שחלילה לצלצל בטלפון כאילו היה בדבר איזה פיקוח נפש דוחה שבת. וכן לא יעשה. והיכן

שהסכנה רחוקה ואינה לפנינו אין לחלל שבת עבור כך כדמוכח ממ"ש מרן בש"ע (סימן שכ"ט ס"ב). וכמו שהארכנו בכיו"ב לעיל (סימן ח'). וה' הטוב יכפר בעד.

ויהי רצון שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, ורק ששון ושמחה ישיגונו, ובקרוב ממש נחזה בביאת משיח צדקנו. אמן כן יאמר אלקינו. ממוני המועתיר בעדו ובעד אחינו בית ישראל עתרת החיים והשלום ע"ה א"ך ס"ט